

KOROŠKI

svžinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XV.

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1965

Št. 10-12

*Delovnim ljudem
čestitamo
za dan republike —
29. november*

Sonce, mir, svoboda

Foto: Broman

Direktor Gregor Klančnik

Izvajanje gospodarske reforme

Četrty mesec teče, odkar je zvezna skupščina 24. julija uzakonila predpise o gospodarski reformi. Motil se je tisti, ki je že v tako kratkem času pričakoval bistvene spremembe v delu, tehnologiji in splošni poslovnosti naših delovnih organizacij. Uveljavljanje smotrov gospodarske reforme je dolgotrajna in zahtevna naloga za vse, ki so neposredno ali posredno vključeni v gospodarstvo. Že prvi meseci pa so le precej pokazali. Odkrili so, v kakšnem položaju se nahajajo posamezne delovne skupnosti po uvedbi spremenjenih odnosov prodajnih cen med domačimi in uvoznimi materiali ter spremenjenih odnosov prodajnih cen med surovinami in končnimi izdelki. Pokazale so se slabosti delovnih organizacij, ne sicer popolnoma objektivno, ker so bile nove notranje cene odredne subjektivno, pri nekaterih nekoliko pretirano, pri večini realno, pri nekaterih pa v manjši meri, kot stvarno obstajajo. Prvi meseci so dalje pokazali, koliko so podjetja že pred reformo skrbela za svojo gospodarnost in končno, s kakšno resnostjo so pristopila k reševanju poslovnosti po nastopu gospodarske reforme. Opaženi so bili različni pristopi h gospodarski reformi. Nekateri delovne skupnosti so se zaleteli, druge zmerno in preudarno pristopile k urejevanju poslovanja, so pa tudi take, ki se še naprej zanašajo, da jim bo notranje slabosti uredil neki organ ali ukrep od zunaj. Tiste delovne skupnosti, ki so v ihti z odpuščanjem sto in več zaposlenih »revolucionarno reševale« gospodarsko reformo, so le javno manifestirale svoje slabosti v prejšnjih obdobjih. Tiste delovne organizacije pa, ki so že prej skrbele za gospodarnost pri svojem poslovanju, niso imele potrebe po korenitih spremembah v svojem delovnem sestavu, zato so po pospešeni izdelanih analizah preudarno pristopile k izboljšanju tehnološkega postopka, organizaciji poslovanja ter notranje delitve, da bi s tem tudi novim poslovnim pogojem prilagodile svojo konkurenčnost. Jasno mora biti vsakemu, kaže, da je to sedaj postalo tudi Kitajcem, da se v velikih skokih, saj tem običajno sledijo tudi veliki padci, problemi, zlasti pa na področju zahtevne tehnologije, ne dajo reševati, zato se z velikim skokom ne da rešiti tudi gospodarska reforma. Brez dvoma je pristop k tej koreniti spremembi našega gospodarstva olajšal in pospešil reševanje raznih slabosti delovne in tehnološke discipline, zato je razumljivo, da delovne skupnosti to priliko hočejo izkoristiti. Najtrši oreh, ki ga je treba streti, je sprememba miselnosti od vodilnih do zadnjega nekvalificiranega delavca.

Naša železarna je verjetno med tistimi delovnimi organizacijami, ki so se resno in aktivno vključile v gospodarsko reformo. Politika razširjene reprodukcije in skrb za povečavo in modernizacijo proizvodnih obratov vsa leta po osvoboditvi, daje svojo perspektivo tudi v gospodarski reformi. To se vidi tudi v poslovnem planu za letošnje leto, ki že zahteva napredek na vseh področjih poslovne dejavnosti in s tem že

zajema elemente gospodarske reforme. Tudi doseženi rezultati poslovanja v I. polletju, saj smo proti istemu obdobju lanskega leta skupno proizvodnjo povečali za 19,2, prodajo ali realizacijo naših izdelkov pa za 17,1 %, kažejo napredovanje. Po uzakonjenju pa se je v delovni skupnosti razvila obsežna aktivnost za uveljavljanje smotrov gospodarske reforme. Izdelani in obravnavani so bili predlogi za oblikovanje naloge, katere rešitev naj bi delovni skupnosti tudi v novih poslovnih pogojih zasukurala stabilizacijo in daljnji napredek. Takoj potem, ko so bile znane nove cene surovin, pomožnega materiala in energije ter nove prodajne cene izdelkov železarne, je postalo jasno, da bo izboljšanje poslovanja pogoj obstanka. Cena vložka pa tudi energije je bila povišana znatno nad povišane cene izdelkov železarne, zato je znižanje proizvodnih stroškov bilo osnovno vodilo izdelave akcijskega programa. V zasnovane naloge je bilo vključeno — prvo, povečanje obsega proizvodnje, drugo, varčevanje s surovinami, pomožnim materialom in energijo in tretje, povečanje produktivnosti dela.

Prvi element akcijskega programa je zajet v novo izdelanem proizvodnem planu. Ta za tekočih pet mesecev letošnjega leta predvideva 11,9 milijard din realizacije, kar je 10 % nad izvršitvijo v obdobju prvih sedmih mesecev letošnjega leta. Drugi element akcijskega programa je zajet v finančnem planu za tekočih pet mesecev. Povišanje dobiti v vseh obračunskih enotah ter znižanje vseh vrst potrošnje so rezerve, ki jih finančni plan zajema ter s tem predvideva povečanje dohodka za 350 milij. din. Na podlagi tako oblikovane potrošnje naj bi dohodek v tekočih petih mesecih znašal 3,6 milijard din ali 30,5 % celotnega dohodka. Tretji element akcijskega programa je izražen s planom zaposlovanja po posameznih obračunskih enotah ter s proizvodnjo in gospodarnostjo pogojenim gibanjem povprečnih osebnih dohodkov. Povprečno smemo po tem planu od avgusta do decembra imeti zaposlenih 3200 ljudi.

Skupno z akcijskim programom, ki zajema postavke poslovnega plana po uvedbi gospodarske reforme in je bil 25. avgusta sprejet na zasedanju delavskega sveta podjetja, je bilo izvršeno tudi obsežno delo na pravilnikih. Izdelana sta bila nova, akcijskemu programu prilagojena predloga pravilnika o delitvi dohodka in o delitvi osebnega dohodka, ki sta po široki razpravi 29. septembra bila sprejeta na delavskem svetu podjetja. S tem je bil dosežen važen pogoj uveljavljanja gospodarske reforme. Zasigurana je skladnost delitve dohodka za nadaljnjo razširitev in napredek podjetja ter za vzpodbudno oblikovanje in delitev osebnega dohodka. Globalni osebnih dohodkov so pogojeni z doseženim dohodkom ter s tem z obsegom poslovanja in gibanja proizvodnih stroškov. Za prilagajevanje višine pripadajočih osebnih dohodkov vložnemu delu je bil razširjen sistem cenikov del ter izpopolnjen premijski pravilnik; razvit je bil sistem delitve osebnega

dohodka, ki vse zaposlene vzpodbuja k višjim delovnim dosežkom in je glavno zagotovilo za uspešno izvršitev akcijskega programa. Okrog 77 % delavcev vključuje v dela s ceniki, ki imajo odredeno kategorijo dela in odrejen delovni čas, ves strokovno vodstveni kader, ki zajema 13,2 %, je vključen v premijski sistem in le okrog 10 % zaposlenih nima še oblikovanega osebnega dohodka od neposredno izmerjene lastne količine dela. Ker se vsem zaposlenim enotno oblikuje osebni dohodek v odvisnosti od dosežene produktivnosti dela in doseženega poslovnega uspeha obračunskih enot in celotnega podjetja, so vsi zaposleni zainteresirani za višji proizvodni rezultat. Uveden je bil kodeks del, ki v vseh obratih omogoča točnejšo oceno grupe del. Aktivno se je pristopilo tudi k najtežavnejšemu problemu — realnemu ugotavljanju časov za vsa dela na vseh obračunskih enotah. Poostrena so bila premijska merila, ki kažejo delovni oziroma poslovni uspeh posameznikov in grupe strokovno vodstvenega kadra. Ker mora biti celotno prizadevanje usmerjeno k dosegu planiranega dohodka, pravilnik predvideva, da se delež za osebne dohodke pri nadplanskem dohodku poveča za 50 %. Vsi vemo, da je v dohodku združena celotna ekonomika proizvodnje, zato upamo, da ga bomo dosegli, saj bomo z njegovo prekoračitvijo lahko celo dodatno povečali osebne dohodke. Dohodek in ves sistem delitve bosta morala biti naše sredstvo za razvoj delovne vne, ki bo gonilo gospodarske reforme.

Povečani dohodek nam ne daje samo večja količina, temveč tudi boljše kvaliteta izdelkov. Prav področje izboljšave in dosege enakomernosti kvalitete naše proizvodnje sta glavni zadolžitvi akcijskega programa. O tem je Informativni fužinar s člankom inž. Jožeta Rodiča zadosti spregovoril. Tudi na tem področju, s tem da pravilnik o delitvi osebnega dohodka zahteva poleg količine tudi premiranje in penaliziranje kvalitete dela, predvsem pa v svojem posebnem delu, ki obravnava kompleks predlogov tehničnih izpopolnitev in iznajdb, vzpodbuja k višjim dosežkom. Vse te pogoje bo treba le izkoristiti in prepričani smo lahko, da bomo v gospodarski reformi uspeli. Vodstveni kader ima pri tem odgovorne in velike naloge. Biti mora iniciator pri dajanju predlogov, ki urejujejo tehnologijo in izboljšujejo kvaliteto naših izdelkov, učiti in spodbujati pa mora svoje sodelavce k večji in kvalitetnejši delovni vne.

V prvem obdobju po uveljavitvi zakonodaje gospodarske reforme smo izvršili torej vse priprave, ki nam morajo v poznejših obdobjih omogočiti višje poslovne dosežke. Razumljivo je, da v tem obdobju nismo še mogli napraviti bistvenega napredka. Rezultati kažejo, da smo meseca avgusta in septembra povprečno mesečno dali 4.687 t blagovne proizvodnje, kar je 5 % nad povečanjem prvih sedmih mesecev letošnjega leta. Tudi v realizaciji smo napredovali. Te je bilo v teh dveh mesecih 2.234 milij. din povprečno mesečno. To pa je ob upoštevanju novih prodajnih cen le 3 % nad povprečjem prvih sedmih mesecev. Razveseljivo pa je pri tem dejstvo, da avgusta napredek še ni bil viden, znatno pa je bil že boljši septembra, kar že doka-

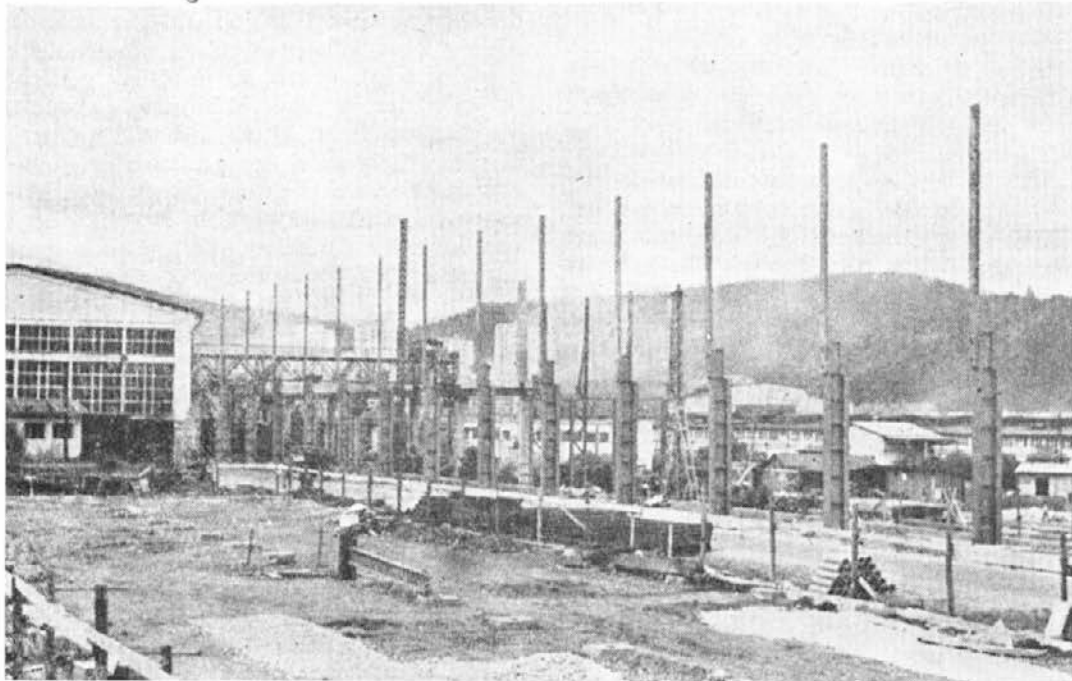
zuje uspeh akcijskega programa. Realizacija je namreč od avgusta na september porastla za 5 %.

Tudi pri gibanju zaposlenih smo bili zmerni. Medtem ko smo v prvih sedmih mesecih imeli povprečno 3189 delavcev, kar je 3,9 % več od povprečja 1964. leta, nam je to povprečje od 24. julija, ko je reforma stopila v veljavo, pa do 20. oktobra celo padlo na 3184 ljudi. Povprečno smo torej po uvedbi reforme imeli 0,2 % manj zaposlenih, kar pomeni, da je produktivnost višja od prekoračitve blagovne proizvodnje in realizacije. Tendenco k izboljšavi se vidi tudi pri gibanju izdelovalnih stroškov ter izplena.

Ze ti prvi, četudi še relativno skromni, rezultati nam dajejo vzpodbudo, da še smeješe pristopimo k uveljavljanju našega akcijskega programa. Plan proizvodnje in realizacije za tekočih 5 mesecev predvideva dinamično povečanje v zadnjem četrtletju letošnjega leta. Naša skupna obveza je, da tega in s tem letošnji del akcijskega programa izvršimo. Poleg rednih analiz nam bo sistematsko izobraževanje in izmenjava izkušenj pri tem sigurno pomagala. To, da je kar prek 200 vodilnih delavcev

obiskovalo seminarje, na katerih se je obravnaval problem objektiviziranja kategorizacije del in predpisovanja realnih časov, da je OTKR uvedel redna mesečna posvetovanja z obravnavo problematike tehnološkega postopka in kvalitete proizvodnje, da se je poglobilo poseganje specialnih služb v reševanje ekonomske in proizvodne problematike obračunskih enot, nam sigurno dokazuje resnost naše delovne skupnosti za uveljavljanje gospodarske reforme.

Še daleč pa smo do tam, ko bomo mirno stopili pred slehernega inozemskega konkurenta. To se kaže v strahu pred prodajo naših izdelkov na inozemska tržišča, pa tudi v neosamljenih primerih, da posamezniki četrt ure in več pred zaključkom dela hočejo nasilno mimo vratarja zapustiti tovarno. Kot v drugih podjetjih se torej tudi pri nas še ni spremenila miselnost v naših glavah in še je doma »bo že nekako šlo« in zanašanje na druge. Zadosti imamo zdravih in požrtvovalnih sodelavcev, zato sem prepričan, da bomo s skupnim prizadevanjem slabosti iztrebili, nedisciplinirane pa zamenjali s tistimi, ki željno čakajo na vključitev v našo delovno skupnost.

Nova jeklarna raste počasi, a zanesljivo

Foto: R. Gradišnik

Naša nova tehtnica

Foto: J. Sater

Spomini na 29. november 1945

11. novembra 1945 izvoljeni poslanci zveznega zbora in doma narodov smo se 29. novembra 1945 že dopoldne sestali v narodni skupščini v Beogradu, kjer smo v podrobnosti obravnavali zakon o proglasitvi Federativne republike Jugoslavije. Širša razprava o tem zakonu je potekala na popoldanskem skupnem zasedanju zveznega zbora in doma narodov. Skupne seje so bile vedno v dvorani zveznega zbora, ki je bila večja in prostornejša od dvorane doma narodov.

Prežihov Voranc mi je vsakokrat rezerviral sedež poleg sebe ali vsaj v svoji bližini.

Po temeljiti obrazložitvi zakona se je začela razprava, ki je bila zelo živahna; nato smo glasovali z dviganjem rok, poleg tega pa je moral vsak poslanec s svojim podpisom potrditi, da je ali pa ni za republiko. Najprej je to zgodovinsko listino podpisal maršal Tito, nato člani že izvoljene vlade, za njimi pa vsi ostali poslanci.

Medtem ko so poslanci podpisovali, so se najvišji politični in vojaški funkcionarji rokovali in poljubovali. Marsikateri je točil bridke solze. Tudi Voranc je bil ves objokan. Debele solze so mu tekale še dolgo potem, ko se je vrnil na sedež. To so bile solze zadoščanja za vse, kar je pretrpel na svoji dolgi, trnovi poti za boljše življenje delovnih ljudi.

Izvolitev republike je bila skoraj stoodstotna. To so oznanile salve topov. Beograd je bil ves razsvetljen od žarometov. Pred vhomom v skupščino se je zbralo nekaj sto tisoč ljudi, ki so vzklikali: »Tita hočemo videti, Tito naj govori!«

Po slovesnem zaključku zgodovinskega dogodka v skupščini smo se vsi poslanci zbrali na stopnicah narodne skupščine. Tovariš Tito je govoril ogromni množici z vrha stopnic. Posebno je poudaril, da nas čakajo še težke naloge — obnoviti bo potrebno porušeno domovino.

Po končanem govoru so se začele množice pomikati proti Terazijam, kjer so na mnogih krajih plesali kolo še čez polnoč.

Tistega večera smo se slovenski poslanci zbrali v »Takovskem grmu«, preprosti restavraciji na Terazijah, ki jo je imel v namenu neki Slovenec. Tu smo se krepčali s srbsko ružico. Te pijače marsikateri ni prenesel. Sam sem bil nekaj dni taloven. Voranc, s katerim sva imela vedno skupno stanovanje, pa je trdo ležal več dni.

Vsako leto 29. novembra na praznik republike se spominjam tega zgodovinskega dne. Če se ozremo nazaj v tisto dobo, lahko rečemo, da so se Titove besede in želje uresničile. Ogromno se je napravilo v teh dvajsetih letih po osvoboditvi. Tujci, ki so poznali staro Jugoslavijo in ki prihajajo tudi danes k nam, občudujejo naš napredek. Na žalost tega ne vidi več marsikateri domačin. Boljši življenjski standard je marsikaterega precej razvadil, in tisti, ki ima vse udobnosti, rad najbolj »jamra« in godrnja.

Ob 20. obletnici osvoboditve in ob 20. obletnici proglasitve republike se lahko s

Za obletnico smrti Avgusta Kuharja

Kadar me pot vodi mimo upravnega poslojpa železarne Ravne, mi spomin uhaja nazaj, ko je še pokojni Kuharjev Gustl uradoval v svoji pisarni. Večkrat sem bil pri njem. Vsakokrat me je vprašal, če sem kaj prinesel za »Fužinarja«. Nato sva se pogovarjala o domačih novicah, o muzeju in tudi o tem, kaj bi bilo potrebno še napisati, da bi bil »Fužinar« še bolj zanimiv.

Danes je ostal samo spomin nanj, Kuharja Gustlna pa ni več. On je že šel. Šel je tja, kamor je šel sredi okupacije njegov sivolasi oče, ko je poprej še vzkliknil:

»Hvala bogu, videl sem partizane!«

Šel je tja, kamor je šel kmalu po očetovi smrti njegov brat Anza, tisti nesrečni človek, ki je bil pravočasno opozorjen, naj se umakne, kajti gestapovci so s pomočjo domačih izdajalcev hrepneli po njegovi krvi zato, ker je bil na strani tistih, ki so se borili za izgon okupatorja in za osvoboditev domovine. Anza ni zapustil svoje matere in svojega doma, dokler ga gestapovci niso na domu ustrelili.

Gustlna ni več, Gustl je šel.

Šel je tja, kamor je šla nekaj let po osvoboditvi njegova skoraj gluha mati, tista ženica, ki je bila živa kronika Kotelj in še daleč naokoli. Tista mati, ki je pravila sinu Vorancu razne lepe storije. Voranc si jih je zapomnil in jih pozneje zapisal v lepih bukvah. Tista kogovska najemnica, ki je neke binkoštno nedelje zgodaj zjutraj vstala, da ne bi bila binkoštna »čolika« in stopila na podboje kogovskih hišnih duri ter pogledala na vreme. Ravno tedaj se je prikazala izza Male Kope rdeča zarja in kmalu nato je prikukalo zgodnje sonce. Mati je bila vsa ožarjena od vzhajajočega sonca. V tistem času jo je primahal mali Voranc sem od ovčjaka. Vstal je še veliko bolj zgodaj kot mati, zato da ne bi bil on binkoštni »čolej«. V kogovskem Peklu je že napasel svoje bicke. Zraven paše je trgal solzice, ki so bile v najlepšem cvetju; nabral jih je celo pest. S solzicami v roki se je približal materi in rekel: »Mati, nate, solzice sem vam prinesel.« Mater je ta reč ganila. Sklonila se je, vzela solzice ter najprej malega Voranca pobožala, nato pa ga lepo poljubila. Od te dobe je mati Voranca izmed vseh sinov najrajši imela, medtem ko je večbarti jokala, kadar je šel sin Lojz maševati k Šmohorju.

Gustlna ni več. Gustl je šel.

Šel je tja, kamor je kmalu po materini smrti šel tudi njegov brat Voranc. Tisti Prežihov Voranc, ki je bil velik rodoljub, revolucionar, 15 let emigrant in član kominterne, eden prvoborcev za lepše življe-

nje delovnih ljudi v našem kraju, svetovno znani književnik, ki je s svojimi deli seznanil svet s svojo ožjo domovino in z razpadajočim družbenim redom v njej. Tisti Voranc, ki je imel kljub svoji revolucionarnosti zelo mehko srce. Dvakrat sem ga videl jokati kot malega otroka. Prvič leta 1945 v narodni skupščini v Beogradu, drugič pa tedaj, ko so pogrebci odnesli njegovo mater k zadnjemu počitku na pokopališče k sv. Marjeti. Bil sem poleg nje in ga nisem mogel potolažiti prej, dokler niso pogrebci začeli prihajati na sedmino, ki je bila doma na Prežihovini. Se en dokaz o Vorančevi mehkosrčnosti je ta, da je takoj po prvem zasedanju zvezne skupščine v Beogradu prosil prvega predsednika slovenske vlade Borisa Kidriča za vrnitev brata Lojza v domovino. Vedel je, da je bil brat Lojz njegov politični nasprotnik, Vorancu pa je bilo tudi znano, da je Lojz prosil za Vorančevo pomilostitev tedanjega notranjega ministra dr. Korošca, ki pa jo je odklonil. Od te dobe se je tudi prijateljstvo med Korošcem in Kuharjem zelo ohladilo.

Gustlna ni več. Gustl je šel.

Šel je tja, kamor je šel njegov brat Lojz. Bil je v mladosti lep poba, kot njegov oče, v katerega se je zagledala gruntarska hči, kljub temu da je bil le olcar. Tudi v Lojz na se je kot maturanta-odličnjaka ozrlo marsikatero dekle s posebnim pogledom. Ravno v tistem času je izbruhnila prva svetovna vojna. Takrat je bila še stara avstro-ogrška monarhija, ki je dala duhovščini ugodnost, da je bila oproščena vojaščine. Kljub zelo veseli naravi se je Lojz odločil za bogoslovje, in to tudi zato, ker ni hotel služiti avstrijskemu in nemškemu imperializmu. Lojz si je ob vstopu v bogoslovje najbrž mislil, da bo vojska prej minila, kot bodo trajala študijska leta, potem pa bo lahko študij preusmeril. To pa se ni

izpolnilo in 30. junija 1918 je pel v svoji farni cerkvi novo mašo.

Ko so poprej duhovni oče, duhovna mati ter družičke šli po novomašnika na njegov dom k Prežihovi bajti, so mu pred odhodom z doma želeli vsi obilo sreče v njegovem poklicu. Tudi novomašnikova mati je hodila zadaj za precejšnjo množico ljudi k farni cerkvi. Molila je za sinovo srečo, vendar ji je večkrat prišlo na misel, da bi sin najbrž bil bolj srečen, če bi vojske ne bilo in si bi tako lahko svobodno izbral poklic. Zraven mene stoječa stara babička se je izrazila tako: »Ali ni škoda tako lepega gospoda, da je oblekel črno suktno?«

Kratko časa je bil Lojz za kaplana v Črni. Kmalu je odšel na študij, najprej v Pariz, nato pa še v London. Napravil je dvojni doktorat, in sicer iz političnih ved in filozofije. Lojz na je kot brihtnega možakarja tedanja vodeča politična struja v Sloveniji porabila za svojega agitatorja. Starejši se bodo gotovo spominjali njegovih zunanjepolitičnih pregledov, ki jih je v ljubljanskem radiu vsako soboto zvečer objavljala. Pred okupacijo je odšel z emigrantsko vlado v London, nato pa v Ameriko. Iz Londona je govoril in hvalil četnike in emigrantsko vlado. Pokojni Kidrič mu tega ni zameril in je rekel Vorancu, da njegov brat kakor vsi člani emigrantske vlade niso niti vedeli, da je njihov general in minister vojske Mihajlovič kvisljng prav kakor Nedič, ki sta se borila na strani okupatorja proti novo nastajajoči jugoslovanski vojski in Osvobodilni fronti. Vorancu je Kidrič obljubil, da se lahko Lojz vrne. Kakšne funkcije je imel Lojz v emigrantski vladi, podrobneje opisuje »Tovariš« dne 31. julija 1964 na straneh 20 do 23.

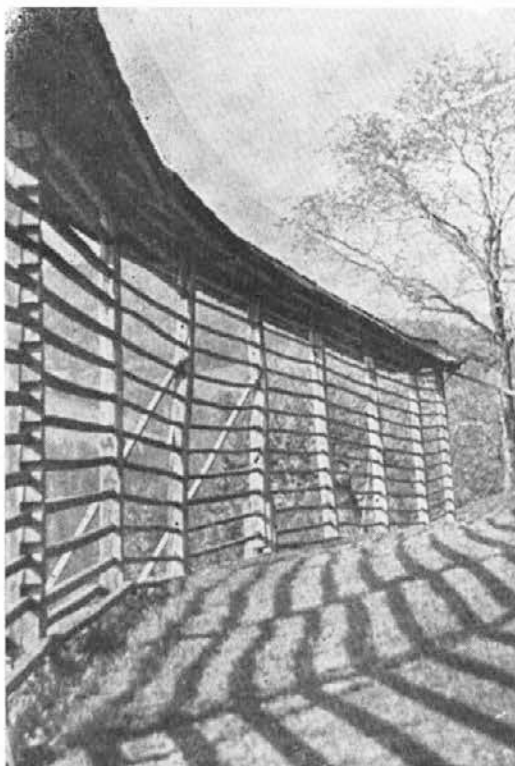
Lojz je kmalu spoznal, da v svoji politiki ni na pravi poti. Spoznal je, da je politika, ki jo vodi njegov brat Voranc, res ljudska. Zapustil je funkcije, ki jih je imel pri emigrantski vladi, in se zaposlil pri humanem društvu »Care«, ki je pošiljalo pakete hrane v kraje, ki jih je okupator opustošil. Da je priznaval našo novo ljudsko oblast, priča tudi pismo, ki mi ga je poslal 13. junija 1946, in se glasi:

»Dragi Beno!

Od Gusteja sem pravkar prejel dolgo pismo, v katerem mi tako lepo opisuje, kako ste počastili brata Anzana, mučenika, ko so njegove zemeljske ostanke zanesli k Sveti Marjeti v blagoslovljeno zemljo. Posnel mi je v glavnem tudi tvoj govor, ki si ga imel na Anzanovem domu po stari kmetki navadi in si se v njem v imenu vseh nas od njega poslovil in se v njegovem imenu poslovil tudi od vseh krajanov.

Jaz v sedanjih prilikah drugega ne morem, kot da se Ti zahvalim kot Anzanov brat za ljubezen, ki si mu jo izkazal še zadnjokrat, kot si mu jo skazal tolikokrat, ko sta bila še prijatelja, živa oba in junška. Ne bom Ti nikdar pozabil tega. Prek Tebe se zahvaljujem tudi vsem oblastem, vojaškim in civilnim ter društvom in kmetom in delavcem kraja, ki si jih vodil za Anzanom tja do groba. Bog, daj, da bi naša žrtev — vaše žrtve, ki jih je toliko, bila zadnja, ki jih je naš narod in naš rod — moral dati za srečo in svobodo ljudstva in zemlje slovenske. Pristrčno Tebe in družino pozdravlja Tvoj vdani Lojz.«

Lojz in Gustl sta se pisмено domenila, da bo Gustl dal zgraditi primerno hišico,

V praznih kozolcih je zagospodaril veter

ponosom ozremo v pretekli čas. Prepričan sem, da tudi v bodoče ne more biti ovir, ki bi zaustavile naš razvoj.

Naš cilj je in mora biti za sedaj: zgraditev Socialistične federativne republike Jugoslavije ne samo v izreku, temveč v pravih socialističnih odnosih državne uprave kakor tudi v srcih naših državljanov.

Beno Kotnik

Z večjo izobrazbo — večja produktivnost — boljše samoupravljanje

7. septembra 1965 je občinski komite ZKS na razširjeni seji obravnaval idejno, splošno in strokovno vzgojo delovnih ljudi v komuni.

Posredujemo vsem, ki so dolžni spremljati, usmerjati in izvajati vzgojno izobraževalni proces ter skrbeti za splošno, strokovno in družbeno ekonomsko vzgojo delovnih ljudi, zaključke seje ter nekaj misli iz razprave.

Razprava je poudarila pomen izobraževanja in vzgoje za človekovo usposobitev za delo in življenje v družbi. Podedovana nizka prosvetna in kulturna raven naših delovnih ljudi onemogoča še hitrejši razvoj samoupravljanja in produktivnosti dela. Izvajanje gospodarske reforme terja več strokovnega znanja in upravljalvske sposobnosti, zato tudi moramo posvetiti še več pozornosti rednemu izobraževanju mladine kot tudi izobraževanju odraslih.

Večerna politična šola in družbeno ekonomski seminarji kot stalne oblike družbeno ekonomske vzgoje morajo nuditi čim večjemu številu delovnih ljudi osnove za razumevanje družbeno ekonomskih procesov ter za aktivno vključevanje vanje. Ka-

kjer bi skupno preživela svoje stare dni. Lojz je pridno pošiljal dolarje in kmalu je stala pod Javornikom lepa, a skromna hišica. Lojznu je manjkalo še nekaj časa do penzije. Že dalj časa ga je zalezovala trdovratna sladkorna bolezen, ki so ji bili podvrženi menda vsi Kuharji. Gustl se je izrazil nekoč tako: »Mi Kuharji smo večina pri bozavi gor zrasli, zato smo dobili velike vampe. Sedaj, ko smo pa prišli na boljše košto, nas pa tarejo vse sorte bolezní.«

Lojz, kot vsi Kuharji, je bil strašno navezan na domače kraje in domače ljudi. Oh, kako težka je morala biti Lojzova zadnja ura, ko je umiral daleč proč od domačega kraja. Po dvodnevni bolezní je umrl 29. 10. 1958 v New Yorku.

Z Gustlnom pa je šel zadnji sin s Prežihove bajte. Po rodu gor, po rodu dol, pravijo pri nas. Pri nas pa tudi marnejo tak: »Če hočeš biti osiran, se moraš ženiti, če hočeš biti pa hvaljen, pa moraš umreti.«

Gustl je kot vdovec čisto kratko svatoval in že so migali jeziki. Spoznal je kmalu, da nevesta, katero svatuje, le ni njegova prava, ampak da ga zalezuje druga prava nevesta »bela smrt«.

Na Gustlnovem pogrebu je bilo veliko govornikov. Poudarjali so njegovo življenje in delo takorekoč od zibelke do smrti, pa hvalili so ga tudi na vse pretege, tako da zame kot zadnjega govornika za njega nobene hvale ni ostalo.

Eno stvar sem hotel omeniti ob Gustlnovem grobu, pa sem jo prezrl, zato jo danes ob obletnici njegove smrti omenjam: »Dokler bo med nami ohranjena zadnja številka Koroškega Fužinarja, ki je izšla izpod uredniškega peresa Kuharja Gustlna, do tedaj bo njegov duh živ med našim ljudstvom.«

Slava njegovemu spominu!

Beno Kotnik

drovanju slušateljev v vse te oblike družbeno ekonomske vzgoje je treba posvetiti mnogo več pozornosti.

Odstotek ljudi z nedokončano osnovno šolo je visok in resna ovira proizvodnji, samoupravljanju in nadaljnji humanizaciji družbe. V delovnih organizacijah in med starši se mora uveljaviti prepričanje, da je slehernemu zaposlenemu potrebna osnovna šola. Potlej se bodo lahko uspešneje vključili v samoupravni mehanizem vsi delovni ljudje in tudi odnos do fizičnega dela bo drugačen, ko bo nivo splošne izobrazbe višji. Naš družbeno ekonomski sistem, ki izhaja iz svobodno združenega dela, predpostavlja široko razgledanega svobodnega človeka, ki razmišlja in odloča o poslovanju in razvoju svoje delovne organizacije, komune in vse družbe, zato se je treba odločno boriti proti stališčem, da so podjetjem potrebni tudi manj razgledani delavci za določena fizična dela.

Delovne ljudi, ki nimajo dokončane osnovne šole, moramo dopolnilno izobraževati. Izobraževanje naj financirajo delovne organizacije, delno pa tudi slušatelji sami. Z izobraževanjem odraslih ne mislimo podpirati lenobe učencev, ki so še v osnovni šoli, in v oddelke za odrasle tudi ne bomo sprejemali mladine, mlajše od 18 let. Starši otrok naj vse leto spremljajo učne uspehe svojih otrok in ne šele ob koncu leta, ko nekateri poskušajo izsiliti pozitiven uspeh svojih otrok. Zahteva delovnih organizacij, da imajo sprejeti delavci končano osnovno šolo, bo pozitivno vplivala na učne uspehe šoloobveznih otrok.

Strokovno izobraževanje nekvalificiranih in polkvalificiranih delavcev je po-

manjkljivo in je zato treba k temu pristopiti bolj resno, odgovorno in načrtno.

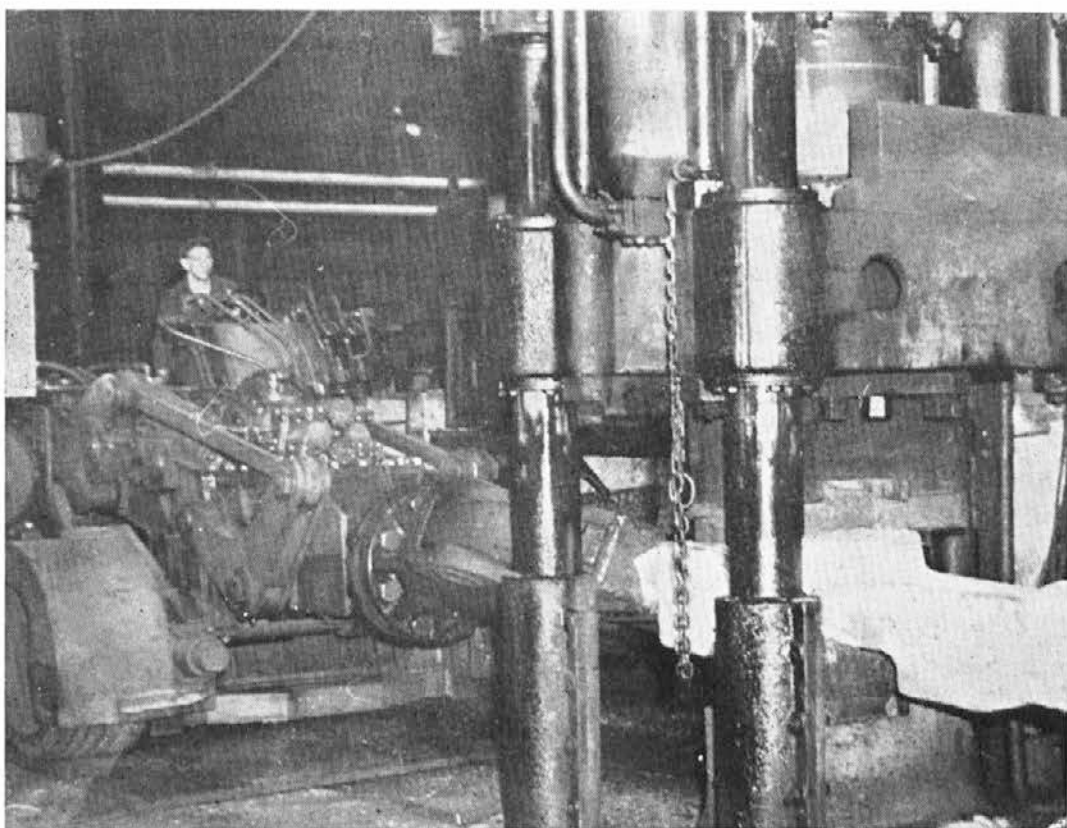
Na podlagi referata in obširne, plodne razprave je občinski komite ZKS sprejel več zaključkov in sklepov.

— Ker je gospodarska reforma zajela vsa področja družbenega življenja, se s tem postavlja pred slehernega upravljalca-občana, ne glede na to, na kakšnem mestu se nahaja, dolžnost, da v okviru svojih sposobnosti da svoj delež za dosledno izvedbo zastavljenega cilja. Posebno odgovorna naloga se postavlja pred šolske ustanove in pedagoške delavce, da s svojim delom kar največ doprinesejo k idejni vzgoji naše mladine. Kakor vsi delovni ljudje tako morajo tudi dijaki in študentje dati svoj delež, in sicer tako, da s svojim učenjem oziroma študijem skrbijo za čim boljši uspeh, ker je od tega odvisen njihov razvoj in napredek celotne družbe. Zaradi tega je potrebno:

1. da se v mesecu septembru in oktobru 1965 organizirajo posveti s študenti in dijaki kakor tudi z učenci zadnjega letnika osnovnih šol. Na teh sestankih naj se razpravlja, kakšne naloge se v zvezi z izvrševanjem gospodarske reforme postavljajo pred šolsko mladino. Prav tako je potrebno, da se na sestankih SZDL in Zvezi sindikatov obravnava reforma in prispevek, ki ga mora dati mladina v tej akciji. Istčasno se bodo s problemom seznanili tudi starši, ker so za uspeh svojih otrok prav tako odgovorni.

2. Posebno odgovorno je treba voditi politiko štipendiranja. V zvezi s tem je bil sprejet sklep, da se bodo dodeljevale štipendije le najboljšim (prav dobrim in odličnim) učencem, s tem da imajo prednost učenci socialno šibkih staršev.

3. Delavskim svetom oziroma komisijam za dodeljevanje štipendij se predlaga, da v bodoče upoštevajo mnenje in predloge šol pri dodeljevanju štipendij, kar v doseda-

Stroj lajša delo človeku

nji praksi ni bil primer. Seveda se s tem poveča odgovornost prosvetnih delavcev, da so pri ocenjevanju objektivni in izključijo iz svoje prakse vpliv raznih intervencij, ki do sedaj niso bile redek pojav.

4. Delovnim organizacijam se priporoča, da v svoje statute in ostale samoupravne akte vnesejo določbo, da se načeloma sprejema v delovno razmerje tiste delavce, ki so končali osnovno šolo. Pri morebitnih izjemah, če gre za mlajše sodelavce, priporočamo predhodno posvetovanje s pedagogi šole, ki jo je prosilec nazadnje obiskoval. Mnenje šole je potrebno zato, da se ugotovi sposobnost za nadaljnje šolanje.

5. V delovnih kolektivih naše komune je nad 65 % delavcev, ki nimajo dokončane osemletne šole. Zlasti zaskrbljujoč je podatek, da največji del teh z nedokončano osemletno šolo odpade na delavce do 30 leta starosti, in sicer kar 45 %.

Tudi kvalifikacijska struktura v zajeti populaciji ni nič boljša in presega odstotek tistih, ki nimajo dokončane osnovne šole.

Jože Grzina

Povsem rekonstruirana jeklolivarna

Naša investicijska dejavnost mora skrbeti za stalno rast in izpopolnjevanje proizvodnih naprav v obratu. Z investicijsko dejavnostjo, uvajanjem mehanizacije in avtomatizacije, odpravljanjem ozkih grl v proizvodnih fazah se morajo razen storilnosti dela izboljšati tudi dosedanji delovni pogoji predvsem v posameznih oddelkih jeklolivarne. Razen rekonstrukcijskih del, ki so že v polnem teku, si moramo prizadevati za čim popolnejšo ureditev celotne tehnične dokumentacije, ki je osnova za nadaljnji razvoj rekonstrukcijske dejavnosti.

Večji poudarek moramo dati rednemu izpopolnjevanju naših pogodbenih obveznosti do kupcev. Povečati moramo izvoz jeklenih ulitkov iz ekonomskih motivov, ker je izvoz eden od važnih faktorjev za dvig ravni naših proizvodov.

Za dosego teh ciljev je delavski svet jeklarne s tehničnim vodstvom pričel že

Na osnovi teh podatkov je bil sprejet sklep, da delovne organizacije omogočijo izobraževanje svojim sodelavcem na oddelkih za odrasle, ki bodo v ta namen ustanovljeni. Predvidevamo, da bi splošno izobrazbeno in kvalifikacijsko strukturo lahko delno izboljšali že v obdobju petih let.

6. Ideološka komisija naj spremlja premike na področju izobraževanja neposrednih proizvajalcev. Dogovori naj se s kadrovske službami v delovnih organizacijah, da te po enotnih kriterijih najprej ugotovijo dejansko šolsko izobrazbo zaposlenih in to primerjajo s potrebnim znanjem na delovnih mestih in s potrebno usposobljenostjo neposrednih proizvajalcev za odločanje v delovnih organizacijah, saj so vsi hkrati tudi upravljalci in potencialni člani različnih samoupravnih organov.

Dejansko ugotovljena šolska izobrazba delovnih ljudi naj bo v delovnem kolektivu izhodišče za konkretne ukrepe, ki bodo povzročili tudi prve resne premike v dvigu splošne izobrazbe delovnih množic.

Končno je naša naloga, da z dodatnimi investicijami odpravimo ozka grla v proizvodnji. Čim več del se bo mehaniziralo in avtomatiziralo, tem boljši bosta kvaliteta in storilnost dela. Po predvidenem programu se bo proizvodnja povečala, kot je že omenjeno za 58 %, storilnost dela pa za 70 odst. — vse gledano na leto 1963.

Ne smemo pozabiti, da se z rekonstrukcijo jeklolivarne izboljšujejo delovni pogoji in da je velik odstotek investicij namenjen izključno za izboljšavo tehnološke zaščite, kar se že v znatni meri opaža v posameznih oddelkih.

Vemo, da ravno ta dela ne napredujejo v takem obsegu, kot je bilo zamišljeno in predvideno iz tehničnih razlogov, vendar se bodo najbolj kritična mesta v naslednjih mesecih v popolnosti rešila. Ta najbolj kritična mesta naj bi bila v nekaterih od naslednjih številok »Fužinarja« prikazana, ker obstajajo več ali manj vse higiensko tehnične analize, ki jih je izvršila skupina za raziskavo medicine dela zdravstvenega doma Ravne na Koroškem v preteklih nekaj letih.

Obseg rekonstrukcije jeklolivarne zajema

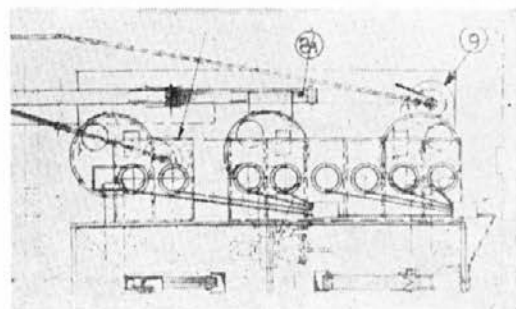
1. modelarno s kovinsko in lesno obdelovalnico,
2. pripravo peska s polno avtomatizacijo,
3. strojno kaluparnico z uvedbo livnega žerjava,
4. ročno kaluparnico s kaluparjenjem s peskometom,
5. jedrarno z uvedbo centralizirane priprave mešanic ter strojno izdelavo jeder,
6. pripravo okvirov za kaluparnici,
7. čistilnico z uvedbo odpraševanja lahke in težke linije, odvoza peščenih naslag, odplinjevanje ter prilagoditev tehnoloških faz čiščenja po operacijah.

Ker zajemajo vsi nakazani oddelki večja ali manjša rekonstrukcijska dela, jih name-

vedla v celoti do leta 1968, s tem da se proizvodnost dela dvigne, kolektiv pa da 58 % več zelo iskanih proizvodov domačemu in zunanemu trgu.

Kako važno vlogo ima jeklolivarna v sestavu železarne, nam pove odstotek, da jeklolivarna že danes od skupno predelane gale predela z litjem ca. 25 %.

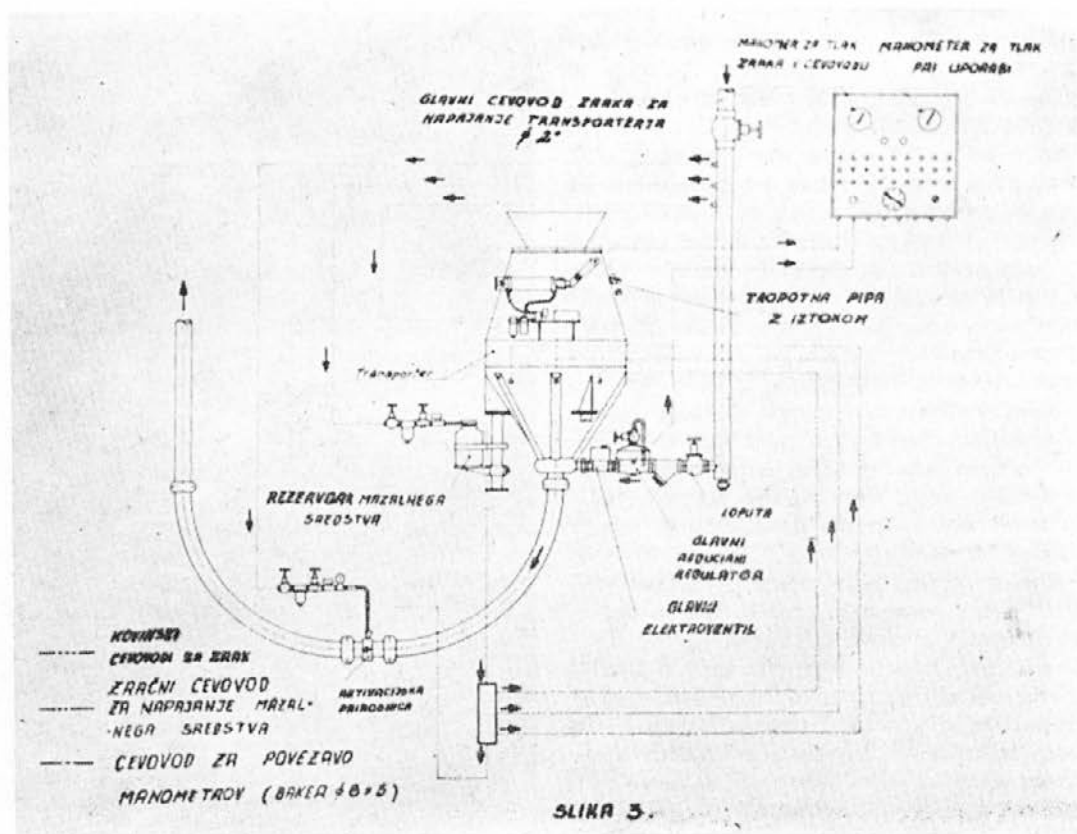
Povečanje proizvodnje je trenutno omejeno zaradi premajhnih in zastarelih priprav priprave peska, premajhnih kapacitet peskometalca ter nezadostnih nabijalnih učinkov. V čistilnici nastopa ozko grlo — čiščenje jeklenih ulitkov.

Slika 1

leta 1959 razmišljati o izboljšavi celotne organizacije obrata, o povečani stopnji delitve del, o specializaciji in delovni izobrazbi vseh sodelavcev, predvsem na nenehnem poučevanju na delovnih mestih, s tem da se čim popolnejše obvladajo delovne operacije.

Ta sestavek nakazuje nekaj potreb po rekonstrukciji jeklolivarne, ki naj bi se iz-

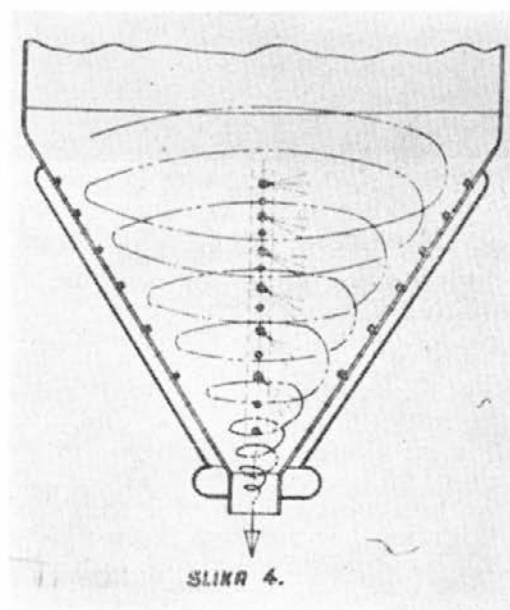

Slika 3.

ravamo obrazložiti po posameznih oddelkih, tako da se z njimi v splošnem seznanijo člani kolektiva jeklolivarne kot tudi ostali člani železarne.

Modelarna s kovinsko in lesno obdelovalnico

Modelarna kot celota ne zahteva večjih rekonstrukcijskih del iz preprostega razloga, ker je v letu 1963 bila rekonstruirana — predvsem v strojni obdelovalnici lesa in v kovinski obdelovalnici modelov. Rekon-

SLIKA 4.

strukcija je zajela obsežen del, s tem da se je površina teh oddelkov povečala za 100 % in je administrativno tehnološki sektor dobil prepotrebne prostore. S to povečavo delovne površine so se sprostili prostori ročne obdelovalnice modelov in so se s tem omogočile dodatne nastavitve strojnega parka.

Brez dodatnih nastavitve obdelovalnih strojev si danes ne moremo zamisliti sodobne modelarne. Velik poudarek se daje drobnim strojni in ročni opremitvi z mislijo, da obdelava lesenega modela, predvsem večjih geometrijskih oblik, zahteva pri uporabi ročnega orodja v vsakem primeru več kot 50 % dragocenega efektivnega časa. Smelo trdimo, da z mehaniziranim oblikovanjem lesa dosežemo z ene strani večjo storilnost dela, z druge strani pa znižanje proizvodnih stroškov in staleža glede na bodoče potrebe. Drobnna mehanizacija nam omogoča visoko storilnost dela, večjo kvaliteto in višjo stopnjo načina obdelave lesa, preprečitev obrtniškega načina dela in prehod na industrijski način, kot ga že leta porabljajo v vseh industrijsko razvitih deželah.

Vodno ogrevanje in preureditev sanitarnih prostorov na splošno zadovoljstvo članov tega kolektiva pozitivno vpliva na rast produktivnosti in rast delovnega elana.

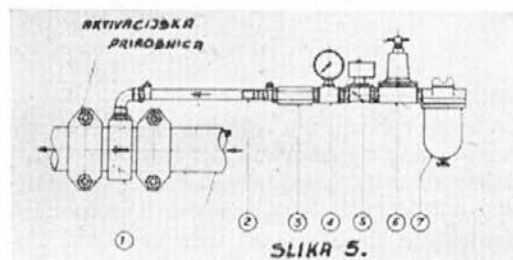
Nadaljnje tehnološko tehnične izboljšave se bodo izvajale glede na potrebe modelarne oziroma po potrebah jeklolivarne.

Priprava peska s polno avtomatizacijo

Na osnovi že nakazanih potreb po rekonstrukciji jeklolivarne, s tem da se poveča proizvodnja za 58 % jeklene litine, je neobhodno, da se obnovi celotna dosedanja priprava peska »STOTZ« iz čisto opravičljivih razlogov, ker skupne kapacitete

obeh naprav 20 m³ na uro še daleč ne zadoštujejo že pri današnjih potrebah. Zato smo že nabavili dva mešalca tipa M. 115 sistema »Speedmüller« sovjetskega izvora. Nabavljena mešalca ni mogoče vključiti v dosedanje omrežje priprave peska, ker je prirejen na pripravo peskovnih mešanic za serijsko litino in peskovnih mešanic za individualno litino. Na sliki 1 je razvidna rekonstruirana priprava peska v prostorih nekdanje livarne, ki bo v celoti avtomatizirana na enem mestu. Prikazuje namestitve obeh mešalcev M. 115 v liniji paralelno. Nad mešalci so bunkerji za novi in stari pesek; kapaciteta — 140 m³ novega in 140 m³ starega peska.

Bunkerji so iz jeklene konstrukcije. Doziranje v mešalce s peskom za modelne in polnilne mešanice poteka z gumi trakovi. Mešalci se nahajajo pod bunkerji. Nad mešalci so dozirani prostorninski dozatorji. Praznjenje dozatorjev se vrši s pnevmatsko lupino. Prednost takšne namestitve je v tem, da se vrši polnjenje dozatorjev v času mešanja mešalcev, s čimer se doseže kontinuirano obratovanje mešalcev in s tem maksimalno izkoriščanje. Praznjenje mešalcev se vrši direktno v dozirne šobe, s katerimi se po pnevmatskem sistemu transportira pesek dalje. Sistem pnevmatskega transportiranja pri nas šele uvajamo in uporabljamo bogate izkušnje zunanjih firm »Fenwick« Milano in »WEBAC« Švedska. Ciklus polnjenja in praznjenja mešalcev bo izveden avtomatično s programskimi stikali. Skupna namestitev bunkerjev in mešalcev zahteva pri tej izved-

SLIKA 5.

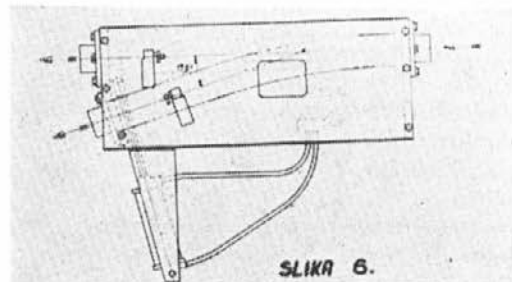
bi sorazmerno malo prostora, kar je izredno važno glede na lokacijski objekt, ki je na razpolago. V ciklus priprave peska je že vključena suha regeneracija peska. Lahko se računa, da bi z vključitvijo te regeneracije peska znašala poraba novega peska pod 500 kg/t ulitkov. To se utemeljuje s tem, da se v ciklus obnove peska vključi naprava »PNEU-RECLAIM« ca. 3000 CFM. Današnja poraba novega peska znaša 1300 kg/t. Z omenjeno napravo se doseže velika ekonomičnost v porabi livarskega peska v t proizvodnje.

Iz slike 1 je razvidna vključitev te naprave. Povratni pesek bo potoval prek elevatorja obstoječe mokre priprave peska, ki bo prilagojen kapaciteti povratnega peska iz livarne. Od stresaljk bo povratni pesek potoval s trakom na poligonsko sito in od tu dalje do bunkerja starega peska. Odvišni pesek in pesek v grudah bo iz poligonskega sita usmerjen v bunker — gravitacijsko, ki bo nad napravo za regeneracijo. S tem se bo ves odvišni in neuporabni pesek, ki se vrača iz livarne, predelal v uporabni pesek za uporabo modelnih mešanic.

Kapaciteta naprave regeneracije peska znaša ca. 3000 CFM, kar nam omogoča, da regeneriramo ves ostali odpadni pesek iz

čistilnice. Transport odpadnega peska je prav tako predviden pnevmatično. Transport regeneriranega peska v bunker novega peska nad mešalci poteka prek gumi transporterjev.

Vežilni dodatki-bentonit, dextrin itd. za peskovne mešanice se bodo dodajali direktno v mešalce prek cilindričnih dozatorjev, polnjenih pnevmatsko iz skladišča veziv.

SLIKA 6.

Razdelitev mešanice na odvzemna mesta bo potekala pnevmatično in povsem avtomatično.

Celotna rekonstrukcija priprave peska je predvidena tako, da jo je možno izvesti brez zastojev, razen v času preklopitve, ki bi trajala kratek čas, ki pa ne bo vplival na proizvodnost dela.

Vsa signalizacija in komande delovanja rekonstruirane priprave peska, razdelitev in razdelilna mreža bodo razmeščene v centralni komandi in razvidne iz svetlobnih sten. Vprašali se bomo, kako bo s kapacitetami priprave peska, ali bodo zadostovale po rekonstrukciji in koliko mešanic bo livarna dala?

Mešalci M. 115 imajo volumensko kapaciteto po 0,5 m³ ali 800 kg. Predvidevamo, da izdelava modelne mešanice traja 4 minute, polnilne mešanice pa 2 min. Glede na predvideno proizvodnjo mora priprava peska proizvesti na leto 22.000 t modelnih in 90.000 t polnilnih mešanic, kar skupno znaša 112.000 t.

Dnevna poraba peskovnih mešanic je naslednja:

88 t modelnih mešanic
360 t polnilnih mešanic

Skupaj: 448 t vseh mešanic

Iz zgornjega lahko razberemo:

1. modelne mešanice:
88 t/16 ur (2 izmeni)
44 t/8 ur (1 izmena)

44.000 kg: 800 kg (kapaciteta mešalca) znaša 55 mešanic mod. 8 ur;

2. polnilne mešanice:
360 t/16 ur (2 izmeni)
180 t/8 ur (1 izmena)

180.000 kg: 800 kg = 225 mešanic poln. peska 8 ur/8 ur;

3. obratovalni čas:

55 mešanic mod. peska × 4 min = 220 min
225 mešanic poln. peska × 2 min = 550 min

Skupaj: 770 min

Torej 770 min je 13 ur in če upoštevamo tri mešalce, znaša 13 ur : 3 = 4,3 ure na dve izmeni.

Vsak mešalec mora obratovati na izmeno 2.15 ur. Na osnovi nakazanih pokazateljev kapacitativna velikost zadostuje potrebam, s tem da kot celota obratuje na dve izmeni po 2.15 ur v časovnem presledku.

Nastaja bojazen, da bi se pojavil nov izvor zasičene atmosfere s kremenčevim prahom in s tem ogrožal delovno okolico glede na silikozna obolenja, kar je na splošno v livarstvu in rudarstvu zelo pogost pojav. Da bi se preprečila taka koncentracija prahu v atmosferi, sta predvidena dva filtrska agregata za količino vsesavanja po 5000 m³/uro, kar ravno zadostuje potrebam mešalcev.

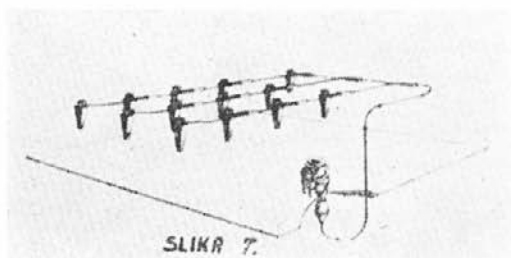
Način transporta peska pred mešalci in pod mešalci je bil predmet daljšega razpravljanja. Dokončni sklep tehničnega kadra livarne v sodelovanju s tehničnim sektorjem uprave je, da se vklopi pnevmatično transportno sredstvo, ki ima znatne prednosti pred klasičnim transportom, ki so ga v današnji tehnični dobi zaradi zelo drage izvedbe in še dražjega vzdrževanja skoraj v popolnosti opustili predvsem pri novih gradnjah ali pri rekonstruiranju livarn, kot je to v našem primeru.

Poglejmo prednost in funkcionalnost pnevmatičnega transporta.

Mnogi menijo, da pnevmatični transport peska še ni tako tehnično izpopolnjen, da bi lahko služil kot zanesljivo transportno

se običajni sistemi pnevmatskega transporta na vseh ali tlak ne morejo uporabiti.

Zelo malo je pri nas znan spiralni sistem, čeravno je v inozemstvu (na zahodu kot vzhodu) močno razširjen in so ga pri teme-

SLIKA 7.

Aktivna površina tekstilnih cevi za fino izločanje prahu je tako velika, da je pri mešalcih izločanje finega prahu v filtru zelo aktivno in je praktično 100% sigurnost proti silikoznemu obolenju.

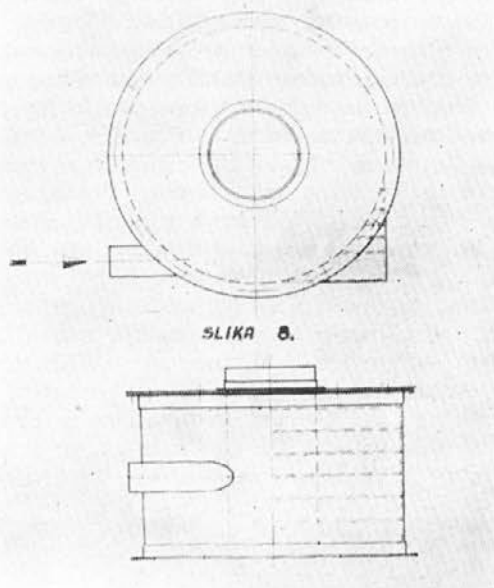
Dotok in sušenje livarskega kremenčevega peska

Po tehnološkem procesu se za pripravljanje peščenih mešanic zahteva samo suh pesek. V tehničnem sektorju je bilo veliko govora o tem, kje naj bi se pesek sušil, doma ali pri dobavitelju. Prevladovala so mnenja čisto iz ekonomskega razloga, da se v jeklolivarno dovaža sušen pesek v avtocisternah ali vagonso. Prva varianta je za pojme livarne sprejemljiva in zelo ugodna, ker ni vmesnega prekladanja. Kljub taki odločitvi in želji ne moremo biti sigurni v stoođstotno dobavo suhega peska, temveč je potrebno vedno računati še na dotok mokrega peska, posebno v jesenskem, zimskem in spomladanskem času. Prispeli mokri pesek bo potrebno posušiti na domačih sušilnih agregatih, zato se predvideva sušilnica peska.

Pesku je nujno odstraniti vlago zaradi nadaljnje fabrikacije, ki je ni malo, saj znaša ca. 4–15%. Da bi to vlago odstranili, pesek sušimo v rotacijski sušilni napravi. Kot gorivo se uporablja plinsko olje slabše kvalitete ali lahko kurilno olje. Tej napravi je potrebno izdelati dodatne dozirne naprave. Normalna izvedba sušilne naprave je z gorilnikom na plinsko olje. Pri plinskem olju so ostanki saj, ki se pojavljajo v materialu, minimalni. Naprava sestoji iz treh glavnih delov: iz sušilnega bobna, ki je stabilen in ima naklon 5°, dozirne naprave (ki je lahko vibracijska, krožničasta, polžna ali zvezdasta), ciklona za odvajanje plina in prahu. Boben je izoliran s stekleno volno, tako da so toplotne izgube minimalne.

Kapaciteta sušilne naprave je pri normalni vlažnosti peska (okoli 4%) in temperaturi okoli 18°C do 8 t/uro. Pri nižjih temperaturah analize in vlažnosti peska pade kapaciteta peči tudi za 75%.

Priprava peska kot celota zahteva sinhroniziran transport peščenih mešanic, zlasti ker ima livarna toliko odvzemnih mest s kontinuiranim odvzemom predvsem pri strojih strojne kaluparnice, kjer se še danes opaža pomanjkanje livarskega peska, in pri peskometalcu, ki bo predvidoma potreboval ca. 20.000 do 25.000 kg/h.

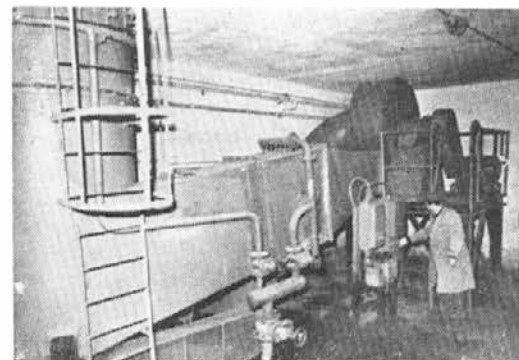
SLIKA 8.

sredstvo v livarstvu. Pridružili smo se temu mnenju ter z nezaupanjem zasledovali ta sestav prek raznih inozemskih publikacij. Dokončno smo se povezali z znano italijansko firmo »Fenwick« ter s švedsko firmo »Webac«, od koder smo zahtevali detajlne tehnične karakteristike. Osební stiki so dovedli tehnično osebje livarne tako daleč, da je mnenje v celoti spremenilo čisto iz ekonomskega tehničnih razlogov.

Gospod Moristoli, tehnični uslužbenec »Fenwicka«, je ob dvakratnem obisku pri nas ter prek tehnične revije »Fonderia« prikazal, da je pnevmatični transport splošno priznan in ga uporabljajo tam, kjer so običajni sistemi neprimerni ali se ne prilagajajo položajnim izhodiščem ter odvzemnim postajam, pri katerih je uporaba transportnih trakov, elevatorjev, polžnih transporterjev nemogoča ali neprimerna.

Sistemi pnevmatičnega transporta imajo nekatere omejitve, ki zavisijo od karakteristike sistema, ki je v tem, da material za transport sesamo ali vpihujemo s pomočjo komprimiranega zraka v posebne ravne ali krive cevovode. Na splošno obstaja torej izhodiščna postaja, od koder se material pošilja do ene ali več dovodnih postaj, kjer material ločimo od zraka, ki je služil kot transportno sredstvo.

Največje težave pri uporabi tega sistema povzročajo velika trenja v notranjosti cevovodov, predvsem v transportu peščenih mešanic za jedra. Poleg določenih kohezivskih vrednosti tega transportnega materiala so težave praktično nepremostljive in

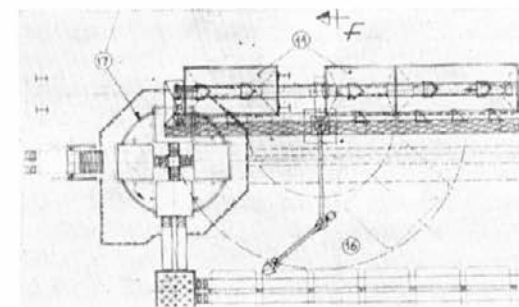

Slika 9

ljutih raziskavah izpopolnili. Take sisteme z zadovoljstvom uporabljajo napredne livarne. Najvažnejša značilnost tega sistema je, da z lahkoto transportiramo oblikovalne peske, če s posebnimi prijemi dosežemo, da se transportni zrak v celi dolžini cevovoda vrti.

Bistveni elementi, ki sestavljajo ta sistem, so: transporter, cevovod, aktivacijski stroj, komandna stikala ter sprejemniki. Taki sistemi pnevmatskega transporta so običajno opremljeni s centralno komando, s katero upravljamo ves sistem avtomatično, polavtomatično ali individualno.

Ker nam je torej transport peska kot celota znan, se bomo vprašali, kako tak sistem deluje. Povzeto po tehnični reviji »Fonderia« vidimo (glej sliko 3), da dozator sestoji iz cilindričnega rezervoarja, ki je v spodnjem delu v konični obliki zožen. Okoli te konične zožitve je nameščena serija dovodnih cevi, ki nosijo primerno število šob, ki so nagnjene in obrnjene v notranjost rezervoarja. Dovodne cevi so priključene na obojčno zvezo, v katero pride komprimiran zrak, ki se skozi šobe tangencialno na notranji obod vpihuje v obliki spirale od zgoraj navzdol.

Slika 10

Material, ki smo ga predhodno vsuli v rezervoar, se s pomočjo zračne spirale pomika v cevovod, kjer vzdržujejo spiralno gibanje »aktivacijske prirobnice«, ki jih napaja komprimirani zrak in ki so postavljene po vsej dolžini cevovoda v primernih razdaljah. Slika 4 prikazuje shematični položaj vpihovnih šob na transporterju. Tak sistem, ki nam omogoča, da se zrak spiralno pomika po notranjem obodu cevovoda, preprečuje lepljenje materiala na stene cevovoda, zmanjša obrabo in omogoča gladek transport tudi za močno lepljive materiale.

Na zgornjem delu ima dozator zvon na pnevmatsko tesnjenje in z avtomatsko komando odpiranja in zapiranja. Sipanje materiala se doseže avtomatsko, ko se doseže določen volumen transportnega materiala.

Za uspešno obratovanje je potreben minimalen tlak komprimiranega zraka 2,5 kg/cm², največ pa sme biti 4 kg/cm². Dozator ima mazalno napravo, ki poškropi z mazalnim sredstvom dozator ter del cevododa pred vsakim transportom, s čimer se doseže, da material odpade z notranjih sten. Kot mazalno sredstvo služi v večini primerov voda in druga sredstva.

Vidimo, da voda služi kot sredstvo za mazanje dozatorja, kadar želimo transportirati oblikovalne peske in peske za izdelavo jeder s souporabo CO₂, medtem ko nafta ali mešanica petroleja za peske z oljnatimi aglomerati. Na sliki 3 se vidijo še drugi elementi: deducirni ventil, regulator tlaka, glavni elektroventil in rezervoar mazalnega sredstva.

Omenili smo že aktivacijske prirobnice, ki imajo nalogo, da vzdržujejo vzdolž celega cevododa pnevmatskega transporta spiralno gibanje, ki ima svoj izvor že v dozatorju. Aktivacijske prirobnice nastajajo iz okrogle kovinske plošče, ki ima izvrtino, na obeh straneh plošče pa so priključeni deli cevododa. V plošči je vmesni prostor, kamor prihaja komprimiran zrak, ki ga vpihujejo v notranjost cevododa nagnjene šobe tako kot v dozatorju. Slika 5 prikazuje prirobnico s pripadajočimi dodatki.

Nazorno prikazuje slika 6 menjalna stikala, ki delujejo s pomočjo pnevmatskega cilindra, ki pomika upogljivo cev v en ali drug položaj, medtem ko je nasprotni del cevi povezan z dovodnim cevododom. S serijo teh strojev lahko praktično napajamo neomejeno število odvzemnih mest, postavljenih povsod po oblikovalnici (slika 7).

Ta menjalna stikala se lahko krmilijo na daljavo, ker imajo poleg pnevmatičnega cilindra elektroventil kot končno stikalo. Vsak spoj je povezan s filtrom in z nadaljnjo napravo. Na sliki 8 je prikazan sprejemnik, ki je vgrajen na vsakem odvzemnem mestu. Sestoji iz pločevinaste cilindrične obloge, ki se napolni s peskom glede na vsako sprejemno postajo. Dovodni cevodod se tangencialno priklopi k zgornjemu delu cilindra. Na pokrovu cilindra je evakuirni cevodod za iztožen zrak. Transportirani material se izprazni v odvzemni bunker, loči se pa od transportnega zraka tako, da zrak, ki se giblje spiralno, udari proti seriji deflektorjev, kjer tudi izgubi svojo brzo. Deflektorji so primerno konstruirani. Oni prenesejo udarec prihajajočega materiala in preprečijo obrabo ovoja.

Celotno napravo upravlja ena oseba prek kontrolne postaje, ki ima toliko položajev, kolikor je odvzemnih mest. Za vsako tako mesto je v centralni postaji signalna žarnica, ki kaže, ali je pripadajoči bunker poln ali prazen. Kontrolna postaja naj bi bila v bližini dozatorja in je opremljena s kontrolnimi instrumenti za kontrolo tlaka v omrežju.

Z obračanjem stikala avtomatično izberemo menjalno stikalo in aktivacijske prirobnice ter tako direktno povežemo dozator z izbranim odvzemnim mestom. Obratovanje je v popolnosti avtomatizirano.

Zelo važen činitelj pri vsakem izboru no-

vitet je ekonomika vzdrževanja. Strokovnjaki z bogatimi izkušnjami s tega področja menijo, da je vzdrževanje v tej izvedbi za 80 % cenejše kot v klasičnem postopku. Poglejmo, kaj pravijo vzdrževalci.

Cevovodi se snažijo tako, da ob koncu delovnega časa spustimo verigo, dolgo 40 do 50 cm, ovito z vrvjo. Obenem vlijemo v dozator približno 1 l mazalnega sredstva. Za popolno čiščenje je dovolj, da pritismo verigo samo enkrat proti vsakemu odvzemnemu mestu, pri čemer moramo z menjalnim stikalom izbrati odvzemni bunker. Snaženje poteka prav tako, kadar se menja kvaliteta mešanic.

Poraba zraka v spiralnem sistemu je odvisna od velikosti dozatorja in dolžine cevododov kakor tudi od števila pošilk v enoti časa. V informacijah se navaja potrebna količina zraka v Nm³ in odnos na uro za nas zelen tip dozatorja 250 l s 30 pošilkami. Pri tem bi znašala poraba zraka glede na dolžino cevododa ca. 115 metrov 2,5 kg/cm² Nm³/h. Predvidevamo tri take dozatorje. Pnevmatični transport peska ima torej vrsto prednosti:

1. možnost pnevmatskega transporta vseh vrst peskov in peščenih mešanic;
2. zelo enostavno rokovanje in obratovanje, ki je lahko individualno, polavtomatsko ali avtomatsko;
3. praktično neskončna trajnost ravnih cevododov in minimalna poraba kolen v krivinah;
4. ne potrebuje se visoko kvalificirana delovna sila za obratovanje in za vzdrževanje;
5. nizki energijski stroški.

Strojna kaluparnica

Minila so dobra štiri leta, kar je bila strojna kaluparnica v celoti rekonstruirana, s tem da so se izločili že zastareli kaluparski stroji tipa »Cimerman« in »Rup« ter vgradili polno avtomatski vibracijski kaluparski stroji zahodnonemške firme »Kinkelwagner« tipa APM-I in APM-III.

Danes smo s pomočjo organizacijskih

posegov na osnovi temeljitega in nenehnega študija po že znani metodi »Refa« prišli do zaključka, da je v interesu večjega izkoriščanja kapacitet kaluparskih strojev potrebno rekonstruirati delovno področje, s tem da se sklapljanje okvirov opravlja na prečnem vozičku s pomočjo pnevmatskega dvigala ter se tako transportira po valjnicah naprej. Valjnice se podaljšajo pri strojih APM-III za štiri metre proti zahodu. Lokacijski prostor je pripravljen, saj so se v ta namen prestavili vsi ventilacijski elementi v prizidek jeklarne (slika 9).

Podoben primer je pri strojih APM-I, kjer bo sklapljanje okvirov potekalo na delovni valjnici s pomočjo pnevmatskega dvigala, od tu pa bo tekel transport na livne valjnice.

Obstoječi monorail bo iz tehnoloških razlogov zamenjal 10-tonski mostni žerjav, kar bo omogočilo litje po celotni dolžini valjnic. Z druge strani odpade prelivanje jekla iz ponovce v ponovco ter se istočasno sprostito kapacitete indukcijskih peči, ker odpade dragoceni čas čakanja na desaržiranje.

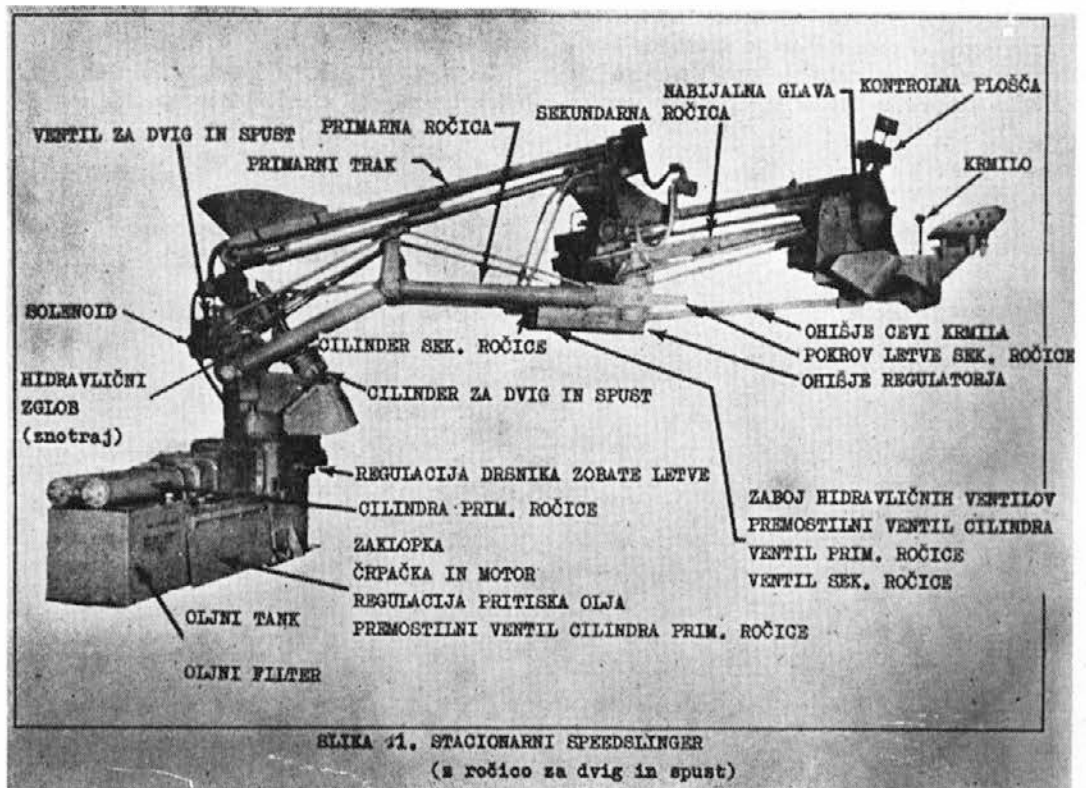
Stresalka za izpraznjevanje kalupov strojev APM-III se v celoti podaljša, s tem da se rekonstruira glede na potrebe odvoza odpadnega peska — gumi transporter. Kapaciteta stresalke je že danes premajhna in bo zamenjana z novo — večjo, ki bo zadostovala potrebam strojev APM-III.

Pri valjnicah strojev APM-I bo nastopila majhna sprememba, ker bo dosedanji sistem izpraznjevanja okvirov s pomočjo dvigala VEDA na viseči proggi zamenjan s prečnim transporterjem kapacitete dveh okvirov.

Nakazane spremembe so zelo majhne in ne bodo zahtevale večjih investicij, medtem ko bo delovni učinek znatno večji, ter se bodo odpravila še trenutno obstoječa ozka grla.

Peskomet in ročna kaluparnica

S časom se ročno formanje polagoma opušča in se prehaja na strojna dela bodisi z nabijalnimi stroji ali s peskometalci Za

ročno kaluparnico je predviden manjši prostor, kjer bo nameščena tudi jama za litje valjev in puš. Južno od jame je rešetka za stresanje okvirov.

Velik poudarek daje vsaka livarna dobri, sodobni livarski mehanizaciji, predvsem pa strojem, ker le-ti prispevajo k večji zmogljivosti formanja. V ta namen smo že nabavili nov peskomet (Stationary Speedslinger) modela SS 5009 (slika 11) s kapaciteto 30 m³/uro ali z možnostjo formiranja 100—120 kompletnih form v osmih urah kvalitetnih izvedb ter se pri tem doseže površinska trdota 90—95 enot po GF, kar se zahteva za izdelavo jeklenih ulitkov. Že samo to, da je peskomet sposoben izdelati toliko form, zahteva dobro posadko z visoko kvalitetnimi delovnimi vrtilinami. V komplet peskometu spadata še vrtiljiva miza premera 6000 mm in hidravlična obračalna naprava »ROL-A-DRAW«. Celoten sistem kompleta peskometu je prikazan na sliki 10. Za sklapljanje form je predviden mostni žerjav tipa VEDA 1000 kp, medtem ko transport form poteka po dvostopenjskih valjčnicah. Obstoječi mostni žerjavi se bodo še nadalje uporabljali za ulivanje, izpraznjevanje, prenašanje modelov, modelnih plošč in okvirov ter za nakladanje in razkladanje drugega pomožnega materiala.

Vse ulite forme se izpraznijo na stesalki ali rešetki, od koder gre pesek nazaj v pripravo peska za nadaljnjo fabrikacijo v prizemeljskih kanalih po gumi transporterjih.

Jedrarna z uvedbo centralizirane priprave mešanic ter s strojno izdelavo jeder

Kapacitete jedrarne v stari obliki niso zadovoljevale potreb, ker se teži k vedno večji izdelavi strojnih jeder, ki so znatno cenejša od ročnih. Zato smo začeli jedrarno kot celoto generalno rekonstruirati ter jo pred kratkim izročili v poizkusno obratovanje.

Pnevmatično doziranje suhega peska in veziva v akumulacijske silose poteka zadovoljivo. Na presipnih mestih iz bunkerja v dozator se pojavlja prah finih frakcij kremenčevega peska. Tudi to žarišče je odpravljeno, s tem da se je izvršilo odsesavanje prek ventilatorja, montiranega na podestu priprave mešanic. Tekoča veziva

(Siegel) so ogrevana s toplo vodo, tako da se pozimi viskoznost ne menja.

Strelni stroji so v celoti nameščeni v linijo, dozirani po podestu priprave mešanic. Postaja CO₂ je osposobljena prek štirih baterij, vezana v sisteme posameznih odvzemov ročne izdelave ter strojne izdelave jeder. Možen je tudi preklon na obe delovni mesti v celotni povezavi, reducirano pred dveh CO₂ reducirnih ventilov in električnih grelcev. Sama postaja je grajena tako, da je možno držati konstantno temperaturo med 25 in 30° C, pač od zahtevnosti CO₂. Pri takem načinu izkoriščanja CO₂ je izkoristek jeklenk v primerjavi s prejšnjim načinom ca. 35 % večji. Pod podestom jedrarne je vsa koristna površina izkoriščena 100%. Tu je lično izdelana delavnica za pripravo jedrnih skeletov in skrbno postavljeno skladišče orodja in pomožnega ter reprodukcijskega materiala, kar je velika pridobitev livarne glede na gospodarske tendence pri štednji z materialom. S slike 12 je razvidna razmestitev delovnih mest kot priprava mešanic.

Livarna preciznega liva

V livarni preciznega liva, t. j. izdelavi školjk za drobne ulitke, se pri obratovanju razvijajo velike količine dimov in plinov, ki škodujejo zdravju zaposlenih. S higienijsko tehničnega vidika je bilo potrebno v tem delovnem prostoru uvesti učinkovito ventilacijo.

Ventilacija prostora obstaja iz odvoda pokvarjenega zraka in dovoda svežega in v zimskem času ogretega zraka.

Vzdolž prostora livarne ca. 2 m od zunanje stene je postavljena steklena pregrada v višini 2 m od tal, s čimer ločimo livarno na dva dela, t. j. na del, kjer se pri strojih razvijajo zdravju škodljivi plini, in na del, kjer vlada čista atmosfera. Delavci, ki strežejo strojem, stojijo pod stekleno pregrado. Iz tako nastalega prostora nad stroji odsesavamo pline skozi odprtine na stropu. Odprtine so nameščene nad vsakim strojem in so opremljene z regulirno loputo. Skozi te odprtine se odvajajo plini na podstrežje, kjer je vgrajen aksialni ventilator, ki transportira pline visoko nad strehe v prosto atmosfero.

Ker se iz prostora odsesava določena količina zraka, ga je treba nadomestiti s sve-

žim in v zimskem času s toplim zrakom. V ta namen se zajema svež zrak iznad zunanjih vrat. Vstopna odprtina je opremljena s pregibnimi žaluzijami, s čimer se regulira dovedena količina zraka. Od tu se vodi zrak na kovinske filtre, kjer se očisti zunanjega prahu — iz njih pa ga vodimo prek aksialnega ventilatorja, ki je montiran v zasilnem skladišču, na grelec, kjer se hladen zrak segreje na predpisano temperaturo, s čimer se prepreči pri sodelavcih občutek prepriha. Iz grelca dovajamo segret zrak prek usmerjevalcev zračnega toka v livarno.

Čistilnica z uvedbo odpraševalnega sistema

Čistilec, ki poleg talilca, livarja in rudarja opravlja najtežja dela, je izpostavljen različnim škodljivim elementom, kot industrijskemu prahu, plinu, dimom itd., ki jih je po obratih več kot zadosti in ki dan za dnem ogrožajo zdravje sodelavcev.

Do pred kratkim se je proti zapraševanju delovnega ozračja zelo malo podvzelo. Ostala je le ugotovitev, da je prahu preveč.

Da bi se ugotovilo dejansko stanje zaprašnosti, je služba za medicino dela pri zdravstvenem domu Ravne na Koroškem že pred leti izvršila potrebne meritve koncentracije, velikosti in sestave prahu. Pri teh meritvah se je ugotovilo, da je zaprašnost ozračja tako velika, da je propotrebno ustvariti ugodnejše pogoje na delovnih mestih, ki so največja garancija za povečanje produktivnosti, ohranjanje zdravja človeku pa tudi za preprečevanje močne fluktuacije sodelavcev na manj ogrožena dela.

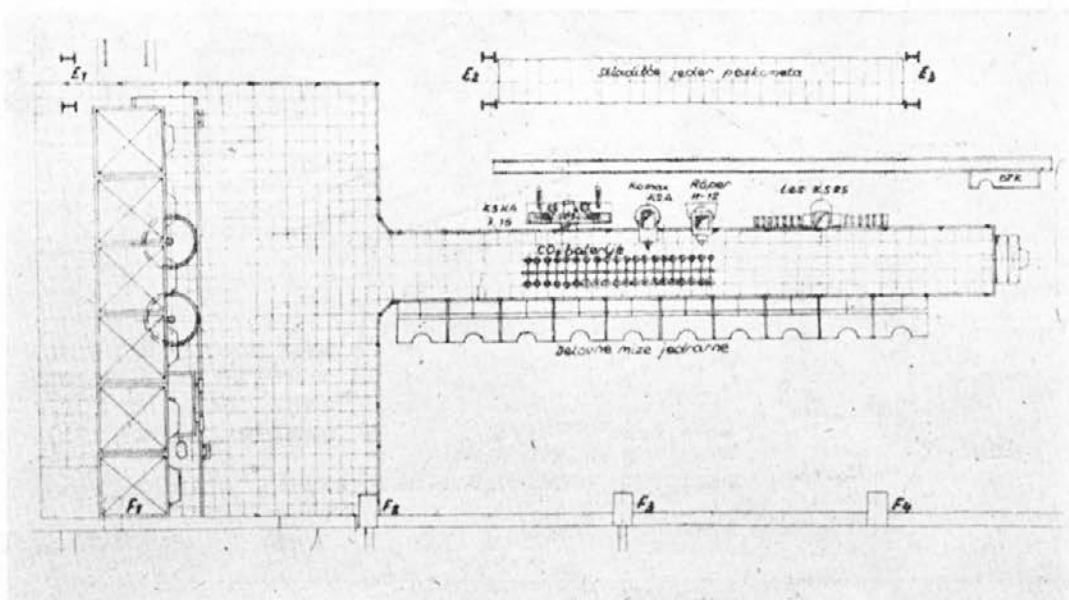
Borba proti prahu ni lahka in zahteva velika investicijska sredstva. Toda vredno je pripomniti, da se tudi z enostavnimi ukrepi lahko zniža zaprašnost delovnega ozračja vsaj na znosno mero, t. j. s temeljitim vsakodnevnim snajenjem delovne okolice.

Iz že nakazanih razlogov je delavski svet sprejel sklep, da se zaprašnost čistilnice odpravi z uvedbo sistema odpraševanja. Vodstvo livarne je pričelo takoj z mislijo, kje naj bi se odpraševalo. Analiza delovnih mest se je izvršila z ugotovitvijo, da se izvrši odpraševanje in odplinjevanje na sledečih delovnih mestih:

1. lahki in težki viseči brusilni stroji (rafame),
2. avtogeno rezanje,
3. čistilna mesta težkih kosov,
4. čistilna mesta (dletenje) lahkih in srednjih kosov,
5. elektro varilska delovna mesta,
6. stabilni brusilni stroji,
7. ročni brusilni stroji,
8. peskalni agregati.

Od vseh navedenih delovnih mest lahke in težke linije, kjer je žarišče prahu in plinov, se izvede lokalno odsesavanje. Tako zajeti onečiščen zrak se transportira po cevovodih na vodne čistilce, kjer se očisti, čisti zrak pa se nato izpusti na prosto v atmosfero.

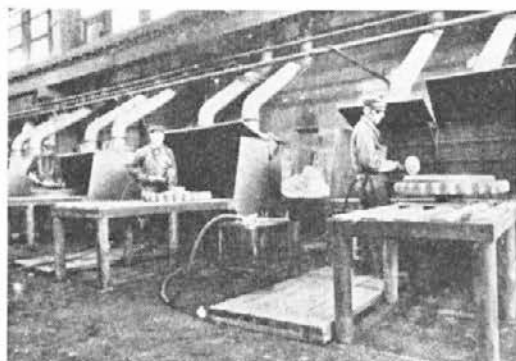
Zaradi ekonomičnosti se izvede odsesavanje po skupinah istih delovnih operacij. Vsaka taka skupina tvori zaključen ventilacijski sistem s svojimi vodnimi čistilci (skraberji) ter svojim ventilatorjem.

Slika 12

Pri težkih in lahkih brusilnih strojih se razvijejo velike količine prahu in dimnih plinov. Asanacija teh delovnih mest obstaja v tem, da se uvede učinkovita lokalna ventilacija.

Kabina ima tako velikost in obliko, da delavca ne moti pri delu z rafamo. Da se poveča učinek odsesavanja, je kabina omejena z dvema stranskima stenama ter z nadstreškom. Skozi zadnjo steno kabine

Slika 13

se odsesava zapašen zrak, in to prek odprtine pri tleh ter prek odprtine pri vrhu stene.

Odvodni cevovod kabine je speljan v centralni cevovod. Centralni vod, ki je opremljen s čistilnimi odprtinami, je speljan in priključen na skraberje.

Čistilna miza za težke kose ima dimenzije $5000 \times 2800 \times 0,55$. Zapašeni zrak se odsesava z vrha mize prek reg v dva kanala, ki potekata vzdolžno v sami mizi.

Od čistilne mize sta speljana dva pravokotna odvodna cevovoda, opremljena z dvema loputama za reguliranje odsesane količine zraka, ki se ob steni združita v en sam pravokoten vod. Ta cevovod je speljan v centralni vod okroglega preseka, ki je opremljen s čistilnimi odprtinami, poteka vzdolž hale in je v prizidku priključen na skraber.

Ventilacijo lahkih čistilnih miz (slika 13) in dvokolturnih brusov tvorijo na vsaki liniji po en odsesovalni sistem. Skupna odvodna cevovoda sta speljana v skraberje. Kot v prejšnjem primeru tako sta tudi tu oba skraberja povezana na ventilator dupleks, odvodna cev iz ventilatorja pa je speljana na streho. Ventilacija varilnih miz lahke in težke linije je v izvedbenem postopku. V obeh primerih imajo varilna mesta že vgrajene ekshaustorje, ki odsesavajo zdravju škodljive pline, ki se tvorijo pri izgorevanju plaščev elektrod. V našem primeru je potrebno le izstopne odprtine ventilatorjev povezati z odvodnimi cevovodi, ki morajo segati nad streho hale.

Ventilacija naprave za avtogeno rezanje se vrši na plošči $6000 \times 4000 = 24 \text{ m}^2$, pri čemer rezanje zaradi različnih velikosti in težine kosov ne more potekati niti na varilni mizi niti se ga ne more lokalizirati na kak drug način. Za tak primer pride v poštev lokalno odsesavanje škodljivih plinov neposredno ob mestu rezanja. To se doseže s tem, da se nad rezalno površino vgradi premičen zaščitnik, odkoder dva aksialna ventilatorja odvedeta vse dimne pline v atmosfero.

Čistilni stroji (peskalna komora in wheelbratorji) imajo v sklopu stroja odsesalne naprave, sestojee iz ventilatorjev

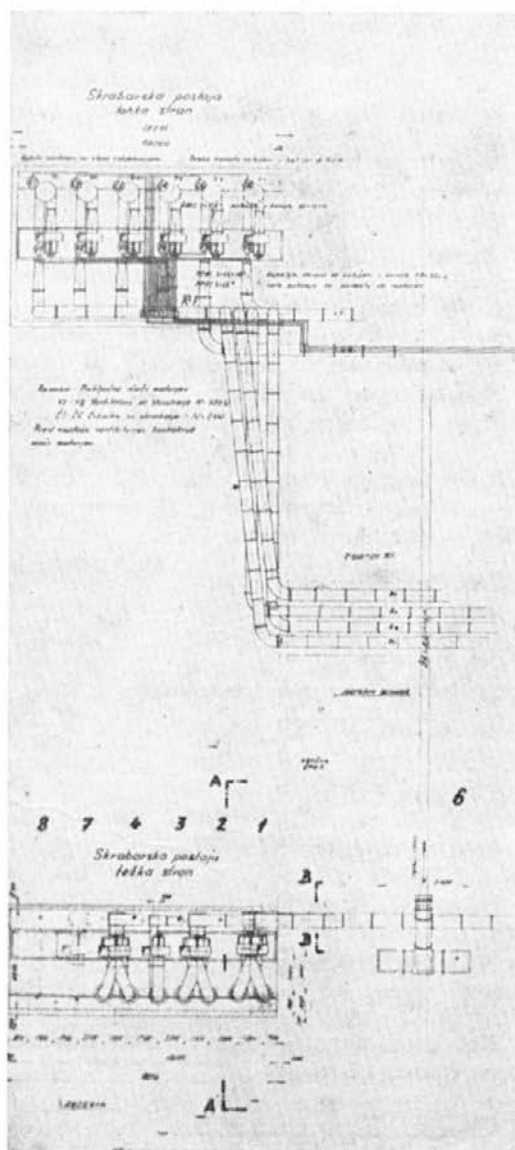
in platnenih filtrov za čiščenje zapašene- ga zraka. Med obratovanjem pa so se pokazale pomanjkljivosti tega odsesalnega in čistilnega sistema, zato smo začeli z rekonstrukcijo, s tem da smo obstoječe platnene filtre odstranili, čistilne stroje pa prek lokalnih odsesovalnih cevovodov povezali na centralno ventilacijsko napravo na dvojni skraber prek ciklona za čiščenje zapašene- ga zraka ter centrifugalna ventilatorja, oba nameščena v prizidku II. Tudi v tem primeru poteka centralni cevovod v srednjem polju med obema halama pod stropom.

Mehanski elektroelementi so koncentrirani v dveh skraberjskih postajah, nameščeni v podaljšane lope čistilnice (slika 14), v kateri se stekajo vsi centralni cevovodi.

Težka linija je v globalnih obrisih končana. V dodelavi so še varilna mesta in težka miza. Lahka linija je v fazi montaže in bo v doglednem času usposobljena za obratovanje.

Pri meritvah odsesovalnega učinka odpraševanja se je izkazalo, da vstopne hitrosti v rafamske kabine znašajo $V = 0,7 \text{ m/sec}$. Dovoljena vstopna hitrost pa znaša $0,5 \text{ m/sec}$. Pozimi bo nujno lopute pripirati, ker v le-tem obdobju se bodo občutili vetrovi. Meritve na izstopu iz ventilatorja so pokazale, da ventilator transportira $16,9 \text{ m}^3/\text{sek}$ pri istočasnem zmanjšanju statičnega odpora od računskih 230 na merjenih 195 mm v s.

Splošna opažanja so ta, da se na razda-

Slika 14

ljo ca. 1 m od roba kabin občuti prepah. Dimni hlapi se usmerjajo že na razdalji 1 do 1,5 m v notranjost kabin.

Odpraševanje težke linije je zadovoljivo, vlek skoraj prevelik glede na sanitarno inšpekcijske zahteve. Zelo važen činitelj dobrega uspeha odvajanja kremenčevega prahu velikosti 5μ in manj ter dimnih plinov je v tem, da se prah, ki se useda na tla in naprave, mora vsak dan temeljito odstraniti, t. j. čistiti, v nasprotnem primeru bo prišlo do mešanja v ozračju in bo v vsakem primeru slabše, nikakor pa boljše.

Vzdrževanje je zahtevno, saj zahteva nenehen nadzor nad napravami. Stroški pogona niso majhni, saj je potrebno za težko linijo 242,6 kW in za lahko linijo 312 kW ter za odplinjevanje avtogenega rezanja 12 kW, kar znaša skupaj 566 kW. Če tej moči prištejemo še moč zračnega zapiranja dvojnih vrat 30 kW, znaša moč za pogon vseh naprav 596 kW.

Glede zračnega zapiranja bi omenil samo toliko, da je ta sistem silno praktičen v vseh industrijskih obratih tam, kjer je potrebno, da so vrata zaradi velike frekven- ce transporta stalno odprta. V zimskem času povzroča to trajno močan prepah, ki zelo škodi zdravju zaposlenih. Da se to stanje prepreči, izvedemo prek odprtih vrat zračno zaporo, s čimer se prepreči vdor mrzlega zraka v lopo.

Kronološki sistem tehnološkega postopka je z ureditvijo odpraševanja avtomatično določen in v celoti rešen, kajti razpored delovnih mest glede na faze čiščenja je plod dolgoletnega nenehnega opazovanja in zasledovanja poteka del.

S tem, kar je nakazano, še ni rečeno, da je rekonstrukcija pri kraju. Global je sicer zajet, vendar bo potrebno še veliko truda, da se polovijo vse tako imenovane jalove operacije in se prek raznih priprav in tehnično tehnoloških prijemov odpravijo.

Poklicna

Nekoč med okupacijo je Jaka v gostilni na dolgo in široko razlagal, da bi imel raje opravka z desetimi Nemci kot z enim Slovincem. Pristojni gestapovec ga je kot človeka, ki bi mu bilo zaupati, povabil s seboj na policijo in ga vprašal, kaj je po poklicu.

»Grobar,« je povedal Jaka.

Ljubezen

Ljubezen je za psihologa — čustvo,
— za slovničarja — samostalnik,
— za petošolca — oziralni zaimsek,
— za kavalirja — števnik,
— za osvajačca — prehodni glagol,
— za zakonca — ponavljalni glagol,
— za ločenca — tujka,
— za starejše ljudi — dovršeni glagol.

Prevelika žrtev

— Povejte, Francka, če bi padli v vodo in bi vam jaz rešil življenje, ali bi postali moja žena?

— Le zakaj bi se oba močila, ko mi pa brez tega ugajate.

Inž. Janez Bratina

Gospodarnejše obratovanje elektroobločnih peči

Gospodarnost vsake proizvodne naprave merimo po eni strani s količinami kvalitetnih izdelkov, po drugi strani pa s stroški, ki jih povzročijo proizvajanje. Gospodarnost elektroobločne peči je kompleksno vprašanje, ki se načinja že pri racionalnih investicijah same postavitve agregata in pomožnih naprav ter se razteza preko kompletne metalurške tehnologije tja do virov energije, ki so za obratovanje potrebni. Pri postavljeni peči in rešeni tehnologiji še vedno ostane odprto energetska vprašanje, ki je toliko pomembnejše zaradi direktnega vpliva energetskih stroškov na oblikovanje enotne cene proizvoda. Ob današnjem stanju hitrega razvoja tehnologije že načelno ne moremo govoriti o njeni popolnosti, posebno ne v metalurgiji. Podobno je tudi stanje onih energetsko-regulacijskih delov, ki so odgovorni za najgospodarnejše vodenje procesa. Postavlja pa se vprašanje, ali (in v koliki meri) sta vodeni tehnologija in energetika v optimalnem režimu.

Pričujoči sestavek ne bo prinesel odgovora na to, pač pa bo skušal raziskati, kje in kakšna so področja gospodarnega obratovanja, gledano z energetskih in vzdrževalnih aspektov.

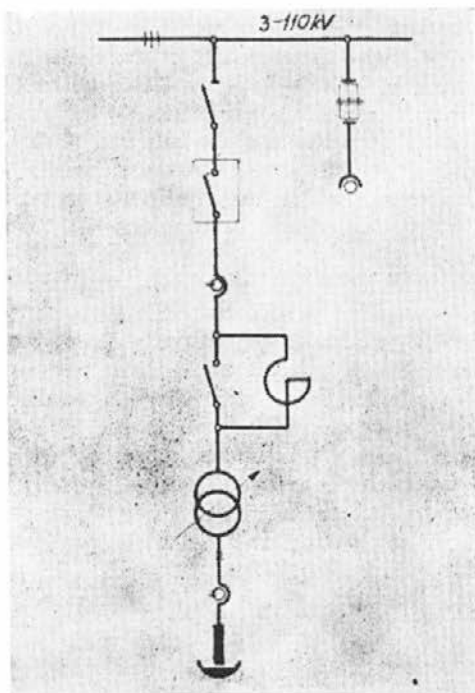
Sele po primerjavi stvarnega stanja z optimalnim bo možno okrepiti, da bi se v okviru možnosti izboljšala gospodarnost obratovanja. Da pa vsebuje vsaka izmed posameznih stopenj, ki vodijo h končnemu cilju, komplicirana območja različnih panog tehnike, bodo mogoče pokazali tudi sodelavci-metalurgi, katerih prikaz obratovanja, obratovalnih možnosti in gospodarnejšega vodenja naših naprav bi v mnogem razširil in osvetlil drobce problematike, ki je zajet (pod sicer modernim naslovom) v tej kratki študiji.

Poenostavljena slika obločne peči in njene električne opreme je razvidna iz enopolne sheme po sl. 1. V tokokrogu napajalna mreža — peč ima poleg stikalnih, merilnih in regulacijskih elementov dva, ki igrata posebno važno vlogo pri obratovanju same peči: visokonapetostno dušilko ter transformator. Prva služi za stabilizacijo loka, kajti sam električni lok med elektrodo in vložkom ima negativno uporabno karakteristiko. Transformator pa omogoča napajanje loka s tako obliko električne energije, kot jo določata velikost in konstrukcija peči; sekundarne napetosti so v splošnem od 400 V do 60 V, tokovi pa od nekaj 1000 A do 50.000 A. Transformator je regulacijski, da je možno omenjene vrednosti prilagajati vsakokratnemu stanju v peči. Gledano električno, imamo torej v tokokrogu le induktivne in ohmske upornosti. Preden pristopimo k obračunavanju tako poenostavljenega tokokroga po sl. 2, je potrebno omeniti vrsto poenostavitve in predpostavk, ki smo jih pri tem upoštevali:

1. predpostavljen je stacionaren proces,
2. predpostavljene so sinusne vrednosti napetosti in toka,

3. predpostavljajo se skoncentrirane in v obratovanju nespremenjene vrednosti upornosti X in R ,

4. električni lok ima samo konstantno ohmsko upornost,

Slika 1

5. upornost vložka oziroma taline je zanemarljiva.

Po sl. 2 je:

U_t — napetost transformatorja,

U_l — napetost na loku,

I — tok električnega loka,

P_t — navidezna moč transformatorja,

P_l — moč električnega loka,

X — skupna induktivna upornost vseh v tokokrogu nastopajočih elementov,

R — skupna ohmska upornost vseh v tokokrogu nastopajočih elementov,

r — ohmska upornost loka.

Tok električnega loka je:

$$I = \frac{U_t}{Z} \quad \dots 1$$

pri čemer je Z impedanca tokokroga:

$$Z = \sqrt{(R+r)^2 + X^2} \quad \dots 2$$

$$I = \frac{U_t}{\sqrt{(R+r)^2 + X^2}} \quad \dots 3$$

Moč električnega loka je:

$$P_l = rI^2 = \frac{r}{(R+r)^2 + X^2} \cdot U_t^2 \quad \dots 4$$

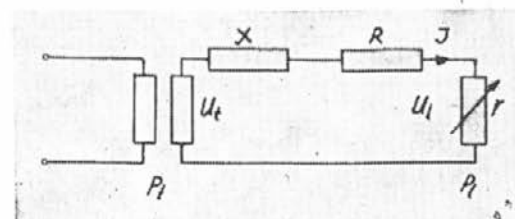
Napetost na loku pa:

$$U_l = \sqrt{U_t^2 - I^2 X^2} - IR \quad \dots 5$$

Kot med napetostjo in tokom dobimo prek znanega izraza:

$$\cos \varphi = \frac{R+r}{\sqrt{(R+r)^2 + X^2}} \quad \dots 6$$

Največje neposredne važnosti za proces

Slika 2

v peči je moč loka po enačbi 4. Moč je maksimalna pri:

$$\frac{\delta P_l}{\delta r} = 0$$

Upornost loka mora odgovarjati zahtevi:

$$r = \sqrt{R^2 + X^2} \quad \dots 7$$

Maksimalna moč sama pa je:

$$P_{lmax} = \frac{\sqrt{R^2 + X^2}}{(R + \sqrt{R^2 + X^2})^2 + X^2} \cdot U_t^2 \quad \dots 8$$

Več kot ta enačba nam pove vrednost za $\cos \varphi$, pri katerem ta moč nastopa. Prek enačbe 6 in 7 dobimo pri zanemarljivem R :

$$\lim_{\frac{X}{R} \rightarrow \infty} (\cos \varphi) P_{lmax} = \frac{1}{\sqrt{2}} = 0,707 \quad \dots 9$$

$$\frac{X}{R} \rightarrow \infty$$

Po enačbi 5 lahko narišemo kazalični diagram, pri katerem je za P_{lmax} kot $\varphi = 45^\circ$. Glej sliko 3.

Pri kratkem stiku elektrode z vložkom ali talino dobimo kratkostični tok.

$$I_k = \frac{U_t}{\sqrt{R^2 + X^2}} \quad \dots 10$$

Ustrezni kot med napetostjo in tokom je:

$$\varphi_k = \arctg \frac{X}{R} \quad \dots 11$$

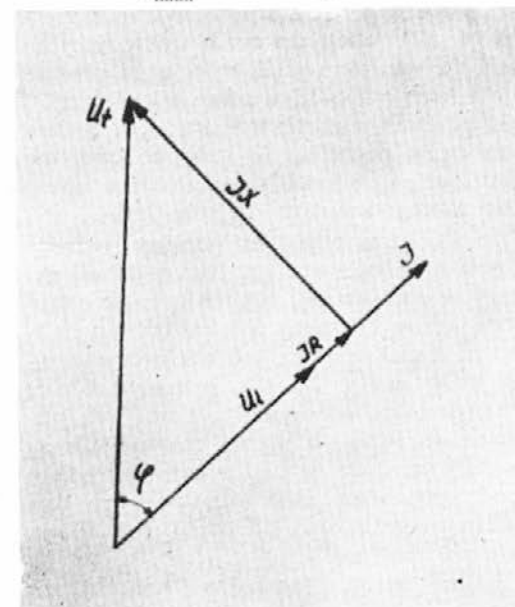
Idealen kratkostični tok dobimo pri zanemarljivi ohmski upornosti tokokroga:

$$I_{ko} = \frac{U_t}{X} \quad \dots 12$$

Na podlagi do sedaj izpeljanih vrednosti lahko narišemo običajni krožni diagram obločne peči (sl. 4).

Iz slike same sledi tudi relacija:

$$(\cos \varphi) P_{lmax} = \frac{\cos \varphi_k}{2} \quad \dots 13 a$$

Slika 3

Ker je φ_k blizu 90° , potrjuje slika 4 enačbo 9. Zanimiva relacija se da dobiti med $\cos \varphi$ ter I in I_k .

Po enačbi 6 je:

$$\cos \varphi = \frac{R+r}{\sqrt{(R+r)^2 + X^2}} = \sqrt{1 - \frac{X^2}{(R+r)^2 + X^2}} \quad \dots 13 b$$

Če pa delimo enačbo 3 z enačbo 10, dobimo:

$$\frac{I}{I_k} = \sqrt{\frac{R^2 + X^2}{(R+r)^2 + X^2}} \quad \dots 14$$

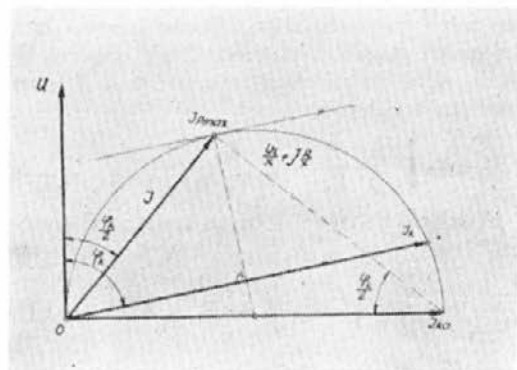
Vrednosti v teh zadnjih enačbah (13 in 14) lahko združimo, če zanemarimo R^2 v primeri z x^2 , kar pa lahko storimo brez pomislekov, ker je:

$$R \ll x$$

Dobimo torej:

$$\cos \varphi = \sqrt{1 - \left(\frac{I_n}{I_k}\right)^2} \quad \dots 15$$

Z dobrimi $\cos \varphi$ bomo obratovali le takrat, če dopuščamo velike kratkostične to-

Slika 4

kove. Vendar ima taka želja postavljene svoje meje: večji kratkostični tokovi imajo za posledico večje spremembe napetosti v napajalni mreži. Iz izkušenj je dobljeno grobo pravilo, po katerem mora biti skupna impedanca naprave vsaj tako velika, da je maksimalni kratkostični tok enak dvakratnemu nazivnemu. Enačba 15 je prikazana grafično na sliki 5, pri čemer je:

$$k = \frac{I_k}{I_n}$$

Do sedaj smo pri obračunavanju tokokroga po sl. 2 obravnavali le splošne električne veličine. Vendar je še en bistven obračun, ki manjka in ki v največji meri odloča o gospodarnosti cele naprave, t. j. energetska bilanca. Zaradi enostavnosti računa bomo ločili od dovedene energije koristno in izgubljeno, kot je to običaj pri vseh strojih. Poenostavljeno je energetska situacija cele naprave prikazana na naslednji sl. 6.

Ločimo dovedeno moč P (kW), izgube v dovodih, v transformatorju ter v dušilki I^2R (kW), ter izgube peči zaradi konvekcije, sevanja ter odvajanja vročih plinov P_p (kW). Če smatramo za koristno energijo ono, ki ostane v vložku peči ($P_1 - P_p$), dovedena energija pa je energija loka + izgube, lahko napišemo sledeči izraz za izkoristek naprave:

$$\eta = \frac{P_1 - P_p}{P} = \frac{P_1 - P_p}{P_1 + I^2R} \quad \dots 16$$

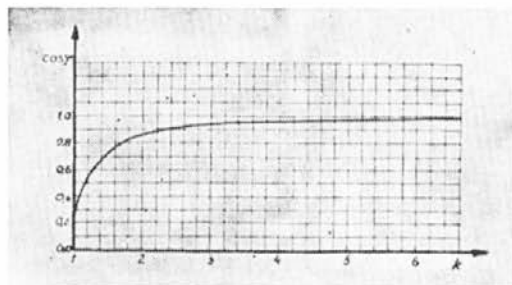
Ker lahko pišemo enačbo 4 tudi:

$$P_1 = Pr = IU_1 = I[\sqrt{U_1^2 - I^2 X^2} - IR] \dots 17$$

dobimo končno izraz za:

$$\eta = \frac{I\sqrt{U_1^2 - I^2 X^2} - I^2 R - P_p}{I\sqrt{U_1^2 - I^2 X^2}} \quad \dots 18$$

Na podlagi dosedanjih izvajanj, najenostavneje s pomočjo krožnega diagrama ter enačbe 18, se da narisati nazoren obratovalni diagram, kjer se lepo vidi, kako se pri neki napetosti U_1 spreminjajo kot funk-

Slika 5

cije toka električnega loka moč loka, izkoristek, faktor moči ter sprejeta moč. Glej sliko 7.

Zgornji obratovalni diagrami kažejo, da lahko obratujemo na kateremkoli mestu, potrebno je upoštevati le možnosti regulacijskega transformatorja (za napetost) ter možnosti elektrodne regulacije (za tok I). Preden pa načnemo vprašanje najugodnejšega obratovanja, je treba rešiti vprašanje obratovanja pri najboljšem izkoristku. Rešitev tega problema se glede na enačbo 18 ponuja sama. Če odvajamo omenjeno enačbo po toku ter vstavimo pogoj, da je:

$$\frac{\delta \eta}{\delta I} = 0,$$

dobimo vrednosti za tok I , pri katerem je za vsakokratne razmere v peči izkoristek maksimalen:

$$I_{\eta_{\max}} = \frac{U}{\sqrt{2X^2 + U^2 \frac{R}{P_p}}} \quad \dots 19$$

Vrednost izkoristka dobimo, če vstavimo enačbo 19 v enačbo 18:

$$\eta_{\max} = 1 - 2 \frac{P_p X}{U^2} \sqrt{1 + \frac{U^2 R}{P_p X^2}} \quad \dots 20$$

Na podoben način se da izpeljati enačba za:

$$\cos \varphi_{\eta_{\max}} = \sqrt{1 - \frac{1}{2 + P_{ko}/P_p}} \quad \dots 20 a$$

pri čemer je $P_{ko} = I_{ko}^2 R$.

Gledano s stališča izkoristka, ločimo pri obratovanju peči dve obdobji: čas taljenja, ko zahtevamo čim večji izkoristek, in čas, v katerem držimo talino na določeni temperaturi: v tem primeru dovajamo v peč samo energijo izgub, izkoristek je torej enak nič.

Iz pogoja za $\eta_{\max} = 0$ dobimo vrednost za najmanjšo potrebno napetost, ki jo imenujemo tudi kritična napetost:

$$U_0 = \sqrt{2P_p (R + \sqrt{R^2 + X^2})} \quad \dots 21$$

Ustrezni fazni kot je:

$$\operatorname{tg} \varphi_0 = \sqrt{\frac{R^2 + X^2}{R^2 + 2R \sqrt{R^2 + X^2} + X^2}} \quad \dots 22$$

Če pa še upoštevamo $R^2 \ll X^2$, dobimo, da je:

$$\operatorname{tg} \varphi_0 = \sqrt{\frac{1}{1 + 2 \frac{R}{X}}} \quad \dots 23$$

Ker je razmerje R/X majhno, vidimo, da leži kazalec toka pri $\eta_{\max} = 0$ približno pod kotom 45° nasproti napetosti U_0 ; kakor smo videli že prej, so razmere pri maksimalni moči enake zgoraj ugotovljenim. Resnično dobimo iz pogoja:

$$(I\eta = 0) = (I_{p_{\max}})$$

ponovno vrednost za U_0 , iz česar sledi, da je moč pri $\eta = 0$ obenem tudi maksimalna moč pri napetosti U_0 in služi le za kritje izgub.

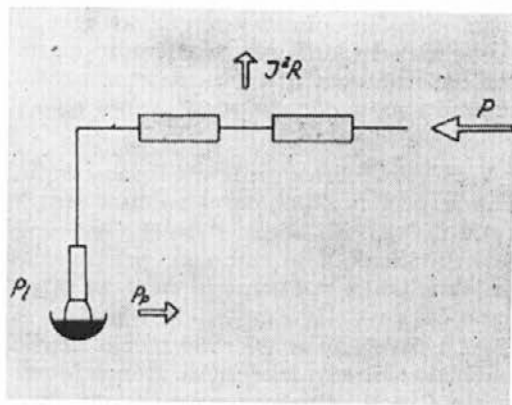
Na splošno lahko dobimo razmerje med $I_{\eta_{\max}}$ ter $I_{p_{\max}}$ iz enačb 8 ter 19. Razmerje je:

$$\frac{I_{\eta_{\max}}}{I_{p_{\max}}} = \sqrt{\frac{[R/X + R^2/X^2 + 1]^2 + 1}{2 + R/X \frac{U^2}{P_p X}}} \quad \dots 24$$

Iz zgornje enačbe lahko sklepamo dvoje: razlika med $I_{\eta_{\max}}$ in $I_{p_{\max}}$ je tem večja, čim večja je napetost oziroma čim manjše so izgube. Če gledamo na diagrame po sliki 7, obratujemo v začetku taljenja z visokimi napetostmi, tokovi pa naj bodo precej pod maksimumom. S časom se izgube P_p večajo in vrednosti za tok se morajo pomikati bližje $I_{\eta_{\max}}$. Razmere iz enačbe 24 prikazuje nazorno slika 8, kjer je seveda $P_p = \text{konst.}$

Na naslednji sliki 9 je narisana še enkrat krožni diagram peči, na katerem so vidne krivulje konstantnih izgub, konstantnih napetosti ter izkoristkov. S šrafuro je tudi označeno območje, kjer lahko sploh obratujemo. Območje I kaže območje taljenja, območje II pa območje rafinacije.

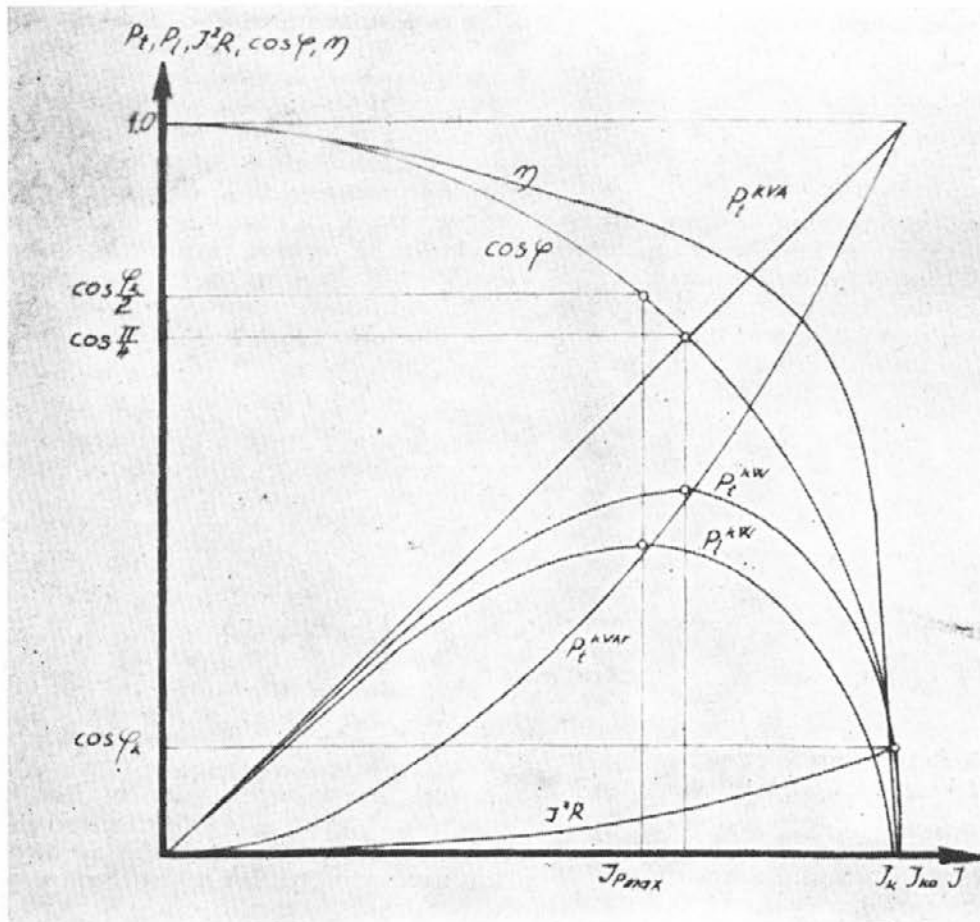
Do sedaj izpeljane enačbe, ki opisujejo elektroenergetske razmere v oblačni peči, so precej nepregledne in človeku povedo svojo vsebino šele po daljšem študiju. Zato jih najdemo v literaturi prikazane z nizom krivulj, katerih neodvisne spremen-

Slika 6

ljivke so razne relativne vrednosti. Naslednja slika 10 ponazarja grafično najbistvenejše zveze v enačbah 5, 19 in 20. Če označimo s $p = 1 - \eta$ in če računamo vse z relativnimi vrednostmi, pomeni p relativne izgube.

Omenjena slika nam pove, da je pri majhnih izgubah peči optimalen tok majhen, napetost loka velika, ustrezen $\cos \varphi$ zelo dober. Z naraščanjem pečnih izgub mora optimalen tok rasti in naraste pri

Slika 7

$P_p = \infty$ do vrednosti I_{pmax} ; takrat dobimo, da je padec napetosti IX na dušilki približno enak napetosti loka in da je $U_t = \sqrt{2} IX$.

Pri obravnavanju najugodnejšega obratovanja nas ne sme zapeljati težnja po čim boljšem izkoristku. Najgospodarnejše obratovanje ni obratovanje pri najmanjših izgubah. Takšno obratovanje imamo le takrat, ko dosežemo ravnovesje med stroški izgub in med odpisnimi stroški vložnega kapitala (Kelvinovo pravilo). Dejansko ne nastopajo pri obratovanju peči samo omejenjeni stroški, važen faktor predstavljajo tudi vzdrževalni stroški, ki pa so tudi odvisni od načina obratovanja. Neke verodostojne metode, kako matematično zajeti nakazane probleme, še ni, zato bomo skušali ugotoviti najugodnejše obratovanje na nematematičen način.

V začetku obratovanja so izgube zaradi hladne peči majhne, torej so tudi stroški zanje manjši. Na odpisne stroške osnovnega kapitala, ki bremenijo kg pridobljenega jekla, lahko vplivamo le tako, da skrajšamo čas predelave materiala v peči — se pravi s povečano angažirano močjo, čeprav na škodo slabšega izkoristka. Danes je razmerje fiksnih stroškov nasproti stroškom za energijo kljub njeni visoki ceni še vedno v prid slednje. Zato lahko zaključimo, da je najugodnejše obratovanje v začetku procesa le nekaj pod točko maksimalne moči. [2]

Več o realnih možnostih za to obratovanje kasneje.

V času samega vzdrževanja temperature v peči, ko so izgube narasle na 40 — 50 % nazivne moči, pa zahteva ravnotežje stroškov odločen premik obratovalne točke proti maksimalnim izkoristkom oziroma proti optimalnim tokom. Ob takem obratovanju

so izkoristki zelo slabi (0—20 %), obratovalna napetost je majhna in se suče okrog kritične, $\cos \varphi$ je samo nekaj nad 0,71. Tok loka je še vedno precejšen, saj pri kritični napetosti sovpadata ustrezna $I_{\eta max}$ in I_{Pmax} . Ta obratovalna točka ni samo energetsko najugodnejša, pri tej točki obratovanja so tudi vzdrževalni stroški minimalni, kar bomo takoj videli.

Stvarno obratovanje vsebuje še eno spremembo električnih veličin, o kateri do sedaj ni bilo mnogo govora. Že v začetku smo dejali, da potrebujemo induktivno upornost zaradi stabilizacije električnega loka in omejitve velikosti kratkih stikov, ki so dokaj pogosti v času taljenja. V tem delu obratovanja je odvzem energije zelo neenakomeren, merilo zanj pa je kvaliteta regulacije ter pravilno dimenzionirana dušilka. V času, ko je vložek že staljen, pa se proces bistveno umiri: v peči imamo visoke temperature, ionizacija je mnogo lažja, do kratkih stikov med elektrodo in talino praktično sploh ne pride več. Zato tudi ni več razloga, da bi imeli v tokokrogu še vklopljeno dušilko; to enostavno premostimo z ločilnim stikalom. Kljub izločitvi dušilke imamo v tokokrogu še dovolj velike induktivne upornosti transformatorja, dovodov ter napajalne mreže same, da je stabilnost električnega loka še vedno zagotovljena. Sprememba induktivne upornosti je tudi 100% ali še večja in jo moramo upoštevati v vseh enačbah, ki prikazujejo stanje ob času taljenja ter ob rafinaciji. Kakšen vpliv ima ta upornost na točko obratovanja z maksimalnim izkoristkom, si oglejmo na enačbi 19. Če vstavimo, da je:

$$U = 1$$

$$I = 1,25 \text{ (25\% preobremenitev)}$$

dobimo direktno zvezo, kako se naj induk-

tivna upornost spreminja v času obratovanja:

$$P_p = \frac{R}{0,64 - 2X^2} \quad \dots 25$$

V spodnji tabeli so izračunane vrednosti po tej enačbi za primer, da je $R = 0,02$.

Tabela I

X	P_p
0,57	
0,50	0,143
0,40	0,063
0,30	0,044
0,20	0,036

Po tej zahtevi bi morali v začetku taljenja, ko so izgube majhne, obratovati z majhnimi induktivnimi upornostmi. Ker pa obratujemo tako, da je v začetku induktivna upornost velika, je dejanski tok večji od ustreznega optimalnega, kar je popolnoma v skladu s prejšnjim sklepanjem o najgospodarnejšem obratovanju.

Zgornjo trditev potrjuje še eno dejstvo, namreč da za določitev obratovalne točke z maksimalnim izkoristkom ni odločilen samo tok (po enačbi 19). Glavno besedo ima dejansko angažirana moč. Prek enačbe 19 se da dobiti z nekaterimi poenostavitvami naslednja relacija:

$$U = P_n \sqrt{\frac{1}{2} \frac{R}{P_p} + \sqrt{2} \frac{X}{P_n}} \quad \dots 26$$

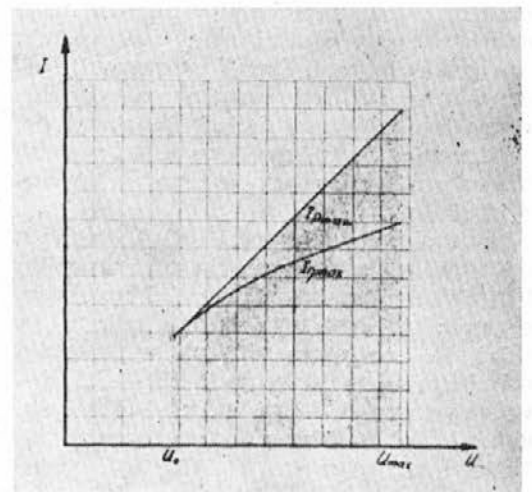
Podobno zahtevo dobimo tudi prek enačbe 20:

$$U = \frac{1}{1-\eta} \sqrt{2P_p [R + \sqrt{R^2 + X^2 (1-\eta)^2}]} \quad \dots 27$$

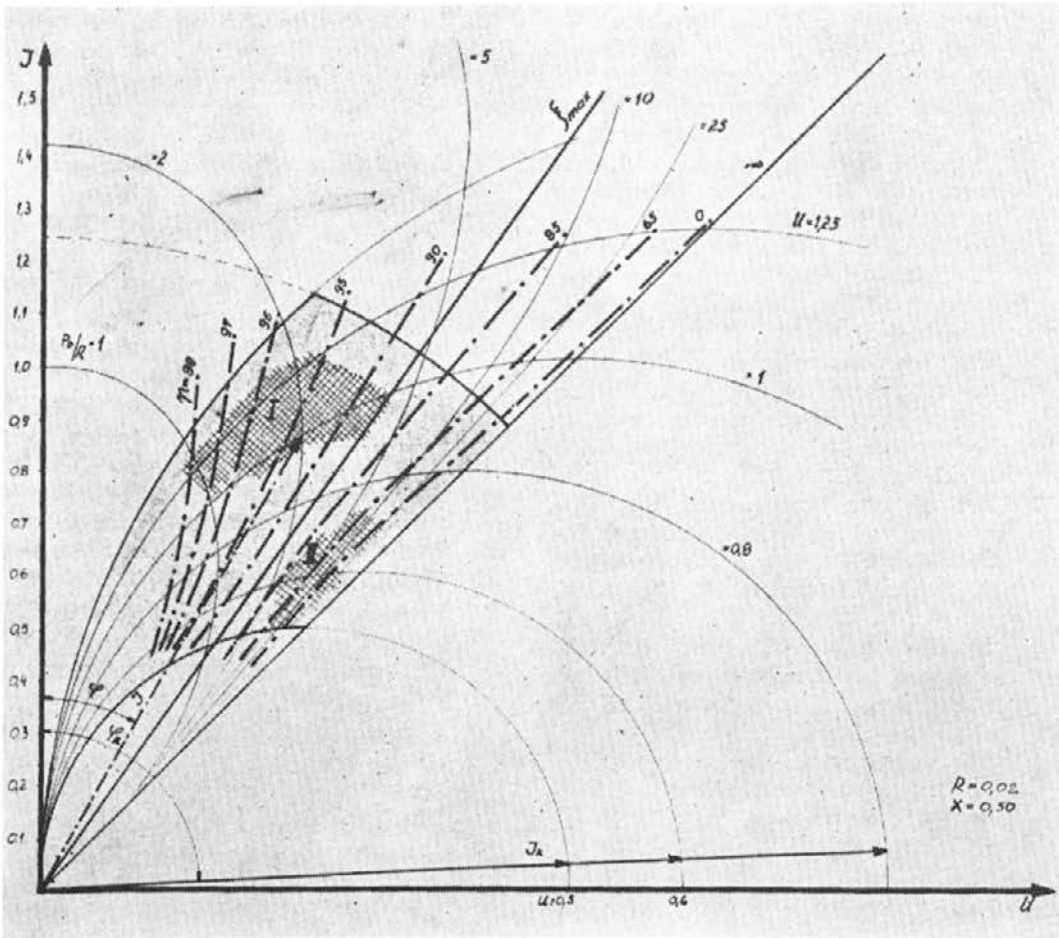
Tudi ta enačba je po svoje zgovorna, posebno še v območju nizkih izkoristkov.

Če se povrnemo na enačbo 26, vidimo, da ta zahteva v začetku obratovanja (velika induktivna upornost, majhne izgube), napetosti, ki so višje od realno dosegljive. Tako smo prisiljeni obratovati z napetostjo, ki je manjša od optimalne, in s tokom, ki je večji od optimalnega.

Ob koncu procesa v peči se izkoristki zmanjšujejo do vrednosti nič, napetost U pa limitira do U_0 . Enačba 19 zahteva zaradi majhne induktivne upornosti visoke tokove. Ker pa smo s toki omejeni na vrednosti 1,25 (z normalno 25% preobremenljivostjo), smo v nevarnosti, da bomo morali obratovati z nekaj višjo napetostjo od U_0 ,

Slika 8

Slika 9

ter s tokom, ki bo manjši od $I_{\eta_{max}}$. Kot vidimo, pa so tudi ti odnosi popolnoma v skladu s Kelvinovim pravilom o najgospodarnejšem obratovanju.

Vrnimo se na zadnjo utež na tehtnici Kelvinovega pravila — na vzdrževalne stroške. Ti stroški nastajajo zaradi potrebnega obnavljanja ognjevzdržne obloge. Življenjska doba te obloge pa je zelo odvisna od načina obratovanja — predvsem v fazi raztaljenega vložka, ko lahko električni lok svobodno seva toplotno energijo na oblogo. To ima za posledico sicer nepotrebno zvišanje njene temperature, s tem pa skrajšanje življenjske dobe. Te nevarnosti v času taljenja ni. Takrat prodrejo elektrode globoko v vložek, vsa radiacijska energija se koristno porabi za segrevanje ali taljenje vložka. Sevanje obločnega stebra je sorazmerno z močjo loka ter z njegovo dolžino oziroma z napetostjo loka. Slika 11 dokazuje, da je dolžina loka sorazmerna napetosti, obratno sorazmerna pa toku, kar je tudi v skladu s poenostavljeno Ayrtonovo enačbo:

$$U_l = A + \frac{B \cdot l}{I} \quad \dots 28$$

kjer so AB konstantne, l pa dolžina loka.

Če vzamemo kot merilo za življenjsko dobo obloge velikost tako imenovanega erozijskega indeksa in če predpostavljamo, da je ta sorazmeren radiacijski energiji loka, lahko pišemo:

$$\xi = U_l \cdot P_l = IU^2 - I^2 X^2 \quad \dots 29$$

Najneugodnejše obratovanje v času rafinacije je takrat, ko je erozijski indeks maksimalen. Maksimum dobimo ob pogoju, da je

$$\frac{\delta \xi}{\delta I} = 0$$

Tok, pri katerem je ognjestalna obloga najbolj obremenjena, je:

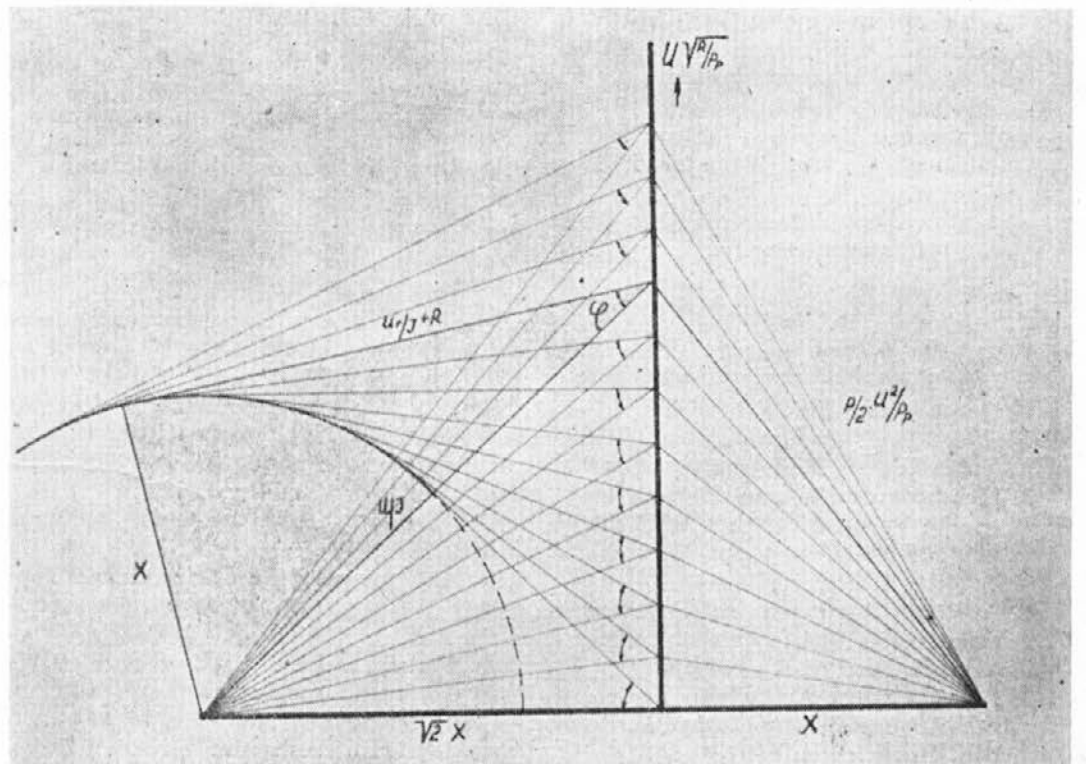
$$I_{\xi_{max}} = \frac{U}{\sqrt{3} X} = \frac{I_{ko}}{\sqrt{3}}$$

Ustrezni fazni kot dobimo enostavno iz:

$$(\sin \varphi) I_{\xi_{max}} = \frac{I_{\xi_{max}}}{I_{ko}} = \frac{1}{\sqrt{3}} \quad \dots 30$$

Izračunane vrednosti so:

$$\begin{aligned} \varphi \xi &= 35^\circ 10' \\ \cos \varphi \xi &= 0,82 \end{aligned} \quad \dots 31$$

Slika 10

Vidimo, da je najneugodnejše obratovanje glede na vzdrževalne stroške precej oddaljeno od onega, ki smo ga prek Kelvinovega pravila označili kot najgospodarnejše (v območju rafinacije), ki je definirano z $U_0, \eta = 0$ in pri katerem je $\varphi = 45^\circ$ oziroma:

$$\cos \varphi = 0,71.$$

Obe področji sta lepo razvidni iz slike 4.

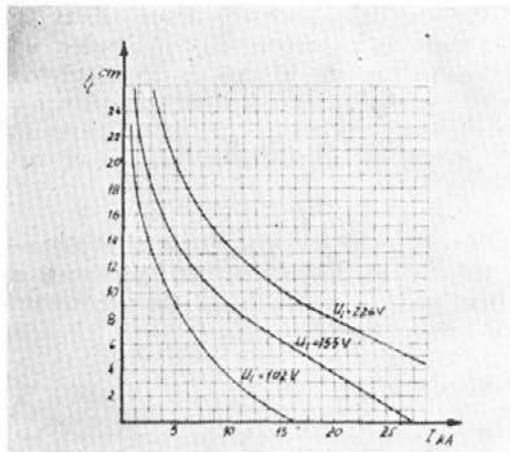
Kakšne pa so sploh realne možnosti za obratovanje v točki $P_{I_{max}}$? Če poenostavimo enačbo 8, dobimo, da je:

$$P_{I_{max}} = \frac{U_l^2}{2 X} \quad \dots 32$$

Čim manjša je induktivna upornost, tem večja je torej maksimalna moč; pri dovolj nizkih upornostih dobimo vrednosti za $P_{I_{max}}$, ki so večje od nazivne moči transformatorja, zato točka $P_{I_{max}}$ ni dosegljiva. To velja za peči z zmogljivostjo od 60—70 t. Agregati s kapaciteto 150 t ali več imajo že tako veliko lastno induktivno upornost, da je možno obratovati s $P_{I_{max}}$. Poleg tega smo tu z napetostmi omejeni (do 400 V ali 500 V; Japonci so leta 1962 postavili 200-t peč z izredno napetostjo 700 V!), kar ima za posledico, da smo enostavno prisiljeni obratovati s $P_{I_{max}}$.

Kot vidimo, induktivne upornosti naprave rastejo z njeno velikostjo, zato je razumljivo, da nad neko velikostjo peči dušilka ni več potrebna. Ta meja je nekje pri peči 30—70 t oziroma pri transformatorju moči ca. 10.000 kVA. Seveda pa je ta meja odvisna od tipa peči ter od napajalne mreže.

Posebno pri velikih pečeh se zato pojavlja problem, kako znižati odvečne induktivne upornosti naprave. Konstruktorji peči dosegajo to s posebnimi transformatorji z majhnim U_k , s čim krajšo povezavo peči s transformatorjem, s posebno razporeditvijo nizkonapetostnih vodnikov, s tem da priključujejo peči direktno na omrežje najvišje napetosti (110 kV, 220 kV) itd. Posebno zanimiva je tako imenovana Knapp-sackova vezava nizkonapetostnih vodnikov.

Slika 11

Pri tej vezavi je sekundarna stran transformatorja odprt trikot, ki je sklenjen šele pri elektrodah na peči; taka vezava zahteva šest dovodov na peč.

Zaključki

1. Najgospodarnejše obratovanje elektroobložne peči v času taljenja:
 - angažirati je potrebno čim večjo delovno moč, da se skrajša čas taljenja;
 - obratovati je potrebno z maksimalno napetostjo in s tokovi, ki so večji od $I_{\eta_{max}}$ oziroma ki so čim bližje $I_{P_{max}}$;
 - ustrezní $\cos \varphi$ je pri pečeh s kapaciteto do 60 t okrog 0,85, pri večjih napravah, pri katerih lahko obratujemo z $I_{P_{max}}$, pa pade $\cos \varphi$ na 0,71;
 - do raztalitve vložka ni nevarnosti poškodb obzidave, čeprav lahko sovpadе območje maksimalne erozije ($I_{\xi_{max}}$) z območjem najgospodarnejšega taljenja.
2. Najgospodarnejše obratovanje peči v času raztaljenega vložka:
 - obratovanje z maksimalnimi izkoristki je možno v vsem območju, zato je potrebno voditi peč z $I_{\eta_{max}}$ pri napetostih, ki so nekaj višje od kritične napetosti U_0 ;
 - optimalni parametri dovedene energije se spreminjajo z vsakokratnimi razmerami v peči, tj. z energetske bilanco oziroma izkoristkom;
 - ustrezní $\cos \varphi$ se giblje okrog 0,707;
 - obratovanje s $\cos \varphi = 0,82$ je zaradi maksimalnega erozijskega faktorja zelo nevarno;
 - obratovanje z bistveno manjšim $\cos \varphi$ od 0,707 je nesmiselno.

LITERATURA

1. Richtlinien für den Anschluss von Lichtbogenöfen, OZE Jhg 16/9
2. Lichtbogenschmelzöfen grosser Leistung, H. I. Forst, Berg- und Hüttenmännische Monatshefte 1961/9
3. Lichtbogenstahlschmelzöfen als elektrische Verbraucher und Möglichkeiten zur Steigerung der Wirtschaftlichkeit, H. Lürig (Detto)
4. Arbeitsbedingungen und Wirkungsgrad grosser Lichtbogenstahlschmelzöfen, H. Forst Elektrowärme 1960/61
5. Die elektrische Ausrüstung moderner Lichtbogenstahlschmelzöfen, H. Forst BBC-Nachrichten 1957/4
6. Electricity Supply and Control for Large Arc Furnaces, H. Sheppard

and E. Freeman (Wiesbaden 30. IX.—5. X. 1963)

7. Reduction of Current Fluctuation and Efficiency Improvements by Power Saturable Reactor in Steel Melting Arc Furnace Operation, S. Hazumi and M. Yoskino (Wiesbaden 30. IX.—5. X. 1963)
8. Problems of Lamp Flicker Caused by Large Electric Arc Furnace for Steel Production in Japan, T. Tinguzi (Wiesbaden 30. IX.—5. X. 1963)
9. Das Betriebsverhalten von Lichtbogenstahlschmelzöfen und ihr Einfluss auf Drehstromhochspannungsnetze, V. Lanner und P. Torseke (Wiesbaden 30. IX.—5. X. 1963)
10. Beitrag zum Problem der Rückwirkungen von Lichtbogenöfen auf die Betriebsverhältnisse der Verteilnetze, P. Senn (Wiesbaden 30. IX.—5. X. 1963)
11. Einführung in die Probleme des elektrischen Lichtbogen- und Widerstandsofens, Dr. ing. Erich Kluss (Springer-Verlag, Berlin 1951)
12. The Use of Series Capacitors in Conjunction with Electric Smelting Furnaces, H. Flaath (ASEA 7791 E497/66)

13. Vergleichende Betrachtungen über die hydraulischen und elektromotorischen Elektrodenregelungen von Lichtbogenschmelzöfen sowie über die Grenzen ihrer Leistungsfähigkeit, A. Driller und H. Ernst (Stressa 1959)
14. Neuere Entwicklungen auf dem Gebiet der elektrohydraulischen Elektrodenregelung von Lichtbogenschmelzöfen, R. Lambert (Stressa 1959)
15. Stand und Entwicklung der Elektrodenregelung der Lichtbogenstahlöfen (Stahl und Eisen 1964)
16. Savremena elektrolučna peč za topjenje čelika i njen uticaj na energetski sistem, ing. R. Bulajić. (Savetovanje Lučna i indukciona peč u elektrometalurgiji i livarstvu — Maribor 1963)
17. Problemi automatizacije elektrolučnih pečii, ing. I. Černelč, ing. K. Rožič (Savetovanje o automatizaciji u crnoj metalurgiji, Beograd 1962)
18. Elektromagnetne sile na električni oblok, prof. dr. ing. Venče Koželj (Posvetovanje o stikalni tehniki, Ljubljana 1964)

Naš bodoči dokumentacijski center

Zakaj je dokumentacija potrebna

Svet je preplavljen z znanstvenimi dejstvi in izsledki. Nad 40.000 tehniških revij objavi vsako leto nad 1.000.000 člankov, da ne omenjamo standardov in patentov. V tej poplavi je vsak posamezen tehnik in inženir brez milosti izgubljen ali pa obsojen, od odkriva že davno znane in odkrite stvari znova. Tako je ta poplava rodila novo vedo — dokumentacijo, katere namen je »zbirati, urejati in dajati v uporabo duhovne stvaritve v katerikoli obliki in z vseh področij človeške dejavnosti«.

Prednosti dokumentacije so torej jasne:

- prihrani čas in ker je čas denar,
- prihrani nepotrebne izdatke.

Delo dokumentacijskega centra

Vsaj dve veliki težavi morajo dokumentalisti nenehno premagovati:

- klasifikacijo,
- tuje jezike.

Ker smo v našem listu že govorili o različnih sistemih klasifikacije, bi povzeli le, da je na splošno še vedno v rabi UDK (univerzalna decimalna klasifikacija), ki vse človeške dejavnosti razdeli na 10 skupin, nato pa jih z dodatnimi številkami oz. znaki deli v podskupine itd.

Dokumentalist mora znati vse svetovne jezike. Ne sme se specializirati samo na neko vejo znanosti, ampak mora biti sposoben enako dobro prevesti članek s področja elektrotehnike kot s področja livarstva. Nadalje mora biti sposoben zajeti bistvo članka ali razprave v nekaj stavkih — tako imenovano **anotacijo**, ki jo potem posreduje zainteresiranim strokovnjakom.

Dokumentacijski center mora imeti svoj fotolaboratorij, v katerem izdeluje fotoko-

pije in mikrofilme, mikročitalec ter razmnoževalni aparat, da ne govorimo o najrazličnejših kartotekah, brez katerih ne bi bilo pregleda nad gradivom, ter o stalnih stikih z drugimi takimi centri zaradi izmenjave in izposojanja gradiva.

Sedanje stanje v naši železarni

Dokumentacijska dejavnost je doslej pri nas potekala po več tirih. Strokovna knjižnica je poleg svojega rednega dela (naročanje, inventariziranje, katalogiziranje in izposojanje knjig in revij ter obveščanje o novitetah) posegla — sicer skromno — tudi na področje dokumentacije, s tem da je uredila kartoteko anotacij strokovnih člankov, ki jih izdaja v svojem »zelenem biltenu« dokumentacijski center v Beogradu.

Laboratoriji oziroma OTKR so spet po svojih potrebah uvedli sistematično zasledovanje važnejših prispevkov v strokovnih revijah, pri čemer je posebno metalurški laboratorij uredil že dokaj obsežno kartoteko za svoje področje in uvedel tudi čisto tehnično novost pri tem delu — sistem visečih map.

Seveda pa ob rednem delu ni bilo mogoče urediti dokumentacije tako, kot bi bilo to v tako velikem podjetju potrebno.

Kako bo v prihodnje

Nova zgradba OTKR bo dala prostore tudi centru za dokumentacijo, ki bo združil tako inventar in funkcije strokovne knjižnice kot sedanje dokumentacijsko gradivo in dejavnost laboratorijev.

Predvideno je, da bo center za dokumentacijo obsegal magazin knjig, revij, fotokopij in člankov, delovni prostor in čitalnico z vsemi potrebnimi kartotekami in

Bogdan Žolnir

Vojna po končani vojni

Zadnje bitke leta 1945 v naših krajih

Koledar vojnih dogodkov izza majskih dni leta 1945 v štajersko-koroškem kotu je tako zanimiv, da zasluži ob 20-letnici osvoboditve nekoliko širšo analizo. Če želimo razpravljati o tako imenovani vojni po končani drugi svetovni vojni, ki se je odigrala na naših ožjih tleh v Mislinjski in Mežiški dolini, še predvsem v Dravogradu in Spodnjih Libučah še šest dni po popolni kapitulaciji Nemčije, potem se moramo dotakniti predvsem zloma nemškega obrambnega sistema na Balkanu.

Vojni zgodovinarji zatrjujejo, da je bila Jugoslavija za Nemce med drugo svetovno vojno usodna dežela. Medtem ko je Hitlerjeva vojska kmalu pokorila in poteptala skoraj vso Evropo, niso imeli nacisti takšne sreče na ozemlju okupirane Jugoslavije, kjer so jim sredi največjih uspehov zadajali množične udarce partizani vseh jugoslovanskih narodov. V zadnjem obdobju vojne je bil poveljnik jugovzhodnega bojišča Hitlerjev feldmaršal Weix, ki si je prizadeval obdržati pod nemško okupacijo celotni Balkan, predvsem še Jugoslavijo. Ta nemška vojska, nazvana armada E, je nadzirala tudi Bolgarijo, pravzaprav je bila ena tretjina te sile zaradi morebitnega izkrcavanja anglo-ameriških sil na grških obalah, vsa ostala nemška vojaška sila pa je bila razporejena na vulkanskem ozemlju Jugoslavije.

Rdeča armada, ki je razbila v drugi polovici leta 1944 nemško fronto na Karpatih,

katalogi, z mikročitalci itd., v bližini pa bo imel tudi fotografski laboratorij.

Zaposloval naj bi poleg administrativnega osebja še knjižničarja in prevajalca — strokovnjaka, sodelovali pa bi seveda tudi raziskovalci OTKR.

Ta center naj bi bil nekak servis za obrate, saj strokovnjaki v proizvodnji mnogokrat nimajo zadosti časa, da bi lahko brskali po kupih strokovne literature, čeprav je seveda potrebno, da so seznanjeni z vsemi novostmi na svojih področjih.

Center za dokumentacijo bi v kratkih izvlečkih obveščal obrate o vseh pomembnih tehničnih novostih, za zanimive probleme pa bi potem preskrbel podrobnejše gradivo.

Važno vlogo bi pri tem imeli prevajalci iz tujih jezikov v našega, morali pa bi tudi začeti misliti na prevode člankov o lastnih dosežkih v svetovne jezike.

Ker izvažamo naše izdelke, je naš interes, da nas v inozemstvu spoznajo, in uslugo bomo storili sami sebi, če bodo naši strokovnjaki objavljali članke v tujih publikacijah po vzoru Čehov in Poljakov, ki uspešno sodelujejo npr. v francoskih in drugih strokovnih revijah.

Seveda pa smo s tem nakazali le nekaj nalog bodočega centra in bo praksa iz dneva v dan prinašala nove potrebe in zahteve, ki jim bo treba ugoditi, vendar bomo o podrobnostih spregovorili kdaj drugič.

Marjan Kolar

je 20. oktobra 1944, skupno z našo partizansko vojsko, osvobodila Beograd. S tem je bil porušen nemški obrambni sistem na Balkanu. V začetku novembra 1944 se je raztezala fronta od Drave do Jadrana. Na tem prostoru smo imeli tudi mi 52 divizij ali blizu 800.000 mož. Nemci so že tedaj trdovratno branili glavno magistralo na črti Trst—Zagreb, ki je povezovala nemške armade v severni Italiji z onimi na Madžarskem.

Meseca marca 1945 je postal položaj za nacistično Nemčijo nemogoč. Zavezniki

Izvidniki 7. brigade 51. divizije na Prevaljah

armade so bile že na nemških mejah, bile so na Renu, rdeča armada je stala na Odri in čakala povelja za pohod v Berlin. Tedaj se je vojna zares selila v srce Nemčije. Hitler je poskušal srečo še z zadnjo ofenzivo pri Blatnem jezeru, toda Rusi so ga nadvladali. 23. marca 1945 se je začel napad na Dunaj, 9. aprila 1945 je bila prebita nemška fronta v Italiji, 16. aprila je začela rdeča armada berlinsko operacijo. V tej situaciji je prevzel poveljstvo nemških enot na jugovzhodu Evrope generalpolkovnik von Lehr. Njegova vojska je bila konec marca 1945 še razporejena v Sremu, Slavoniji, Bosni in ob Jadranski obali. Štela je skupno z ustaško, četniško in kozaško vojsko 400.000 mož.

Tačas je tudi vrhovno poveljstvo oboroženih sil Jugoslavije pripravilo načrt zaključnih operacij za osvoboditev celotne domovine izpod fašistične nadvlade, za osvoboditev našega narodnostnega ozemlja. Naše štiri armade so dobile nalogo, da obkoli in zajamejo glavnino nemške skupine armade E in z njimi vred vse ustaške in četniške enote, ki bodo poskušale zbežati prek slovenskega ozemlja v Avstrijo. Čeprav je Nemčija pred svetom kapitulirala in začela odlagati orožje 9. maja ob 1.00 uri zjutraj, so nacisti v Jugoslaviji z bojem nadaljevali, ker so se hoteli v Avstriji predati Angležem in Amerikancem, da bi se tako izognili obtožbi za velikanske vojne zločine, ki so jih povzročili med okupacijo Jugoslavije. Nemška balkanska vojska je bila tako rekoč na pragu Avstrije in jo je ločila od anglo-ameriške demarkacijske cone ob kapitulaciji Nemčije le še 72 ur hoje. 7. maja 1945 je zapustila glavnina nemških in ustaških sil Zagreb, ki je bil osvobojen 8. maja (Ljubljana dan pozneje).

9. maja je prišla v Maribor z našo prekmursko brigado tudi 12. bolgarska divizija, ki je morala skozi Dravsko dolino in Dravograd v Labot, kjer je morala v Avstriji zasesti levo krilo fronte.

Nas zanima tukaj najbolj tretja jugoslovanska armada, ki je krenila 7. maja iz Varaždina proti Celju in Mariboru. Ko so v našem generalštabu zvedeli, da se še pomika skozi celjsko kotlino tudi ogromna večtisočglava ustaška vojska, so naročili 3. jugoslovanski armadi, naj pospeši pohod za bežečimi kvistlingi in je zato štab armade usmeril 16. divizijo v Slovenske Konjice, 17. divizijo v Slovensko Bistrico, 40. divizijo na Pragersko, 12. divizijo v Orehovo vas, 36. divizijo na desni breg Maribora in 51. divizijo v Maribor, kamor je prispela 10. maja.

I. ZAKLJUČNI BOJI 51. VOJVODINSKE DIVIZIJE V DRAVOGRADU TER SPODNJIM LIBUČAH

11. 5. 1945

51. divizija je bila tega dne nameščena kot stalna posadka v Mariboru, kjer je že bilo relativno zatišje. Nasprotno temu pa sta naleteli tega dne 16. in 17. divizija na silen odpor ustašev in Nemcev na področju Rogaške Slatine. Medtem ko se je naša 17. divizija ustavila v Slovenski Bistrici, so 16. divizijo prepeljali na zaplenjenih nemških kamionih z razoroženimi nemškimi šoferji preko Konjic do Vojnika, kjer je ta divizija napadla in prisilila pri Sentjurju ob južni žel. 22. in 181. nemško divizijo (21. nemški korpus) pod vodstvom generalajtnanta von Ludvigerja, da sta kapitulirali. Razoroževanje nemških divizij je trajalo še 12. maja 1945. Tega dne, 11. 5., je štab 3. armade poslal v Dravograd z železnico 6. brigado 36. divizije, da bi tamkaj zaprla glavna izhodna vrata iz Jugoslavije, t. j. mostove na Dravi, prek katerih je najbližje do avstrijske meje na Viču.

12. 5. 1945

Ena brigada 16. divizije je imela tega dne težke boje pri Vojniku z močno četniško-ustaško skupino, ki se je želela prebiti prek Dravograda v Avstrijo.

Kapitulacija

Ko so v 3. armadi spoznali načrte Paveličeve vojske, so 12. maja ob 0.30 usmerili svoje divizije na nove položaje, in sicer:

51. divizija iz Maribora z železnico v Dravograd, da bi tukaj pojačala 6. brigado 36. divizije;

17. divizija je morala iz Slovenske Bistrice prek Vitanja v Mislinje, da bi se pri Dravogradu združila z 51. divizijo. Na osno-

vi tedaj zbranih podatkov bi naj bilo na poti proti Dravogradu 20.000 Nemcev in 30.000 ustašev. Ko so prispeli vlaki z brigadami 51. divizije zjutraj 12. maja v Dravograd, so zasedli sledeče položaje: 7. brigada križišče cest v Podklanecu, Otiški in Tolsti vrh; 8. brigada koto 724 severno od Farne vasi, Breznico in Vrh pri Kovšaku;

12. brigada je zasedla položaje južno od Dravograda in s tem pojačala 6. brigado 36. divizije, ki je prišla na te položaje že prejšnji dan. Topniška brigada in štab 51. divizije sta bila na levem bregu Drave v Dravogradu.

Kakor hitro so brigade 51. divizije zasedle položaje južno od Drave, so v štabu divizije napisali ustašem, ki so bili tedaj v premiku na področju severno od Slovenjega Gradca, južno od Dravograda ter pri Guštanju, ultimativno pismo za predajo. Štab 51. divizije je zahteval od ustašev brezpogojno predajo do 10. ure 13. maja 1945. Pismo je odnesel v ustaški štab, t. j. v banko v Slovenj Gradec, kapetan Vasa Vesković. Ogorčena ustaška komanda je odredila takoj protinapad z 8. ustaško divizijo pod komando ustaškega polkovnika Sudarja, in sicer čez Podklanec proti mostoma na Dravi v Dravogradu. Ta napad sta zadržali naši 6. brigada 36. divizije in 8. brigada 51. divizije (ustaški štab je z generalpolkovnikom na čelu odklonil naš ultimati!). S tem se je začela v Dravogradu na desnem bregu obupna bitka za proboj, ki je trajala 2 dni. V štabu 51. divizije so se zavedali, da bo zmagal tisti, ki bo obvladal mostove! (Tačas je prišlo tudi do prvih bojev naše 17. divizije z ustaško grupo v Doliču; tedaj je tudi 16. divizija armade s celjskega področja poslala eno brigado proti ustašem v Št. Ilj pri Velenju.)

Pravzaprav je bil v noči od 12. na 13. maj 1945 zaprt obroč okoli sovražne vojske, tako da so se znašli sovražniki na naših tleh v brezizhodnem položaju in je prav zato prišlo 13. maja 1945 pred dravograjskim mostom do ene največjih poslednjih bitk za osvoboditev.

13. 5. 1945

Ker ustaši niso hoteli odložiti orožja, je 51. divizija, pojačana s 6. brigado 36. divizije in s 1. brigado 14. slovenske divizije, prešla v splošni napad na ustaške sile iz Dravograda v smeri proti Podklanecu, Bukovski vasi in Guštanju. Razvili so se zelo hudi boji, ki so trajali 22 ur, t. j. do 14. 5. okoli 7. ure. Ti boji predstavljajo strašne ofenzivne in defenzivne sunke za prehod čez železniški most v Dravogradu. Vojni zgodovinarji govorijo o poslednji veliki borbi v drugi svetovni vojni na ozemlju Jugoslavije. V enem samem našem protinapadu se je tod predalo na našem levem krilu hkrati 9.000 sovražnih vojakov, pred vso fronto 51. divizije se je tega dne predalo nad 20.000 vojakov. Tega dne sta prišla na fronto v Dravograd tudi načelnik štaba 3. armade Vukašin Subotić in politkomisar 3. armade Branko Petričević.

Tik pred mrakom 13. maja 1945 ob 19. uri so izvedli ustaši silovit protinapad proti obema dravskima mostoma in uspeli vreči prek Drave na levi breg naše enote, in sicer 6. brigado 36. divizije, 12. brigado 51. divizije in dele 8. brigade 51. divizije, toda naše enote so ves čas obvladale oba

mostobrana na južnem bregu Drave. Bitka je trajala vso noč, vsa naša težka orožja ob sodelovanju bolgarske minometalske divizije so bila usmerjena predvsem na železniški most nad elektrarno. Prav gotovo so tačas zvedeli o porazu nemškega konpusa in ustaških enot pri Celju tudi v štabu naše 51. divizije kakor tudi v ustaškem štabu v Slovenjem Gradcu, zato predstavljajo nenehni boji v Dravogradu pravo bitko na življenje in smrt.

UNIČENJE NACISTIČNE DIVIZIJE 13. MAJA 1945 NA POLJANI

Tega dne sta dela naših brigad, to je 1. brigada slovenske 14. divizije (Tomšičeva) in 7. brigada 51. vojvodinske divizije razbili in razorožili na Poljani 104. nemško divizijo ter dele 13. nemške divizije, ki

Zajeli so nemškega generala

je štela 10.000 mož. V tej skupini je bilo tudi 1.000 nemških mornarjev z Egejskega in Jadranskega morja. Opoldne sta namreč naši brigadi zasedli položaje nad cesto za Pliberk, minometalske enote položaje severno od njih, vod topov pa položaje na desnem krilu sto metrov nad cesto, medtem ko je bila ena četa v jeziku nad cestama. Ker se zaustavljena nemška divizija ni hotela predati, sta naši brigadi izvedli ob 17.30 napad. Že po 42 minutah so Nemci dvignili belo zastavo in kapitulirali. V tem spopadu je padlo 170 Nemcev, ranjenih je bilo 300, ujetih blizu 10.000, zraven tega je bil zajet vojni plen, predvsem moderno orožje, ki so ga takoj uporabljale naše partizanske enote. Vse ujete Nemce so pozno v noč razoroževali. Eden izmed nemških oficirjev je zaupno omenil našemu partizanu, da je bil v Rusiji, toda tamkaj ni doživel poraza nemške divizije v nekaj minutah.

14. 5. 1945

Ob 2. uri zjutraj so še vedno prodirali bežeči sovražniki proti Dravogradu in Guštanju. Na južnem bregu Dravograda so potekale do jutra težke borbe, vendar je 51. divizija razbila ustaško divizijo, tako da so že dopoldne 14. maja vzpostavili južno od Dravograda 3 km širok mostobran čez Podklanec ter zajeli več kot 20.000 ustašev. Sovražna glavnina je bežala proti Guštanju, da bi prek Poljane in Holmca pobegnila v Avstrijo. Ujetnike so tedaj razoroževali pred lesenim mostom v Dravogradu. (Tačas je 17. divizija, nekako 3 ure pred zmago v Dravogradu, prodrla skozi ustaške položaje v Doliču in prispela opoldne pred Slovenj Gradec.)

Bežeči ustaški vojski se je posrečil okrog

Poljane preboj v Avstrijo. Ker sta bili 7. in 8. brigada 51. divizije ter Tomšičeva brigada na preširokem prostoru od Guštanja do Poljane in ker ni imela 51. divizija pomočnic pod Uršljo goro ter na Strojni, pred seboj pa desetkrat močnejšega sovražnika, niso mogle te naše enote zadržati ali odbiti sovražne vojske, zato so se ustaši prebili prek meje na Pliberško polje. S tem so bili 7. in deli 8. brigade 51. divizije odvojeni od glavnine pri Dravogradu. Ves 14. maj je bil torej tudi v znamenju težkih bojev v Mežiški dolini, v znamenju premikov ustaške glavnine izpred Dravograda na Pliberško polje, v čemer so ustaši delno tudi uspeli. Toda predajo je preprečil štab 51. divizije, ki je naslednjega dne, 15. maja 1945, izsilil popolno kapitulacijo celotne sovražne vojske.

BOJI XVII. DIVIZIJE ARMADE V DOLIČU IN OSVOBODITEV SLOVENJEGA GRADCA 14. 5. 1945

12. 5. 1945

Ob 0.30 je prejela tudi 17. divizija na področju Slovenske Bistrice ukaz, po katerem se je morala premakniti prek Konjic in Vitanja proti Slovenjem Gradcu, s tem da so preprečile 15. majeviška brigada v Dovžah, 2. krajiška brigada v Št. Ilju, 6. proletarska brigada v Stražah, artiljerijska brigada v Zg. Doliču, štab divizije pa bi se naselil v Mislinju.

Kmalu po 3. uri so vse enote 17. divizije krenile na pot. Ob 11.50 je 15. majeviška brigada naletela na sovražnika v Zg. Doliču ter ga v prvem zaletu odrinila proti Hudi luknji. Ta brigada je tega dne zasedla položaje v levem krilu divizije, predvsem dolino v Zg. Doliču do Hofa ter koto Irštenj 848.

2. krajiška brigada je prispela v Sp. Dolič ob 14.30, takoj zatem je zasedla položaje na desnem krilu divizije, in sicer Tolsti vrh 633 in vzhodni rob zaselka Turjak 793. Že ob 17.30 je prišlo do prvih spopadov. Vsi trije bataljoni te brigade so šli v napad ter po dveh urah zavzeli Turjak, koder je potekala težka borba vse do 14. 5. 1945 zjutraj.

Topniška brigada, ki je prihitela ob 16. uri v Št. Florijan, je podprla z minometalci napade obeh brigad.

6. proletarska brigada, ki se je kot divizijska rezerva ustavila v Sp. Doliču, je dala zaščitno četo v Vitanje. Štab divizije je usmerjal boje iz Sp. Doliča. Ustaški odpor proti enotam 17. divizije je bil na črti Št. Ilj pod Turjakom k. 593, Lučevca k. 744, Pušnik-Tisnik in Pečovnikov vrh k. 793. Iz tega spoznamo, da so ustaške sile pri Hudi luknji dobile ukaz zadrževati prodor 17. divizije za vsako ceno, saj so bila izhodna vrata pri Dravogradu zaprta od enot naše 51. divizije.

13. 5. 1945

Po nalogu štaba divizije je 15. majeviška brigada napadla ob 6. uri ustaške položaje, pri tem pa je izgubila hrib Irštenj. Za ta vrh so ves dan potekali povratni napadi, saj je štab naše divizije težil za levim obkroževanjem sovražnih enot. Po 14-urnem boju je majeviška brigada ob 20. uri v silnem jurišu dokončno zavzela Irštenj, ki do-

minira nad vso pokrajino. Pri tem je pomagala ves dan in vso noč artiljerijska brigada, ki je zadala sovražniku strahovite udarce.

Še pred tem je morala 2. krajiška brigada ponovno zapustiti ob 2. uri zjutraj naselje Turjak, toda že ob 6. uri je s protinapadom obvladala črto Št. Ilj—Straža in koto Turjak 793 m. Ustaši so bili ves popoldan v brezupnem protinapadu. Mnoge njihove enote so vdrle v hribe in čez Ravne, Št. Vid in Šmiklavž drvele proti Dravogradu. 6. proletarska brigada kot divizijska rezerva je dala tega dne en bataljon na pomoč majeviški brigadi v Zg. Dolič, ena četa pa je ostala še nadalje kot zaščitnica v Vitanju.

14. 5. 1945

Štab 17. divizije je odredil splošen napad vseh enot na ustaške položaje, tako da bi čimprej prodrli prek Slovenjega Gradca na bojišče pri Dravogradu, kjer bi se naj spojili z enotami 51. divizije. Ob 4. uri zjutraj je izvedla 6. proletarska brigada napad na sovražne položaje zahodno od Št. Ilja ter na položaje Lučevac—Pušnik ter jih prebila. Vsi trije bataljoni so energično gonili bežeče ustaše proti Dovžam in Šmartnu ter prišli opoldne pred Slovenj Gradec. Ker so bile na vseh področjih Mislinjske doline večje ustaške skupine, sta jim sledili tudi drugi dve brigadi.

Druga krajiška brigada je v krvavem boju prebila položaje na Turjaku, zatem pa skozi Št. Ilj prodirala čez Št. Andraž, Medvirška mimo gradu Legen ter po krajšem spopadu osvobodila ob 12. uri skupno s 6. proletarsko brigado Slovenj Gradec. Kakor hitro je bila v tem mestu uničena ustaška zaščitnica, je en bataljon nadaljeval gonjenje do Bukovske vasi, zvečer se je vsa brigada zaustavila v Št. Petru na Kronski gori. Akcije vseh enot je zjutraj podprla topniška brigada.

Tudi 15. majeviška brigada je tega dne ob 4. uri napadla ustaške položaje (z Irštenja) na Pečovnikovem vrhu ter prodrla do 6. ure zjutraj na cesto in železnico v Zg. Doliču in Hudi luknji.

S tem je bila tudi na levem krilu presekana odstopnica ustaškim enotam, ki so želele pri Dravogradu stopiti na avstrijska tla.

Majeviška brigada je začela takoj razoroževati ujetnike, zato je prispela v Slovenj Gradec šele ob 17. uri, nekako istočasno pa tudi štab divizije. Številne ustaške enote so v strahu pred akcijami 17. divizije začele prodirati prek hribov čez Graško goro proti Selam in Lešam. Mnogim je uspel pobeg severno od Mežice v Avstrijo.

15. 5. 1945

Tudi v noči na 15. maj so vse enote 17. divizije lovile in razoroževale preostale ustaške skupine, ki so se skrivale po odmaknjenih gozdovih po pobočju Mislinjske doline.

6. proletarska brigada je prebila noč na 15. maj v Št. Janžu in v Bukovski vasi, 2. krajiška brigada na položajih Št. Peter—Otiški vrh, 15. majeviška brigada pa v naseljih severno od Slovenjega Gradca, Topniška brigada je zasedla položaj pri Sv. Jederti, štab 17. divizije pa je ostal v Slovenjem Gradcu (Partizanska 2).

15. maj 1945 — iz Pliberka nazaj v ujetništvo

Iz gornjih navedb, ki so izpisane iz operativnih dnevnikov enot 17. divizije, spoznamo, zakaj so potekali tako žilavi odpori ustašev od Zg. Doliča do naselja Št. Ilj. Ta skupina ustašev je morala zadrževati 17. divizijo, da ne bi prodrla do Dravograda, kjer so se želeli ustaši prebiti prek dravograjskih mostov na avstrijska tla, toda naša 51. divizija jih je tamkaj zadržala.

Pogled na bojišče v Zg. Doliču je bil po končani bitki strašen. Ta soteska je bila tedaj podobna dolini smrti in opustošenja. Med operacijami 17. divizije od 12. do 14. maja 1945 je padlo nad 3.000 sovražnih vojakov, naša divizija je imela v teh spopadih 82 mrtvih in 186 ranjenih. 17. divizija je tukaj zajela 10.960 sovražnikov.

SREČANJE TREH VOJSK V SPODNJIH LIBUČAH 15. MAJA 1945

Zbudil se je 15. maj 1945, šesti dan po nemški kapitulaciji. Po ustaškem umiku 14. V. izpred Dravograda proti Poljani so bili v srednji Mežiški dolini deli 7. in 8. brigade 51. divizije ter naša Tomšičeva brigada, ki so jih desetkrat močnejše sovražne sile prebile ter prodrle prek meja na Holmcu v Sp. Libuče pred Pliberkom. Ustaška kolona se je ustavila na križišču pred Hrustom, 500 m pred njimi pa naše tri brigade. Srečanje ob svitu 15. maja 1945 je predstavljalo popolno nejasnost in negotovost.

Ponoči na 15. maj so ugotovili tudi v štabu 51. divizije, da je situacija zelo težka. K odsekanim enotam 51. divizije je odhital z jeepom ob tretji uri politkomisar 51. divizije (v 7. brigadi komandant Ješić, v 8. brigadi Opašić in politkomisar Vladimir Branković). Tedaj so ostale na področju Dravograda naša 12. brigada 51. divizije, deli 8. brigade, topniška brigada ter priključena 6. brigada 36. divizije. V Dravograd sta ta čas prihajali še dve brigadi iz tretje armade. Ob svitu so prišli v Pliberk tudi Angleži z enotami tankovske brigade, s katerimi je vzpostavil prve stike komandant 14. slovenske divizije Ivan Kovačič-

Efenka. Na to področje je prišel prek mostu pri Labotu tudi komisar 51. divizije iz Dravograda, ki je spotoma naletel na Angleže, zatem pa našel pri Hrustu enote svoje 51. divizije, t. j. 7. brigado in dele 8. brigade ter bataljon Tomšičeve brigade. V največji bližini je čakala zaustavljena sovražna ustaška vojska, katere glavnina pa je bila še vedno na pohodu, to je v Jugoslaviji. Na križišču ceste in železnice pri Hrustu so se tedaj srečale tri vojske. Naše tri enote so takoj zasedle nove položaje. Ustaško-domobranska vojska, ki se je hotela predati Angležem, je še čakala na prihod glavnine, vendar so ustaški generali prevzeli iniciativo in začeli razgovore z Angleži nekaj minut pred prihodom komisarja 51. divizije.

Štabu 51. divizije je šlo za to, da zajame vodstvo Paveličeve vojske, državne in vse vojne zločince. Prav tedaj je radijska postaja naše 7. brigade 51. divizije vzpostavila zvezo s štabom 51. divizije v Dravogradu, od koder so zvedeli, da so poslali ob Dravi prek Labota na pomoč 12. slavonsko brigado 12. divizije ter celotno topniško brigado 51. divizije (v rezervi je ostala še ena brigada 40. divizije).

V tem trenutku je lahko padla odločitev, da bomo napadli. Štab 51. divizije je v Dravogradu naročil tamkajšnjim enotam 6. brigade 36. divizije, 12. brigadi 51. divizije in delu 8. brigade, ki so se umaknile na levi breg Drave ter držale 14. 5. mali mostobran na desni obali Drave, naj začno takoj goniti sovražnika proti Prevaljam, dokler ne bodo vzpostavile zveze z ločenimi enotami divizije pri Hrustu na Pliberškem polju.

Komisar 51. divizije Milan Basta piše o teh dogodkih v knjigi »Rat posle rata« sledeče:

»Ko sem prišel do Hrusta, smo takoj organizirali komandno točko v majhni hišici ob cesti, samo 500 metrov od ustašev. Opoldne so prišli v naš novi štab Angleži in začeli razgovore z najvišjim Titovim komandantom. Z menoj je bil Efenka in začeli smo razgovore o predaji ustaško-domobranske vojske. Zatem smo odšli vsi

Matevž Hacc, komisar IV. operativne cone, govori maja 1945 na Koroškem

skupaj v zavezniško angleško komando v dvorec pri Pliberku, ki je bil v nekem borovem gozdu. Tam so že čakali štirje ustaški generali. Star angleški general je nas Titove vojake pozdravil z velikim veseljem. Povedal je, da so mu že prišli predajat Paveličevi generali svojo vojsko. Omenili so mu, da jih je prek 300.000 (čeravno smo pozneje ugotovili, da jih je bilo zares 100.000, brez četnikov in tistih, ki smo jih dotlej že mi ujeli).

Angleškemu generalu sem kot komisar 51. divizije razložil, da zahtevamo predajo ustaške vojske v eni uri, t. j. do 15. ure, ker bomo sicer napadli. Prav v tistem trenutku sem zagledal skozi okno dvorca prihod naše 12. slavonske brigade in topniške brigade 51. divizije, ki sta prihitali iz Dravograda (komandant 12. brigade Dušan Ostojić-Osman in namestnik Rade Knježević-Tihi). Naši topovi so pričeli takoj grmeti! Po enournem topovskem ognju smo dosegli v ustaški vojski, v kateri je bilo 20.000 civilistov, popolno paniko. Sovražnik je bil stisnjen v ožinah in ozkih dolinicah od Mežice do Košaka nad Poljano, dalje od Košutnika na Holmcu ter Sv. Jurija pri Sp. Libučah. Ta dogodek je predstavljal za nas zmago, bitko za čas smo s tem dobili. V angleški štab so poklicali zatem generale iz ustaškega štaba, med njimi je bil tudi načelnik generalštaba ustaških sil NDH Tomislav Šertić. Angleški general me je pozval, naj na skupni seji obrazložim pogoje kapitulacije, zato sem ob 15. uri začel postavljati pogoje takole:

»V imenu 51. divizije 3. armade sporočam, da ste povsem obkoljeni, zato se morate predati v eni uri, t. j. do 16. ure. Zahtevamo brezpogojno kapitulacijo, sicer bomo napadli.«

Angleški general je tedaj dodal na moj naslov: »Gospod komandant, moji tanki so vam na razpolago!«

(Tega dne je prispela na zahodni del Pliberškega polja tudi 16. divizija 3. armade, ki so jo s kamioni prepeljali iz Celja prek Kranja in Jezerskega skozi Železno Kaplo do Žitare vasi, kjer je zaprla obroč pred morebitnim poskusom ustaškega proboja.)

Se pred kapitulacijo je prišel na zasebne pogovore komandat kopne vojske NDH

generalpolkovnik Štancer, kateremu sem povedal, da smo se že dogovorili o brezpogojni kapitulaciji njegove vojske. Ob razhodu sem zahteval, da morajo v znak predaje izobesiti od določenih uri bele zastave, ki smo jih zagledali čez 15. minut. V naš štab so prišli kmalu zatem ustaški generali in sporočili, da je ustašev in domobrancev okoli 100.000, med njimi ogromno civilnega prebivalstva. Ob 16.30 ni bilo na tem področju nikakega odpora. S tem je bilo konec vojne v Jugoslaviji. Do 18. ure se je predalo že 12 ustaških generalov. Ujete sovražnike so ponoči usmerili v dolgih kolonah prek Labota v Dravograd in Maribor. Generale sta odvedla komandant bataljona 8. brigade Gliša Opačić in politkomisar 7. brigade Miroslav Demirović. Tedaj pa je prispela vest, da se bliža avstrijski meji slovita četniška divizija, ki jo pozna naše ljudstvo pod imenom »vražja divizija«. Tako so odšle četniški enoti nasproti 7. in 8. brigada ter Tomšičeva z artiljerijo 51. divizije. Namesto na vražjo divizijo smo nalleteli pozno zvečer 15. maja na črnogorsko-hercegovaške četnike, ki niso prestopili meje. Potem, ko smo jim razložili stanje pri

Inž. Mitja Sipek

Zgodba o mehurčku Važiču

(Zgodilo se je kjerkoli, lahko tudi na Ravnah)

Važič je bil mehurček, zelo velik, tako si je domišljal, čeprav ga ni bilo niti za pol centimetra. Tičal je pod ravno površino jeklene skorje v ingotu in razmišljal, kako zelo važen je in kaj vse lahko zagode človeku. Njegovi sosedi so bili tudi mehurčasti, toda on jih sploh ni videl, pa če bi jih tudi, si ne bi bil pustil dopovedati, da je kdo še tako važen kakor on. Razmišljal je o svojem rojstvu, o svoji zibelki — kokili, kjer se je rodil, tako proti volji topilčevi, in celo vsi inženirji, ki so stali okoli kokile smrtno resnih obrazov in važno mežikali drug drugemu, niso mogli preprečiti rojstva skromnega mehurčka.

Hrustu, so se vsi predali brez boja, saj so bili brez težkega orožja in smo vso kolono usmerili skozi Prevalje in Dravograd proti Mariboru.

Pred zoro 16. maja smo imeli ujetih 30 Paveličevih generalov in višjih oficirjev, kot zadnjega ustaškega generala Servacija in Paveličevega vojskovodjo Gustovića. Vse smo imeli nekaj časa ujete v našem štabu v vrtni hišici pri Pliberku.

16. maja zjutraj ni bilo pri Hrstu prav nobenega kvislinskega vojaka iz Jugoslavije. V koloni je hodilo na tisoče bradatih in bosih sovražnikov proti Dravogradu, spotoma so zaznavali usodo ujetništva in odmetavali številna odlikovanja, samo da bi prikrili svoje zločine in položaje.

Tako je bila s poslednjim udarcem 3. armade poražena vojna sila NDH in ostanki vojske črnogorskega izdajalca Džurišića. Enote 51. divizije in 17. divizije 3. armade so izvršile postavljeno nalogo.

ZAKLJUČEK

Zaključni boji v Mislinjski in Mežiški dolini, še posebno v Dravogradu, ter kapitulacija sovražnih sil predstavljajo veličastno zmago NOB. Ob skupni borbi enot III. armade in enot IV. operativne cone smo strli na slovenskih tleh živo silo naše kontrarevolucije, zajeli smo štab nemško balkanske vojske s komandantom von Lehrom, zajeli smo živo silo Paveličeve ustaško-domobranske vojske z njegovim generalštabom, kateremu smo preprečili beg v tujino. Preprečili pa smo tudi beg črnogorsko-hercegovski četnikom, ki so se v celoti predali. Tako smo slovenski partizani, združeni z borci III. armade potrdili v zadnjih dneh vojne bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov tudi v orožju, kar predstavlja v naši socialistični revoluciji temeljni kamen našega boja.

Viri

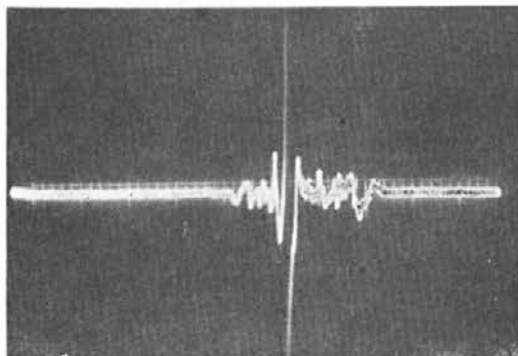
Milan Basta, bivši komisar 51. divizije, Rat posle rata, Vojni muzej Beograd, Dnevna poročila 17. in 51. divizije JA ter III. jugoslovanske armade za obdobje 11. do 15. maja 1945.

Mehurček pa ni bil prav nič skromen. Takole je razmišljal:

Ko bom zrasel, bom postal velik. Če že ne debel, pa vsaj dolg, ker me bodo zvaljali, in takrat se bom potegnil kot kača skozi vso dolžino gredice in bom lepo na varnem skrit pod jekleno skorjo ter čeprav blizu površine, čakal na ugoden trenutek, da jim zagodem. Odkrili me itak ne bodo, saj ingotov nihče ne dleti ali brusi, čeprav so to nekoč že začeli, pa so rekli, da se ne izplača, in sedaj imamo mehurčki božji mir pred vsiljivci in čakamo na naše poslanstvo. Inženirji so mislili, da bom pri valjanju enostavno iz-

ginil, da se bom zavaril, zalepil, kot se je sosedov. Ko so to videli, so mislili, da se bomo vsi kar tako dali pregnati, toda jaz sem se nasrkal kisika in imam fino zaščitno obleko, ki se tudi pri največji vročini ne uniči — enostavno se ne bom zavaril. Ko bom v gredici, me pa že sploh ne bodo našli, enostavno zato, ker sem tako majhen.

Podobno kot jaz, se je nameraval skriti tudi lunker. Neroda debela je tičal v sredini gredice, ko bi moral vedeti, da bi ga

Slika 1

skoraj s coklo ošlatal. Pa je prišel oni s tisto televizijo, ki ji pravijo ultra zvok, malo potipal in že je bil lunker odkrit. Potem pa so ga odrezali kot kisko kumaro — zk — in v peč z njim. To se meni ne more zgoditi, ker sem mnogo prefin, ultra zvočni val gre mimo mene in me sploh ne opazi.

Če bi pa gredice vse čistili, ja, potem bi mi slaba predla. Potem bi me enostavno odbrusili in znašel bi se v prahu, ne v peči. Tako pa brusijo le en del gredic in je zato zelo malo verjetno, da bodo odbrusili ravno mene. In če bi vse gredice lužili, bi me morda tudi našli, ampak težko, ker nisem čisto na površini. Kam pa pridemo, če bi vse jeklo kuhali kot makarone! Saj bi morala biti lužilnica taka, kot je valjarna, pa tako drago bi bilo jeklo, da ga nihče ne bi mogel kupiti. Da sem dobro skrit, pomaga še škaja na površini. Že sem mislil, da so jo pogruntali. Nabavili so peskalni stroj za težke denarje. Pesek zbombardira vso škajo s površine in morala bi se videti vsaka napaka na površini, toda na moje veliko veselje in na veliko jezo inženirjev pesek zabije površino, tako da še mojega sosedu, ki je že čisto obupan na površini čakal, kdaj ga bodo zarisali z belo barvo, le niso odkrili.

Tako sedaj čakam, da bodo gredico prevaljali v okrogel profil, jaz bom pa še zmeraj lepo razpotegnjen pod površino, iz palice bodo naredili propellersko osovino in moja vloga bo zmeraj bolj važna. Ko bom že čisto mehansko obdelan, se nihče ne bo spomnil, da bi postavil osovino vsaj na ferofluks. To je pa težka preizkušnja zame. Te magnetske silnice, ko spustijo električni tok skozi osovino, bi me najrajši prebodle. Res, da so nevidne, ter nimajo ne vonja in ne okusa, so pa od zlodeja. Ker ne morejo skozi mene, se zrinesejo tik nad menoj na površino in če bi nekdo takrat po površini potrosil magnetnega prahu ali polil magnetno olje, bi me pa imeli. Nihče me ne bi niti pogledal. Osovina z mano vred bi romala z mano v peč. Čemu sem se potem rodil, če nič ne pomenim? Toda kdo bi se spomnil, da bi osovino pregledal

na ferofluksu! Predpisano je že, toda na koncu meseca, ko se vse mudi, kaj pa potem, če gre kakšna osovina mimo ferofluksa!

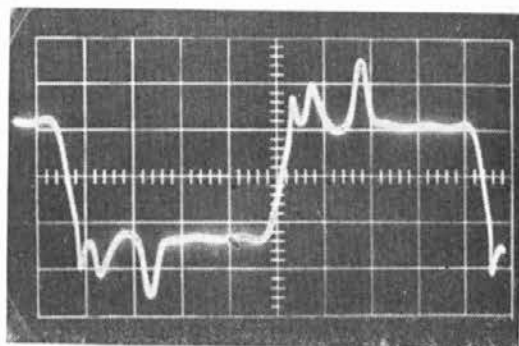
Ampak preden nekdo postane slaven, mora prestati bridke preizkušnje. Po mehanski obdelavi me bodo z osovino vred zopet dali v peč, pa ne v tisto za pretalitse, temveč v kalilno peč. To pa je huda preizkušnja zame. Najprej me ogrejejo skoraj do 1000°, potem pa me porinejo v hladno olje. Ko mi je vroče, se tudi jaz širim, potem pa naenkrat tak hladen tuš. Ne vem, če ne bi tudi ti eksplodiral, spoštovani bralec, če bi kaj takega s tabo naredili. Ja in če se mi to zgodi, pa me zopet imajo. Pravijo, da povzročam resne nevarnosti — razpoke pri kaljenju. To bo menda tudi res, pa čeprav sem pod površino. No, če bom to vzdržal, bodo osovino fino prebrusili. Menda se ja ne bodo spomnili sedaj na kak ferofluks, ker bi me zagotovo našli. No, ker pa prebrusena površina tako sijajno izgleda, bodo take policijske mere najbrž opustili. Sicer pa itak nimajo preveč kontrolorjev, da bi se s tem ubadali. Kdo je le znašel ta ferofluks, da bi ga zlodej!

To pa je menda tudi zadnja preizkušnja, ki jo bom moral prestati, če bom hotel postati slaven jaz, mehurček »Važič«, pa čeprav takrat, ko bom postal slaven, ne bom več mehurček, temveč površinska razpoka. Za slavo se stori vse, če je treba, menjam ne samo ime, temveč tudi spol. Sedaj pa pride moj čas! Osovino bodo lepo ovili, jo položili v zaboj ter jo odposlali kupcem skupaj z računom, na katerem je vkalkuliran dodatek za to in ono, pa za atest in za specialne preglede, ki so bili pozabljeni, razen tega bodo poslali zraven še moj rojstni list in mojo zrelotno pričevalo »atest«, na katerem piše, da je osovina po naročilu izdelana in brezhibna! Doplačilo za skriti mehurček pa šele pride.

Osovino bodo vgradili v letalo, nanjo privili vijak, vse dobro preizkusili, potem pa bodo natovorili polno potnikov in vzleteli bomo visoko v višave. Sedaj pa pride moja ura. Neopazno bom začel razrivati kovino in ko ne bo nihče mislil, bo počilo, vijak bo v blaznem vrtincu odletel, letalo pa bo nezadržno strmoglavilo v propad. Nihče ne bo ostal živ, le kup kadečih se ruševin bo dokaz mojega veličanstva. Prišla bo komisija in ugotovljala vzroke katastrofe. Pisali bodo debele knjige, sodišča bodo zasedala leto in dan, ugotovili bodo tisoč vzrokov in bo eden bolj tehten kot drugi. Kot eksperte za material bodo poklicali iste inženirje, ki so stali ob mojem rojstvu pri kokili in ki so spremljali mojo varno pot do zmage in si bodo dejali — da, da, trudnostni lom! Tako domnevamo, dokazati pa ga ni mogoče, ker bi morali zato imeti najnovejše vrhunske elektronske mikroskope, mikrosonde in še vrsto drugih zapletenih aparatov, le name, mehurčka Važiča se ne bo nihče spomnil.

Ko je Važič tako razmišljal se je že znašel v valjarski peči. No, sedaj se pa začne, si je mislil. Kar hudo vroče mu je bilo, preden so ga izvlekli iz peči in ga porinili med valje. Valji so ga stisnili tako močno, da se je v hipu raztegnil po vsej dolžini gredice. Na nekaterih mestih se je sicer zavaril, povsod pa ne. Ponekod se je pre-

rinil celo na površino in zijal tam kot počen oreh v svet. Tega bodo že našli, si je mislil, ampak tisti, ki je pod površino, jim bo pa pobrisal! Ko se je gredica ohladila, je niso dali na luženje, česar se je tako zelo bal. Saj je dobro vedel, da kislina razžre vsako figo tako zelo, da je videti gredica, ki ima količkaj napake, kot razorana njiva, tako da celo pametni ljudje večkrat čisto po neumnem zavržejo gredico z mnogimi površinskimi razpokami, ki pa ne segajo globoko, ker tega pač ne vedo. Ta strah je torej odpadel. Še več, Važič se je kar ugodno počutil. Ko je gredica potovala počasi skozi točo jeklenega peska, ki je peskalni komori, ki je počasi pa zanesljivo razbijal oklep škaže, potem pa neusmiljeno zabijal razpoke na površini, je bila nazadnje gredica na pogled kar čedna. No, prva preizkušnja je že mimo! si je mislil Važič. Sedaj grem pa ponovno v peč in se bom že skrivil v bodoči osovini. Toda kaj je to? Gredico so dali na neke valje na čudni napravi, ki ne obeta nič dobrega. Naenkrat je v gredici tako zabobnelo, da je postala vroča, skozi jo je tekel strahotno močan električni tok. Magnetne silnice so udarile s tako silo ob razpoko, da je Važič pobledel od strahu. Silnice so izstopile tik nad njim na površino gredice. Pa ne samo nad njim, še nad vsemi sosedi. Ponekod čisto malo, ponekod pa tako visoko, da jim vrha ni bilo videti. Še celo razpoka, ki je ležala 10 mm pod površino, je trosila izdajalske silnice navzven. Zdaj je pa treba samo, da pride nekdo s tistim nesrečnim prahom ali oljem, potem pa adijo kariera! Toda nihče ni prišel niti s prahom niti z oljem. Le neki napol mehak valj je pritisnil nekakšen črn trak na površino gredice in se povaljal ravno čez Važiča in njegovo žlahto. Kaj pa je to? Tega še niso nikoli počeli. Važič je zamižal od negotovosti, da bi pregnal hude misli, in ko je odprl oči, ni bilo nikjer več ne traku in ne valja pa tudi magnetne silnice ga niso več prebadale. Zdelo bi se mu, kot da sanja, če ga ne bi bil zbudil glas inženirja, ki je nekomu razlagal: »Sedaj smo jih pa posneli na trak — razpoke.« Važič je še hitro pogledal za bežečim trakom, če ga morda res ne visi en kos na njem. Ko pa je videl, da se na traku nič

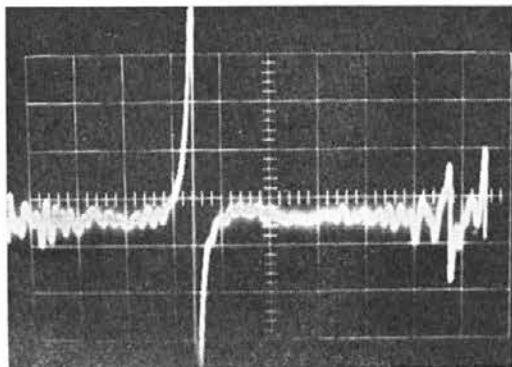

Slika 2

ne vidi in da je sam še ves skrit v gredici, je pomirjen malomarno zažvižgal! »Kaj nam pa morejo!« Nekdo tam zraven, z rokami do komolca v žepu, pa mu je živahno pomagal. Trak je potoval dalje in se splazil pod neko vrtečo se ploščo, tedaj pa, ojoj, na »televiziji« se je vzpel svetleč se zlodej, kot ga vidite na sliki 1, in istočasno se je Važiču na glavo sesul cel potok barve, in to točno nad glavo, čeprav je mislil, da so

nanj že vsi pozabili. Enako se je godilo njegovim sosedom. Vsi so dobili rdeče kape, tudi tisti najmanjši, ki so komaj par desetink mm globoki. Tako, sedaj nas pa imajo! Tej pošasti, ki vse zvoha, pravijo »magnetograf«. Ej, sedaj nam bo pa slaba predla! Ujeli nas bodo. Morda se kdo prebije, kvečjemu če ga bo brusilec pozabil izbrusiti.

Tako se je Važiču tudi zgodilo. Brusilec je manjkalo nekaj do norme in tako je Važič odnesel zdravo kožo. Gredico so založili ponovno v peč in ko so jo izvaljali, je iz nje nastala vitka palica. Važič je osamljen čakal najhujšega. Palico so odžarili in jo na stroju zravnali. Važiča je nekoliko mi-

Slika 3

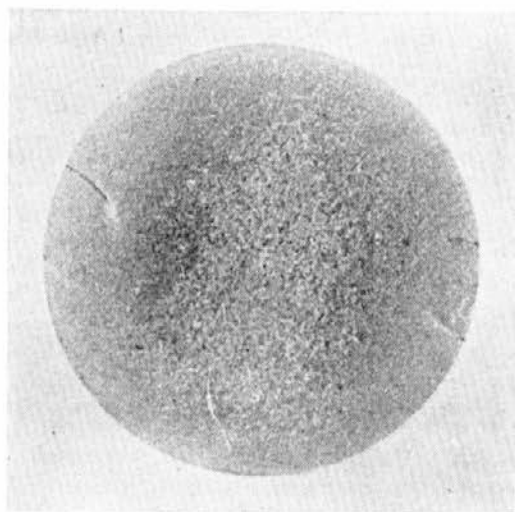
nila slaba volja, saj je ravnalni stroj dokaj dobro zatisknil površino in jo zgladil, tako da je bilo kaj malo upanja, da bo razpoko-Važiča še kdo našel, pa če bi vsi kontrolorji ves dan buljili vanjo. Na sami površini palice po vlečenju tudi ferofluks z vsemi olji in prahi ne bi gotovo ničesar povedal.

Kaj pa je spet to? Palica je naenkrat pričela brneti, kot da jo nekdo močno tresse, in se pričela hitro greti, ko je potovala skozi nekakšen tunel. Važič je zopet začutil na straneh močan naval nečesa, kar ga hoče stisniti. To pa niso bile magnetne silnice, temveč vrtničasti tokovi, to je precej ugotovil, ker je toliko fizike poznal, čeprav ni v visoke šole hodil. Zopet se je nad njim opredlo neko izmenično magnetno polje in vedel je, da je najbrž v bližini tudi neka past, neka sekundarna tuljava, ki bo ta magnetna polja pobirala in jih izdala preganjalcem. Zares, na televiziji se je pokazala taka vijuga, kot jo vidite na sliki 2. Tiste vijuge je povzročil Važič pa tudi sirena je zatulila. In če bi imeli priključeno še tisto napravo, ki ti poliva barvo nad glavo, kar bi prav tako lahko storili, pa bi ga spet imeli. Ker pa te naprave ni bilo in je le kontrolor naredil rdeči križ na koncu palice, se je zgodilo, da je nekdo mislil, da je palica počena le na kraju, zato so odrezali zdravi del palice, počenega pa dali v predelavo. No, ampak to se zgodi tudi v najboljši družini. Razen tega pa vsaka šola nekaj stane in ta primer uči, da ni dovolj samo napako odkriti, ampak jo je treba tudi takoj in na pravem mestu označiti. K temu pa spada določena investicija ali pa vsaj človek, ki ima »nekje« neko delovno zavest. Kje, tega Važič ni vedel, ker se je teh izrazov naučil na nekem sestanku, ko je kot palica slučajno slonel v kotu po zgledu nekaterih, ki so sloneli v klopeh. Palica pa je bila kljub temu sumljiva, zato so jo dali na ponovni pregled, čeprav so

ji en konec že odrezali. Ponovno jo je preletel močan tokovni sunek, ki pa je takoj prenehal. Važič, ki je bil po vseh teh mučenjih že čisto brez glave, je pričel zopet rahlo upati, da ga morda le ne bodo odkrili. Toda ko je pogledal nad glavo, je videl, kako nekaj magnetnih silnic v loku kipi nad površino. Nekoč se teh, lahko bi rekli babjih čenč, sploh ne bi ustrašil, danes pa mu ni bilo vseeno. Ti zlomki odkrijejo vse, kaj pa če zavohajo še teh par klepetulj? Čeprav nič določenega ne povedo, pa vendar sum ostane in sedaj, tik pred koncem poti! Ko bi vsaj nekdo malo krepkeje palico vrgel na kup ali udaril po njej s kladivom, pa bi te izdajalske silnice odletele s površine. Toda tega nihče ni storil, temveč so palico položili rahlo na valjčnice in pričela je potovati zopet skozi neko vrtečo se napravo, ki so jo imenovali rotirajoča sonda. Čudno ime! Važič je bil silno radoveden, tako da je skoraj pozabil na strah in je previdno pokukal proti izhodu vrtečega valja. Videl je, kako se je na palico naslonila neka sonda, ki ni imela niti 0,5 cm premera, dolga pa je bila tudi približno tako. Sonda je z blazno naglico plesala okoli palice, vendar se ni zgodilo nič posebnega. Važič se je potuhnil in radovedno zijal nad sebe, da bi videl, kakšna je sonda od blizu, ko bo zaplesala nad njim. Že je videl obrise sonde nad glavo, ko je zapiskala sirena in curek barve je brizgnil tik nad Važičem. Na »televiziji« pa se je pokazala figura, kot jo vidite na sliki 3. Sedaj mu je bilo tako vseeno. Vedel je, da ga bodo našli, če ne prej pa pozneje. Bil je tako zloben, da mu je bilo v pravo zadovoljstvo, ko je videl na ekranu, da ni sam,

temveč da je še nekaj manjših sotrpinov poleg njega. To vidite tudi vi na sliki 3.

Adijo slava, za malo denarja malo muzike! si je mislil Važič. V časopis bom pa kljub temu prišel, če ne kot slaven pa kot nezaželen. Uporabili me bodo za znanstvene namene, secirali me bodo in me pokazali drugim s pripombo: glejte, takšno jeklo ne sme biti! Pa je bilo že mnogokrat slabše, pa niso nič rekli, farizeji hinavski!

Slika 4

Pa je le res tako, da veljaš toliko, kolikor te kdo oceni. Tako se je zgodilo, da so me razrezali in evo, takšen sem v resnici, kot me kaže slika 4.

Potem so vse skupaj zapisali in objavili za primer, vzgojo ali pa honorar, kakor kdo vzame. Toda za honorar že ne — je prenzek.

ALJAŽ NAS VABI

Triglav, eldorado alpinistov, zbirališče gornikov mnogih narodnosti, romarska pot slovenskih planincev, je tudi letos bil gostitelj desetstisočih ljubiteljev planin. Kdor pozna njegovo veličanstvo, se ne čudi tistim, ki z vseh strani in iz mnogih krajev sveta prihajajo, da se s severne, južne, vzhodne ali zahodne plati povzpnejo na njegov vrh.

Ne samo to, ker je najvišji v Jugoslaviji, vrsta je še drugih prednosti, ki ga dvigujejo v simbol našega gorskega sveta. Njegova 1200 m visoka severna stena je med najvišjimi v Evropi, zato so Vrata vsako leto zbirališče plezalcev vseh evropskih pa tudi prekoceanskih narodnosti. Večni sneg na ledeniku omogoča smučanje vse leto, razgled z vrha pa nudi edinstveno sliko in seže do švicarskih Alp, slovenskega morja, pa tja do madžarskih ravnin. Triglav je res pravi očaj med svojimi sosedi. Z vseh koncev: Dolenjske, Primorske, Štajerske, od Podjune do Beljaka se vidi, kako kot čuvar med ovčami ponosno stoji in zre v daljavo. Valentin Vodnik, ki se je že 1795. leta povzpел na njegovo teme, je napisal:

**Sklad na skladu se dviguje
golih vrhov kamen zid.
Večni mojster ukazuje:
prid zidar se lés učit.**

Že pred 170 leti je torej ta prosvetni mož spoznal veličino in lepoto te gore. Takrat pa so le redki bili, ki so to vrednost cenili. Ker ni bilo poti niti koč, je tudi dostopnost bila težavna, ljudje pa po težkem delu niso niti čutili potrebe po novih naporih ob razvedrilu.

Avstrijci, ki so že znatno prej v zahodnih Alpah razvili alpinizem, so pričeli posegati tudi v Julijske Alpe. Domačini so jim bili vodniki, ko so z nemškimi napisi obeleževali poti in postavili prva, z nemškimi imeni krščena gorska zavetišča. Na srečo je leta 1889 prišel na Dovje za župnika Jakob Aljaž. On, 'triglavski župnik', kot so ga imenovali, je dal Julijskim Alpam slovenski prizvok.

Aljaž je odobral iniciativo Alpenvereina, ni mu pa bilo pogodu, ker je prodor planinstva preveč zvenel po nemško. Potem ko je spoznal, da se Slovensko planinsko društvo premalo zavzema za najlepši del slovenskih gora, je samoiniciativno pričel posegati v Triglavsko pogorje. Prvo je šel na sam vrh. Leta 1895 je dal zgraditi na vrhu Triglava 'Aljažev stolp' ter od tega najvišjega mesta s slovensko pesmijo prodiral v nižine.

Že ob otvoritvi stolpa je odredil mesto prvega pravega triglavskega doma — Kre-

Triglavski župnik Jakob Aljaž

darice, ki je leto pozneje ob veliki podpori Ljubljane bil tudi odprt.

Aljaž je poskrbel tudi za izhodišče — Vrata, kjer je bil zgrajen Aljažev dom, za zavarovanje in markiranje poti in za kazipote s slovenskimi napisi. Ni brez razloga zato znani slovenski planinski pisatelj Janko Mlakar napisal:

**Ne hčera ne sina
po Aljažu ni.
Dovolj je spomina,
ga Triglav slavi.**

Letos 12. septembra je ob skromni planinski svečanosti bila proslava sedemdesetletnice Aljaževega stolpa. Ni slučaj, da sem edini v imenu naše delovne družine počastil obletnico postavitve simbola slovenskega alpinizma. Največ sem imel za to tudi razlogov. Sam sem bil in sem še navdušen plezalec in gorohodec. Aljaža, saj sem se v njegovi župniji rodil, pa sem tudi osebno poznal. Le Ivan Zupan se ga verjetno še spominja, prav gotovo pa sem edini med nami, ki ga je Aljaž spovedal.

Aljaža tercijalke niso posebno cenile. Preveč je njegova vnema tako pri zbiranju in uporabi denarja kot pri pridigovanju bila usmerjena v gore. To se je odrazilo tudi pri spovedi. Poskusil sem si izmišljevati neke grehe, pa ni poslušal. Vprašal me je: „Ali si že bil na Triglavu?“ Ker sem odgovoril, da sem bil, sem takoj dobil odvezo.

Aljaž je imel v svoji sobi klavir, na katerem je komponiral pesmi. Obrnjen je bil tako, da je stalno videl na Triglav. Na oknu je imel močan daljnogled in opazoval ljudi na vrhu. Znanega našega plezalca in

sedanjega predsednika Slovenskega planinskega društva dr. Miha Potočnika je pri spovedi okregal: „Zakaj se ti s Triglava na Kredarico vračaš tako, da se ne prijemeš za kline?“ Opazoval ga je z daljnogledom. Mojega brata je pri spovedi spraševal, kaj sestra dela, sestro pa ob priliki, zakaj ne poje na koru. Ko mu je odgovorila, da je pri Sokolu, je rekel, da nič ne de, saj da je tudi on bil sokol. Res je bil širok, kot župnik je bil često med gledalci iger, ki so jih prirejali sokoli.

V soboto, 11. septembra, sem bil v Beogradu in sem se šele z nočnim letalom vrnil v Slovenijo. V nedeljo zjutraj je na žalost deževalo. To me pa ni zadržalo, da se ne bi na ta dan povzpел na vrh. Ker je bilo že popoldan, sem bil čisto sam, ko sem vstopil v Aljažev stolp in ob naletavanju snega počastil njegovega ustvarjalca in velikega rodoljuba Jakoba Aljaža. Rdečo obleko je dobil za svoj jubilej in se že bel zlasti sedaj, ko je vrh dobil že novo belo sneženo kapo, lesketa v višinskem soncu.

Ko pišem o Aljažu in njegovem prispevku za razvoj alpinizma v Triglavskem pogorju, mislim predvsem na sedanjo generacijo. Ne vem, če se moremo posebno pohvaliti, da je med nami zadosti razvito planinstvo. Ni važno, koliko ima planinsko društvo članov, važno je le, koliko je tistih, ki čutijo potrebo po rekreacijski krepitvi s hojo in plezanjem po gorah. Izredno sem vesel, če se z našimi krajani, predvsem pa z našimi sodelavci, srečam v hribih. Prav prijetno sem bil presenečen, ko sem neko nedeljo avgusta v vpisni knjigi na Škrlatici ugotovil, da sta alpinista, ki sta se, ko sem se vzpenjal, po drugi strani vračala, bila Vinko Krevh in Marjan Lačen z Raven. Na žalost pa letos v vpisnih knjigah Stenarja, Dovškega križa, Razorja, Jalovca, Dolkove špice, Grintovca, Skute in drugih nisem zasledil mnogo imen Ravenčanov.

Bolj bomo morali poskrbeti, da bi mladini odprli oči za lepote planinskega sveta. To bogastvo je treba spoznati, da bi se začutila potreba po stalnem obiskovanju vr-

hov. Vsaka hoja po svežem zraku je zdravju koristna, še bolj pa se krepi telo, če je vzpenjanje povezano s plezanjem.

Nekoč mi je neko dekle reklo: „Vse razumem, samo plezanja po golih skalah pa ne.“ Toda prav plezanje vsebuje mnogo koristnih sestavin:

- skrbi za krepitev telesa,
- ima svoj smoter — doseči vrh stene,
- razvija gibčnost, smelost in iznajdljivost,
- goji se brez gledalcev, zato ne zajema slabosti atraktivnih telesno kulturnih zvrsti,
- razvija tovarištvo in s tem krepi karakter,
- umirja živce in razganja misli vsakdanjih težav.

Hoja v gore, še posebno pa plezanje, sta toliko koristno razvedrilno udejstvovanje, da bi morala postati last naše mladine. Planinstvo goji skromnost, izenačuje ljudi vseh položajev, preprečuje pijančevanje in ob relativno nizkih stroških nudi pravo rekreacijo.

Letošnja sedemdesetletnica postavitve simbola slovenskega planinstva bi naj za naše planinske organizacije pomenila povečano skrb pri razvijanju čuta za cenitev gorskih lepot. Spomin na Aljaža naj nas oživi.

Zato sem poslal pozdrave s Triglava.

Direktor Gregor Klančnik

REKLI SO

Bedakovi možgani spremenijo filozofijo v neumnost, znanost v praznoverje, umetnost pa v dlakocepstvo. Ta trikotnik napak se imenuje pouk.

B. Shaw

Kako to, da je na svetu vedno toliko inteligentnih otrok in toliko odraslih tepcev? Najbrž je kriva vzgoja.

A. Dumas, sin

Aljažev stolp vrh Triglava, 2863 m

Gimnazija je praznovala

S skromno, a lepo proslavo je gimnazija praznovala 20 let svojega obstoja, na razstavi je pokazala svoj razvoj in svoje delo. Naši dnevniki so nekajkrat poročali o tem dogodku in povedali vse, kar se da povedati.

Obet smo in obljuba tebi, domovina

FANT in DEKLE:

(Počasi)

Ob dvajsetletnici gimnazije na Ravnah hvaležen naš pozdrav vsem njim, ki jim spomin zapisan je v nje spočetku, v nje rasti in sadovih zdravih:

VSI:

Tebi, Tito, ki beseda tvoja dala ji je prvo potrdilo,

DEKLETA:

borcem za svobodo,

FANTJE:

delavcem našim,

DEKLETA:

skupnostim profesorjev — dijakov,

VSI:

vsem izvrševalcem ljudske volje, da bilo je dano kulturno to ognjišče deželi prej pozabljeni v nicini.

(Otožno)

FANTJE:

Brezimene so davnine naše, sklonjen ril je ded po bregih skopih, sklonjen ril po jamah za strupenim kruhom, sonca lakal po fužinah; brezimene so davnine naše zarečene v samot molčanje.

(Prisrčno)

DEKLETA:

Beseda materina draga luč bila je v dolgi noči potovanja, zvestost čujoča domače zemlje snom zorečim.

Ker je naš list že v prejšnji številki popisal rast in pomen ustanove, prinašamo tokrat še besedilo zborne recitacije, ki je zazvenela tisto nedeljo, in oceno zbornika, ki je izšel za to priložnost.

(Trdo)

VSI:

Iz rodu smo samorastnikov, iz izgubljene samorastne setve po razgónih.

DEKLETA:

Devet vas je,

FANTJE:

sto vas bo, pet-, desetkrat sto.

(Zaneseno)

VSI:

Dih in stok stoterih, tisočeri, molitev, kletev, bojni klic

FANTJE:

kres krvav je gôrel, krik obtožbe grozne: kje si, človek,

VSI:

bojni klic zavrženega, prekletlega rodu.

(Prisrčno, nežno)

DEKLETA:

In greš, mati, vdova, mimo, spoznaš li žrtve cvet?

(Spočetka rahlo in vse bolj zanosno)

VSI:

V svobode mladi zori bila je domovine prvi dar. Očetje njeni, naši ravenski fužinarji, rudarji izpod Pece, pohorski gozdarji.

DEKLETA:

... domovina ...

VSI:

prvi gimnazijci, pionirji njeni, ogenj v srcih plal je partizanskih gor in gozdov

DEKLETA:

... domovina ...

VSI:

Nikomur hlapci več nikoli so nicine ožarjene, bratstva ceste so kovane, brigadirji — gimnazijci — Ravne in Gorica nova,

Šamac, Vranduk, Banovići, bratstva ceste so kovane, Tito — domovina.

(Izzveni veličastno)

Bakla, ob nje rojstvu vžgana, dediščina izročena, mladosti svetla nam odstira obzorja ...

(Nežno, prisrčno)

DEKLETA:

... in greš mimo, mati, vdova: spoznaš li žrtve cvet? ...

(Mirno, slovesno)

VSI:

Iz rodu smo samorastnikov. Obet smo in obljuba tebi, domovina.

»Med Peco in Pohorjem«

Zbornik za 20-letnico gimnazije

Pripravljali odbor za proslavo 20-letnice gimnazije, sestavljen iz bivših ravnstevskih maturantov, je septembra izdal zbornik člankov in razprav, ki obravnavajo ozemlje štirih koroških občin — Dravograd, Radlje, Ravne, Slovenj Gradec — zemljepisno, gospodarsko in prosvetno.

Kratka uvodna beseda prvega ravnatelja dr. Fr. Sušnika poudarja posebnost ravnstevske gimnazije, ki jo loči od drugih takih ustanov — ljubezen, ki so jo vtkali ustanovitelji v njeno osnovo.

Peter Ficko je v Geografskem orisu podal geološki razvoj treh dolin, klimatske razmere, favno in floro ter sploh prirodne značilnosti dežele.

Zdravko Močnik je popisal zgodovino elektrarn, posebej natančno pa gradnjo, pomen in perspektive dravskih elektrarn.

Stanko Uran je podal razvoj rudarstva v Mežiški dolini ter sestavil izčrpen pregled dela in proizvodnje rudnika svinca v Mežici, premogovnikov v Mežici, na Lešah, Holmcu in Selah ter železovega rudnika na Lomu.

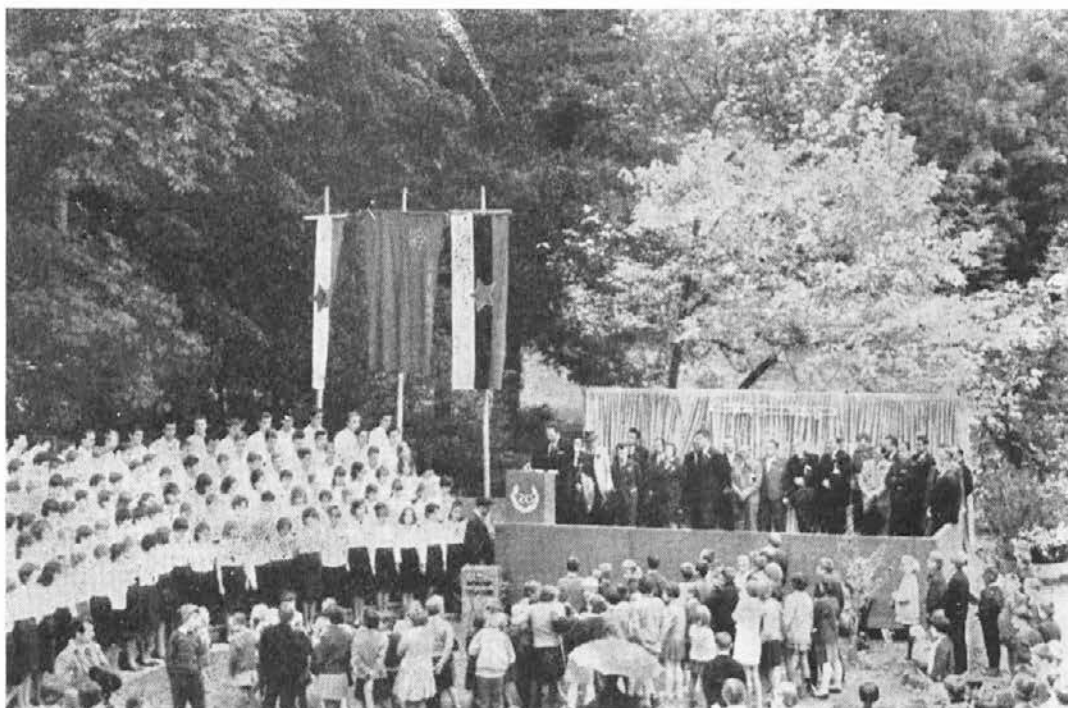
Marjan Kolar je predelani zgodovini železarstva (Koroški fužinar XIII, št. 10—12 l. 1963) v vseh treh dolinah dodal še poglavje o razvoju te industrije po osvoboditvi.

Franc Pečnik je prikazal značilnosti koroških gozdov in gospodarjenja z njimi.

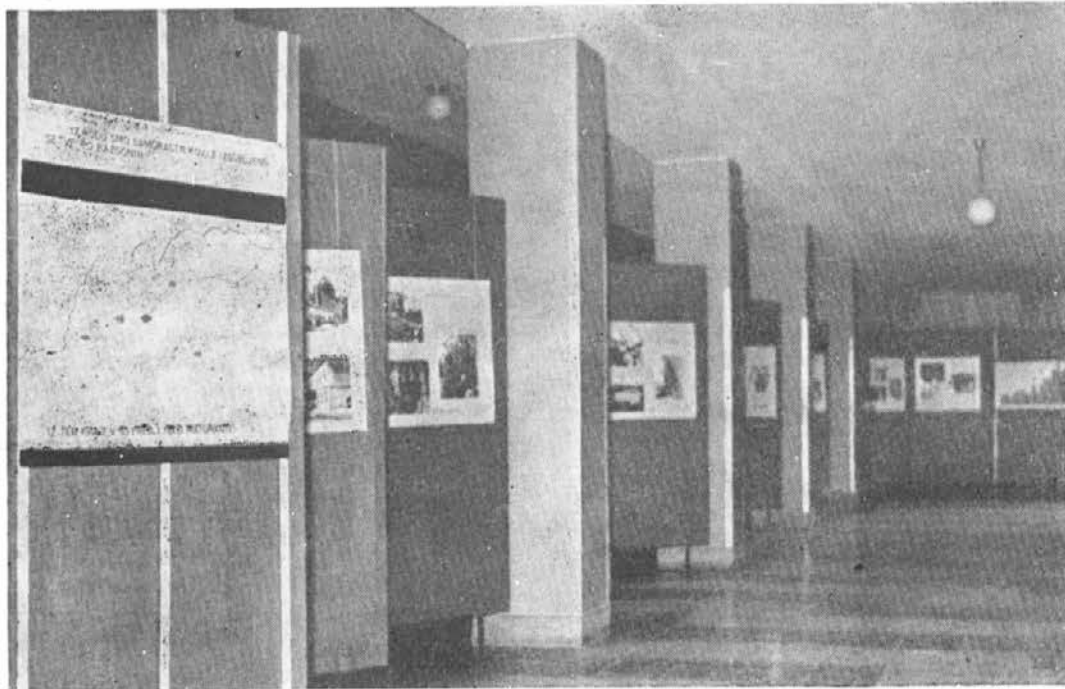
Andrej Lodrant in Franc Mezner sta podala kritičen prerez urbanističnega načrtovanja v celotni koroški pokrajini. Kot zanimivost velja omeniti, da se urbanisti ne strinjajo s tem, da bi občino Radlje šteli h koroški pokrajini, ker po legi in gospodarskih potrebah teži k Mariboru, je pa tudi sicer popolnoma štajerska občina.

V Fickovi razpravi Skupni ljudski delovni običaji imamo končno obdelane vse tri naše velike običaje: steljerajo, gnojvožo in nosačijo, ki jim avtor dokaže začetke daleč v zgodovini.

Razprava Toneta Sušnika o razvoju in problemih šolstva v Mežiški dolini ima posebno vrednost zato, ker zajema doslej še neznane in nikjer priobčene podatke, ki jih je avtor dobil večinoma iz prvih virov

Čestitali so prijatelji iz vse Slovenije

Razstava je pokazala rast in uspehe šole

Foto: B. Kajzer

— šolskih kronik in drugega arhivskega gradiva.

Marija Štandekerjeva je sicer na kratko toda kljub temu zelo nazorno prikazala pomen posebnih šol in njihov razvoj na našem koncu.

Drago Plešivčnik je popisal zgodovino bolnišnic v Slovenjem Gradcu, v Črni, na Lešah in Prevaljah ter pomeni njegov prispevek prav tako v marsičem prvi zapis in zato posebno vrednost zbornika.

Zelo skrbno dokumentirana je Alojza Krivograda zgodovina delavskega gibanja na našem koncu v desetletju med prvo svetovno vojno in šestojanuarsko diktaturo. Vredno bi bilo tega vestnega pisca spodbuditi, da bi raziskoval dalje to zanimivo in dragoceno gradivo.

Marjan Kroflič je zbral statistične podatke o koroški pokrajini od števila prebivalcev do števila nepismenih, naročenih časnikov, prebranih knjig itd., vsekakor podatki, ki veliko povedo.

Tone Golčer, sedanjí ravnatelj gimnazije, je popisal razvoj gimnazije, ki mu sledi imenik diplomantov — nekdanjih maturantov.

Marija Suhodolčanova je pod naslovom Koroška bibliografija zbrala vse dosegljive naslove knjig in člankov, ki pišejo o naših krajih. Knjigo zaključuje spremna beseda uredniškega odbora.

Zbornik je nedvomno koristna publikacija, ki bo prišla prav vsakomur, kdor se resneje zanima za naše kraje. Posebno vrednost predstavljajo prispevki, v katerih so prvič obdelani dokumenti iz domače zgodovine (npr. šolstvo in zgodovina bolnišnic), nič pa ne zaostajajo drugi, ki so pregledno podali gradivo, raztroseno doslej po najrazličnejših delih in zato težko dosegljivo.

Škoda, da v zborniku skoraj povsem manjka kulturni del, saj je Koroška prav tako ponosna na svoja bogata narečja, na literarno izročilo in na kulturno zgodovinske spomenike kot na svoje gospodarstvo.

Tekst dopolnjuje nad 50 fotografij in grafikonov, na koncu pa je sedem likovnih prilog domačih slikarjev-amaterjev. Zelo

okusno in smiselno je knjigo opremil akademski slikar Janez Vidic, založila pa jo je založba Obzorja v Mariboru.

Ker so vsi avtorji (razen seveda obeh ravnateljev) nekdanji ravenski dijaki, je zbornik Med Peco in Pohorjem oprijemljiv dokaz za pomembnost ravenske gimnazije, ki daje svoje maturante tako neposredni proizvodnji kot tudi znanosti in umetnosti ter je zato nepogrešljiv sestavni del življenja in dela v našem kraju.

Domači besednik

(Drobir iz gradiva študijske knjižnice)

Naša študijska knjižnica nabira domače besede, reke in rekla.

Nekaj iz tega gradiva smo tule izbrali: danes nekaj iz spodnje doline, prihodnjič kdaj pa še z glasovnimi barvami Šentanelcev in Strojancev. Naj bi objava tega spodbudila nabiravce tudi med našimi bravnici; študijska knjižnica bo sodelavcev vesela. Marsikaka dragotina našega narečja se bo s tem ohranila.

(Pripomba: Fonetična transkripcija narečnih besed je kar najbolj preprosta. V oklepajih je to, kar je napisano v knjižni slovenščini.)

dežóvje (deževje): ciev september je biv dežóvn

pečóvje (kamenje): vse krvále nóje je meva, ko je po pečóvju hodva; p'r Meži je pečóvnát sviet

žgrebl (žebelj): na žgrebl se je nabódu

druve (drva): z drúvami niétijo; druve so dráje, vejko dráješi so te trde k'kr te m'hke (drage, veliko dražje so trde kakor mehke)

hribr (hrib): na hribru ana cirkuca stoji, na Hribrskem; Hribrnik

juh (jug): juh piha; južje se napravle; Juh (lastno ime, npr. Juh Luka, Juh Leon); Juga so za župana izvolili; p'r Jugu na Dobrih

ruoh (rog): krava ma rôje; anga rògu nima **nóga**: ciev den je na nójeh (na nogah); brez nuoh (brez nog)

drah (drag): móšt bo lietos drah; rpíca je tuj (tudi) draga, nardraješi so pa japke; kupva si je nartadraješi črievle (najdražje čevlje)

dragóta (draginja)

dober kup (poceni): štuo (to) je pa še dober kup; po čiem pa je (koliko stane)

stóglji (vezalke za čevlje): an par stogljíjev mi dajte

nediév (nedel, sopraznik): na šentrokovo majo Selánci nediev

strójtí (praznovati): svetega Roka Selanci strojijo

kedn (teden): ciev kedn so modlili, da bi lópo vreme si sprosil, pa še anga liepga dni kni buo

rpíca (repica = krompir): rpičeva župa

cena (cajna): povno ceno grušk je prnésu

gruška (hruška): lesnike pa tepke so za móšt, rjavke pa za suš

pájenk (pajek): pájovnáča (pajčevina)

miesnc (mesec): zaj (zdaj) je miesnc v povnem (polna luna); še an dober miesnc pa bo druž (spet) nove leto

starega leta den (Silvestrovo): na starega leta den radi mavo ponorimo

srečo! (ob snidenju pozdrav pri rokovanju): daj dediju srečo (daj dedu roko)

srečno! (pozdrav pri razhodu)

dóre jut'r!

dober večer!

ježina (južina = kosilo): ka bo za ježino? — mava ježina (malica) je bva bol burna

čróvo (trebuh): čróvo ga boli

črievle (črevesa): črievle so se mu zmiešale

vúho (uho): v ušéti, ušéte (ušesa) ga boli-jo, tovrsto čuje (slabo sliši)

óko (oko): na očiési, očiése, na očiéseh ma neki, kratek pogled ma (kratkoviden je)

na mrz dévat (zoprvti): na mrz mu je dévu, dôčes (dokler) da ga ni na vsiem liepem do krvavega hrnu (mahnil, udaril)

na vsiem liepem (iznenada)

dere se (joče se): drvo se je (otrok) in se ni in ni móvo ukójtí

ukójtí se (utišati se)

mórm (morem): mov je, móva je

m'rm (moram): m'ru je zat (moral je nazaj), m'rva je

užértati se (v pričakovanju se zmotiti): je mislu, da bo po koleneh za njim hodva, pa se je užértu; so mislili, da bojo v dvó-jeh ureh na vrhu, pa jih je užértavo

snuditi se (smukati se okoli-): k'pa se snudiš teško okovo Mojcke, ko ma pa že druga; k'pa se teško snudiš po kuhini, bo že na mizo prešvo

právhati se (pogovarjati se): k'pa se t'k pravhata, da ne morta narázen; lópo sma se popravhava (lepo sva se pogovorila)

márnvatí, marnjem: radi jo majo, ko z vsakim rada premarnje

ne dotegnem (ne utegnem opraviti): pa kne dotegnem vse oprajt, kuhat pa prat pa strečt pa na puole- ne dogratam.

liep (lep): Urška je ana liepa dečva, Trezka je še gurše (lepša), Micka je pa nartagurše (najlepša); lópo zna rájet (lepo zna plesati)

žévčén (zelen, željen): ta prove čriešne so narbol žévčne, četúj (četudi) še niso prav zdrole (zrele); žévčén sem takih, če me obišejo, pa predovgo kne sedijo

vzétljív (v kockah je sladkor bolj »vzétljív« kakor v sipi, prej ga zmanjka)

Prof. Tone Sušnik

LITERARNOZGODOVINSKI RAZGLEDI PO MEŽIŠKI DOLINI V SLOVENSKEM KROGU

Pravijo, da je naša dolina bogu za hrbtom. Za nekdanje čase bi taka trditev kar veljala. Stisnjeni smo v ozko dolino in do mest je bilo daleč. Kakor je dolina živela sama zase, tako je bil utišán glas njenega duhovnega življenja. Ljudski vižarji, pesniki in pripovedovalci so ujeli duha doline, šepet gozdov, vihro divje jage, svetlikanje gorskega škrate pod Peco, skrivnosti temnozelenih tolmunov, prebivališč povodnega moža, zgodbo jezera.

V drugi polovici 18. stoletja je zaživela naša beseda na papirju, prišla je izpod rok bukovnika in ob bukovništvu je zorela domača govorica za knjižno rabo. Tudi Bleiweisove Novice so našle pot v to samoto. Spomnimo se na Prežihovo skrivno bravnico. V drugi polovici 19. stoletja je zagomazelo po dolini. Prevalje so zaslovele kot pomemben industrijski kraj. Mimo je stekla železnica. Dolina ni bila več osamljena, vase zaprta. Ustanavljale so se šole; toda bile so nemške, nemški so bili uradniki, gospoda nemška. Na kmečkih policah pa so bile mohorske knjige in pozimi so prebirali »Večernice«. Iz Celovca je prihajal Mir, pa tudi Domači prijatelj Zofke Kvedrove je našel pot sem. To so tihi, podzavestni stiki s slovensko skupnostjo, osveščanje in zavestno vraščanje v to enovitost.

Če bi prelistali stare arhive celovške gimnazije, bi prav gotovo naleteli na kakega

študenta iz naših krajev. Na Ravnah je moral tamošnji vikar poučevati pridne dečke v latinščini. Tako je volil Gašpar Pilath, ki je bil sam vikar tu. Skupaj z gospodom Andreasom Sychtnom iz Guštanja je ustanovil štipendijo za marljivega dijaka iz fare (to je Prevalje—Ravne). To je bilo leta 1700. Koliko jih je študiralo, vsaj zaenkrat ne moremo reči. Spomnimo pa se spet na Prežihovega Strahuna iz skrivne bravnice; Prežih je opisoval starega Lečnika, Lobasa, zanj pa je znano, da je bil načitan in znan ranocelnik.

Iz samotnih nicin tihega dozorevanja ob mohorski povesti je naša beseda našla tudi svojo pot v slovenski kulturni krog. Dr. Franc Kotnik, dr. Janko Kotnik, dr. Franc Sušnik in Kuharji so vključili našo besedo v slovensko enoto in njihova dela so trajni mozaični kamenčki v mozaiku slovenske kulture.

Prvi in najstarejši med njimi je **dr. Franc Kotnik**. V slovenskem biografskem leksikonu je dr. Ivan Grafenauer o njem zapisal: »Književno delo je pričel Kotnik kot gimnazijec 1900 z leposlovnimi in narodopisnimi listki v Miru; na vseučilišču pa se je začel znanstveno baviti s kulturo koroških Slovencev, predvsem z narodopisjem, pa tudi s kulturno in književno zgodovino, najtemeljiteje z življenjem in delom koroško-slovenskega narodnega pesnika A. Schusterja Drabosnjaka in s pasi-

jonskimi in drugimi igrami na slovenskem Koroškem. Namen mu je bil, da bi razložil hkrati s kulturnimi in književnimi posebnostmi koroških Slovencev tudi njihovo zvezo z ostalimi Slovenci glede značaja in razvoja.

Trudil se je tudi za organizacijo kulturnega in izobraževalnega dela na Koroškem.«

Za mohorski koledar mu je njegov dijak dr. Fr. Sušnik zapisal tudi tole: »... V duhovni obraz domače zemlje in njenih ljudi se je zatopil. Z učeno roko odgrinja starosvetno podobo našega življenja, razbira nje votek in osnovo, natkano v stoletjih za doto prihodnjim...«

Rodil se je 20. novembra 1882 na Dobrih; Župančev sin je bil, gimnazijo je obiskoval v Celovcu in jo končal l. 1902, slavistične študije je končal l. 1907, promoviral pa je 1908 — vse v Gradcu, nato je do 1919. leta služboval kot profesor na gimnaziji v Celovcu, 1919—1920 je bil vodja snujoče se gimnazije in učiteljišča v Velikovcu, nato je bil profesor v Ptujju, bil od 1927. prosvetni inšpektor v Ptujju, nato pa inšpektor pri banki upravi. Leta 1933 je prevzel mesto ravnatelja Mohorjeve družbe v Celju, kjer je ostal vse do smrti — l. 1955 — (razen v letih okupacije).

Njegovo delo je zelo obsežno. Objavljal je v Miru, Mladiki, Času, Domu in svetu, Časopisu za zgodovino in narodopisje, Na-

nepomagljiv (neroden): t'k je nepomagljiv, da mu m'rš vsako rieč pried narēzat

nēznan (nenavadno velik, odvraten, grd): an nēznan dēd (moški) mi je prēšu pruoti; neznāno je biv udiēvan (hudo je bil zdelan = ranjen)

skurno (grdo): štakih besied kne smieš mēt, so skurne

čudno (zelo zelo): čudno lōpo je bvo (zelo zelo lepo je bilo); čudno nōtno mamō (zelo zelo smo zaposleni)

prōvi (prvi): ta prōvi, ta druji, ta tretki, ta štrti, ta šliedni (zadnji)

-bart (-krat): ta provo bart (prvič), te druje barti = druje mali (druge krati)

sēnter (semkaj noter): sēnter pojdi, ka boš tovne (tam zunaj) stav

zovne (tu zunaj): koj zovne p'r meni bodi g'rse (semkaj gor)

dovse (semkaj dol)

zedle (tule doli)

ende = inde (tamle)

štēki (tukajle)

št'k (tako)

štō (tule)

štōdi (todle)

šēti (tale)

štēvsi (toliko mnogo): k'pa je n's, da je štēvsi ledi štō (kaj pa je danes, da je toliko ljudi tu)

štējko (toliko): pa štējko marna za 'n praznič (toliko govorjenja)

d'r (ja): a si d'r prnesu, kar si obēču? — d'r, d'r!

Lovska družina Strojna ima na Tolstem vrhu, pravzaprav že na meji s Strojno, svojo koč, ki premore osem ležišč in je preskrbljena z jedili in pijačo. V njej najde marsikateri popotnik prijeten oddih, zadnji čas pa jo obiskujejo številni sodelavci naše železarne.

Na sliki vesela družba z Raven z »dežurnim« oskrbnikom Kranjcem. Vmes so izseljenci iz Francije, ki so bili na oddihu na Ravnah

Foto: F. Kamnik

šem domu, Slovenskem jeziku, Zborniku za umetnostno zgodovino, Carinthiji. Izdal je več samostojnih publikacij.

Celotno bibliografijo njegovega dela je objavil Vilko Novak v Slovenskem etnografu V/1952. Važnejša dela pa so, predvsem še za nas:

O slovenski kmetijski hiši, Dom in svet 1906; Narodna noša v Meziški dolini, Naš dom 1926; Storijske I, Koroške narodne pripovedke, Mohorjeva družba 1924; Storijske I, Mohorjeva družba v Celovcu 1957 — ponatis; Storijske II, Mohorjeva družba v Celovcu 1958; O Grundnerju, Časopis za narodopisje 1913; Andrej Schuster Drabosnjak ČZN 1913 (o Drabosnjaku je napisal več sestavkov); Pregled slovenskega narodopisja; Narodopisje Slovencev I/1944; O slovenskih koroških pevcih, Slovenec 1932; Slovenske starosvetnosti 1943.

Tu smo našeli le del njegovih razprav. Naj sledi še nekaj pomembnejših o delu in osebnosti dr. Fr. Kotnika:

dr. Vilko Novak: Etnografsko delo Franceta Kotnika (ob 70-letnici), Slovenski etnograf V/1952 — z bibliografijo;

Vlado Novak: Ob smrti dr. Franca Kotnika SE VII/1955;

dr. Ivan Grafenauer v slovenskem biografskem leksikonu z bibliografijo do leta 1926;

dr. Janko Moder: Ob sedemdesetletnici slovenskega narodopisca dr. Franceta Kotnika (Koledar slov. Koroške 1953);

dr. Franc Sušnik: Gospod profesor, Koledar Mohorjeve družbe 1953;

dr. Franc Sušnik: Župančev Franc, Koroški fužinar V/1955.

Tri leta mlajši dr. Janko Kotnik je prav tako Župančev z Dobrij; po svojih študijah je romanist in slavist. Rodil se je 22. decembra 1885; gimnazijo je tudi obiskoval v Celovcu, nato pa je študiral v Pragi, Parizu in Gradcu. Tu je tudi promoviral leta 1911 z disertacijo o dobrškem narečju. Služboval je na realci v Gorici (1912—1913) v Banja Luki (1913—1914 in 1919—1920), nato pa v Mariboru. Od 1. septembra 1940 do začetka vojne 1941 je bil inšpektor za moderne jezike v Beogradu. Med vojno je bil nekaj časa honorarni lektor na univerzi v Ljubljani, dokler ga Nemci niso odpustili. Po vojni je bil referent za šolske knjige na ministrstvu prosvete. Leta 1948 je postal univerzitetni predavatelj na romanistiki ljubljanske univerze, kar je bil do upokojitve leta 1960.

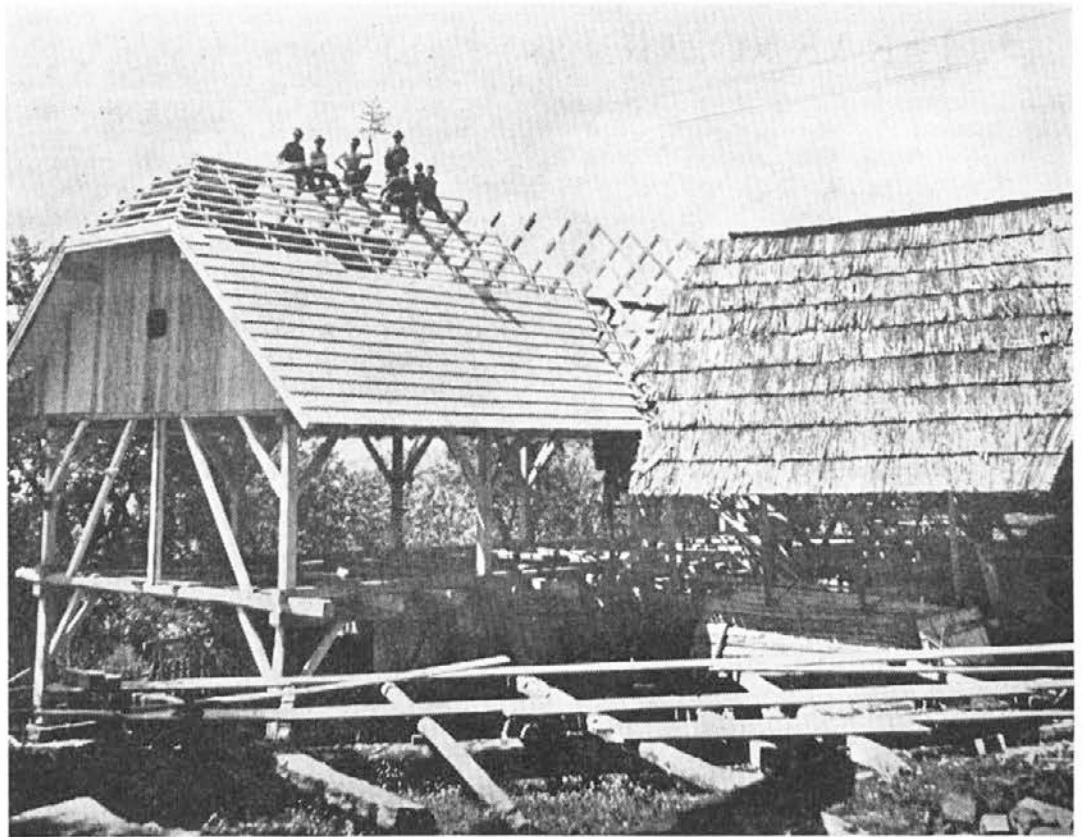
Že kot dijak je začel pisati za Mir, kasneje pa je sodeloval pri Zori, Nastavnem vjestniku, Časopisu za narodopisje, Slavistični reviji in drugod.

Važnejša dela, pomembna predvsem za nas:

Narečje guštanjanske okolice (disertacija 1911), Slovenski rokopis iz Leš pri Prevaljah iz sredine 18. stoletja (Časopis za narodopisje 1929), Štekanje (Slavistična revija III/1950). Posebej je izdal knjigo o Lesičjaku, Ljudskem pesniku in pevcu iz Korotana (1929); objavil je še vrsto slovarjev, pripravil pa tudi več učbenikov za francoščino.

Literatura o dr. Janku Kotniku:

1. Slovenski biografski leksikon,
2. Objava univerze v Ljubljani št. 2/1955.

»To je naš drugi šiht!« so rekli možje na strehi. Kako tudi ne, saj so domala vsi železarji nekje v topilnici ali valjarni. Ko pridejo iz službe, upehani od hoje navkreber, komaj utegnejo južnati. Pobašejo svoj »cojg« in korajžno na »rušt«. Domačije so stare, treba jih je obnoviti, kajti tam zgoraj je veter bolj hiter in dež bolj trd, kakor temu pravijo kmetje. No, streha je medtem že pokrita in pridelki spravljani pod njo. Na novo so si uredili hlev tudi pri Lampretovih, na žalost pa posnetek od tam ni uspel

Foto: F. Kamnik

Kuharjeva družina iz Kotelj je dala slovenskemu kulturnemu in političnemu krogu dva pomembna moža: **Voranca** — pisatelja **Prežiha**, s katerim se naša beseda, misel zemlje, vključi v vrh slovenskega leposlovja, in **Alojza**, doktorja ekonomskih ved s promocijo na Sorboni l. 1929 in doktorja zgodovinske znanosti na univerzi v Cambridgeu leta 1949 z disertacijo o pokristjanjevanju Slovencev. Rodil se je v Kotljah leta 1895, gimnazijo in bogoslovje je študiral v Celovcu, bil nato kaplan v Črni, vendar pa se je zaradi svoje sposobnosti kmalu vključil v naše politično življenje in postal eden vidnih politikov slovenske ljudske stranke; bil je glavni urednik zunanje-politične rubrike Slovenca. Vedno pa ga je zanimala zgodovina Slovencev, še prav posebno Koroške. Kot človek, ki je imel politične zveze po svetu, si je utrl pot do ameriških arhivov in ob tem iskanju sta nastali dve njegovi pomembni deli: Poglavje iz tragedije koroških Slovencev, zbornik — Koledar svobodne Slovenije, Buenos Aires 1950, drugo delo pa je že omenjena disertacija, ki je izšla nekoliko skraćena v knjižni izdaji v Ameriki leta 1959 — leto po smrti (tiskana pa je bila celo na Japonskem); naslov dela je: The Conversion of the Slovenes And The German — Slav Ethnic Boundary in the Eastern Alps (New York, 1959).

Ivo Arnejc je v predgovoru z veliko ljubeznijo opisal osebnost Alojza Kuharja in pravi med drugim: »To delo je ustvaril s takšno močjo in poštenostjo, da bo vedno govorilo zanj — non omnis moriar! Bil je eden tistih nenavadnih mož, ki so znali uspešno kombinirati različna področja in jih jasno predstavljati. Njegovo delo je re-

zultat njegovih podrobnih raziskovanj... Pokazal se je moža visokih umskih in moralnih kvalitiet.«

Literatura o dr. A. Kuharju — na voljo nam je le naslednja:

John Arnez (Ivo Arnejc): uvodna beseda v knjigi The Conversion of the Slovenes.

Pisatelju Prežihu pa je odrejeno v našem paberkovanju posebno poglavje.

Po letih najmlajši iz tega kroga je dr. Franc Sušnik (1898), viden slovenski pedagoški delavec, pisec mnogih feljtonov in leposlovnih črtic. Rodil se je na Prevaljah 14. novembra 1898 kot sin delavca, gimnazijo je dokončal v Celovcu — tu mu je bil profesor dr. Franc Kotnik. Prva svetovna vojna ga je vrgla na rusko fronto (1916-18). Po vojni je sodeloval pri koroških bojih, nato pa je študiral nemščino in jugoslovansko književnost v Zagrebu ter prav tam doktoriral z disertacijo o dramatik Gerharda Hauptmanna. Služboval je v Prekmurju, Beogradu, končno pa se ustabil v Mariboru. Srečamo ga na klasični gimnaziji in na učiteljskišči. Tu je bil tudi od 1939—1941 ravnatelj. Vojna leta je deloma preživel v rojstnem kraju, deloma po zaporih in izgnanstvu in končno v taborišču Dachau. Po vojni je organiziral gimnazijo na Ravnah in je ob 60-letnici dobil za svoje pedagoško delo Žagarjevo nagrado in naziv pedagoškega svetnika. Za svoje delo je prejel več odlikovanj. Zdaj je ravnatelj študijske knjižnice na Ravnah, ki jo je tudi sam ustanovil.

Njegovo delo se razteza v več smeri. Glavni del svoje dejavnosti je posvetil pedagoškemu delu — mladini in kot ravnatelj mladim profesorjem. Pisal je krajše eseje, dramske kritike o mariborskem gle-

dališču, posegel je tudi v jezikovne debate, bil urednik raznih listov, ki so izhajali v Mariboru (nazadnje družinskega lista Naš dom). Z leposlovjem se je začel ukvarjati že v gimnaziji v tajnem dijaškem listu »Zbudi se Sloveni«. Temu listu je bil tudi urednik in ognjevit kritik, zatem objavlja v Miru; v Prekmurju so nastali »Prekmurški profili« (1929), v Kmečki ženi pa je objavil vrsto leposlovnih črtic s skupnim naslovom Šenturšljice, dalje v Slovincu. Po vojni pa je objavljala pod psevdonimom Joža Ivartnik v Ljudski pravici slike iz naših krajev in je zvest sodelavec Koroškega fužinarja. Pomemben je sestavek Koroški delež v slovenski književnosti, predavanje na zborovanju slavistov — K.F. 25. novembra 1964.

Posebno se je še pred vojno uveljavil kot govornik in bi njegovi zbrani govori lahko bili odlično berilo.

Njegovo najpomembnejše delo pa je Pregled svetovne literature (1936), edini doslej v domačem jeziku. Zdaj pričakujemo predelano in izpopolnjeno izdajo tega pomembnega dela. S tem svojim delom se je še prav posebno zapisal v slovensko literarno dejavnost. Podatki so nanizani čisto leksikografsko.

Literatura o dr. Fr. Sušniku:

prof. Stanko Kotnik: Naš dr. Sušnik — Koroški fužinar št. 5—7/1964.

To je delež naše doline, tihih nicin, petja in počasnega razglabljanja slovenski kulturi in družbeni misli.

V novem času se še pojavljajo imena mlajših kulturnih delavcev — saj je iz prevaljsko-ravenske okolice doma eden vidnih kulturnih delavcev **Janez Gradišnik**, rojen 22. septembra 1917 na Stražišču pri Prevaljah. Oče mu je bil Ženovčev rejenc, bister in eden vidnih sodelavcev kulturnih

društev, poročil se je z gruntarsko hčerko — Meleško (Hudopisk) Malo.

Janez Gradišnik je znan predvsem kot odlični prevajalec, ki vedno in povsod skrbi za lepo slovenščino. Po vseh naših večjih časopisih in revijah lahko beremo njegove izredno tehtne članke, poročila in ocene. Piše pa tudi prozo in je doslej izdal dve knjigi — »Pot iz noči« 1949 in »Ura spomina« 1961.

Morda bi v tak sestavek lahko vključili še koga: morda **Jožka Jurača** (roj. 1908), z Leš pri Prevaljah, ki je leta 1936 izdal knjigo Kraj umira, povest o propadu Leš, in pravi Edvard Kocbek v uvodu: »... čim bolj prisluškujem povesti sami, tem bolj vem za primeru, napisal jo je, kakor nekdanji koroški pevci svoje narodne pesmi. To je namreč ljubezen do dane resničnosti, ki leži v njegovih jasnih, mirnih poglavjih...«

Zapisati moramo tudi, da je bila na Prevaljah domala deset let Mohorjeva družba (1919—1927).

Vsaj deloma je Korošec tudi znani slovenski dramatik **Miloš Mikeln**, s pravim imenom Alojz. Oče mu je s Prevalj, je pa odšel leta 1927 z Mohorjevo družbo v Celje, se tam poročil z Mihelčičevo iz znane glasbene družine. Alojz-Miloš se je rodil v Celju l. 1930, zdaj je novinar v Ljubljani. V svojih dramah obravnava akutne probleme sodobne družbe, še posebno slovenske. Dramatiziral je Prežihove Samorastnike.

Prihodnje poglavje bo skušalo predstaviti literarne ustvarjalce, ki so pod vplivom koroških gora pisali, bolj točno, tiste, ki so tod ustvarjali ali pa so v svojih delih opisovali usode naših ljudi. Nekaj imen: Meško, Möderndorfer, Suhodolčan, Ingolič.

no funkcijo pri pospeševanju gospodarske izmenjave z inozemstvom. Zato pri nas v zadnjem času še prav posebej poudarjamo vrednost inozemskega turizma, ker imajo devizni dohodki iz leta v leto pomembnejši delež v plačilni bilanci naše države in številne prednosti v odnosu do ostalih virov deviznih dohodkov.

V naši družbeni ureditvi sta skrb za človeka in težnja skupnosti, da bi bil človek oziroma proizvajalec zdravstveno in fizično sposoben za nove naloge, tesno povezani oziroma celo odvisni od turizma, kajti odhiti in rekreacija, združena z določenimi aktivnostmi, ustvarjata moralne vrednote ter krepija ustvarjalno delovno voljo. Ti napori in težnje ter dosedanja uspehi se jasno odražajo v čedalje močnejšem domačem turizmu.

Povojni razvoj turističnega prometa v naši ožji in širši domovini kaže dve osnovni značilnosti: določeno stagnacijo od osvoboditve pa vse do leta 1954 ter nagel, skokovit porast celotnega, zlasti pa inozemskega turističnega prometa v naslednjem obdobju, se pravi vse do danes, ko se turističnemu gospodarstvu odpirajo vse boljše perspektive. To je tudi do neke mere razumljivo, kajti turistično gospodarstvo je lahko v naših dogajanjih dobilo ustrezno mesto šele tedaj, ko so bili izpolnjeni drugi osnovni pogoji za razvoj turizma kot rekreacijske in gospodarske dejavnosti.

Koroško turistično območje

Ta predel predstavlja geografsko zaokroženo celoto, tako imenovani alpski obmejni pas, ki pa po svojih značilnih naravnih lepota, prvobitnosti in romantiki, z vse večjim razvojem industrije, s svojstveno in bujno vegetacijo, z gozdovi, parki in dolinami predstavlja pomembno turistično zanimivost.

Naravnih vhodov v ta alpski pas je več: tako imamo na eni strani Dravsko dolino, ki se pri Mariboru odpre v Podravje in Pomurje; pri Dravogradu in Labotu se nanjo vežeta Mislinjska oziroma Labotska dolina, ki omogočata naraven prehod od severa proti jugu. Pomembna pa je tudi povezava prek mejnega prehoda na Holmcu, saj je tod najbližja pot do Celovca, ki je okolici znan po svojem turističnem potencialu. Prirodni prehod v Mislinjsko dolino pa z juga predstavlja Šaleška dolina, ki postaja z razvojem cestnega omrežja vse pomembnejša prometna žila na pot v osrčje Slovenije in dalje proti Jadranu, odpira pa tudi pot v Zgornjo Savinjsko dolino, ki s svojo Logarsko dolino uživa svetovni sloves.

Tu je še svojstveni svet Mežiške doline, ki bo z novo cesto prek Bele peči povezan z Zgornjo Savinjsko dolino. Ta povezava bo celotnemu predelu Dravske doline z Mariborom kakor tudi avstrijski Koroški odprla krajšo pot v Logarsko dolino in na Gorenjsko. Zgrajena je tudi gozdno kamionska cesta z Raven prek Kotelj in Sel do Slovenjega Gradca, ki po najkrajši poti povezuje ta dva kraja; tako se je okreplil pomen prometnega trikota (Dravograd—Ravne—Slovenj Gradec), ki povezuje tri najmočnejše kraje koroške regije. Cesta Ravne—Kotlje—Slovenj Gradec pa bo z modernizacijo tudi najkrajša pot s Holmca do Velenja, kar bo predvsem v prid turizmu, ki se bo še močneje prelival iz Celovške kotline proti Jadranu.

Opisana pokrajina ima veliko prirodnih lepot in zanimivosti, ki nudijo turistu na vsakem koraku nekaj novega in lepega. Le malokje zasledimo na sorazmerno majhnem sklenjenem področju tako pokrajinsko pestrost, ki je od nekdanj privabljalja tujce, turiste, umetnike, slikarje; svojstvenost pokrajine so tudi do gorskih vrhov raztresene kmetije.

Na tem področju se uveljavljajo oblike subalpskega podnebja s sorazmerno mrzlimi in dokaj snežnimi zimami, ki ustvarjajo ugodne pogoje za zimski šport, poletja pa so prijetno sveža. Gorskemu zraku, ki ni preoster, dajejo obsežni gozdovi čistost in bogastvo ozona, tako da obstajajo ugodne klimatske razmere za razvoj klimatskega zdravljenja in rekreacije. Ugodne padavinske razmere so pogojile goste mreže vodnih tokov. Bistri gorski potoki z brzicami in manjšimi slapovi, grape z manjšimi žagami in kmečkimi mlini nudijo poletni in pozimi toliko romantične lepote, da jo hojijo ljudje vedno znova in znova uživati.

Inž. Tone Potočnik

Turizem v koroški pokrajini

Turizem, ki se javlja danes v obliki množičnih periodičnih premikov prebivalstva, je sodoben družbeni pojav in odraz družbenega in gospodarskega razvoja v svetu, odraz intenzivne industrializacije in urbanizacije. Ta pojav je zaradi svoje množičnosti, značaja in razvojnih tendenc eden najbolj tipičnih v današnjem življenju civiliziranega sveta in je čedalje bolj tudi merilo ekonomskega napredka posameznih držav.

Turizem sodi z vsemi svojimi ekonomskimi refleksi v številnih gospodarskih panogah, ki posredno ali neposredno sodelujejo v turističnem prometu, med najbolj ekspanzivne dejavnosti našega časa. Osnovno gibalno sodobnega množičnega turizma je fiziološka potreba najširših plasti prebivalstva, da preživijo dopust, zlasti letni, daleč proč od svojega delovnega mesta, predvsem v prirodi. Sodobni množični turizem temelji na plačanem letnem dopustu, ki je rezultat družbenega razvoja in borbe delovnih ljudi po vsem svetu za skrajšanje dnevnega in letnega delovnega časa.

Pomembnost sodobnega turizma se odraža v nizu funkcij, ki so splošnodružbenega in gospodarskega pomena.

Nedvomno so najpomembnejše zdravstveno-socialne funkcije, se pravi skrb za človeka. Dobro organiziran letni dopust oziroma vsebinsko bogata rekreacija ugodno vplivata na zdravje posameznikov, posebno mladine in delavcev, tako glede preventivne kakor tudi glede rehabilitacije in zdravljenja.

Vse to seveda učinkuje na večjo fizično sposobnost posameznika, na njegovo počutje, in se končno odraža v večji produktivnosti, sposobnosti in ustvarjalnosti.

Enako pomembne so nadalje kulturno vzgojne funkcije turizma, saj le-ta prispeva pomemben delež k pridobivanju višjih življenjskih navad, širjenju kulturnega horizonta, omogoča spoznavanje domovine in tujine, razvija patriotizem, pospešuje zblíževanje mestnega in kmečkega prebivalstva in deluje kot faktor mednarodnega spoznavanja, zblíževanja in razvijanja miroljubnih odnosov med narodi.

Cepprav so osnovna gibala turističnega prometa v glavnem neekonomski motivi, se turizem vključuje v širši kompleks ekonomskih odnosov in postaja zaradi svoje množičnosti in ekspanzivnosti čedalje pomembnejši gospodarski element, ker odkriva in gospodarsko oživlja neizkoriščena, gospodarsko indiferentna prirodna bogastva, kakor so klima, prirodne lepote, naravna zdravilna sredstva itd. Prek osnovnih turističnih gospodarskih dejavnosti ustvarja turizem pogoje za nove poklice, odpira nova stalna in sezonska delovna mesta in oživlja gospodarsko manj razvita območja.

Glede ekonomike je zlasti pomemben inozemski turizem in njegova vloga v mednarodni plačilni bilanci. Inozemski turistični promet ima za posledico čedalje večji priliv tujih plačilnih sredstev, direktno povečuje narodni dohodek in opravlja vedno bolj pomemb-

Majhna pohorska jezera predstavljajo prave bisere sredi obširnih gozdov. Pod vnožjem Uršlje gore pa imamo vrelce mineralnih voda — Hotuljsko slatino. Za te predele so značilni mešani in pretežno iglasti gozdovi, ki predstavljajo poleg velikega gozdnega tudi turistično bogastvo, saj so en sam velik prostor oddiha in razvedrila, posebno še zato, ker segajo z vseh strani prav do samih naselij v dolini.

Položna pobočja z mirom in prijetnim vonjem gozdov, s kmetijami in pašniki, ki se spremenijo v poznem poletju v morje cvetočih in dehtečih arnik, vresja in drugih planinskih rastlin in ki nudijo prijeten sprehod, lepoto in užitek ter nepozabna doživetja ob pogledu na panoramo, so važne prvine, ki se vključujejo v okvir pogojev za razvoj turizma. Vse te jase, pašniki, grape, strnjene kmetijske površine, vijugaste poti in globače se pozimi spremenijo v številna prijetna smučišča, ki so pa, žal, še premalo poznana in priznana.

Prvobitnost in romantika obravnavanega območja sta še vedno močan konkurent alpskim predelom Avstrije in opaziti je, da se iz leta v leto večja števila turistov pri nas. Vse večji pa je tudi prehodni mednarodni promet, ki se bo z modernizacijo cestnega omrežja še povečal in bo lahko rodil ob pametni organizaciji ter usmerjanju zavidljiv gospodarski učinek, ki vpliva tako na trgovinsko bilanco kot na splošno blagovno izmenjavo.

Naslednja značilnost tega območja je močna koncentracija industrije in prebivalstva v večjih urbanih krajih, kar velja tudi za sosednja področja (Maribor, Ptuj, Celje, Velenje). To omogoča pretok narodnega dohodka iz gospodarsko močnih centrov v turistične kraje, ki jih lahko štejemo za gospodarsko manj razvite.

V povojnih letih smo domači turizem obravnavali izključno z vidika obnove delovnih moči. Danes se temu pridružuje še dejstvo, da postaja domači turizem z razvojem življenjskega standarda kulturna potreba in ga lahko že s pridom vključujemo tudi v komercialni efekt nekega področja; tako pa se približujemo odnosom v turistično razvitih državah, kjer odpade polovica turističnega prometa na domači turizem.

Prvi in najvažnejši faktor za nadaljnji uspešni razvoj turizma je ureditev prometa in cest. Severna magistrala je modernizirana, ureditve pa še čakajo majhni prehodi in modernizacija ceste proti Velenju. Tako se bo lahko turistični promet hitreje preliv iz kraja v kraj, približal naše območje drugim turističnim središčem in obratno ter odprl široke gospodarske možnosti.

Povečan avtomobilski promet pa zahteva tudi izgradnjo servisnih delavnic, bencinskih črpalk, garaž, parkirnih prostorov, motelov ter obsežnejše in modernizirano gostinstvo. Nekaj je v tem smislu že storjeno, treba pa bo čimprej urediti še ostalo.

Eden izmed temeljnih faktorjev za pospešen razvoj turizma je gostinstvo z vsemi svojimi oblikami, kategorijami in kapacitetami. Imamo nekatere kapacitete, ki pa niso vse ustrezno urejene, problematično pa je izkoriščanje že obstoječega posteljnega fonda.

V gostinstvu zadnje čase že urejujejo davčno politiko, vendar ta še ni dovolj stimulativna, zato bo treba še vnaprej tem vprašanjem posvečati veliko pozornost.

Z davčno politiko in ostalimi ukrepi je treba dati tudi zasebnim gostilničarjem jasno perspektivo in jih zainteresirati za investiranje v svoje obrate, to bo pa mogoče le ob ustreznih kreditnih politikah. Vsekakor pa upravičeno pričakujemo, da se bo kvaliteta poslovanja izboljšala, da bo turistom na izbiro več blaga in uslug, še posebej pa, da bi privatni gostinci nudili gostom domače specialitete in uredili svoje lokale in okolja v domačem stilu.

Vloga trgovine v turističnem prometu je prav posebno pomembna zaradi zadovoljivih potreb turistov v času njihovega bivanja v posameznih turističnih krajih, saj je na ta način mogoče povečati turistično potrošnjo in istočasno doseči večji devizni priliv iz turističnega prometa. Trgovina je namreč ena izmed gospodarskih panog, ki naj bi imela poleg gostinstva in javnega prometa največje koristi od turizma.

Lov, ribolov, planinstvo in šport niso samo enostranska strast, ampak so posledica potre-

be po fizičnem udejstvovanju sodobnega civiliziranega človeka.

Razvoj turizma in gostinstva v letih 1961—1965

1. Gibanje turizma

Turizem je njiva, ki nam lahko požene visok in bogat klas, če jo znamo prav zorati, pognojiti in obdelati. In ni vseeno, ali smo pri tem delu samo amaterji in priučeni delavci ali pa samo kvalificirani in visokokvalificirani. Na vsak način je turizem gospodarska panoga, ki

je ne smemo prepustiti stihiji, ampak jo moramo načrtno razvijati. Mnogo je bilo že storjenega, posteljne kapacitete naraščajo, cestna mreža se naglo izpopolnjuje, v vseh večjih krajih žive ali pa vsaj živetarijo turistična društva. Kljub temu smo še vedno zamudniki v primerjavi z razvitejšimi deželami, saj gotovo ni zavidljivo, da ima Italija 40-krat večjo korist od turizma kot mi. Oglejmo si nekaj številčnih podatkov zadnjih štirih let in videli bomo, da turizem narašča, vendar v primerjavi z drugimi le prepočasi.

Gibanje števila gostov

Občina	leto	skupaj	ind.	domači	ind.	tuji	ind.
Dravograd		735	100,0	667	100,0	68	100,0
Radlje	1961	2.672	100,0	2.488	100,0	184	100,0
Ravne		9.196	100,0	8.900	100,0	296	100,0
Slovenj Gradec		5.026	100,0	4.930	100,0	96	100,0
Dravograd		2.037	290,7	1.849	227,2	188	277,0
Radlje	1962	2.138	80,0	1.986	79,8	152	82,6
Ravne		9.450	102,7	9.062	101,7	388	131,0
Slovenj Gradec		4.214	83,8	4.136	83,9	78	81,2
Dravograd		2.097	102,9	1.780	96,2	317	168,6
Radlje	1963	2.663	124,5	2.523	126,9	140	92,1
Ravne		9.458	100,1	8.788	96,9	670	170,1
Slovenj Gradec		4.017	95,3	3.849	93,0	168	215,3
Dravograd		2.056	98,0	1.817	102,0	239	75,3
Radlje	1964	2.969	111,5	2.814	111,5	155	107,6
Ravne		10.701	112,1	9.937	113,0	764	114,0
Slovenj Gradec		4.273	106,3	3.997	103,8	276	164,2
Skupno regija	1961	17.629	100,0	16.985	100,0	644	100,0
	1962	17.839	101,1	17.033	100,2	806	125,1
	1963	18.235	102,2	16.940	99,4	1.995	160,6
	1964	19.999	109,6	18.565	106,3	1.434	109,9

Število gostov v obravnavanem obdobju stalno narašča, in sicer povprečno za 13,4 %, od tega števila domačih gostov za 9,3 %, tujih pa za 121,1 %.

Gibanje nočitev 1961—1964

Občina	leto	skupaj	ind.	domači	ind.	tuji	ind.
Dravograd		1.195	100,0	1.052	100,0	143	100,0
Radlje	1961	5.468	100,0	5.008	100,0	460	100,0
Ravne		20.747	100,0	20.224	100,0	523	100,0
Slovenj Gradec		8.852	100,0	8.726	100,0	126	100,0
Dravograd		3.095	258,9	2.799	266,0	246	206,9
Radlje	1962	4.300	78,7	3.982	79,5	318	69,1
Ravne		21.070	101,5	20.251	101,1	819	150,6
Slovenj Gradec		7.337	82,8	7.170	82,1	167	133,3
Dravograd		5.029	162,4	4.640	165,8	389	131,7
Radlje	1963	5.323	123,3	4.922	123,6	401	126,1
Ravne		24.938	118,3	22.584	111,5	2.354	287,4
Slovenj Gradec		5.908	80,5	5.561	77,5	347	207,8
Dravograd		3.500	69,6	3.216	69,3	284	73,0
Radlje	1964	5.180	97,3	4.884	99,2	296	73,8
Ravne		27.001	112,2	25.133	111,2	1.868	79,3
Slovenj Gradec		8.033	134,2	7.523	135,4	510	147,5
Skupaj regija	1961	36.262	—	35.010	—	1.252	—
	1962	35.802	98,7	34.202	97,7	1.600	127,0
	1963	41.198	115,0	37.707	110,2	3.491	218,1
	1964	43.714	161,0	40.756	108,0	2.958	84,4

Število nočitev je naraslo za 20,5 %, od tega nočitve domačih gostov za 16,4 %, tujih pa za 136,2 %.

Takšno gibanje turističnega prometa je rezultat naraščanja in razvijanja objektivnih faktorjev, ki so vplivali na turizem:

nadaljnja izgradnja materialne baze in stanovitvenih kapacitet;

V tem obdobju so bili zgrajeni ali pa modernizirani hoteli v Črni, Mežici, Dravogradu in Slovenjem Gradcu in tako je bilo pridobljenih precej novih ležišč;

povečanje in izboljšanje prometnih zvez, dograditev severne magistrale in drugih cest; vse večje vključevanje raznih gospodarskih organizacij in številnih drugih dejavnosti v turistični promet.

2. Mednarodni prehodi

Dotok tujih gostov v našo državo ima poseben gospodarski pomen in je za vsako državo s stališča deviznih dohodkov izredno zanimiv. Na obeh mednarodnih prehodih na Holmcu in Viču je bilo v letu 1964 registriranih skupaj 30.442 prehodov, od tega 19.255 na Viču, ostalih 11.217 pa na Holmcu. Po številu gostov so na prvem mestu turisti iz Avstrije, sledijo Nemci, Italijani, Francozi itd.

3. Obmejni prehodi

Sporazum o obmejnem prehodu, ki je bil sklenjen z Avstrijo leta 1960, je izredno pomemben za naš turizem, saj je odprl izletnemu turizmu na široko vrata. Na mejnih prehodih občine Dravograd je v letu 1964 prestopilo jugoslovansko-avstrijsko mejo 5.486 avstrijskih državljanov, od tega na prehodu Vič 3.757, na prehodu Libelčice 1.339 in na železniški postaji Dravograd 390 potnikov.

Na mejnih prehodih občine Ravne na Koroškem je v letu 1964 prestopilo mejo 9.557 avstrijskih državljanov, od tega na prehodu Holmec 6.385, na železniški postaji Prevalje 1.467 in na prehodu Mežica—Reht 1.765 potnikov.

Na obmejnih prehodih občine Radlje ob Dravi je v letu 1964 prestopilo mejo 4.025 avstrijskih državljanov, od tega na prehodu Kapla 298, na prehodu Remšnik 163, na Radeljskem prelazu 3.266, na prehodu Muta—Bistriški jarek 226 in na Pernicah 72 turistov.

Skupaj je torej prestopilo mejo z obmejnimi preputnicami na našem območju 19.068 avstrijskih državljanov. Vidimo, da to število ni majhno, in prepričani smo, da bo stalno naraščalo, zato je tembolj potrebno naše kraje tako urediti, da bo mogoče gostom nuditi vse potrebno za dobro počutje.

4. Gibanje gostinstva

Razvoj gostinske mreže in gibanje prenočitvenih zmogljivosti, kakor tudi pregled števila

sedežev in gibanje vrednostnega prometa kažejo naslednje razpredelnice:

Razvoj gostinske mreže v letih 1961—1964

	Dravograd		Radlje		Ravne		Slov. Gradec		Skupaj	
	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964
Hoteli	1	1	—	—	2	3	2	2	5	6
Restavracije	—	—	3	3	4	8	—	—	7	11
Gostilne	13	12	27	25	23	15	31	28	94	80
Bifeji	—	—	1	2	1	4	1	1	3	7
Slaščičarne	1	1	1	1	—	1	2	2	4	5
Ostala gost.	—	—	—	—	6	6	5	3	11	9
Restavracije	1	1	—	—	1	1	—	—	2	2
Turist. naselja	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Skupaj	16	15	32	32	37	38	41	36	126	121
Od tega priv. sek.	10	9	19	17	13	9	24	20	66	55
Od tega priv. sekt.	10	9	19	17						

Prenočitvene zmogljivosti po vrstah

	Dravograd		Radlje		Ravne		Slov. Gradec		Skupaj	
	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964
Hoteli	26	26	—	—	19	100	46	69	91	195
Prenočišča	6	6	45	45	33	33	—	—	84	84
Planinski d.	—	—	68	68	231	251	92	92	391	411
Zasebn. tur. sobe	—	—	4	6	—	—	—	—	4	6
Tur. naselja	—	—	—	10	—	—	—	—	—	10
Ostala pren.	—	—	—	—	76	76	26	26	102	102
Skupaj	32	32	117	129	359	460	164	187	672	808

Porast zmogljivosti gostinskih obratov po številu sedežev

	Dravograd		Radlje		Ravne		Slov. Gradec		Skupaj	
	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964
Hoteli	344	344	—	—	137	176	306	385	787	905
Restavracije	40	40	418	532	819	1.337	—	—	1.277	1.909
Gostilne	505	505	1.778	2.011	1.220	636	1.362	1.106	4.875	4.258
Slaščičarne	6	6	8	8	—	28	—	—	14	42
Bifeji	—	—	24	56	60	82	60	60	144	198
Planin. dom	—	—	127	158	360	360	246	168	733	686
Tur. naselja	—	—	—	660	—	—	—	—	—	660
Ostale	—	—	—	—	54	60	—	—	54	60
Skupaj	895	895	2.355	3.445	2.650	2.659	1.974	1.719	7.874	8.718
Od tega priv. sekt.	435	435	978	1.086	561	372	1.010	750	2.984	2.643

Gibanje vrednostnega prometa v gostinstvu

	Dravograd		Radlje		Ravne		Slov. Gradec		Skupaj	
	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964
Jedila	20.929	32.033	40.822	69.420	178.307	330.221				
Alk. pijače	54.859	86.268	142.353	191.556	214.827	324.952				
Brezalk. pijače	5.480	7.770	16.071	13.220	31.603	40.578				
Prenočišča	460	2.509	1.316	2.124	3.588	9.403				
Ost. storitve	9.484	17.476	21.570	26.664	62.737	174.867				
Skupaj	91.212	146.056	222.132	302.984	491.062	880.021				
Indeks		160,1		136,3		179,2				

	Slovenj Gradec		Skupaj	
	1961	1964	1961	1964
Jedila	39.309	70.879	279.367	502.553
Alk. pijač	110.138	153.354	522.707	756.130
Brezalk. pij.	12.854	12.200	66.008	73.768
Prenoč.	1.489	3.965	6.853	18.001
Ost. stor.	21.232	35.141	115.032	254.148
Skupaj	185.022	275.539	989.428	1.604.600
Indeks		148,9		

Prikazane spremembe dokazujejo, kako je rasel gostinski promet v skladu s splošnimi družbenimi težnjami, čeprav je udeležba brezalkoholnih pijač v skupnem prometu še vedno prenizka. Tudi ostali podatki dokazujejo, da gostinstvo še ni izkoristilo vseh možnosti, ker moramo ob tem upoštevati, da pretežni del prometa v skupini »ostale storitve« zavzema promet s tobačnimi izdelki.

Povečanje realne osebne potrošnje in razvoj drugih gospodarskih dejavnosti pogojujeta tudi ustrezní razvoj gostinstva in turizma. Glede na dosedanje premike v strukturi osebne potrošnje tudi v bodoče ni mogoče računati, da bo rasel promet v gostinstvu in turizmu v ena-

kem razmerju, kot bo rastle osebna potrošnja. Kljub temu pa računamo, da bo gostinstvo z razširitvijo ponudbe in ob večji kakovosti storitev povečalo svoj absolutni delež v kupni moči prebivalstva. Vloga gostinstva se bo glede na domače tržišče povečala predvsem pri zadovoljevanju potreb in zahtev prebivalstva po prehrani in razvedrilu in z močnejšim uveljavljanjem izletniškega turizma.

Nadaljnja osnova za razvoj gostinstva je predvideni porast turističnega prometa, posebno inozemskega. V prihodnje je treba računati, da se bo delež v gostinskih storitvah v skupni povprečni potrošnji zmanjšal predvsem zaradi močne udeležbe trgovine, obrti in dru-

gih storitev, kljub temu pa je treba upoštevati, da bo porast turističnega prometa občutno vplival na zvišanje prometa gostinskih storitev.

Da bodo gostinske organizacije sposobne realizirati predvideni povečani obseg prometa in da bodo dosegle višji nivo gostinskih storitev, bodo morali delovni kolektivi izpolniti notranjo organizacijo in način poslovanja. Predvsem je treba zaostri kontrolno materialnega poslovanja in kontrolno načina prodaje gostinskih storitev.

Prav tako bodo morale gostinske in turistične organizacije skrbeti za nenehno splošno strokovno gostinsko in turistično usposobljenost svojih kadrov in za izpopolnjevanje sistema notranje organizacije, tako da bo dohodek zaposlenih neposredno odvisen od količine in kakovosti vloženega dela in doseženega uspeha.

Mežiška dolina

Geografska lega Mežiške doline, njena rudna bogastva, obširni gozdovi in bližina večjih mednarodnih poti so omogočili močan razvoj industrije. Te prirodne faktorje je marljiva delovna sila dobro izkoristila.

Koncentracija prebivalstva na manjših površinah in naporno delo v tovarnah postajajo značilnosti doline in življenja. Zal ima takšen način življenja številne posledice, ki se izražajo tudi v slabem zdravstvenem stanju. Zato postaja splošna rekreacija eden poglavitnih problemov, ki jih bo treba vključiti v programske osnove ter jim posvečati posebno pozornost. Z delom se je začelo. Sem sodi izgradnja rekreacijskih postojank in središč, in to v bližini večjih urbanih krajev z namenom, da bodo le-ti omogočali vsakodnevni oddih naših delovnih ljudi. S tem pa bo ustvarjena tudi materialna baza za širši razvoj turizma v dolini.

Mežiška dolina je obrobna pokrajina, ki meji na sosednjo Avstrijo. Razteza se v alpskem sredogorju in visokogorju, deloma pa se veže tudi na pohorsko Podravje. Vhod in izhod iz doline sovpadata z važnimi mednarodnimi smermi, kar daje dolini še poseben pomen. Zahodni prehodi prek gorskih vencev jo vežejo s Karavankami in sosednjo turistično močno razvito Zgornjo Savinjsko dolino. Mednarodne poti, ki vodijo na vzhod in jug, pa ji odpirajo svet vse tja do Jadrana.

Celotno dolino uokvirjajo gorski grebeni, ki posebno na jugu (Uršlja gora 1696 m) in na zahodu preidejo v visokogorje Smrekovec (1569 metrov), Raduha (2065 m) in Peca (2114 m).

To je svojstven svet, poln domačnosti, življenja in lepote. Davno je od tega, ko je človek zašel v to dolino. Priklenila ga je nase. Naselil se je v dolini, si poiskal sončne rebri ali senco vrhov, da bi ob sončnem zatonu uprl svoj utru-

Smučarskih terenov je na pretek

Tudi detajli so lepi

jeni pogled v lepote te dežele in si olajšal breme težkega dne. Uredil si je samotno ognjišče, vzljubil svojo zemljo in živel zase, težko in pošteno. Se danes nas privablja čar teh ognjišč, ki bogatijo pejzaž te pokrajine ter ji dajejo videz domačnosti in miru.

Ko se vrnejo pomladanske sape in zližejo sneg s smučin Uršlje, Smrekovca in Pece ter divja mogočnost skal tone v sočno zelenje, vzcveto na senožetih in planinskih tratah alpski zvončki, volčin, encijan, avrikelj, vresje, rododendron in še in še. Koliko lepota je zbranih na tem majhnem koščku koroške zemlje! Divje stene si podajajo roko s cvetjem okrog Kotelj, z bujnim zelenjem Tople, v kateri sameva pet mogočnih domačij, ohranjajoč ves ponašanje koroškega doma. Povsod prijetni gorski domovi, kot so pošarski dom, smučarska koč, dom na Uršlji, dom na Smrekovcu in dom na Peci, da se spočiješ ob požirku dobre kapljice in si obrišeš čelo.

Koliko pristrčnosti na deželi in trdne volje za rast kraja v dolini! Posebno pa mnogo želja, da vse to vidi in spozna tudi ostali svet.

Vsi že omenjeni elementi, pa čeprav šele v razvoju, dajejo dolini turistično podobo.

Dograditev oziroma rekonstrukcija cestnega omrežja, predvsem v smeri proti Mariboru, Velenju in Zgornji Savinjski dolini, bo bistveno spremenila življenje doline. Dolina bo s temi cestami delno vključena v tako imenovano alpsko osmico, po kateri bo tekel dokaj močan domači in inozemski turistični promet. Ta bo še posebno pomemben zaradi obmejne lege, kjer bo lahko v celoti prišel do izraza tudi maloobmejni turizem, ki postaja iz dneva v dan vse močnejši.

Intenzivna in perspektivna gradnja gozdnega cestnega omrežja, ki spaja obronke in turistično interesantna področja ter veže dolino po številnih poteh z vsemi sosednjimi občinami, ustvarja pogoje za gradnjo turističnih objektov v Kotljah, Črni, na Smrekovcu, v Topli itd. Same Ravne so sicer močno industrijsko mesto, vendar pa se ob razvoju terciarnih dejavnosti razvija tudi turizem.

Rekreacijska dejavnost bo na področju Mežiške doline prenesena v Kotlje pod Uršljo goro, v Črno, Toplo in drugam. Kotlje so idilična kmečka vas, polna miru in vonja po sveži zemlji. To je Prežihova Jamnica, položena kot dar pod vznožje Uršlje gore, pušclje kraja. Obdaja jo zelen venec gričkov, na jugu pa leži biserna sponka — Gora.

Kotlje bodo zaradi navedenih kvalitet, ki jih še posebej poudarjata zdravilna mineralna voda in bližnje Ivarčko jezero, zaradi ugodnih vremenskih pogojev, ki omogočajo kontinuiran turistični promet, eno najvažnejših turistično rekreacijskih središč. Njihova lega, ki bo prila še posebej do veljave z izgradnjo gondolske osebne žičnice na Uršljo goro in tranzitne

ceste Ravne—Kotlje—Slovenj Gradec in cestnega trikotja Ravne, Dravograd, Slovenj Gradec ter povezave prek Uršlje s Šaleško dolino, je izredno interesantna.

Medtem ko lahko pričakujemo v spodnjem delu doline zaradi neposrednega stika s sosednjimi kraji in z zamejstvom razvoj stacionarnega turizma, pa so območja okrog Črne s Smrekovcem, Peco, Raduho in Toplo le bolj zanimiva za razvoj prehodnega športnega in izletniškega turizma. Črna bo s svojo značilno lego in gostinskimi kapacitetami lahko postala pomemben turistični kraj. Občuten porast turističnega prometa lahko pričakujemo z izgradnjo ceste Črna—Bela peč—Luče, saj se bo temu predelu odprla tudi svetovno znana Logarska dolina. Več turistov pa bo pripeljala tudi rekonstruirana cesta iz Črne prek Št. Vida do Šoštanja.

To področje ima nedvomno zaradi svoje nedotaknjenosti prirode in izredno ugodnih zim številne prednosti pred vzhodnim Pohorjem; te prirodne kvalitete pa so žal še neizkoriščene.

Mislinjska dolina

Mislinjska dolina je nižinski svet, ki ga na zahodu obdajajo Karavanke, na vzhodu pa Pohorje, in leži v ravni črti proti jugu kot nadaljevanje Labotske doline. Uršlja gora ima svojega pohorskega sosedja v močno poudarjenem Kremzarjevem vrhu (1161 m) in ta geografski pojav daje kotlini svojstveno značilnost. Na drugi strani pa strme in skalnate Karavanke tvorijo pravo nasprotje kopastemu, položnemu ter gozdnatemu Pohorju. Mislinjska dolina se na zahodu široko odpre od Dovž do Slovenjega Gradca in tako oblikuje zaokroženo Slovenjegraško kotlino, v katero se zlivajo potoki z vseh strani, zbirata pa jih Mislinja in Suhodolnica, ki se nato ob severnem robu Slovenjega Gradca združita in pod imenom Mislinja tečeta v ozki dolini do izliva v Dravo pri Dravogradu, kjer je stikališče štirih dolin. Ozemlje leži na izrazito prehodnem območju od severa proti jugu in se je že v preteklosti uvrščalo med tri glavna področja (Jesenice, Dravograd, Sentilj), ki so odpirala naravno pot iz alpskih pokrajin proti morju. To pa je najkrajša prometna zveza iz Celovca in Labotske v Celjsko kotlino, istočasno pa tudi najkrajša pot do Jadrana.

Področje Mislinjske doline nudi kljub svoji majhni razsežnosti izredno pestro podobo in je kot nalašč ustvarjeno za turistični promet. Celotna dolina je po svoji legi izrazito prehodna. Prometna lega je turistično zelo ugodna, maloobmejni promet pa nedvomno vpliva na hitrejši turistični razvoj. Mislinjska dolina ima na svojem sklenjenem področju celo vrsto pri-

rodnih lepot in je že od nekdaj privabljala tujce in turiste v svoje lepo mesto. Zaradi posebnih reliefnih razmer ima dolina tudi posebne klimatske pogoje, ki ustvarjajo ugodno osnovo za letni in zimski turizem. Gozdovi, ki segajo z vseh strani prav do Slovenjega Gradca in drugih krajev v dolini, predstavljajo za turizem en sam velik prostor oddiha in razvedrila. Zaradi vseh doslej naštetih pogojev ima Mislinjska dolina posebno ugodnost v tem, da lahko turizem razvija v letni in zimski sezoni. Razen tega je Slovenj Gradec v vseh letnih časih dostopen z železnico, avtobusnimi prometnimi zvezami kakor tudi z letalskim prometom.

Središče Mislinjske doline je mesto Slovenj Gradec, ki je eno najlepših slovenskih mest; vabljev je zaradi kulturne, umetnostne in trgovske tradicije. Ze v preteklosti je mesto poznalo živahno umetniško dejavnost, še posebej če se ozremo na likovno in glasbeno umetnost, ki sta zapustili dragocene kulturnozgodovinske spomenike. Vsemu temu pa se je pridružilo še nekaj novo ustanovljenih pomembnih institucij, ki dajejo turizmu svojstven pečat. Zelo važen faktor pri obravnavanju turizma v Mislinjski dolini pa je tudi ta, da je Slovenj Gradec imel že pred vojno zelo vidne rezultate turističnega prometa.

Tektonsko zasnovana Mislinjska dolina, ki leži med Uršljo goro ter tonalnim Pohorjem, ima gorsko klimo z zimskimi temperaturnimi inverzijami, ki ji dajejo značaj hladnega predela Slovenije. Ker predstavlja ugoden naravni prehod, je bila obljudena že od najstarejših dob, o čemer nam pričajo mnogi kulturno umetnostni spomeniki — keltsko grobišče na Legnu, rimsko naselje Colatio (današnji Stari trg), staro slovensko grobišče na Gradu pri Starem trgu, srednjeveški Gradec (današnji Slovenj Gradec), gospodarsko, kulturno in politično središče doline. Tako se lahko Slovenj Gradec ponaša, da je eno redkih slovenskih mest z večtisočletno naselitveno kontinuiteto.

Današnji Slovenj Gradec je ljubko, prijetno urejeno mesto z dobro ohranjenim starim mestnim središčem in gotsko arhitekturo, okrašeno z bogatimi freskami iz srede 15. stoletja. O svojstveni zanimivosti Slovenjega Gradca nam govore dejstva, da je tu skozi stoletja živelo in delalo več slikarjev: Skobl, Straussi ter kiparja Satori in Mersil, v prejšnjem stoletju pa glasbenik Hugo Wolf. Ta kultura se polno uveljavlja še danes, saj to mesto izredno slovi po aktivnosti svoje umetnostne galerije, bogatega muzeja ljudske revolucije, zanimivem Sokličevem muzeju in aktivnem glasbenem življenju.

Prebivalci te doline so se lepo oddolžili svojim padlim herojem in borcem iz NOV z ure-

Naše planine vabijo

Foto: A. Kolar

ditvijo spominskega gaja z grobnico in kipi narodnih herojev in postavitev posebnega spomenika zmage. Obnovljeni hotelski obrati, lep plavalni bazen, idealna smučišča v okolici in na bližnjem Pohorju, idilična pokrajina ter čist in z ozonom bogat gorski zrak ustvarjajo nadpovprečne pogoje, da se Slovenj Gradec razvije v prvovrstno gorsko klimatsko letovišče. Severna magistrala in modernizacija ceste proti Velenju bosta k temu bistveno pri-

Pozimi je vse lepše

spevali. Slovenj Gradec je izhodišče za izlete na Uršljo goro, zahodno Pohorje in Graško goro, znano po bojih XIV. divizije.

Zgrajena je cestna povezava prek Sel do Kotelj in tako smo turistu za sprehode iz Slovenjega Gradca odprli svet poduršeljških trat in nicin, ki se z vso veličino razgrnejo občudovalcu. To pa je tudi bližnja zveza z industrijskimi Ravnami in z mejnim prehodom Holmec. V gradnji so tudi druge ceste, ki bodo razgrnile prijazne domačije vsem, ki bodo hoteli občutiti izredno gostoljubnost naših domačij, in nekaj teh prijaznih kmetij že urejajo za sprejem turistov. Prek legenske ravnine popelje motoriziranega turista čisto tja do podnožja Male Kope in do Partizanskega doma, kjer so najlepši predeli našega Pohorja. Prav tako lahko turist pride prek Podgorja, Šmiklavža, skozi Dobravo, mimo letališča do Dovž. Prek Podgorja in Suhega dola pa se je mogoče povzpeti na Plešivec in Plane, od koder je že po 20 minutah hoje mogoče prispeti na najlepšo planinsko točko naše ožje domovine — Uršljo goro.

Ze zaradi prej omenjenih pokrajinskih vrednot in kulturne dejavnosti se v Slovenjem Gradcu močno uveljavlja izletniški turizem, saj se vse leto ustavljajo tukaj številni turisti bodisi na svojih krožnih potovanjih z avtobusi, z železnico in osebnimi vozili, bodisi tisti, ki se potegujejo za značko slovenske planinske transverzale, ali pa oni, ki se vzpenjajo na naša planinska pobočja do številnih planinskih postojank na Pohorju in Uršlji gori.

Dravska dolina

Osnovni gospodarski podatki kažejo, da živi zgornji del Dravske doline, ki se organsko veže na koroško turistično področje, precej svojstveno življenje.

Dolina ima glede na geografski položaj predvsem tranzitni pomen. Kot v ostalih dveh dolinah se tudi tu križajo mednarodne poti, kar je karakteristično predvsem za Dravograd, ki je eno izmed najvažnejših slovenskih železniških križišč.

Dravska dolina predstavlja karakteristično alpsko dolino, pogreznjeno med Kobansko in Pohorje. V svojem gornjem delu se dolina dvakrat razširi (Črneče in Radlje) in tu leži iz-

redno plodna ravnica, ki je primerna za agrarno dejavnost. Poseben pečat dajejo dolini zelena pobočja in globače, po katerih tečejo bistrski potoki, ki še tu in tam ženejo osamelo žago ali mlin in se nato izlivajo v Dravo. Drava, često utesnjena med strme bregove, daje smer prometni liniji proti Mariboru. Spremljajo jo železnica in severna magistrala, ki postavlja to obmejno dolino v izredno zanimiv tranzitni položaj, kar bo lahko nedvomno v prid razvijajočemu se turizmu.

Dolina nudi s svojo bogato zeleno odejo, s številnimi globačami, ki se končujejo na sončnih planotah Pohorja, predvsem v okolici Radelj, ter karakterističnimi elektrarnami, za katerimi se zreali vodna gladina številnih jezer, svojstveno doživetje tako domačemu kot tujemu gostu.

V dolini ležita tudi dve zelo interesantni in znani turistični središči. Carawaning v Mučki Dobravi ob republiški cesti se razvija v zelo obiskano postajališče, ima ugodno lego, svoj čar pa daje še prijetna senca borovega gozda. Ta točka ima vse pogoje, da dalje razvija ne samo prehodni temveč tudi stacionarni turizem, in to v obeh sezonah. Svojo mikavnost pa ima tudi bližnje dravsko jezero.

Druge tako področje je Ribnica na Pohorju s Pohorjem in Ribniško kočo. To je prijetna vasica sredi pohorskih gozdov in jas. Ze od nekdanje v prijaznih domačijah sprejemala tiste turiste, ki žele predvsem mir v zdravem okolju ob domači hrani. Ribnica na Pohorju ima vse pogoje, da se razvije v turistično rekreacijski center Dravske doline. S predvideno izgradnjo sedežne žičnice proti Ribniški koči bo prej lahko v turističnem smislu polno zadihala. Ta žičnica naj bi v nekaj minutah prenesla gosta na najlepše predele Pohorja, kjer se človeku odpre gorski svet.

Vsi omenjeni momenti so važni za razvoj turizma na celotnem območju. Z načrtno izgradnjo turističnih centrov v Dravogradu, Mučki Dobravi in Ribnici bodo pridobili tranzitni, izletniški in stacionarni turizem celotnega vzhodnoalpskega območja na kvaliteti, kar bo lahko bistveno vplivalo na celotni gospodarski razvoj, posebej še Dravske doline, v kateri industrija ni dosegla večjega razmaha.

Lovni turizem

Lovni turizem je pri nas in v svetu najbolj donosen, seveda tam, kjer ga znajo pravilno izkoristiti. Dejstvo je, da bomo morali v nekaterih lovno razvitih krajih Jugoslavije preiti celo na industrijski odgoj divjadi. Prav bi bilo, da bi tudi mi čimprej dobili obsežno in temeljito študijo o možnostih lovskega turizma pri nas. Imamo kar precej lovskih družin, ki

nimajo niti regionalne zveze, kar bi za načrtno dejavnost bilo nedvomno koristno. Vemo sicer, da je v naših lovnih revirjih precejšnje število divjadi za odstrel. Naše lovske družine se že pogajajo o sodelovanju z avstrijskimi in italijanskimi lovci, saj računajo, da bi ob izdatnejši propagandi obiskalo naša lovišča več tujih lovecev, ki bi pri nas pustili lepe denarje. Poleg tega pa bi turisti — lovci porabili precejšnjo vsoto tudi za prenočnine in druge turistične bonitete.

Za primerjavo, kako donosna je lahko ta panoga, samo nekaj podatkov za Slovenijo.

Pred šestimi leti o lovskem turizmu v Sloveniji skoraj še nismo mogli govoriti, danes pa postaja izredno važna turistična dejavnost. V lovskem letu 1959/60 je lovilo v loviščih lovske družine Slovenije le 519 inozemskih lovecev, ki so plačali 17.601 dolar oziroma 11.124.081 deviznih dinarjev, v lovskem letu 1964/65 pa je do 1. februarja 1965 lovilo v družinskih loviščih že 1.508 tujih gostov in plačalo 136.127 dolarjev oziroma 102.095.250 dinarjev. Torej se je lovski turizem v petih letih glede na število gostov povečal za 190,5 odst. oziroma za trikrat, glede na vplačana devizna sredstva pa za 673,3 odst. ali skoraj sedemkrat.

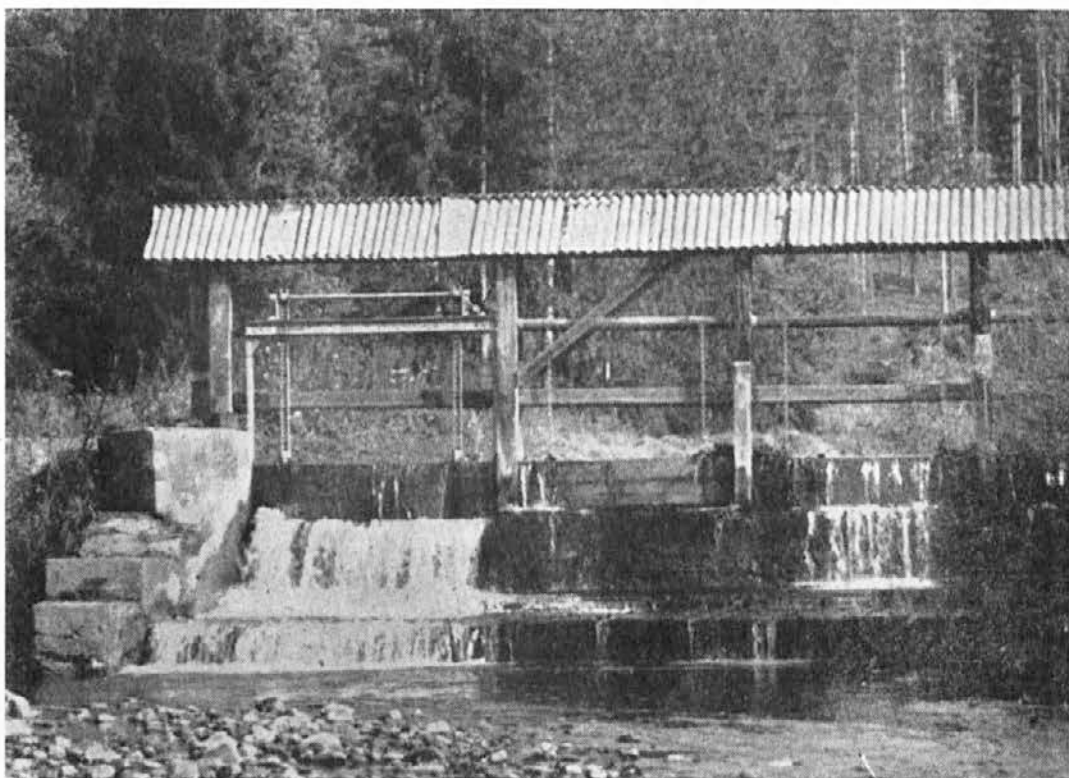
Prav tako je tudi ribolov interesanten za razvijajoči se turizem, posebno na našem območju. V celotni regiji deluje le ena ribiška družina. Res je sicer nekaj voda močno onesnaženih, vendar so ostale sposobne za gojitev plemenitih rib, kot so potočna postrv, lipan, kalifornijska postrv in druge.

Družina izdaja vsem turistom dnevna ribolovna dovoljenja; doslej je bilo le malo prosilcev. Naše reke bi lahko vsakemu turistu nudile športni užitek in tudi uspeh. Po mnenju ribiške družine je najbolj pripravna za vključitev v turizem Mislinja, ki teče vseskozi blizu glavne ceste; turisti imajo lahek dostop do reke, čuvajska služba pa ima ob vsakem času pregled nad ribiči.

Kmečki turizem

Problemov kmetij oziroma njihovega materialnega stanja in perspektiv nadaljnje razvoja se naša družba zaveda vedno močneje, saj v zadnjem času dosti govorimo o tem, kako bi zaustavili njihovo nazadovanje, v višjih legah pa celo njihovo propadanje.

Kljub jasnim ugotovitvam, da prostor v vzhodnih Alpah, ki obsega gornjesavinjski, šaleški, koroški ter vzhodno pohorski predel, spada v del slovenskega gorskega gospodarskega prostora z vsemi značilnostmi, ki ga spremljajo, kot so: posebni relief, morfološka oblikovitost terena, geološka podlaga, ekološke razmere, gostota prebivalstva, gospodar-

Ali se še znamo ustaviti ob taki lepoti?

Foto: A. Kolar

ska struktura, prometne razmere itd., ostajamo zaenkrat še samo pri besedah in razmišljanjih. To pa je premalo, da bi začeli temeljito reševati to nadvse kočljivo vprašanje.

V zadnjem času, ko resno ugotavljamo posledice socialno ekonomskega stanja višinskih kmetij, so skupščine občin Koroške, Saleške in gornje Savinjske doline sklenile, da je treba preučiti vključevanje kmetij v turistično gospodarstvo. Razpravljanja so izluščila misel, da je vprašanje zelo kompleksno in da ima celotno vzhodnoalpsko območje povsem sorodno problematiko.

Turizem predstavlja le eno izmed možnosti, kako okrepiti gospodarski potencial višinskih kmetij.

Pri vključevanju kmetij v turizem moramo izhajati iz jasne ocene te gospodarske panoge in njenega pomena za naše gospodarstvo.

Saleško, Mislinjsko, Mežiško in Dravsko dolino ter gornjesavinjsko območje z Logarsko dolino lahko štejemo med izrazito alpska področja, kjer je akumuliranih toliko pokrajinskih lepote, da skupno s konfiguracijo terena, floro in favno predstavljajo edinstveno in enotno turistično območje, ki ima poleg gozdarstva, predelave lesa, industrije in kmetijstva izredne objektivne pogoje za razvoj turizma.

Med odločilne elemente, ki vplivajo na razvoj turizma v koroški regiji, štejemo ugoden položaj tega območja. Maloobmejni promet med Avstrijo in našo državo se vedno bolj ugodno razvija. Povezava teh krajev z osrednjimi slovenskimi predeli je z razvojem modernega prometa vedno močnejša. Tako sodobna prometna sredstva uspešno krajšajo razdalje in čas, kar je nedvomno pomembno za razvoj turizma.

Iz navedenega izhaja, da mora biti gospodarsko ogrožen višinski kmet močno zainteresiran za to, da se čim prej vključi v turistično gospodarstvo, saj bo lahko tako razširil proizvodnjo, ki bi jih sicer nikdar ne prodal.

Turizma pa ne moremo ocenjevati samo kot gospodarsko panogo. Lahko trdimo, da je turizem v najširšem smislu besede družbeni pojav tako glede motivov in komponent, ki ga sestavljajo, in njihovih posledic. Pojav turistov na gorskih kmetijah bo nujno povzročil povečanje življenjskih potreb višinskih kmetov, s tem pa se bo istočasno mnogo hitreje uveljavila zahteva, da je treba kmetijsko proizvodnjo specializirati oziroma izvesti ukrepe, ki jih predvideva kmetijska strokovna služba za hribovite kmetije.

V tej trditvi se skriva protislovje, saj ugotavljamo, da morajo obstajati za razvoj kmečkega turizma nekako pogoji, predvsem potrebna materialna sredstva za ureditev turističnih postelj, primerno prehrano, ustrezne dovolzne poti in razvit čut ljudi za gostoljubnost, usposobljenost gospodinj za pripravo hrane; tako se pojavlja zahteva, da se vsaj en član družine (gospodinja ali odrasla hči) posveti hišnemu delu in gospodinjstvu. Če vemo, da je pri nas še vedno glavna turistična sezona v poletnih mesecih, ko je kmečkoga dela čez glavo (košnja, žetev itd.), lahko logično zaključimo, da obstoječi način kmetovanja izključuje možnosti širšega vključevanja višinskih kmetov v turizem, posebno če nam je jasno, da je gospodarsko interesantna le oskrba samo večjega števila turistov, najmanj 8—10 ali več. Ob tem pa je treba znižati davke na dohodek iz kmetijstva, stimulatивно urediti kooperacijske centre v kmetijski in gozdni proizvodnji in takoj organizirati delo tako, da bo lahko vsa kmetijska dela na polju, v gozdu in v hlevu opravil moški član družine, gospodinja pa se naj v poletnih mesecih v največji meri posveti delu v gospodinjstvu in skrbi za turiste. Kmetijska proizvodnja bi morala biti kar se da usmerjena v blagovnost, ker bo urejevanje kmečkih domačij za potrebe turizma zahtevalo znatna finančna sredstva, specializacijo kmetijske proizvodnje, modernizacijo hlevskih kapacitet in mehanizacijo gozdne proizvodnje itd.

Gozdno gospodarska organizacija mora v turistično zanimivem področju prilagoditi tudi gradnjo svojih gozdnih kamionskih cest. Te prometnice bi morale biti trasirane tako, da bi se približale kar se da večjemu številu kmečkih domačij, do kmečkih domov pa bi morale biti zgrajene neutrjene, toda pravilno trasi-

Siroki razgledi

rane gozdne poti, ki bi vsaj ob suhem vremenu bile prevozne z osebnim avtomobilom.

Razumljivo je, da je mogoče kmečki turizem razvijati samo v splošno ugodnih pogojih za razvoj te panoge, in to na področjih, kjer delajo turistična društva, in v predelih, kjer je že razvita ustrezna turistična propaganda.

Najbolj idealno bi bilo, da bi se v posameznih vaseh ali zaselkih vključilo v turizem več ali vsaj nekaj kmetov, ker bi tako lažje uredili prehrano turistov. Pomembno je še tudi, da imajo turisti poleti v bližini kopalnice, pozimi pa smučišča, saj to tudi prispeva svoj delež večjemu turističnemu prometu.

Kot že rečeno pa je treba območja ustrezno urediti, zato bi bilo prav, da bi kmetije najele turistične kredite, ki so na voljo. Pri tem urejanju pa lahko s pridom izkoristimo izkušnje alpskih dežel, predvsem Avstrije, Švice in Italije.

Materialna plat kmečkega turizma je nesporno interesantna. Če imamo kmete v gornji Savinjski dolini, ki so ustvarili v letu 1964 1000—1200 tujih nočitev, za kar so prejeli 1,5 do 1,8 milijona dinarjev, hrana, ki so jo bili prisiljeni kupiti v trgovini za prehrano turistov, je znašala okrog 500 tisoč din; torej je kmet vnovčil svoje delo, pridelke in prostore svoje hiše za 1—1,3 milijona din, to pa je dohodek, ki bi v marsikaterem kmečkem gospodarstvu presegel dohodek iz kmetijstva ali gozdarstva, drugod pa celo vrednost proizvodnje obeh panog skupaj.

Zdraviliški turizem

Mislinjska dolina ima glede na celotno koroško regijo, to je področje treh dolin, specifične pogoje za razvoj zdraviliškega turizma, saj je v Slovenjem Gradcu bolnišnica z razvito in specializirano zdravstveno službo. Vsa naša prizadevanja že gredo temu naproti in sicer z namenom, da bi poleg vseh ostalih oblik in zvrsti turizma pridobili tudi status klimatskega zdravilišča. Iz perspektivnega programa razvoja turizma Slovenije je razvidno, da bodo zdravilišča še širila svoje dejavnosti tudi na turistično področje, in da bodo usmerjene investicije v izgradnjo novih zdravilišč, ki bodo služila za zdravstveno preventivo in rekreacijo.

Slovenj Gradec ima vse možnosti za razvoj zdraviliškega turizma kot zdravilišče s tako imenovano srednjegorsko klimo, saj ima ustrezno nadmorsko višino, primerno vlago, toploto in čisto atmosfero, pri čemer je treba upoštevati tudi še bogato gozdno okolje. Če to analiziramo, ugotovimo, da ima Slovenj Gradec podobne pogoje kot drugi kraji v Sloveniji, nedvomno pa je prednost v tem, da imamo bolnišnico in specializirano zdravstveno službo.

Posebni pogoji, ki jih je treba upoštevati pri razvoju zdraviliškega turizma v kakem kra-

ju, seveda tudi v našem, pa so navezani na več okolnosti.

Domači zdraviliški turizem oziroma domače klimatsko zdravljenje se uveljavlja praktično samo prek socialnega zavarovanja. Število ljudi, ki se na lastne stroške klimatsko zdravijo, je tako minimalno, da jih pri računu sploh ni treba upoštevati. V poštev torej pride samo razvoj zdraviliškega turizma in klimatsko zdravljenje v okviru pogojev, kot jih predvideva socialno zavarovanje za svoje zavarovance.

Socialno zavarovanje kot materialna osnova za razvoj klimatskega zdravljenja in tudi klimatskega zdravilišča ima svojo zakonodajo. Na eni strani obstajajo pismeno ugotovljeni pogoji, ob katerih lahko gre v tako zdravilišče, na drugi strani pa spet predpis, kaj je treba smatrati za klimatsko zdravilišče. Glede obojega se predpisi precej spreminjajo. Kar se prvega kriterija tiče, namreč, katerega bolnika je treba poslati v klimatsko zdravilišče, ni treba veliko premišljevat, tudi ne, katera klima je zanj najprimernejša, pač pa se stvar zatakne, ko je treba upoštevati zahteve socialnega zavarovanja:

— ali obstajajo primerni podnebni pogoji, ustrezna nadmorska višina, higienski pogoji, čistoča klime in posebni faktorji;

— ali predpisi zahtevajo, da se za klimatsko zdravilišče prizna samo hospitalno organizirana ustanova, tj. zdravilišče, ki ima redno zdravstveno službo s svojim zdravstvenim osebjem in določen hospitalni režim v ustanovi.

Trenutno je le relativno malo ustanov v Sloveniji dobilo status takega zdravilišča. Prve pogoje Slovenj Gradec ima, drugih v tem smislu ne. Obstajajo pa možnosti vsaj za začetek, da bi se obstoječe turistične kapacitete povežale z zdravstveno službo v taki meri, da bi to lahko praktično veljalo za hospitalno zdravljenje. Zato bi morale turistične in gostinske ustanove najti primerno zvezo in trajno obliko sodelovanja z zdravstvenimi delavci in zdravstvenimi ustanovami, da bi bilo kriteriju hospitalnega zdravljenja s klimatskim faktorjem tudi zadovoljeno. Podrobnosti take organizacije pa bi bilo seveda potrebno natančno premisliti.

Pri analizi elementov za razvoj klimatsko-zdraviliškega turizma v Slovenjem Gradcu glede na inozemske goste pa je spet treba upoštevati več dejstev.

Tuji gosti bi prihajali v večini kot privatniki, le manjši del pa kot socialni zavarovanci, vendar tako, kot je to v inozemstvu običaj, namreč da pacient poravnata stroške z lastnim denarjem, doma pa mu denar vrne socialno zavarovanje. Katere bolezni bi v Slovenjem Gradcu kot klimatskem zdravilišču lahko zdravili?

Zdravniki menijo, da bi lahko prihajali sem na rekonvalescentno bivanje srčni, pljučni ter

drugi bolniki, ki se zdravijo zaradi notranjih bolezni; tudi taki, ki imajo za sabo težje bolezni, in končno tisti, ki bi hitro rabili nujno in obsežno zdravstveno pomoč, saj jo tukaj dobijo. Glavna stvar pri tem pa je, da namreč Slovenj Gradec kot kraj s takimi pogoji še nikjer ni znan; v inozemstvu sploh ne, doma pa le malo.

Slovenj Gradec in okolica imata vsestranske možnosti za rekreacije. To se pravi, da je tu mogoče preživljati svoj redni dopust, kar bi veljalo predvsem za naše delovne ljudi, ko naj bi dopust izkoristili za obnovo delovnih moči — za rekreacijo. Ta misel postaja tudi pri nas iz dneva v dan jasnejša. Glede takega rekreacijskega turizma pa ima Slovenj Gradec velike perspektive, saj lahko sprejme goste v dveh sezonah. Urediti pa bi morali še ustrezne objekte, predvsem športne.

In kdo je lahko bolnik? Na posvetovanju pod naslovom »Medicina in turizem« so ob predlogu definicije zdravstvenega turizma in ob razpravah poudarjali, da ne gre toliko za bolnika — turista v običajnem smislu besede, marveč za navidez popolnoma zdravega, vendar do določene meje izčrpanega obiskovalca. Gre za ljudi, ki jim ni potrebno zdravljenje nekih akutnih ali težjih kroničnih bolezni, marveč pospešeno obnavljanje oslavljenih ali potrošenih sil in polno obnavljanje psihofizičnih sposobnosti.

Izredno zanimiva je tudi ugotovitev, da je visoka sezona (junij, julij, avgust) v te namene neprimerna, ker so takrat vsi turistični kraji prenapolnjeni in jim manjka miru kot enega važnih rekreacijskih faktorjev. Tudi huda vročina za take »bolnike« ni primerna.

Gibanje človeka v naravi obnavlja delovni polet in utrjuje odpornost organizma proti raznim boleznim, ki so posledica enostranske civilizacije. Gibanje človeka v naravi je nujna biološka potreba in razumljivo je, da si take rekreacije ne moremo zamisliti drugače kot v okviru zelenih nasadov in gozdov v naravi, ob vodi ali v planinah.

Zanimivi so tudi znanstveni izsledki o kemično-fizičnem vplivu zelenih nasadov in pasov na podnebje, namreč da nenehna industrializacija, tehnizacija življenja in velika aglomeracija prebivalstva povzročajo, da je zrak v velikih naseljih vse bolj onesnažen s plini, prahom in sajami. Letno pokurimo na zemlji 3 milijarde ton premoga in 1 milijardo ton nafte, in s tem izločamo v zrak velike količine ogljikovega monoksida in dioksida, žveplene kisline, dušikove in svinčene okside, saj, smole in drugih organskih snovi. Koncentracija ogljikovega monoksida je npr. v Londonu

za 133 odst. večja kot na deželi. Tisoč avtomobilov izloči dnevno 3.200.000 gramov ogljikovega monoksida, 150.000 gramov dušikovega oksida, 200.400.000 gramov organskih par itd. To so zastrašujoče številke; še posebej, če vemo, da so to strupi, ki povzročajo hude bolezni človeških organov.

Se nekaj podatkov. Ugotovljeno je, da pade na Beograd v zimskih dneh 48 ton saj dnevno, na Pariz pa letno celo 2 milijona ton industrijskega pepela, tj. več, kot je nekdanji Vezuv izbruhal na Pompeje.

Beograjski dimniki izločijo v zrak letno 11 milijard m³ dima, ki preprečuje sončni svetlobi, da bi prišla na zemljo, posebno ultra vijoličnim žarkom, ki uničujejo človeku škodljive bakterije.

Velike količine dima pospešujejo tvorbo megle, ki vsrkava strupene pline, in posledica tega je povečan odstotek obolenj dihal (v Londonu so leta 1952 na tej osnovi zabeležili prek 4000 smrtnih primerov).

Se in še bi lahko dokazovali, kaj pomeni narava za človeka in njegovo zdravje. Ob tem pa prihajamo še enkrat do zaključka, da ima v prvi vrsti Mislinjska dolina najidealnejše naravne pogoje — od klime, miru ter zelenih in obsežnih površin za razvoj zdraviliškega turizma.

Sklep

Množični turizem je pojav našega stoletja, pojav, ki se zelo hitro razvija in postaja vedno bolj nepogrešljiva življenjska potreba posameznika in družbene skupnosti, kajti le-ta je s pomočjo tehničnega napredka močno povečala proizvodnjo materialnih dobrin in si tako ustvarila ugodne življenjske razmere. Zaradi množičnosti tega pojava — saj lahko postavimo, da zajema danes turizem letno že več sto milijonov ljudi — je postal pomemben družbeni in gospodarski element, ki marsikje odločujoče vpliva na nekatera področja človekove dejavnosti in ustvarja nove odnose med ljudmi.

Za posamezne kraje, pokrajine in celo države je postal turizem tako važen gospodarski moment, da so ga začeli sistematično in znanstveno preučevati najprej posamezniki, danes pa ga študirajo in uvajajo že na vrsti visokih šol in znanstvenih inštitutov kot učni predmet.

Brez pretiravanja lahko trdimo, da je na svetu malo dežel, ki bi imele toliko pogojev za razvoj domačega in mednarodnega turizma, kot jih ima naša domovina. Nujno je torej, da te neizčrpne možnosti pričnemo bolj zavestno in organizirano razvijati in vključevati v naše narodno gospodarstvo.

Marija Štandeker

Varstvo prizadetih otrok

Problematika otrok, prizadetih v telesnem in duševnem razvoju, zanima danes pedagoge, psihologe, zdravnike, socialne delavce, starše in družbeno skupnost.

Zgodovina ravnanja s prizadetimi otrokom nas seznanja v prvih začetkih, kako so te otroke uničevali, jih metali zverem, utapljali, sežigali ali pa jih prepuščali same sebi. Od teh časov pa do prvih poizkusov dela z njimi in vračanja v življenje je preteklo okrog 1800 let.

Zgodovina uničevanja se je ponovila v času Hitlerjevega krvništva, ki je v evgenične namene uničevalo vse, kar je odstopalo od normale.

Med prvimi, ki so praktično vzgajali in počevali duševno nerazvite otroke, omenjajo znanega švicarskega pedagoga Pestalozzija. On je ugotovil, da lahko takega otroka vzgajamo v manjših skupinah.

Ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja pa so se začeli zanimati za to problematiko tudi psihiatri; tesno so sodelovali zdravniki in pedagogi.

Pri nas so odprli prve pomožne oddelke pri osnovnih šolah leta 1911 v Ljubljani in 1913 v Mariboru. Ti oddelki so prerasli v popolne pomožne šole. Po letu 1930, ko je izšel zakon o

osnovnih šolah, so odpirali take oddelke pri osnovnih šolah v večjih mestih v Jugoslaviji: v Beogradu, Zemunu, Novem Sadu, Sarajevu in Zagrebu.

Kratek pregled vrst in stopenj odstopanj od normale in možnosti vključitve v življenje

Kje lahko postavimo mejo med normalno in nenormalno, je zelo težko reči. Preprosto rečeno je normalno to, kar je lastno večini, od tega pa je mnogo odstopanj navzgor do genialnosti in navzdol do idiotije.

Razvoj človeka gre v tri smeri: človek se razvija fizično, psihično in socialno. Zdrava osebnost je takrat, kadar je razvoj normalen v vseh treh smereh. Mnogokrat iz različnih vzrokov razvoj zastane na tej ali oni stopnji oziroma smeri. Takrat ne govorimo več o zdravi osebnosti.

Definicija svetovne zdravstvene organizacije pravi o zdravju takole: »Zdravje ni samo odsotnost bolezni, ampak je stanje popolnega fizičnega, psihičnega in socialnega blagostanja.«

Govorimo o otrocih, ki so kakorkoli moteni ali zavrti v svojem razvoju in se zato razliku-

jejo od normalnih, povprečno razvitih vrstnikov bodisi:

- po telesnih oblikah in razvoju,
- po duševnih lastnostih in zmogljivostih,
- po vedenju in odnosu do okolja, v katerem živijo.

Klasifikacija okvar:

1. slepi in slabovidni,
2. gluhi in naglušni,
3. z govornimi in glasovnimi motnjami,
4. telesni invalidi,
5. duševno nerazviti — oligofreni,
6. s kombiniranimi motnjami.

Družba je pokazala mnogo razumevanja za slepe, gluhe in telesno invalidne, saj so pogoji za izobraževanje takih otrok že dolgo dokaj urejeni. Manj pozornosti pa je posvečala psihično prizadetim otrokom. Posebne pozornosti so deležni šele v zadnjih dvajsetih letih.

Oligofreni otroci so tisti, ki so zaradi zaostalega ali počasnejšega duševnega razvoja umsko prizadeti in imajo pri analizi rezultatov testiranja inteligenčni kvocient (IQ) do 70.

Glede na inteligenčni kvocient delimo otroke v tri skupine:

1. idioti, pri katerih je IQ od 0—30, so otroci, ki se ne morejo naučiti govora in ne skrbeti zase;

2. imbecili, pri katerih se giblje IQ med 30—50, so otroci, ki se ne morejo usposobiti za samostojno delo in se tudi ne morejo naučiti brati in pisati. V posebnih zavodih se lahko usposobijo za lažje in enostavno ročno delo;

3. debili, pri katerih se giblje IQ med 50—70, so otroci, ki jih ni mogoče vzgajati, izobraževati in usposobiti za življenje in delo na normalen način in jim je zato potrebno posebno nadzorstvo in skrbstvo.

Zadnji skupini se godi v življenju velika krivica. Prvi dve omenjeni skupini sta že na zunaj videti toliko prizadeti, da vzbujata vsaj usmiljenje, debilnih otrok pa nihče ne sprejema z razumevanjem oziroma le malokdo. Zakaj? Običajno že na zunaj niso privlačni, Svoje neizkoriščene sile sproščajo v dejanjih, ki vodijo do konfliktov z okolico. Zelo so suggestibilni, nesamostojni, zato jih močnejši hitro dobijo pod svoj, največkrat kvaren vpliv. V šoli ne uspevajo. Izstopajo velikokrat v nedisciplini, so predmet nejevolje učitelja, v posmeh učencem in zapostavljeni. Vse te nepravilnosti registrirajo otroci v svoji duševnosti in vse to nosijo s seboj v življenje, polno ponižanj, bridkosti in neuspehov.

Vsak tak otrok naj bi se vzgajal in izobraževal na posebni osnovni šoli. Smoter vzgoje na taki šoli je, da učenci osvojijo znanje, ki jim je nujno potrebno za bodoče življenje in delovno mesto. V posebnih šolah se učenci načrtno duševno in telesno razvijajo, kolikor je mogoče. Vzgojno izobraževalne metode kolektivno vplivajo na razvoj vseh učencev, posebno pa upoštevajo posameznikove hibe in motnje. Tako se vsak učenec razvija po svojih sposobnostih. Večina tistih, ki dosežejo osmi razred, je zmorna priučitve nekega dela.

Etiologija razvojnih motenj

Glede na oligofrenijo delimo otroke na oligofrene in demente. Za obe skupini je značilno pomanjkanje inteligence. Bistvena razlika med oligofrenim in dementnim otrokom je v tem, da je oligofren otrok duševno nerazvit že od rojstva. Demenca nastopi po tretjem letu normalnega razvoja. Pravimo, da se je tak otrok kasneje pobelil.

Vzrokov za oligofrenijo je mnogo. V glavnem jih delimo na endogene in eksogene. Med endogene faktorje prištevamo dednost (herediteta). O hereditarni oligofreniji govorimo takrat, kadar se motnja pojavlja v neki rodbini v več primerih. Prirojena oligofrenija je posledica intoksikacije v materinem telesu. Razni strupi in virusi lahko skrenejo normalen razvoj ploda.

Možne so tudi poškodbe možganskega tkiva ob porodu (možganske krvavitve).

Najbolj pogost vzrok eksogenega porekla je vnetje možganskih mren in možganske substance (meningitis, encefalitis), če ga preboli otrok v prvih letih.

Možganskih okvar oligofrenega otroka ne moremo zdraviti v medicinskem smislu. Okvara je statična. Lahko le mobiliziramo latentne sposobnosti otroka, kar dosežemo s specialno vzgojo in izobrazbo. Otrokov osebni obliku-

jejo prav tako emocionalne in nagnonske poteze ter psihosocialni činitelji. Zelo važno je, v kakšni družini otrok dorašča. Kulturno okolje primerneje vpliva na razvoj oligofrenega otroka in mu nudi možnost, da se lažje vživlja v okolje. Iz neurejenih družinskih razmer često izhajajo otroci, ki dajejo videz duševne nerazvitosti. Tak otrok v šoli ne uspeva, ker mu okolje ne nudi tega, kar je za normalen razvoj potrebno. Zato se je pokazala potreba po posebni pomoči otrokom, ki niso dorasli zahtevam redne osnovne šole.

Ko so take otroke začeli evidentirati, so statistike pokazale, da je na celotno prebivalstvo 4—5 odst. duševno nerazvitih oseb. Odstotek se v svetovnem merilu še poveča, posebno v visoko industrijsko razvitih državah.

Kategorizacija in sprejem otroka v posebno osnovno šolo

Do leta 1960 so posebne osnovne šole sprejemale otroke po lastnem preudarku. Defektolog je otroka opazoval. Na podlagi njegovih zapisanj in mnenja osnovnošolskega učitelja je bil otrok sprejet ali odklonjen.

Leta 1960 je sekretariat zveznega izvršnega sveta za prosveto in kulturo izdal pravilnik o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. Pravilnik predvideva tri faze dela:

- odkrivanje prizadetih otrok — detekcija,
- obravnava otroka pri posameznih specialistikah,
- kategorizacija.

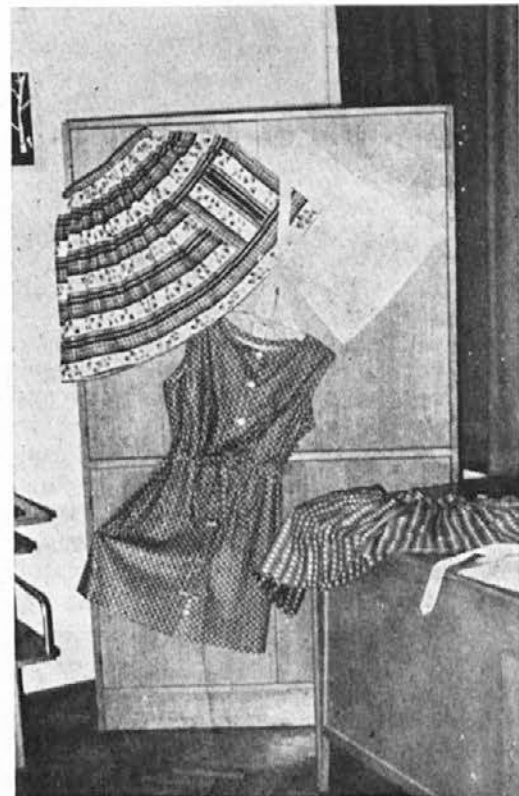
Detekcija

Težko prizadetega oligofrenega otroka registrirajo že v porodnišnici, v posvetovalnici za mater in otroka in prek patronažnih služb. Lažje primere odkrijejo v vzgojno varstvenih ustanovah in še kasneje v šoli. Marsikdaj pripeljejo starši otroka v vzgojno posvetovalnico z motivacijo, da se otrok v šoli ne uči.

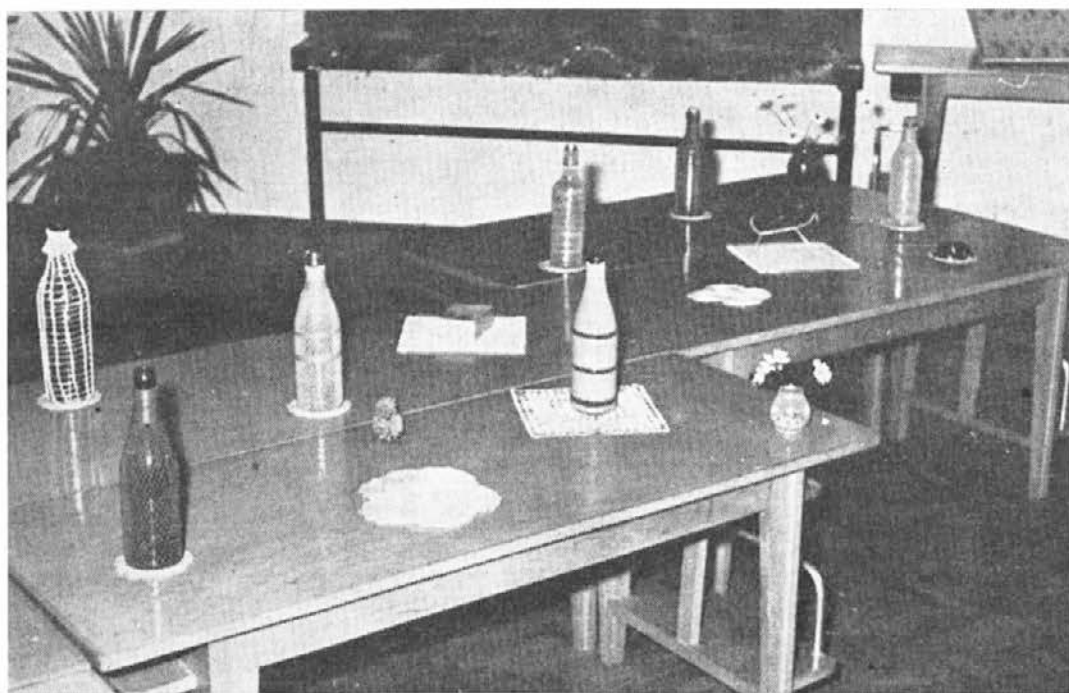
Vsak otrok se evidentira pri skrbstvenem organu domicilne občine.

Obravnava otroka pri posameznih specialistih

Problematika oligofrenega otroka je tako široka, da je ne more opredeliti en sam strokovnjak. Potrebno je sodelovanje psihologa, psihiatra, pediatra, socialnega delavca in ortopedologa. Po potrebi sodelujejo še drugi specialisti. Vsak član osvetli otroka s svojega aspekta glede na inteligenčne sposobnosti, osebnostne značilnosti, telesne okvare, okolico, v kateri živi, in možnosti za nadaljnji razvoj.

Tako šivajo deklice v 7. r. (z rastave)

O koncu preteklega šolskega leta so učenci posebne osnovne šole na Ravnah priredili razstavo predmetov, ki so jih izdelali pri likovnem in tehničnem pouku. Tole so naredili v 4. in 5. razredu

Foto: S. Vevar

Kategorizacija

Teamska konferenca zbere mnenja posameznih specialistov in predlaga ukrepe, ki so za otrokov nadaljnji razvoj najprimernejši.

Ce je otrok oligofren težje stopnje, mu je treba zagotoviti oskrbo v primernem zavodu. Debilni otroci se prešolajo na posebne osnovne šole, kjer jih defektologi obravnavajo ortopedagoško.

Psevdonebili ostanejo še nadalje v osnovni šoli, kjer jim je potrebna dodatna pomoč. Po možnosti je treba sanirati neurejene razmere v družini, ki so vzrok otrokovih neuspehov in neprilagojenosti. Sklepe realizira socialni delavec pri občinski skupščini, ki obvešča starše in uredi premetitev otroka.

V pomladi leta 1961 je bila ustanovljena komisija za kategorizacijo za občine Dravograd, Radlje, Ravne in Slovenj Gradec.

Največja skrb je trenutno posvečena šoloobveznim otrokom. Prav tu je bil problem najbolj pereč. Poleg tega, da so ti otroci motili redno delo v razredu, so zniževali tudi uspeh razreda in šole. V glavnem se pojavljata dva tipa oligofrenih otrok. Eretiki s svojo nemirnostjo in stalno aktivnostjo motijo pouk in ne sledijo, ker se ne morejo dalj časa koncentrirati. Takega otroka učitelj hitro odkrije. Pravo nasprotje eretikov so apatični otroci, ki mirno sedijo, se trudijo, vendar kljub vsemu prizadevanju ne uspejajo.

Detekcijo na osnovnih šolah je s pomočjo učiteljev opravil defektolog ali psiholog. Tako so občinske skupščine do 31. 12. 1964 evidentirale po občinah 713 šoloobveznih otrok:

— v Dravogradu	55 otrok ali 4,7 %
— v Radljah ob Dravi	160 otrok ali 5,0 %
— na Ravnah na Kor.	288 otrok ali 7,0 %
— v Slovenjem Gradcu	210 otrok ali 7,0 %

Dokončno je od celotnega števila kategoriziranih 158 otrok, ostalih 555 je še v postopku.

Statistika kategoriziranih kaže, da je v osnovnih šolah precej učencev, ki niso sposobni slediti pouku in bi se morali šolati v specialni ustanovi. Iz tega je zrasla tudi potreba po ustanovitvi posebne osnovne šole na Ravnah na Koroškem.

Razvoj posebne osnovne šole na Ravnah na Koroškem

Mreža posebnega šolstva se je v zadnjih dvajsetih letih močno razvila. V vseh večjih krajih Slovenije so že popolne osemletne posebne šole, v manjših pa se razvijajo.

Na Ravnah so prve začetke posebnega šolstva zabeležili na osnovni šoli »Ivana Ditingerja«, kjer je bil v šolskem letu 1958/59 registriran prvi oddelek, naslednje leto pa še drugi. Oba

oddelka je vodila diplomirana defektologinja.

V šolskem letu 1960/61 so oddelki prerasli v samostojno posebno osnovno šolo. Njen ustanovitelj je občinska skupščina Ravne na Koroškem. Kolektiv šole se je povečal. Prišli sta dve diplomirani defektologinji.

V jeseni leta 1960 so bili na šoli trije oddelki — I., II. in III. razred. Všolanih je bilo 27 učencev (19 dečkov in 8 deklic). Marsikdo se bo vprašal, zakaj tako malo otrok v treh razredih. Delo s prizadetimi otrokom je mnogo težje kot z normalnim, saj pedagog obravnava vsakega otroka povsem individualno. Zakon o posebnem šolstvu določa z normativi število učencev v razredih:

— pripravljalni razred	3 do 8 otrok
— prvi razred	5 do 9 otrok
— drugi in tretji razred	6 do 11 otrok
— od četrtega do osmega razr.	6 do 15 otrok

V naslednjem šolskem letu se je število učencev zvišalo za 13 (29 dečkov in 11 deklic). Medtem pa so nastale težave zaradi pomanjkanja učnih moči. Da bi lahko vsi učenci redno obiskovali šolo, so bili defektologi maksimalno obremenjeni. Število učencev se je zvišalo na 53. Glede na kategorizacijo je šola sprejela tudi učence v višje razrede ne le v prvem.

V šolskem letu 1963/64 zaradi pomanjkanja učnih moči ni bilo prvega razreda. Sprejeli so samo sedem učencev v 3. in 4. razred (37 fantov, 23 deklic). Pritegnili so zunanje sodelavce za tehnični pouk, pouk o domačih opravilih in glasbeni pouk. Kljub tej pomoči so bili redno zaposleni preobremenjeni.

V jeseni 1964 so obstajali na šoli naslednji razredi:

III. razred	13 učencev
IV. razred	13 učencev
V. razred	14 učencev
VI. razred	13 učencev
VII. razred	15 učencev

Skupno 68 učencev
(41 dečkov ali 60,3 %, 27 deklic ali 39,7 %)

Kronološki razvoj šole kaže, da je pomanjkanje učnih moči zaviralo redno odpiranje oddelkov. Diplomirani defektologov je še malo. Na pedagoški akademiji — oddelku za defektologijo — štejejo letniki od 10 do 15 študentov. Za ta poklice se odloči malo mladih ljudi. Delo je naporno, zahteva mnogo potrpljenja in razdajanja.

Dve leti so defektologi ravenske posebne šole gostovali v prostorih gimnazije, kjer mladi ljudje razmišljajo, za kakšen poklic naj se odločijo, da bodo v življenju uspešni in zadovoljni. Sedem abiturientk se je v tem času od-

ločilo, da se posveti vzgoji oligofrenih otrok. Pred njimi so štirje Korošci diplomirali na defektologiji.

Z rednimi razpisi štipendij in z vzbujanjem zanimanja za ta poklic si bo ustanova zagotovila strokovni kader.

Povezava šole in doma

Šola in dom sta bila stalno tesno povezana. Učiteljice so svoje varovance obiskovale na domovih, da bi čim bolj spoznale okolje, v katerem otroci živijo. Staršem so bila šolska vrata vedno odprta. Prisostvovali so lahko pokuku in videli način podajanja snovi in pristop k otroku. Poseben namen so dosegli roditeljski sestanki, na katerih so se starši seznanili s problematiko in vzgojo prizadetega otroka.

Počasi je raslo v starših zaupanje in vera, da lahko njihov otrok v posebni šoli napreduje. Razveseljivo je bilo, da so iskali v šoli pomoč in nasvetov tudi tisti, ki so pred leti odločno odklanjali, da bi njihov otrok obiskoval posebno šolo.

Cilj učno vzgojnega procesa

Vsak defekten otrok se vzgaja v posebnem zavodu, ki ustreza njegovi prizadetosti.

Specialni zavodi so:

- posebni zavodi za predšolsko vzgojo,
- posebne osnovne šole,
- posebne strokovne šole,
- posebni vzgojni in izobraževalni zavodi.

Solanje otrok na posebni osnovni šoli je obvezno. Če v kraju, kjer otrok prebiva, ni ustreznih posebnih osnovnih šol, se otrok vpiše v najbližnji ustrezeni zavod.

Posebna osnovna šola privzgaia otroku delovne navade, natančnost in spretnost pri delu. Ti otroci bodo postali ročni delavci, zato jim že v prvem razredu začnemo sistematično razvijati ročne spretnosti. Na nižji in delno na srednji stopnji ta pouk poteka v razredih.

Na višji stopnji pa naj bi potekal v delavnicah, ki morajo biti opremljene s primernim orodjem za obdelavo lesa in kovin. Tu se usposabljujejo dečki, deklice pa istočasno v ši-

valnici. Ker ravenska šola nima prostora za šivalnico, šivajo deklice v pisarni. Za tehnični pouk uporabljajo delavnico modelarskega kluba. Ima pa šola lepo urejeno kuhinjo.

Posebne šole skrbijo tudi za pravilen odnos družbenega okolja do otrok in za nemoteno vključevanje otrok v družbeno življenje.

Da bi šola dosegla svoj namen in da bo sposobna realizirati učni načrt, bo potrebno zagotoviti prostore in finančna sredstva za delavnice. Družba bo morala zagotoviti vsolanim otrokom pogoje, v katerih bodo lahko osvojili določeni učni načrt. Le dobro usposobljeni za življenje in delo bodo vračali družbi njene naložbe.

Perspektivni razvoj posebnih osnovnih šol

Kapaciteto specialnih zavodov predpisujejo posebni normativi. Interni zavodi se grade za najmanj 60 in največ 120 gojencev. Eksterni ali kombinirani zavodi se lahko grade za največ 250 otrok in gojencev.

Na osnovi izvidov komisije prve stopnje za kategorizacijo in evidenco otrok, prizadetih v telesnem in duševnem razvoju, lahko sklepamo, da bo treba razmisliti o gradnji posebne osnovne šole. Po zamisli strokovnjakov naj bi bila na Ravnah centralna visoko organizirana šola z vsemi potrebnimi delavnicami. Oddelki nižje stopnje bi se ustanavljali po potrebi v posameznih krajih Mežiške doline. Tako bi se starejši otroci vozili, mlajši pa bi obiskovali šolo v domačem kraju.

Če primerjamo število evidentiranih otrok v občini Ravne na Koroškem z normativi, ugotovljamo, da bi centralna šola z dopolnilnimi oddelki komaj zadostila potrebam (evidentiranih je 288, normativ pa je 250 gojencev) občine Ravne.

Kategorizacija oziroma evidentiranje v sedanjih občinah prav tako ugotavlja, da so posebni oddelki nujno potrebni, zato bi bilo prav, da razmislimo, kako rešiti ta problem. Posebna osnovna šola na Ravnah na Koroškem ne bo mogla sprejeti vseh kategoriziranih otrok, čeprav je edina tovrstna institucija na Koroškem.

DR. JANKO KOTNIK — 80-LETNIK

Dobrije, to so Kotniki: dr. Franc — etnograf in slavist, Županc, Dominik Kotnik — dolgoletni župan, dr. Janko — univerzitetni predavatelj, Andrej — nosilec Karadordeve zvezde, Lojz — študent, padel kot talec, Andrejček, 15-leten talec, ustrelili so ga pri sv. Neži, Beno Kotnik,

vidni združni delavec že pred vojno, Rajka Kotnika so med vojno v gradu obglavili.

Kotniki. Le redkokje je toliko šolanih kot iz Kotnikove, Župančeve, Jugove, Juričeve družine.

Eden vidnih te razsežne Kotnikove družine je profesor dr. Janko Kotnik. Letos 22. decembra bo praznoval svojo 80-letnico. Trden in zdrav se bliža temu visokemu jubileju. Rad pride v mir rodnih Dobrij, poleti pa gre tja »v Bohinj, Bistriško dolino«. Tam ima svojo hišo in še vedno uživa kot mladenič v bistrem jezeru. Daleč je še od pokoja, čeprav je uradno že v »pokoju«. Še vedno pripravlja slovarje, še vedno predava. O študiju in delu dr. Janka Kotnika pa govori sestavek v tem Fužinarju — Literarnozgodovinski razgledi po Mežiški dolini.

T. S.

O rimski cesti pod Uršljo in še kaj

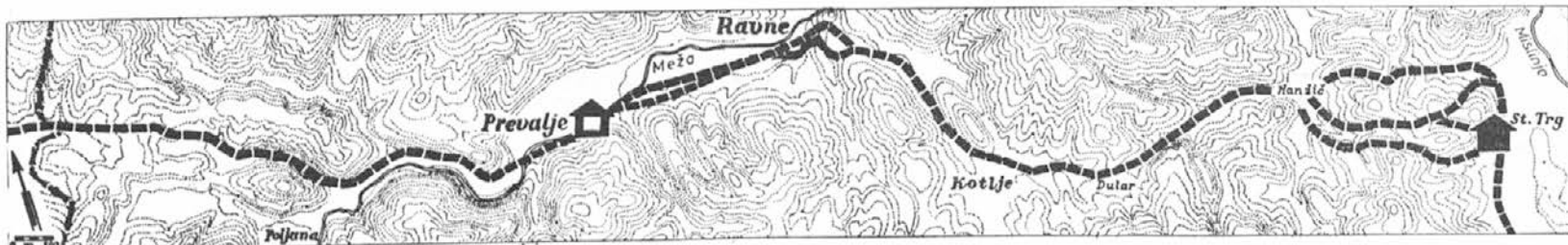
Tistega lepega septembrskega dne je skozi zamotana pota ravenskega obvoza modri spak tovoril nenavadno družbo k domu železarjev na Čečovju. Poleg mariborskega arheologa, ki — priznam — vse premalo prihaja v kraje ob Mežici in Mislinji, sta bila tu še inženir Paul Leber iz Celovca in upokojena učiteljica gospa Ema z Dunaja. Da so se ti trije ljudje iz tako različnih koncev zbrali v srcu Mežiške doline je bila kriva skupna strast — rimske ceste. Podpisani je prišel pravzaprav po službeni dolžnosti, potem ko si je na rimski magistrali okrog Ptuja že nekoliko obrusil pete. S seboj je prinesel dobro novico, da sta ljubljanski sklad za pospeševanje kulturne dejavnosti in mariborski zavod za spomeniško varstvo zbrala nekaj denarja, s katerim bi bilo mogoče izslediti rimsko cesto Celeia—Virunum tudi med slovenjegraškim Starim trgom — Colatijem in državno mejo. In tako je bilo mogoče povabiti tudi gospoda Paula, ki je poleg svoje gradbene dejavnosti že dolgo na neumornem lovu za rimskimi starinami po Koroškem (kar prelistajte zadnje letnike celovške Carinthije!) in je pred leti obhodil to cesto po vsej avstrijski koroški strani. Zdaj ga je pliberški vlakec pripeljal še čez mejo pomagat iskat njeno nadaljevanje proti Celju in zraven se je prismejala tudi gospa Ema, kot je rekla, »samo

učenka« v sencih obeh mož, a že izkušena ljubiteljica teh zanimivih reči.

Potem ko so nas na Čečovju razporedili po prikupnih sobicah železarskega hotela (joj, kako so bile po osemnajst šilingov za naše avstrijske prijatelje poceni!) in ko smo kot vsako dobro stvar na slovenskem tudi ta pričetek raziskovanj proslavili z uvodnimi čašami terana, je bilo treba že koj po kosilu na pohod. S seboj smo vzeli vsak svoje izkušnje: jaz jekleno iglo za iskanje cestnega tlaka, inženir Pavel vne- mo po neumornem povpraševanju za ljudskim izročilom, gospa Ema pa poleg prevajalskih dolžnosti še dobršno mero živga zanimanja. Stvar ni bila prav nič preprosta, vsaj ne v dolini Raven in Prevalj. Na eni strani se je tu železarna razbohotila po dolini in z orjaškimi zamahi že čisto spremenila tla starih polj ob Meži. Po drugi strani pa je neukrotljiva Meža pri Prevaljah od davnine dalje neusmiljeno trgala in odnašala prastara tla. In tudi ljudje po dolini so prišli precej iz vseh vetrov in je bilo treba stare domačine iskati že kar z lučjo. Pa tudi ti nam niso vedeli povedati veliko pravega in tako smo slišali le o preostanku predvojne ceste, ki ga še dandanes krasi drevored, o »remerci« nekje pri Gradisu in še o »občinski poti« ob Meži naravnost v srce današnje železarne. Ozirali smo se tudi za kapelicami in znamenji,

ki rada stoje ob križiščih sedanjih in starih poti in tako smo jo proti večeru prihajali po lepi potlakani poti med njivami naravnost k Brančurniku in njegovemu rimskemu sarkofagu. Čeprav se nam je zdelo, da bi ta pot lepo ustrezala rimski navadi, kar najbolj naravnost priti do cilja, nas je pri kapelici hamburškega muškata bradati birt razočaral: vedel je, kako so nekdanj s kamenjem posipali stari blatni kolovoz čez polje.

Da bi prišli na bolj trdna tla, smo se naslednjega dne zavijugali na Holmec in se razgledali okrog bivše Kraljeve domačije. Železniški prelaz pri predoru blizu meje je bil sumljiv, saj so sledovi stare ceste naravnost čez predor v gozdovih še lepo vidni. Krenili smo za njimi in jih vneto otipavali z jekleno bajalico, da sta bila

To bi bil poskus narisati, kako so Rimljani zgradili cesto od pošne postaje COLATIO v Starem trgu prek Mežiške doline do postaje IVENNA pri Globasnici. Najdb ob njej je na našem področju zelo malo, najimenterneje so pač marmorne grobnice pri Prevaljah, kjer bi morali biti tudi ostanki hiš, če ne bi bila Meža vse spodkopala in odplavila. Ponekod se bomo morali šele odločiti za eno izmed možnih tras, kot je videti pri Starem trgu in pri Ravnah, drugod pa že ozke doline ali vidni sledovi cestišča ne dopuščajo izbire. Toda šele arheološka lopata bo lahko dala k vsemu temu zadnjo besedo. (Risba je izdelana po karti 1:50.000.)

oba prijatelja vzhicena nad odkritjem, kako je mogoče rimsko cesto ne samo videti, temveč tudi slišati. Seveda ne trdim, dokler se ne bom z lopato do kraja prepričal, da je bilo tisto škrtanje pod rušo zares tudi rimsko, a odkrili smo traso stare ceste, ki je brzkone še do gradnje koroške železnice leta 1863 vodila po kar najbolj ugodnem prelazu čez hrib in po čim krajši poti vzdolž proge proti Prevaljam. Toda nižje, v ozki soteski holmskega grabna je potlej zmanjkalo prostora za vse tri: potoček, cesto in železnico in tako sta opuščeno cestišče prerasla trava in grmovje, ponekod pa se je vanj zagrizel utesnjen potoček in z bajalico vred smo zašli v tako deber, da smo se komaj izvlekli iz vode na suha tla železniških tirov. Medtem ko sta prijatelja počivala pod brajdami čuvajnice ob predoru in listala po »Fužinarju«, s katerim so jima postregli domači, sem se z južne strani kar s spakom zapodil po strmih cestišču, kjer mi je jutranji voznik s svežimi kolesnicami pokazal pot. Tako nam je lahko dozorel sklep: s kopanjem bo treba sicer šele preveriti obliko in starost cestišča, toda že ravna trasa brez hudih strmcev in do štiri metre široki ostanki cestišča govore za njeno rimsko poreklo. Saj smo se že večkrat lahko poučili, kako so rimski graditelji cest pred 1900 leti izbirali tako ugodne trase za svoje konjske vprege, kakršne se zde današnjim inženirjem spet primerne za avtomobilske ceste (na priliko tista iz Ljubljane v Zagreb), ali pa celo za železniške proge (kakor tukaj na Holmcu).

Čeprav je prve tri dni prijazno sijalo sonce, nas je deževno jutro četrtega dne pregnalo v Mislinjsko dolino. Po obilnem zajtrku, s katerim nam je po navadi stregel mladi Ivo, smo torej pristali v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu in se pričeli ozirati navzgor v pobočja Grajskega hriba, Proгла in Šanc, da bi uganili, po kateri izmed številnih poti so Rimljani priganjali svoje vprege čez greben v dolino Sel h križišču pri Hanžiču. Stvar je bila kaj nejasna: po domačih govoricah je bilo tod nekoč več starih cest, katera med njimi pa naj bi bila rimska, se ni hotel nihče zakleti, tudi gospod Soklič ne, čeprav je svoj čas že pomagal razkopavati »rimsko cesto« na Legnu, a tukaj v Starem trgu, v drugi fari, ni bil tako doma: Zagnali smo se torej v deževni dan po najsevernejši poti čez Progel. Ko smo grizli kolena po hudem klanecu, ki sicer lepo pelje na vrh grebena, sem tuhtal, koliko parov konj je pač moglo spraviti na vrh rimsko poštno kočijo po cesti, kjer bi se še navzdol ne upal peljati. Nato se je stvar z vremenom vred izboljšala in na slemenu tam nekje pri Trpinjakovih je tekla pot tako naravnost po vrhu,

da je bil inženir Paul ves navdušen zaradi »tipično rimske gradnje cest« in bi v tem zanosu bili skoraj zamenjali ruševine stare domačije pod grmovjem za rimsko trdnjavo. Mlad fant, ki je s koso na rami prišel mimo, nas je potolažil, da je, kakor je slišal zvoniti pri starih ljudeh, rimska cesta bila čisto nekje drugje na južnih prevalih, ki so jih našli tudi graditelji predlanske ceste iz Raven. Šli smo torej rahlo poklapani nizdol proti Hanžiču, še vedno rahlo upajoč v rimsko poreklo tega klanca, po katerem nam je nekdo celo z mopedom pribnel nasproti. In spodaj v dolini se nam je stvar spet zdela bolj rimska in če drugega ne, so številni useki starih cest ena vstric druge pričevali o starem pomenu te prometne smeri. Pri hiši, kjer smo skozi belež še lahko brali »Gasthaus«, sicer ni bilo več gostilne, a smo vendar posedli po pozabljenih stolih ob okrogli mizi na trati in razmišljajoč poslušali živzav selskih šolskih otrok. Tam so nam mimoidoči potem pripovedovali o starem, sedaj že mrtvem Adermašu na Selah, ki je vedel čudno veliko teh reči pa tudi o stari cesti, ki je vodila nekoč tam nekje mimo in so jo pri oranju na nekaterih njivah še pred nedavnim preklinjali.

Sveže novice so nas tako spet pognale na pot in ko smo racali po mokrih njivah po dolini, smo namesto rimske ceste kmalu ugotovili le mokre čevlje, gospa Ema pa

nam je s tistimi izvrstnimi bonboni, ki imajo grozdni sladkor pomešan s kavo, podžigala raziskovalno vneto. Do Adermaša sicer nismo prišli, saj ga tudi ni več doma, pač pa nam je eden izmed mladih koscev, ki so junaško rezali otavo, pokazal pot v hrib proti porušenemu Colatiju pod Starim trgom. V mraku so nam s smrek svetile markacije planinske transverzale, ki naj bi tod imela tudi rahlo rimsko smer, in zatopljeni v poslušanje »žalik-žen« smo šli mimo pečevja, pod katerim je neotesano brenčal v isto smer namenjeni traktor. Na prelazu, ki je kaj ugoden, celo najnižji in brez hudih strmin, je danes spet obnovljena stara taberna, a ne tam niti pri Vaupotovih nam niso mogli vsi zbrani stari in mladi povedati, če smo zares na pravi poti. In tako nam ni preostalo drugega kot v Starem trgu v gostilni pri »Jupitru muhavem« (zakaj pa so nam v črnem vinu postregli tudi z muhami!) skleniti, da v železarskih posteljah, ki so bile še daleč, prepismo vse skupaj.

Da je rimska cesta iz Starega trga proti Selam zares trd oreh, smo se ponovno zavedeli že naslednjega dne, ko so nam tam nekje na pobočjih ljudje pripovedovali o poti, po kateri so nekoč nosili mrtve na starotrško pokopališče. Ob takih govoricah bo vsak iskalec rimskih cest prišpil ušesa. Saj so namreč »mrtvaške poti«, danes po večini opuščeni kolovozi ali pešpota, stran

Po tej poti so nekdanj nosili mrtve na pokopališče v Starem trgu. Voli danes tvorijo premost bližnjemu sosedu, trasa pa ima tako imeniten videz in poteka po tako ugodni legi, da bi jo arheolog že kar na oko najraje pripisal Rimljanom

Tudi tale kolovoz, ki poteka od prevala nad Starim trgom po grebenu severno nad starotrškim Grajskim gričem proti Slovenjmu Gradcu in ima malo dalje v gozdu globoke useke, bi lahko — kot nadaljevanje »Mrtvaške poti« — imel korenine še iz rimskih časov. Kraju pravijo namreč »Judežnica«, kar spominja po arheologu Walterju Schmidu na »Jude, Ajde« in pomeni prav tako staro naselbino kot ledinsko ime Judovje jamo z Mitrovim svetiščem v Rožaneu pri Crnomlju

od novih prometnih smeri, služili ljudem za bližnjice k novim faram na starih krajih, kar jim pogosto izdaja star pomen. Šli smo torej živi po poti za mrtve in po zlozlih strminah, po starih gozdnih usekih, ki še dobro služijo pešcem, prispeli na prisojna pobočja grebena, kjer se je nekaj domačij ugnezdilo na »stari stezi«, kakor so vedeli povedati ljudem geometri. Čez vrh smo po ozki globači med Grajskim hribom in Šancami kot bi trenil spet našli pot v Stari trg, na žalost pa vseeno rahlo zagrenjeni. Tudi ta »rimska cesta« je pokazala hudo lepoto napako, ki je do nanes nismo mogli preboleti. Na prevalu, prav pred ciljem, sta šli obe smeri tako očitno navzkriž, da jih nismo mogli zvezati niti z bajalico in smo molče sklonili glave, pripravljeni na dolgo zimsko premišljevanje.

Zato pa je šlo bolj veselo med Selami in Ravnam, ker po dolini ni bilo velike izbire. Hribovske steze za rimske vozne ceste niso prišle v poštev, saj so se jim tod na poti na Koroško lahko lepo izognili. Peljali smo se torej lepo počasi proti Kotljam in videvali rimsko cesto zdaj pod nami, zdaj na pobočju tik nad sedanjo, kakor so se pač kazale ozke police ob bregu. Tod so povsod že zelo stare poti in najmlajša se veže z najstarejšo. Tam pri Dularju, na prevalu in stari koroško-štajerski meji, tam je bilo seveda poprej nekoliko drugače. Ko smo posedli za mizo prijazne gostilne, nam je gospodinja postregla z metinim čajem, a tudi z novico, da je stari cestni prelaz bil nekoliko višje pri sosedu, pri stari gostilni, ki so ji vozniki rekali tudi »zadenivogo«, beseda sama pove, zakaj. Vendar pa si je po dolinici z nami vred utrla pot h Kotljam. Seveda smo tam šli najpoprej k »rinskemu vrelcu«, že zaradi izvrstne hotuljske slatine, a tudi zaradi tistega marmornega Rimljana, ki pri »Uljaniku« v parku nekaj piše na svitek

na svojem kolenu. Morda pa piše tisto zgodbo, kako so ga selili iz Zagradov, da bi tod pod Uršljo goro vzbudil vtis rimskega vrelca in slatini bolje utiral pota v širni svet, kot so to lepo pogruntali nekdanji lastniki. Videli pa smo tudi hotuljske spomenike in gospodu Paulu ni bilo treba prav nič razlagati divjanja nacistov po teh krajih, saj jih je dobro poznal iz svojega petletnega bivanja v taboriščih in je prav tu na obronkih Kotelj srečal enega svojih dachauskih sotrpinov. A čudil se je vendarle našim ljudem, ki so povsod tako radi pokramljali z njim tudi po nemško, da jim je v srcu tako brž skopnelo sovraštvo, in rad je bil med njimi.

Medtem ko je gospa Ema slikala Prežihov grob, sva se z inženirjem zastrmela v južno pobočje brdinskega grebena tam onkraj hotuljskih njiv, kjer je nekoč mimo Kotelj morala peljati rimska cesta. Zakorčili smo tja in zares našli zapuščene useke, pod travo je škrtalo kamenje cestišča, ljudje pa so nam pripovedovali, kako so pred nedavnim tod že merili traso za novo ravensko-slovenjegraško cesto. Šli smo za njo, a so nam jo Hotuljščica in plazovita pobočja nekoliko zgodli, da je nismo mogli izslediti do Raven in bomo morali še ugibati, kje je zavila čez Preški vrh. Na jugu gre sedanja cesta, tista stara pri Javorniku pa ima na obeh straneh lepe useke, le da ne vodijo čisto v pravo smer. Pa saj je na svetu tudi mnogo drugih skrivnosti in do konca svojega bivanja na Ravnah nismo razvozljali uganke, zakaj je v lepih sobah doma železarjev voda tako muhasta in ponehava teči tako nepričakovano, čeprav večinoma le za kratek čas. Morda pa je imelo to tudi svoj dobri namen, zakaj takole lepo namiljen po obrazu sem lahko, čakaje na povratek vode, nemoteno razmišljal tudi o rimski cesti in njenih skrivnostih, ki so me pravzaprav pripeljale sem.

V zadnjih dneh našega popotovanja je spet prijazno sijalo sonce, plešasta Uršlja gora se je bočila v sinje nebo, na njenih pobočjih so zamolko odmevali ritmi motornih žag in izpred »smučkoče« nad podirajočim se Štralekom (pač Šratnek, op.ur.) je bil prekrasen razgled. Ozirali smo se tudi tja proti zahodu k lipi pri Hermankovem sedlu nad Mežico in iskali pota, po katerih naj bi, kakor nam je pripovedoval nestor doline, sivolasi Sušnik med sinovi na Prevaljah, v davni dovedile stare ceste mimo Šmohorja, Lobasa, Žerjava, Pučeva... Nismo verjeli, da bi bile že rimske, pa smo se razgledovali pri Šmohorju, na Lešah, pri sveti Ani in Bolfenku in izpred Hermankove lipe. Je to prijazen svet pod gorami, s soteskami ločen od Meže, a pota, ki se vijejo po pobočjih in čez globeli potokov in prek grebenov niso prav nič rimska. Spak je s svojimi dvanajstimi zapreženimi konji sicer prihajal iz Mežice skoro 300 metrov visoko na preval, da bi tudi užival ob lepem razgledu, praktičnim Rimljanom pa ne bi smeli pripisovati, da bi se ubadali s takimi strminami, ko so imeli spodaj ob Meži široko in sončno dolino na voljo. Tam spodaj so tudi rimske najdbe: vseh tistih šestdeset ali še več marmornih kamnov, ki so jih našli ob Meži v Zagradih, oba leva, ki ju je Meža prikotalila do Raven, pa drobni rimski predmeti od tod in ondod. Tu zgoraj pa smo lahko zasledili le govornice o »starem klostru« pri Papežu in vedeli smo za rimski marmorni spomenik pri sv. Lenartu na Platu, a napisnih kamnov romaniziranih domačinov, kakršnih eden je tudi v cerkvi na Poljani, je najti po hribovitih krajih drugod še več.

In tako se je približalo slovo. Za konec smo pogledali še k Rehtu nad Mežico, da bi tudi tod videli na avstrijsko koroško stran, od koder je pradavna pot prihajala iz Pliberka. Gostilne na prelazu sicer ni več, zato pa nam je gospodinja sosednje domačije postregla z moštom, črnolasi lepoteč s karavle pa nas je napotil k razgledni točki pri razrušenem znamenju nad njo. Tja nas je »za vsak slučaj« popremil graničar, postaven fant iz Like in opazovali smo greben sv. Heme nad Globasnico, pod katerim je bila ob Colatija prva naslednja postaja ob virunski cesti — Juenna. A po teh strminah tja ni vodila pot, čeprav je tudi ta cesta že stara in je brzkone šla naprej ob Meži in morda čez Sleme v savinjske kraje. Toda ne s tega mesta ne drugod nismo mogli odgonetiti, če so svinec v Mežici našli že Rimljani. Svinčene predmete so imeli na Koroškem že predrimski Noriki, Rimljani so ga uporabljali tudi pri gradnjah za vezavo klesanih kamnov, če so ga pa tudi kopali tod, nam je ostalo uganka. Pa si niti nismo belili glave z njo, saj so nam spodaj v hotelu Peca tako lepo postregli z dobro jedjo in številnim posodjem, da smo ob navdušenju pozabili na »stare« skrbi. K črni kavi so bile na krožničkih priložene celo rožice kot skromna, a ljuba pozornost do gostov. Ker nisem pil kave, jih žal nisem bil deležen in sem se moral zadovoljiti z lasom v juhi, a prosim vas, kaj je na svetu popolnega?

Potem ko je prometnik na prevaljski železniški postaji razdelil vozne listke tako, kot so jih ljudje zahtevali — v Pliberk, Sinčo ves in Celovec (na listkih je seveda pisalo drugače) in so cariniki gospe Emi

Kurir CKJ Rudi Slivnik pripoveduje

Letos oktobra je umrl Rudi Slivnik, vrtnar na Prevaljah, star partijski sodelavec in ilegalce, že leta 1927 član SKOJ. V takratnem političnem boju so zoreli tudi mladi ravenski fužinarji — skojevci. Nekateri od njih zasledimo v naslednjih letih v važnem poslanstvu:

Drago Luter-Bratec je kurir kominterne po vsej Evropi, Ivan Kokal-Imre se bojuje v Španiji, vrtnar Rudi Slivnik omogoči CK KSJ glavno javko v Ljubljani in večkrat potuje prek meje na Dunaj, kjer je bil v emigraciji naš takratni CK KSJ.

Požrtvovalnemu ilegalcu v spomin objavljamo njegovo pripoved.

Rodil sem se dne 2. 2. 1909 na Ravnah na Koroškem kot sin pudlarja ravske železarne. Oče me je že v mladih letih učil, kako se mora delavski razred boriti za svoje pravice.

Ko sem končal leta 1922 osnovno šolo, sem se šel učiti za vrtnarja v vrtnarijo grofa Thurna. Tamkaj sem se kmalu povezal z mladinci, pristopil k Svobodi in deloval v telovadni sekciji, pozneje pri pevskem društvu in končno še v jeklarski godbi.

Od leta 1927 dalje sem aktivno sodeloval v SKOJ in KP z naslednjimi tovariši: Ivan Teršek, Emerik Stalcar, Franc Mezner, Ivan Golob, Franc Lepko, Lovro Kuhar, Ivan Kokal, Ivan Fajmut, Karel Luter, Matija Vavče ter še z nekaterimi drugimi, za katere pa nisem točno vedel, če so komunisti oziroma simpatizerji. Prva sta me povezala s partijskim delom Kuhar in Teršek. Pri Svobodi smo peli, po petju pa zahajali v gostilno »Štrudl«. Pomnim še dobro pogovore glede Kuharja, ker smo mnogi mislili, naj bi bil Lovro Kuhar delavski poslanec. In tako sem prišel z njim v razgovor, on pa mi je kar dejal, naj bi jim tudi jaz pomagal. Odslej me je pričel Kuhar pošiljati k Teršku, včasih pa Teršek mene h Kuharju in Ivanu Fajmutu. Ta Fajmut je odšel leta 1929 z Lutrom v Rusijo, kjer je med vojno izginil. Tistega dne leta 1929, ko sta Luter in Fajmut emigrirala, smo se slikali in je fotografija še ohranjena pri meni.

Od moje vključitve v partijsko organizacijo smo se mladinci, ki smo delali v mladinski organizaciji, skrivaj sestajali ter prejemale naloge od starejših članov. Ko je prišel leta 1926 k nam član PK Franc Wankmüller, ki je bil zaposlen v ravenski železarni kot ključavničar, je partijsko in skojevsko življenje močno oživilo. Sestajali smo se na Navrškem vrhu, večkrat pa tudi v vrtnariji. Mi mladinci smo bili v glavnem sodelavci in simpatizerji partije; legitimacij nismo imeli, smo pa disciplinirano prispevali stalno denarna sredstva za rdečo pomoč.

Ob Vorančevem begu iz Jugoslavije leta 1930 sem že bil uslužben v Rogaški Slatini

pokukali v torbo, če ni morda poleg lepih vtisov in novih spoznanj odnesla še kaj drugega, je vlakec odsopihal čez Holmec, jaz pa sem se s Spakom napolnil še enkrat vzdolž rimske ceste, da bi se za prihodnje leto domenil z njo za ponovno srečanje.

Stanko Pahič

v zdraviliški vrtnariji, kamor sem odšel zato, da bi se čim več naučil (od 5. 4. 1930 do 30. 9. 1931). Iz tega svojega novega bivališča sem bil še vedno v povezavi z Ravnam, kjer je prišlo do velikega razbitja naše dotakratne partijske organizacije. Ko se je vrnil leta 1931 iz vojske Ivan Kokal, sva se nekoč sestala na Ravnah, kjer sem bil na obisku pri svojih starših. Dobro se spominjam Kokala, kako mi je svetoval,

Rudi Slivnik l. 1931

naj bi se zaposlil v Ljubljani, kjer bi bila tako potrebna partijska javka. Slučajno me je v tisti dobi vabil v službo v Ljubljano neki gost, ki je bil v Rogaški Slatini na zdravljenju, in sicer v vrtnarijo ljubljanskega škofa, torej prav tja, kamor so si želeli ravenski komunisti poslati človeka. Tako sem prišel 1. oktobra za vrtnarja v Ljubljano, kjer sem ostal v škofovski vrtnariji do 31. marca 1935, ko sem odšel k vojakom. Ta vrtnarija je bila v Ljubljani na Sv. Petra cesti št. 91. Ko je pobegnil leta 1932 orožnikom Ivan Kokal in emigriral, se je tedaj oglasil pri meni v Ljubljani moj bivši sošolec Drago Luter »Bratec«, ki je prišel (poleti) po naročilu kominterne, oborožen z marksistično teorijo, iz Moskve v CK KPJ, ki je bil tedaj na Dunaju. Ko je prišel poleti 1932 v Ljubljano, me je takoj poiskal in pritegnil k političnemu delovanju. »Bratec« je ostal vse poletje v Ljubljani oziroma je večkrat odhajal in se vračal. Pri meni v vrtnariji je delal neke zapiske — koncepte. Tedaj je organiziral tehniko! V tehniki sem sodeloval in so mi zaupali veliko, odgovorno delo. Najprej sva si organizirala po »nepravilni« poti pisalni stroj, ki smo ga nujno potrebovali v našem tehničnem vodstvu. Vse je šlo gladko. Naloga smo vestno in točno izvrševali. Oskrbovati sem moral razne legi-

timacije Planinskega društva, ki sem jih oddajal pokrajinskemu komiteju, ki jih je rabil za svoje člane v ilegali in emigrante, ki so jih potrebovali kot osebne izkaznice. Organiziral sem tudi nekaj potnih listov za potovanje v tuje države, prevzemal razni propagandni material ter popravljaj in lepil kovčke z dvojnimi dnom. Taka dela sem opravljal do konca aprila 1933.

S tiskanjem smo pričeli v vrtnariji v začetku leta 1933, vendar je Luter začel oddajati koncepte kaj kmalu nekam drugam v razmnoževanje.

Meseca maja 1933 sem prevzel glavno javko KPJ. Škofijska vrtnarija v Ljubljani je bila kot nalašč za javko, in sicer zato, ker je lahko prihajalo v vrtnarijo veliko ljudi. Tako so hodili v vrtnarijo kurirji CKJ, ki je bil tedaj na Dunaju. Večinoma so bile to ženske, kot na primer Ela Schüch, ter Drago Luter, ki je bil tudi poleti 1934 v Ljubljani. Ko so ga npr. poklicali tedaj nazaj v CK na Dunaj, sem mu jaz poravnal račun za delo nove obleke, ki ga še imam ohranjenega in je datiran z 20. 6. 1934. Na mojo javko so hodili tudi mnogi ljudje, ki so morali v emigracijo, ker so bili kot komunisti preveč kompromitirani v naši državi. Strah me je postalo, ker so nenehno prihajali k meni tudi člani-ilegalci pokrajinskega komiteja. Sumljivo je bilo lahko vsakomur, ker je prihajalo k meni preveč moških, zato sem jim dajal šopke cvetic, ki so jih nosili v rokah in se prikrivali tako oni kot jaz. Prihajali so ilegalci LEVEC (Edvard Kardelj), KOS (Boris Kidrič) ter »Bratec« (Drago Luter, fužinar z Raven, pozneje kurir kominterne, izginil v jeseni 1945). S Kidričem sem delal do zadnjega, preden sem odšel k vojakom. Po naročilu gornjih treh sem prejemal po pošti razne vrtnarske strokovne knjige iz inozemstva, kar mi je bilo potrebno za strokovno dejavnost, toda v platnicah teh knjig so bila dobro skrita pismena navodila in stisnjeni bankovci-dolarji, franki in švedske krone, zato sem te knjige oddajal tov. Levcu in Kosu.

V tem času sem odšel po naročilu naših tovarišev, ki so imeli vodilno vlogo, kot kurir CKJ na Dunaj. Da bi ne bilo sumljivo, sem vzel s seboj tudi svojo mater. Prvič sem potoval na Dunaj poleti 1934, še preden je bila partijska konferenca v Medvodah, drugič 15. 12. 1934. Vrnil sem se 28. 12. 1934 v Ljubljano. Na Dunaju sem se javil pri tovarišu Marku, kamor me je povedel neki LENC, ki je bil nekak »upravljač« CKJ na Dunaju. Ta je prišel namreč k meni na zvezo, povedal, kje bom spal, kam lahko zahajam, kdaj se bom vrnil; prinesel mi je vozno karto. Tačas sem imel na Dunaju tudi razgovore; klicali so me z ilegalnim imenom »Zelenaš«. Že omenjeni LENC me je odvedel k Marku. Skupno sva odšla v kavarno Künstler na Ringu. Tam sem srečal meni do tedaj neznanega sekretarja CK KPJ Sommerja (to je bil Gorkić), ki me je spraševal o razmerah v Ljubljani. Čez tri dni so mi pripravili dva kovčka ilegalne literature, ki sem ju srečno pripeljal v Ljubljano.

Avgusta 1934 sem dobil nalogo od »Bratca«, naj pripravim prostor za partijsko konferenco Slovenije. Posrečilo se mi je najti prostor, toda proti plačilu. To sem

javil tovarišema Levcu in »Bratecu«. Bila sta zadovoljna, le na to sta me opozorila, da mora biti prostor varen. Prostor sem našel v poletni rezidenci škofa Rožmana v Medvodah, to je v gradu Goričan, kjer sem vsako soboto urejeval park. V tem dvorcu je stalno živel škofov polbrat Alojz Rožman, ki se s škofom ni kdove kako dobro razumel. Spominjam se še odgovora, ki mi ga je dal na moje vprašanje: »Si zno-rel?« Toda kmalu sem ga prepričal, da je prostor treba najti in da za to ne bo zvedel nihče razen njega in mene. Ta razgovor sem pričel z njim težko, ker nisem vedel, kakšno stališče bo zavzel. Ker sva bila dobra prijatelja, sem ga za stvar pridobil. Najprej me je vprašal, kdo mu bo plačal nagrado, ker se na nikogar ne zanese. Od lastnega prihranka sem mu dal takoj 3.000 dinarjev akontacije. Na dan konference so me zadolžili, da sem vodil delegate v dvorec v škofovo dvorano, kjer je bila konferenca. Med delegati sem poznal tovariše Rudija, Levca in Kosa. Presenečenja se nismo bali, ker je škof tedaj birmal po Dolenjski. Za vse delegate sem priskrbel hrano v dvorcu. Za kritje stroškov sem dobil denar od CK KPJ. Prišli so tudi delegati iz drugih pokrajin. Kuharica Dorica je menila, da so gostje planinski izletniki, kosilo pa jim je serviral škofov brat — oba sta prejela za uslugo dobro plačilo in z menoj vred molčala. Vsi delegati so po končani konferenci dvorec zapustili brez nezgode.

Leta 1934 mi je prišel povedat, menda tovariš Kos (ali Levec), da sem pri oblasteh kompromitiran in naj zapustim Slovenijo. Škofa sem prosil za dovoljenje, da bi šel v Celovec k okulistu dr. Pučiju. Z rednim potnim listom sem odpotoval na Dunaj in se oglasil na javki v XXI. okraju v Belagardstrasse. Tam sem ostal kakih deset dni. Tedaj so ubili Dolfusa, stanje je bilo izredno napeto. Sestajali smo se v kavarni Künstler, kjer je bilo nekako shajališče Slovencev. Prišla sta tudi Marko in Sommer, ki sta se zanimala za razmere v Ljubljani, za gladovno stavko v Trbovljah in če sta policijska šefa Jagodič in Vrečar, ki sta brez usmiljenja pretepala naše tovariše, še tako surova. Že čez nekaj dni mi je sporočil Sommer, da bom odšel v Rusijo, kmalu zatem pa me je obvestil, da je bil

sam na moji javki v Ljubljani ter se prepričal, da nisem izdan, zato se naj vrnem v Ljubljano, ker sem tam najbolj potreben. V Ljubljano sem se vrnil 28. 12. 1934.

Da bi zopet vzpostavil prekinjeno zvezo med PK in Ravnami na Koroškem, sem poklical v Ljubljano Matijo Vavčeta, ki se je sestal s Kosom. Jaz sem mu vrnil potne stroške. Tudi v Celovcu sem organiziral postojanko pri razvozniku piva podjetja GLOCKE Francu Lutru, ki je bil brat našega »Brateca«. Pri njem so za nekaj časa lahko našli prenočišče naši ilegalci in kurirji.

Meseca novembra 1934 je odšel v SZ iz Ljubljane tovariš Levec. Pred odhodom je prišel k meni in mi naročil, naj ne dopuščam, da bi hodili k meni na javko kompromitirani tovariši. Stisnil mi je roko, to je bilo najino zadnje srečanje. Tudi »Bratec« je odšel. Pozneje je bil na delu v Franciji. Od starih članov je ostal na delu v Ljubljani le še tovariš Kos. (»Bratec«, ki je bil odlični organizator, je potoval stalno po nalogu kominterne po Evropi.)

Dne 10. 4. 1935 sem odšel k vojakom. Tedaj je prišel tovariš Kos in mi naročil, naj se potrudim, da bi imela zvezo tudi v vojski. Zares sem tam organiziral zvezo z Jožetom Knezom, rojakom z Raven na Koroškem, ki je delal v vojno tehničnem zavodu. Ta je pripeljal na prvi sestanek tri nove simpatizerje, ki smo jih kmalu vključili v članstvo. Ko sem odšel na dopust, sem pobral doma precej skrite partijske literature.

Po odsluženju vojaškega roka sem dobil službo na Bledu v hiši ministra dr. Šveglja. To je bilo v letih 1937-38. Tudi na Bledu sem se povezal z levičarji, z nekim kovačem in na naše sestanke je prihajala ter z nami sodelovala ilegalka Jožica, ki je prišla iz Rusije.

Ko sem kot vrtnar odšel leta 1939 v Beograd, sem se na Topčideru priključil celici. Sodeloval sem pri manifestacijah ob prihodu prvega poslanika Sovjetske zveze Plotnikova v Beograd, prav tako pa tudi pri demonstracijah ob podpisu pakta s Hitlerjevo Nemčijo dne 27. marca 1941.

(To je razširjena pripoved Rudolfa Slivnika, vrtnarja s Prevalj, zapisal jo je Bogdan Žolnir.)

Blaž Kajzer

Budimpešta — Praga — Dunaj

Ko se napotiš v tuje kraje, si vedno ustvariš o tamkajšnjih mestih in ljudeh svojo predstavo. Tako smo tudi sedaj ugibali, kako je tam, ko smo se odpravljali, da si ogledamo znamenitosti treh svetovno znanih prestolnic držav srednje Evrope, ki imajo bogate arhitektonske spomenike, kulturo in pestro preteklost. Pričakovali smo mnogo lepega in nismo se prevarili.

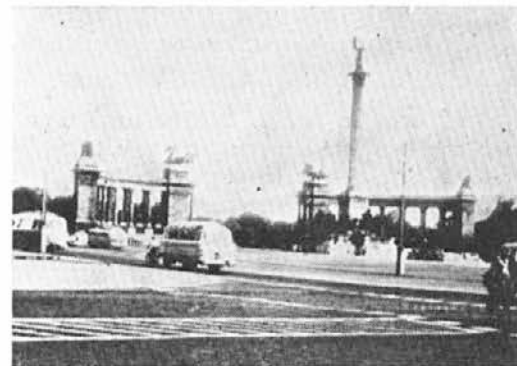
Madžarsko mejo smo prestopili pri Lentenyju. Carinske formalnosti so bile hitro opravljene. Naša prva postaja na poti je bilo Blatno jezero. To je madžarsko »morje« in središče njihovega turizma, znano in zanimivo po svojih goricah in dobrem vinu, ki ga tukaj pridelajo.

Po krajšem počitku in prvih težavah seznanjanja z jezikom smo nadaljevali pot proti Budimpešti, kamor smo prispeli v popoldanskih urah in si bežno ogledali mesto.

Budimpešta je eno najstarejših in hkrati najmlajših mest Evrope. Ima več kot 2000-letno zgodovino, kot moderno vlemesto pa je stara šele 100 let. Današnja Budimpešta je nastala z združenjem treh sosednih mest: Budima, Pešte in starega Budima. Na severnem obronku gozdnatega venca gričev, ki obdajajo Budim, se nahajajo najstarejši spomeniki mesta. V današnjih dneh so nastale slikovite moderne mestne četrti; pomembne zračne poti, avtomobilske ceste

in železniške proge se tu stikajo in križajo. V nešteti restavracijah in ekspresih so na voljo okusna jedila in izvrstna vina.

Naša pot, ki nas je vodila po tem dvomilijonskem veselem in razgibanem mestu z živahnim prometom in širokimi avenijami, nas je popeljala v srce Budima med srednjeveške znamenitosti mesta. Po strmi poti smo se povzpeli na grajski grič ob Donavi, na katerem stoji Matjaževa cerkev — najlepša stvaritev madžarske gotike s svojo čudovito pisano in svetlečo se streho, ki je vidna daleč okrog. V njej so skozi 6 sto-

Budimpešta — Trg herojev

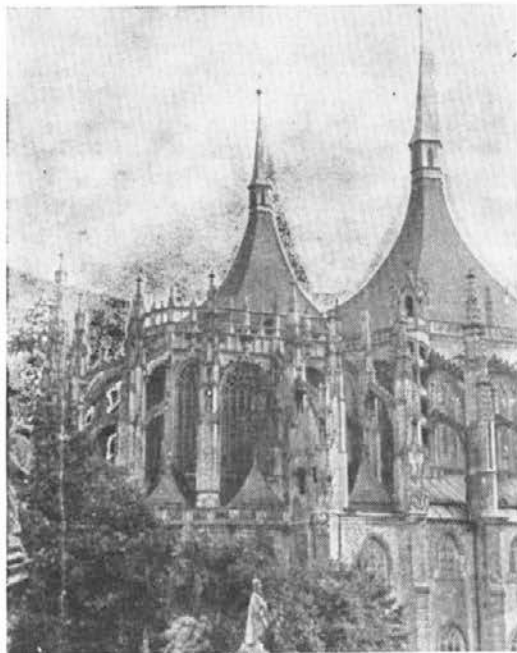
letij kronali madžarske kralje. Nedaleč od tu stoji Magdalenski stolp iz 15. stol. Pri obnovitvenih delih v zadnjih letih so bile tu pod plastmi ometov odkrite freske meščanskih hiš — grajenih v gotskem in renesančnem slogu. Nekdanji kraljevski grad z veličastno kupolo služi po obnovi in odstranitvi sledov zadnje vojne za knjižnice, muzeje in druge kulturne institucije. Ob gradu stoje beli stolpi in obzidje Fišerjeve trdnjave iz 19. stol. Med hribi in Donavo pa leži kopalnišče, katerega kupole in turške kopeli izvirajo iz časov turške gospode, ki je bila tu v 16. in 17. stoletju.

Po zanimivem ogledu smo se vrnili nazaj k Matjaževi cerkvi, od koder se nam je odprl čudovit, nepozaben pogled na mesto, ki se je kopalo v srebrno zlati svetlobi zahajajočega sonca, ki mu je dajalo še poseben čar. Toda naj so se krasote, na katerih se je ustavljalo oko, še toliko ponujale, treba je bilo tudi jesti, saj smo postali že pošteno lačni.

Prvo presenečenje pri večerji je bila jugoslovanska zastava, postavljena sredi mize; toplo smo jo pozdravili. Še pogled k sosedom in že smo se znašli v družbi ljudi različnih narodnosti — večinoma iz vzhodnoevropskih držav.

Budimpešta pa ni lepa samo podnevi, temveč tudi ponoči, ko mesto zažari v tisočeri barvah. Še posebno čudovita je vožnja prek elegantnega Margaretinega mostu, po cestah, ki potekajo v koncentričnih krogih. Središče vsega veselega in prijetnega je Donava s svojimi restavracijami in z razvitim nočnim življenjem, ki privablja tuje turiste.

Naslednji dan našega bivanja v Budimpešti smo namenili Pešti, ki leži na levem bregu Donave in je bila zgrajena v novejšem času. Tu smo si ogledali galerijo slikarskih del največjih italijanskih, španskih in nizozemskih umetnikov. V bližini galerije v mestnem gozdičku se nahaja prijetna restavracija Gundel, kjer nudijo utrujenemu popotniku razne madžarske jedi in osvežujoče pijače. Od tu nas je vodila pot

Katedrala sv. Barbare — Kutna Hora

v muzej nakita, kjer je na ogled dragoceni Esterhazijev nakit iz kovanega srebra in zlata. Žal nam ni preostalo dovolj časa, da bi si ogledali še ostale zgradbe, kot parlament, akademijo znanosti in opero.

Izmučeni od večurnega tavanja smo si poiskali prijeten kotiček za oddih na Margaretinem otoku, ki predstavlja pravi »raj« za mlade in stare.

Naš čas obiska je potekel, morali smo pohiteti v hotel, da se poslovimo od Budimpešte in kmalu tudi od Madžarske. Odhajali smo, vendar po drugi poti, ne po isti, po kateri smo prišli. V zadnjem pozdravu in pogledu na mesto smo si zaželeli, da bi se ponovno vrnili in spet doživeli čar ter privlačnost Budimpešte iz njene preteklosti in sedanosti.

Lepo vreme in živahni vodič sta skrajšala razdaljo med Budimpešto in Bratislavo, kjer smo se zadržali na kratkem obisku, da si ogledamo mesto.

Prijetno se je sprehajati po širokih, snažnih in lepo urejenih ulicah, kjer so izložbe okusno in nevsiljivo urejene. Mesto je zelo prometno. V njem srečuješ veliko avtomobilov vseh mogočih registracij. Na ulicah je predvsem mladina, posebno pozornost pa vzbujajo vesela in privlačna slovaška dekleta, ki smo jih z zanimanjem opazovali.

Napravili smo še nekaj fotografskih posnetkov in že smo se morali posloviti.

Noč se je že spustila na zemljo, ko nas je sprejelo Brno. Namestili smo se v prijetnem hotelu, kjer so nam odlično postregli z večerjo. Drugi dan zjutraj smo si ogledali mesto.

Veliki industrijski objekti, moderni obrati, prekrasna okolica so glavne značilnosti Brna (300.000 prebivalcev). Dva vitka stolpa Petrove katedrale na hribu bogatita sliko mesta. Zanimiv je bil ogled starega gradu Špilberg, ki spominja na mračne čase, ko je služil za Bastiljo stare avstro-ogrške monarhije, v kateri so bili zaprti mnogi borci za svobodo češkega in slovaškega naroda.

Razen zgodovinskih spomenikov ima Brno tudi lepe moderne zgradbe. Še posebno pa je znano po svoji vsakoletni mednarodni razstavi, Brno pa ima tudi vse pogoje,

da nudi tujim obiskovalcem ugodje. Živahno kulturno življenje, koncerti, kabareti in nočni lokali z zabavnim programom skrbijo za kratek čas. Morda še ena značilnost mesta, ki sem jo prepisal z vrat Petrove katedrale, ki ima pozlačen oltar (11 m visok in 4 m širok): »Za spomin na osvoboditev Brna od Švedov, ki so ga oblegali 1645. leta, zvonil v cerkvi opoldne ob 11. uri.« Naj vam to opišem! Po trimesečnem obleganju mesta, ki se ni hotelo predati, je zapovedal general Torstenson poslednji napad, ki naj bi trajal točno do poldneva. Če do omenjenega časa ne bi zavzeli mesta, naj bi prenehali z obleganjem. Iz nerazjasnjene vzroka je pekarski vajenec zazvonil namesto opoldne ob 11. uri. Vojska, ki je slišala zvon, je prenehala z napadom in tako je bilo mesto rešeno.

Nedaleč od Brna (21 km) leži Slavkov (Austerlitz), znan po zgodovinski bitki treh cesarjev. 4. decembra 1805 je prispela Napoleonova armada na ravnino Slavkova. Napoleon je izbral ta prostor za obračun s svojimi sovražniki. Nasprotnikova vojska je bila pod poveljstvom cesarja Franca Jožefa I. in ruskega carja Aleksandra. Napoleon ni slučajno izbral tega terena. 5. decembra je bila namreč obletnica njegovega kronanja za cesarja Francije. Cesar je upal na srečo in na to, da bo na obletnico svojega velikega trumfa dosegel še enega. Nastanil se je v gradu Slavkov. Njegova soba je še danes prav takšna, kot je bila takrat. 5. decembra 1805 se je začela bitka treh cesarjev, ki naj bi prinesla Napoleonu gospodarstvo nad vso Evropo. Sonce še ni zašlo nad Slavkovom, ko je avstrijski cesar osebno izročil meč predaje Napoleonu. V spomin na zgodovinsko bitko je bil zgrajen spomenik pri Bedžihovicah. »Spomenik miru« stoji zraven muzeja na griču Pracky Kopec.

Od Brna smo nadaljevali potovanje po mehko valoviti pokrajini proti Pragi. Med potjo smo se ustavili v znanem mestu Kutna Hora. Prelepo lego tega mesta dopolnjujeta gotška katedrala sv. Barbare in italijanski dvor »Vlašsky dvur«. Kutna Hora pa je znana tudi po rudnikih srebra, ki so v srednjem veku predstavljali kovačnico denarja češke kraljevine.

Po dolgi vožnji smo se pripeljali v češko prestolnico Prago. Pred hotelom so nas vljudno opozorili, naj ne napravimo prevelikega hrupa. Verjetno je uprava hotela imela slabe izkušnje z Jugoslovani. Hotel, v katerem smo se namestili, res ni bil slab. Lepe starinske sobe s hladno in toplo vodo, opremljene s telefonom in radijskimi aparati, ustvarjajo posebno prijetno vzdušje.

Pred večerjo sem pogledal še v knjigo obiskov in videl, da v Prago prihajajo turisti z vsega sveta. Saj pa je Praga mesto, ki je vsakemu turistu všeč in se v njej tujec kmalu počuti domač. Pražani so ljubezni ljudje, navajeni turistov. Tu srečuješ vse vrste ras in po ulicah slišiš najrazličnejše jezike.

Na predlog našega vodiča smo se odpravili s tramvajem, ki je tukaj priljubljeno prometno sredstvo, k starim znamenitim pivnicam »Pri Fleku«. V prijetnem družabnem vzdušju, ki smo ga zalivali z odličnim pivom, smo prepevali slovenske narodne pesmi do takrat, ko smo morali zapustiti pivnico. Ura je bila že 11. Takrat zapirajo vse

lokale. Toda nemirna slovenska žilica nam ni dala miru, pa smo zapeli še eno slovensko kar na ulici. To pa je bilo preveč za hladne živce praških policajev, ki so nas začeli prepričevati, da nismo doma. Malce užaljeni, vendar dobre volje smo odšli k počitku, da si nabereemo novih moči za naslednji ogled mesta.

Tri karakteristične zgradbe krasijo panoramo Prage. Zidovi Višehrada na griču v južnem delu mesta, podoba Hradčanov in katedrala Sv. Vida. 1000-letno mesto z zakladnico starih zgradb in umetniških del dopolnjujejo nova delavska naselja v predmestju Prage. Slikovito in živo mesto, v katerem te prva misel popelje v muzej.

V starem delu mesta, ki ga obkrožajo romanske in gotske zgradbe, vzbujajo pozornost astronomska ura iz 14. stol., delo prof. mat. Hanoša s Karlovske univerze.

S Smetanovega obrežja je najlepši pogled na praški grad — nekdanji kraljevski dvor, sedaj sedež češke vlade. Na svečanem dvorišču sprejemajo obiske tujih državnikov. V severnem delu gradu, ki je bil postavljen v letih 1589—1596, se nahaja španska dvorana, zgrajena v čast španskemu kralju Filipu. Južni del svatovskega hrama krasijo velika rozeta z barvnim mozaikom, z motivom poslednje sodbe. Mozaik je delo narodnega umetnika Maksa Švabinskega. Na dvorišču sv. Jurija stoji plemiški inštitut. V njem je Marija Terezija vzgajala plemiška dekleta in jih pošiljala vohunit na tuje dvore.

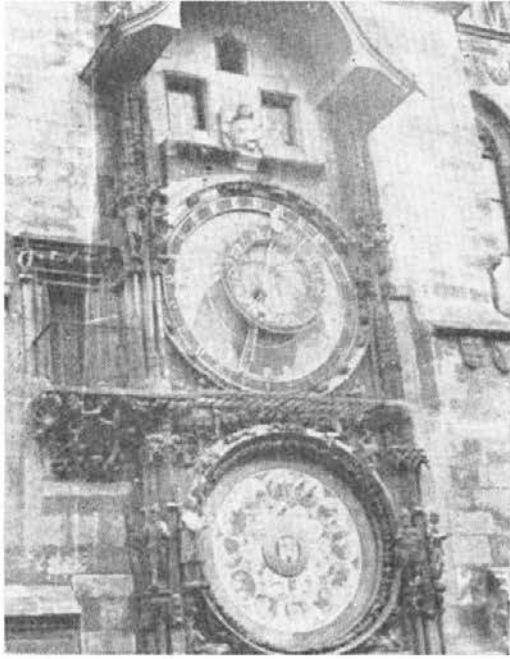
Grobnice čeških kraljev so v kapelici sv. Vavčava. Na stenah kapelice so freske iz 14. stol., okrašene s 1345 dragulji. Zanimiva je tudi zakladnica s kraljevo krono, plaščem in žezlom, zaklenjena s sedmimi ključi.

Omenil bi še zasluge Slovenca, pokojnega univ. prof. Jožeta Plečnika, ki je veliko prispeval k obnovitvi praškega gradu. Njegov je tudi obelisk, ki krasijo dvorišče Hradčanov.

Z vzpetine pred praškim gradom je prekrasen razgled na Prago, na seminarske vrtove in pobočja Strahovskega samostana. Romanska stavba iz 1140. leta je dobila

Svatovski hram na praškem gradu

Astronomska ura iz 14. stoletja

današnja podoba v 18. stol. Zgradba je razdeljena v več dvoran. V filozofski dvorani, okrašeni s freskami, je boben, na katerem so na poseben način nameščene knjige. Z obračanjem si lahko bralec poljubno izbira zaželeno knjigo.

Zanimiva je tudi teološka dvorana z bogato zbirko verskih knjig (100.000). Najstarejša med njimi izvira iz druge polovice 10. stol. Poseben vtis napravijo na obiskovalca freske Sijarta Nosovskega (1760. l.). Zaradi dolgega nosu je dobil vzdevek Nosovski, iz maščevanja je vse osebe na freskah upodobil z dolgimi nosovi.

Ogled Hradčanov smo zaključili z ogledom Lorete (po latinsko Santa Casa), cerkve z znamenito igro zvonov. V zvoniku je 27 zvonov, ulitih v Amsterdamu. Zvonovi so prek posebnega mehanizma povezani s klaviaturo, ki ob vsaki uri odigra znano loretansko melodijo, ki je tako blagoljubna, da jo je občudoval tudi Mozart, ko je obiskal Prago. Med vsemi dragocenimi cerkvenimi zakladi in drobnimi zlatarskimi izdelki, ki krasijo Loreto, je na črnem žametnem diamantnem monštranca s 6138 diamanti. Monštranca, ki je težka 12 kg, sta v 3 letih izdelala Videm in Stegner.

V Pragi se nahaja tudi najstarejše židovsko pokopališče, ki si ga je res vredno ogledati. Posebnost predstavljajo židovske grobnice, grajene v več nadstropjih, ki jih loči plast kamenja ali zemlje. Tu so pokopavali Žide od 1349 do 1787. leta. Dragoceni nagrobni spomeniki izvirajo iz 17. stol. Na pokopališču je Pinkasova sinagoga. V njeni hladni notranjosti te presunejo stene, popisane z imeni 77.292 žrtev, ki jih je nemški rasizem pokončal v čeških, moravskih in drugih taboriščih.

Polni mučnih vtisov smo zapustili staro židovsko pokopališče in se napotili v središče mesta, da v preostalem času porabimo še zadnje krone za nakup spominkov, med njimi seveda popularnega Svejka.

S težkim srcem smo se ločili od prijazne Prage ob Vltavi, saj smo morali naprej proti cesarskemu Dunaju.

Za svoj nastanek in pomen je Dunaj dolžan zahvalo v veliki meri svoji geografski legi. Mesto leži na križišču dveh pro-

metnih poti. Proti vzhodu teče Donava, stara trgovska pot pa je vezala jug in zahod Evrope. V stoletjih je Dunaj postal rezidenca Habsburžanov in cesarsko mesto — sedež avstrijskih cesarjev. Dunaj je mesto muzejev, ne prešteješ jih vseh in ne obhodiš. Samo mesto pa se s starimi in modernimi zgradbami, prostornimi trgi in vodnjaki odpira kot srce, čigar utrip je čutiti vsako sekundo. Promet je neznanški, prehod čez cesto, razen na križiščih, kjer ga urejajo semaforji, je tvegana stvar. Zvečer v mestu ne vidiš mnogo pešcev, pač pa mnogo avtomobilov, ki vrve in brze po cestah in bulvarjih od jutra do pozne noči. Cela vrsta barov in nočnih lokalov skrbi za to, da tujec ne odide s polno denarnico. Med najbolj razkošne in vabljive spada vsekakor Marijina ulica. Tu je nočni lokal, kopija pariškega »Moulin rougea«; bogato, vabljivo opremljene izložbe in trgovine zadovoljujejo okus še tako zahtevnega kupca. Vse pa je temu primerno drago.

Dunaj je poln prekrasnih stavb, vodnjakov in parkov, v katerih so razen lepih bazenov spomeniki Schubertu, Straussu, Goetheju, Mozartu. V mestu je tudi več cerkev, med katerimi je najbolj znana Štefanova cerkev. Zgodovina gradnje Štefanove cerkve sega v prvo polovico 12. stol. Prvotno je bila farna cerkev pred mestnim obzidjem. Gradili so jo od 1240. leta dalje. V letu 1489 so zgradili južni stolp in oboke ladje, po letu 1511 pa so zgradili dele, ki so grajeni v gotskem slogu. V naslednjih stoletjih so opravili le še dopolnilna dela (baročni oltarji). V zadnjih dneh druge svetovne vojne je bila cerkev huje poškodovana. Pri obnovitvi so sodelovale vse zvezne dežele Avstrije. Cerkev je dolga 107,2 m, ladja pa je visoka 38,9 m in južni stolp 136,7 m. V nedograjenem severnem stolpu pa je največji dunajski zvon »Pummerin«. Zunaj, ob kapistranski prižnici, je vhod v katacombe, ki so dolgo služile za pokopališče.

Med pomembnejše zgradbe Dunaja spadata umetnostni in naravoslovni muzej. Obe veliki muzejski zgradbi sta bili zgrajeni v 18. stol. Semper je uredil zunanost,

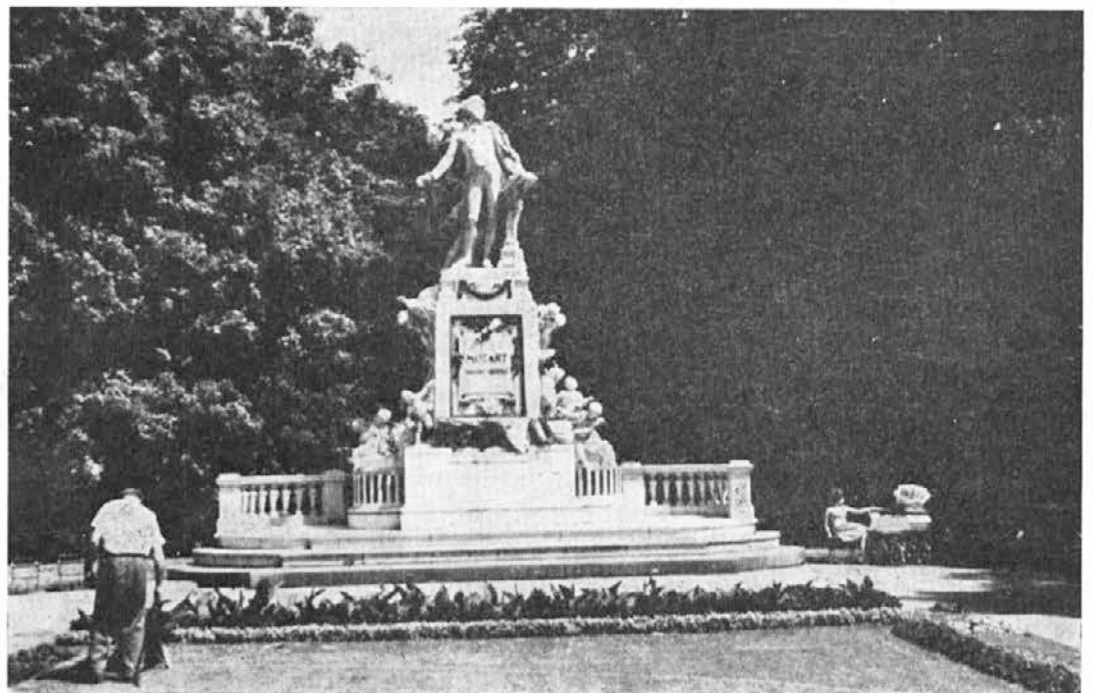
Hasenauer pa notranjost obeh zgradb. Notranjost je poslikana s slikami tedanjih mojstrov Makarta in Gustava. V obeh muzejih so bogate in dragocene zbirke. Med njimi stoji v lepem parku spomenik Mariji Tereziji iz leta 1887.

V bližini umetnostnega in naravoslovnega muzeja je parlament. Graditelj te zgradbe v grškem slogu je bil Theophil Hansen (1873—1883). Pred njo stoji Ateinin vodnjak, delo Karla Kundmanna. Stara »državna svetniška hiša« služi danes za seje narodnega in zveznega sveta avstrijske republike.

Se in še bi se dalo pisati o Dunaju in njegovih znamenitostih, vendar naj bo dovolj. Svoje popotne vtise bi zaključil z opisom Schönbrunn, ki predstavlja posebno znamenitost Dunaja.

Še pred 300 leti so se razprostirali na kraju, kjer stoji schönbrunnski park, bujni gozdovi, ki so bili zaradi divjadi odlični lovski revir za bližnje državno in rezidenčno mesto Dunaj. Blizu ležečo graščino je kupil cesar Maksimilijan, od tedaj je bila last Habsburžanov.

V 17. stol. ga je nenehno obiskovala lova željna gospoda, posebno cesar Matjaž, kateremu pripisujejo odkritje »lepega vodnjaka« (Schönbrunn-Brunnen). Nadaljnja gradnja se je nadaljevala od cesarja Leopolda I. do Marije Terezije, ki je dala celoten grad po načrtih arhitekta Nikolausa Pacassina preurediti tako, kot ga vidimo še danes. Grad je grajen v dveh nadstropjih, okrašen s kipi in vazami na fasadah. Najlepši del gradu po legi in po delu sta velika in mala galerija, okrašeni s freskami. V gradu je skupno 40 prostorov. Čudoviti prostori so opremljeni v starinskem razkošju. Med najlepše spadajo: plavi salon, ki ima s kitajskim papirjem tapecirane stene, ceremonialna soba s slikami Marije Terezije, salon Vieux-laque je iz lakiranih ploščic z zlato slikarjo. Zraven porcelanaste se nahaja milijonska soba, ki se vsa blešči od razkošja in lepote. Stene so izdelane iz rožnatega lesa, v katerega so vdelane perzijske slike iz pergamenta v zlatih okvirih skupno s kristalnimi ogledali in z

Mozartov spomenik

Foto: B. Kajzer

Samouk s Pristave

Obisk pri Geršakovem Pepiju

Prijazna dolinica, ki se odpre zahodno od Črne, weekend hišice in zaselek čednih hiš na desnem bregu tu še čiste Meže, kamionska cesta in nad njo skoraj navpične skale — to je Pristava. Ko sušijo otavo, diši po kmetih, vendar živijo tu delavci, obrtniki in upokojenci. Med njimi v lepi leseni hišici pri bratu daleč naokoli znani in spoštovani slikar-samouk Geršakov Pepi.

Resnemu sedemdesetletniku se pozna, da je zadnji čas privezan na hišo in da je tudi sicer delal vedno bolj duhovno kot fizično. Njegova beseda je izbrana, počasna, pretehtana, pa vendar z vsako zadene misel do otenka natančno. Slike, ki visijo po stenah, so njegovo delo. Nima jih veliko doma, več je skicirk, zvezkov in map na mizi, ki nemo pripovedujejo trpko zgodbo samotnega slikarja.

Pri Geršaku so bili rudarji in tudi Pepi se je že s šestnajstimi leti zaposlil pri rudniku. Ni še delal dolgo, ko se je pripetila nesreča — skala mu je padla na nogo. Rana se kljub skrbni negi ni in ni hotela zaceliti, ker je bila poškodovana kost. V Šentvidu ob Glini so mu jo odrezali. Tako

se je tragično končala mladost in začelo se je tiho življenje invalida.

Pepi je že zgodaj kazal veliko smisla za umetnost. Zato se je vpisal na neko nemško dopisno šolo za slikarstvo in risanje; 78 113 je bila njegova številka. Po pošti je

Jožef Geršak, Študije (tuš)

dobival gradivo za študij in naloge ter navodila, po pošti je pošiljal svoje risbe v oceno: dobro in prav dobro se bile ocenjene zmeraj.

Velikokrat je pač moral zdaj poštar iz Črne na Pristavo, toda kaj je bila njegova pot v primerjavi s potjo, na katero je sto-

pil mladi slikar — invalid! Začela se je težka in dolgotrajna šola-slikanja. Pepi je risal s svinčnikom in peresom, z vodenimi in oljnimi barvami od najpreprostejših skic in motivov do anatomskih študij človeškega telesa in končno do kompozicij. Kolikokrat je bilo treba prerisati en in isti obraz s predloge, preden je bila dosežena popolna podobnost! Kolikokrat je moral mešati barve, da je bila na paleti vsa lestvica odtenkov kože, drevja itd. To je bila tista stara, dobra minuciozna šola, ki je zahtevala risbo, stkano iz pajčevinasto tankih črt, barve pa čim bolj zvesto posnete po naravnih.

Res, da je slikanje Pepija veselilo, toda kmalu je postalo jasno, da si bo treba z njim zaslužiti tudi kruh, saj ni bilo nobene podpore od nikoder in so ga le domači podpirali.

Tako je začel slikati po naročilu pokrajinske slike, kulise za odre, risal je plakate, povečaval tudi fotografije. Treba se je bilo ukloniti naročnikom in jim preslikati razglednico, ki so jo prinesli s seboj. Šlo je za kruh in za kruh je bilo takrat težko. Toda njegov talent se ni izživil samo v barvah. Za oddih je Pepi igral harmoniko, gosli in citre, ki se jih je bil naučil mimo-grede tako dobro, da je lahko potem poučeval še druge. Sestavil je celo svoj »schrammel kvartet« in godel na ovsetih, da je tako prišel med vesele ljudi in zaslužil še kak dinar. Sla po znanju pa je bila tako velika, da je vmes študiral tudi tuje jezike. Toda slikanje je bilo pri njem vedno na prvem mestu.

»Zdi se mi, da ena slika več pove, kot bi mogel izraziti s tisoč besedami,« pravi Geršakov Pepi. Narava ga je najbolj zanimala, vendar je tudi portrete rad delal. Predvsem je portretiral domače, seveda bolj za zabavo kot zaradi zaslužka.

Z vseh koncev in krajev se prihajali ljudje z naročili, tudi precej zahtevnimi. Po štirinajst dni do en mesec je imel dela z eno sliko. Z vsem, kar je naslikal v življenju, bi lahko napolnil vso hišo, vendar

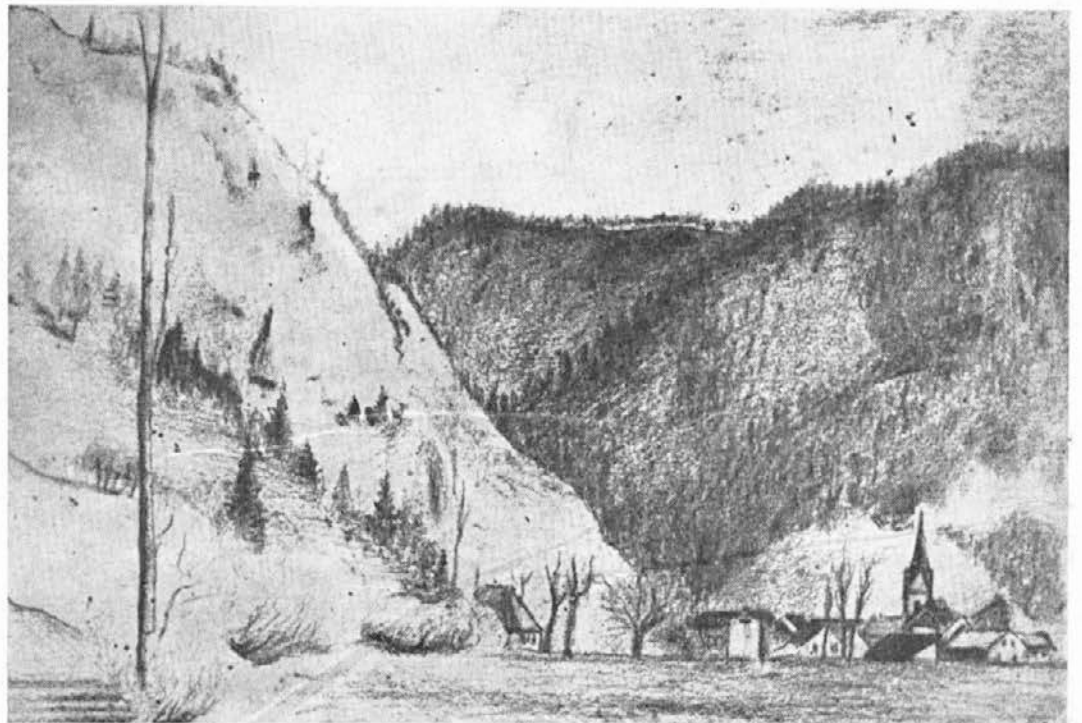
lestencem — posebno pri umetni svetlobi pričarajo gledalcu čaroben vtis. Zelo enostavno urejeni delovni sobi in spalnici Franca Jožefa I. ter še trem manjšim prostorom sledijo spalnica cesarskega para z mogočnim pohištvom, soba Marije Antoinete s sliko cesarja Franca I. v naravni velikosti in intimni zajtrkovalni kabinet Marije Terezije, okrašen z vezeninami njenih otrok. Nekaj korakov od gradu je v nekdanji zimski jahalni šoli Marije Terezije vozarna, v kateri so razen pozlačenega kronskega voza (1745) še slavnostni potalni, lovski in otroški vozovi cesarskega dvora in plemiške rodbine iz let 1700 do 1917.

Razen gradu in njegovih prizidkov je tudi park dobil posebno obliko. Cvetlične grede, na katerih so rože vseh vrst in barv, se širijo kot velikanske preproge skozi cvetlični parter, z obeh strani pa jih obdaja staro obrezano drevje.

Po simetričnih serpentinah pridemo na vzpetino, na kateri se boči znamenita glorieta. Njena podoba vzbudi pozornost obiskovalca že pri vstopu v park in napravi nanj poseben vtis. Glorieta je široka kamnita zgradba z enim srednjim in dvema stranskima stebroma, h katerim vodijo široke stopnice. Ob vznožju stoji Neptunov vodnjak, obkrožen z mnogimi kipi iz tirolskega marmorja.

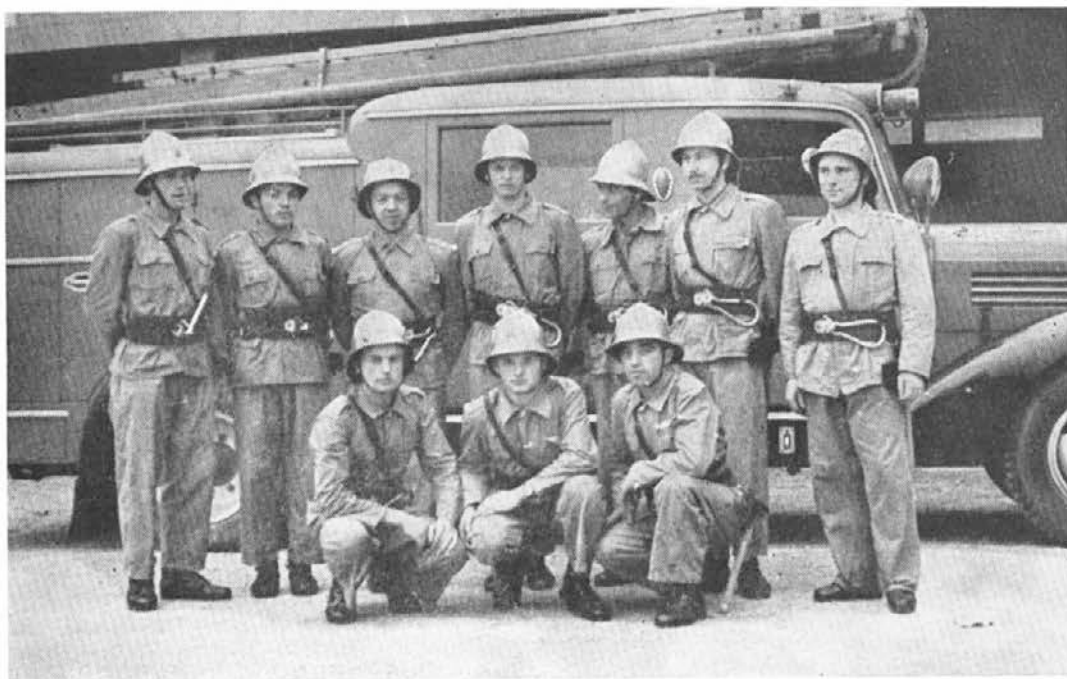
Najlepši doživljaj, ki ga nudi glorieta, pa je pogled na park in grad ter morje dunajskih hiš, ki jih obdajajo venci hribov. Posebnost parka predstavljata najstarejši živalski vrt v Evropi (še iz časov Marije Terezije) in prekrasen botanični vrt s svojo veliko hišo (Palmhaus) — največjo stekleno hišo v Evropi.

Zapuščamo prelepi Schönbrunn in se polni nepozabnih vtisov prek Semmeringa in Graza vračamo domov.

Jožef Geršak, Črna I. 1914 (svinčnik)

Gasilstvo v ravenski občini

Občinski in medobčinski gasilski prvak v letu 1965, desetina GD železarne Ravne

Če govorimo o gasilstvu, bi težko govorili samo o gasilstvu na Ravnah, ker je organizacijsko in terensko tako povezano in zaokroženo, da če hočemo dobiti kolikor toliko realen vpogled v njegove dejavnosti, ga najlaže omenjamo v občinskem merilu. To pa zopet ne samo zato, ker je organizacijsko združeno v občinski gasilski zvezi, ampak popolnoma iz praktičnega razloga, zaradi teoretičnega izpopolnjevanja in tudi zaradi praktičnih nastopov v primeru potrebe.

Marsikje še prevladuje zmotno mnenje, da je gasilstvo za paradiranje; če hočemo narediti neko proslavo malo bolj slovesno, bomo pač povabili nekaj gasilcev v uniformah s prapori, pa bo povorka ali proslava lepša. Da bi to mnenje vsaj delno popravili, bi v kratkem podal pregled enoletne-

ima doma le tri, štiri podobe. Za posebno lepo Madono, ki jo je obesil nad posteljo v svoji sobi, so mu ponujali že kup denarja, vendar je ne proda.

Res je nekaj posebnega. Kot da je slikar izrazil v njej vse svoje hrepenenje, vso večino in vsa življenjska spoznanja. Mir diha iz nje in neka tiha harmonija. Če človek ne izraža svojih čustev v besedi, potem barve zapojejo o otožnosti, ljubezni, veselju in osamljenosti.

Razstavljaj ni Geršakov Pepi nikoli, nikoli silil v svet, nikoli segal preko svojih možnosti. V ameriški reviji Life je некоč imel priložnost videti moderno umetnost, pa se je zgrozil. Tako nenormalna se mu je zdela, da tistih podob ni mogel pogledati dvakrat. »Pravi umetnik se mora čim bolj približati naravi, ne oddaljevati se od nje,« je pribil.

Nikjer zapisani čas, odmerjen obiskom, je potekel in tudi izobraženemu možu je usahnila beseda v neme spomine. Še krepak stisk roke v slovo in s prijazne Pristave sem odhajal bogatejši, kot sem prišel.

n. r.

ga ali vsaj letošnjega dela našega gasilstva.

Če hočemo vzgajati dobre gasilske kadre, je treba imeti sposobne ljudi, ki jih bodo znali vzgajati. Zaradi tega je bil prirejen trimesečni tečaj za gasilske podčastnike, ki je bil zaključen konec marca. Iz naše občine ga je obiskovalo 22 gasilcev, samo z Raven 10. Organizirala in vodila ga je naša občinska gasilska zveza, večina predavateljev pa je bila iz vrst strokovnega kadra železarne. Uspeh je bil viden najbolj pri izpitih, kajti samo trije so izdelali z dobrim uspehom, vsi ostali pa z odličnim ali s prav dobrim. Še to: izpitno komisijo so sestavljali gasilski strokovnjaki republiške in bivše okrajne gasilske zveze, ki so res temeljito preizkusili praktično in teoretično znanje tečajnikov.

Tako je bila postavljena osnova za nadaljnje izpopolnjevanje gasilskih kadrov. Da bi pa bil uspeh res tudi viden, smo ga preizkusili na občinskem in pozneje tudi medobčinskem tekmovanju. Na takšno tekmovanje ne smemo gledati kot na tekmovanja raznih športnih društev, saj je bolj prikaz praktičnega in teoretičnega strokovnega znanja gasilcev.

Tako smo organizirali tekmovanje gasilskega podmladka mladincev in pionirjev v občini, kjer sta obe prvi mesti zasedli ravenski društvi — mestno društvo z mladinci, železarniško društvo pa s pionirji. Ti svoji mesti sta na medobčinskem tekmovanju koroških občin Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd in Radlje v Slovenjem Gradcu branili in zopet je železarniško društvo s pionirji osvojilo prvo mesto.

Prirejeno je bilo tekmovanje gasilskih šoferjev, strojnikov in sanitejcev-reševalcev, ki je bilo v Črni. Tu so imeli več sreče Prevaljčani, saj so odnesli vsa prva mesta.

Največ priprav in tudi največ zanimanja pa je vzbujalo tekmovanje članskih enot. Pokazalo se je, da so se naši gasilci temeljito pripravili in na članskem tekmovanju je med industrijci doseglo zopet železarniško društvo prvo mesto, med terenskimi

društvi pa Prevalje. Tudi tokrat je bilo treba braniti naslov prvaka v medobčinskem merilu in zopet so se železarji izkazali, saj so zopet priborili naši občini prvo mesto in tudi prehodni pokal.

Naj omenim še to, da je bilo tekmovanje v takem merilu izvedeno le pri nas v bivšem mariborskem okraju in da je tudi za medobčinsko tekmovanje bila naša gasilska zveza glavni pobudnik.

Ni pa še s tem izčrpana dejavnost gasilstva, ker ni dovolj, da imajo gasilci znanje, za akcije je potrebna tudi sodobna oprema. Že dalj časa so bile težave z agregati-brizgalkami, saj je bilo vse, kar so gasilci imeli, že zastarelo in iztrošeno. Tudi tu so dosegli uspeh. Obe ravenski društvi sta se že konec lanskega leta opremili z najsodobnejšimi gasilskimi črpalkami »Rosenbauer Automatic V/W 75«, letos pa sta si jih nabavili še društvi na Prevaljah in v Črni. V načrtu imajo še zamenjavo težkih orodnih vozov TAM pionir z lažjimi TAM 2000. Marsikaj jim je uspelo in smo prepričani, da jim bo tudi to.

To bi bila najosnovnejša dejavnost in menim, da lahko iz navedenega vidimo, da se gasilci ne pripravljajo na paradiranje, ampak za vse kaj drugega, in da v svoje delo vlagajo veliko prostovoljnega napora in truda.

Zdravko Jamer

Prvi sneg — signal za novo smučarsko sezono

Rad bi vam napisal nekaj o tradiciji in uspehih naših alpskih smučarjev ter o perspektivah, ki niso najbolj rožnate.

Vsi vemo, da je smučanje množičen in kvaliteten šport v naši dolini. Radi gledamo velike smučarske prireditve in hudo ponosni smo na naše državne prvake in »olimpijce«. Mnogokrat pa se jezimo, ker v časopisih tako malo pišejo o njih ter jim nasploh delajo veliko krivico.

Vprašajmo se, kaj smo mi prispevali k vsem tem bleščečim uspehom? Ali ni naše sodelovanje samo gledanje tekem ter topla simpatija in ponos na naša dekleta in fante smučarje? Kako odgovarjamo tistim, ki jim ni prav, da dobivajo vrhunski tekmovalci delno opremo od svojih matičnih društev? Jim povemo, koliko časa, napora, tveganja in tudi lastnih finančnih sredstev morajo dati tekmovalci sami, da lahko dosegajo tako bleščeče uspehe, da se govori o njih po vsej državi ter celo v zamejstvu? Pri vsem tem pa se vedno omenjajo Rav-

Letni trening člana SK Fužinar pri Češki koči

ne, Prevalje, Mežica, Črna, torej vsa naša dolina.

Vidite, veliko premajhen je naš delež pri zimskem športu. Narediti bomo morali mnogo več, in to v najkrajšem času. Naše prepričanje in samozavest, da obstajata v Sloveniji dva centra alpskih smučarjev, o katerih smo v zadnjem času mislili, da je naš močnejši, že dolgo ne drži več.

Zadnja sezona je pokazala, da smo nekje na koncu seznama smučarskih središč.

Sam gorenjski center se je razdelil na 5 samostojnih: Kranjska gora s stalno zvezno smučarsko šolo, Jesenice — Črni vrh, Jezersko — Zelenica, Škofja Loka in Vogel nad Bohinjem.

Primorski center je uspel v pretekli sezoni vriniti svoje tekmovalce v sam vrh jugoslovanske smučarske elite. Na njihovih terenih je skoraj 10 smučarskih vlečnic.

Obstajajo še ljubljanski center s smučišči na Krvavcu, kranjski center se poslužuje Krvavca in Velike planine, mariborski center na Pohorju ima popolno mehanizacijo in stalno smučarsko šolo.

Kje smo ostali mi na Koroškem s svojim centrom? Na zadnjem mestu! Vsi imenovani centri imajo žičnice z gondolami ali sedežnicami ter deloma stalno plačane učitelje.

Koga drugega bomo morali kriviti, če v naslednjih letih ne bo vrhunskih rezultatov, kot sami sebe?

Nismo sposobni napraviti tega, kar znajo drugi. Edino množičnosti smučarskega

športa pri nas, naravnim talentom ter neizmernemu požrtvovanju se imamo zahvaliti, da smo do sedaj uspevali.

Danes so pogoji za uspeh tam, kjer imajo žičnice.

Vsi naši državni prvaki so se presmučali v glavnem toliko, kolikor so prej prepešali v planino.

Prvi naš državni prvak je bil Emil Kamnik, nato so se zvrstili še: Drago Fanel z Raven, Ivan Ivartnik s Prevalj, Krista Fanel z Raven, Gabrijela Zdovec s Prevalj, Vida Tevž in Milka Fanel z Raven, Oto Pustoslemšek iz Mežice, Ivan Zagernik in Pavli Harnold z Raven ter Alojz Fortin iz Mežice.

Gotovo jih poznate in veste, da je poleg njih še mnogo mladincev, ki imajo glavno smučarsko kariero še pred seboj. Če jim ne bomo pomagali, bodo omagali, tako kot je že marsikateri talentirani smučar v naši dolini.

Se bomo držali besed, ki jih je izrekel viden funkcionar: »Ponosen sem in rad čitam pohvale o uspehih naših smučarjev v časopisju, toda če zahtevate od nas denar, rajši nikoli več ne čujem o smučarskih uspehih.« — ?

Odločiti se bomo morali, ali naj ugasne še ta svetla tradicija in ponos naših pionirjev, ki jih spodbujajo uspehi starejših na smučarske poljane, ali pa bomo morali hitro ukrepati vsi, tako občinska skupščina kot vse delovne organizacije in turistična društva, da se uresniči gradnja žičnice na Uršljo goro.

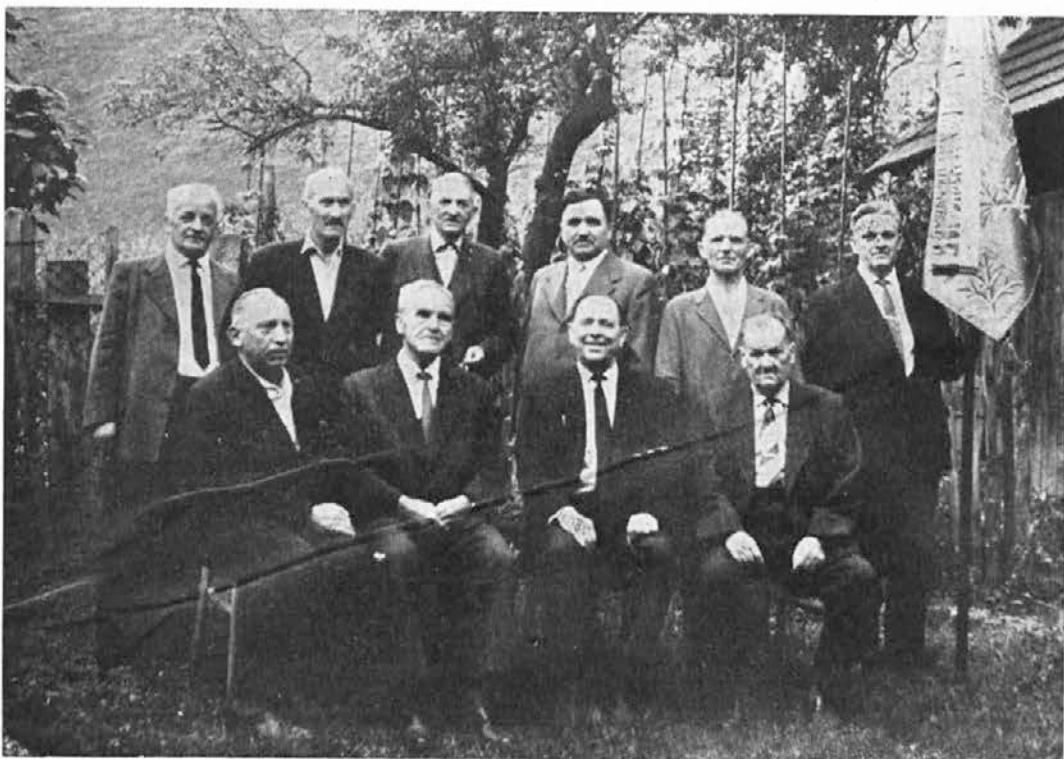
Franjo Gornik

Upokojenci so dobili svoj dom

Ustanovni občni zbor Društva upokojencev podružnice Ravne na Koroškem je bil 17. 12. 1950. Ivan Verčko je zbral okrog sebe 70 članov, ki so se vsi udeležili občnega zбора. Izvoljen je bil prvi upravni odbor podružnice: predsednik Ivan Verčko, tajnik Anton Konečnik in blagajnik Valentin Jevšnikar. Tako se je začelo društveno življenje upokojencev na Ravnah. Podružnica je v letu 1952 štela že 133 članov, število članov pa je naraščalo iz leta v leto. Od ustanovitve od leta 1958 sta predsedovala izmenično Ivan Verčko in Luka Juh, tajniške posle pa je zelo vestno opravljala Ida Pečnik. Leta 1958 je bil izvoljen za predsednika Franc Apohal, za tajnika Franc Kokal in za blagajnika Karel Rozman.

V tej dobi je zaživelo delo v podružnici še bolj. Blagajnik Karel Rozman je dal pobudo, da si je podružnica nabavila iz lastnih sredstev društveni prapor. Razvitje prapora je bilo 29. novembra 1961. Praporu je botroval tehnični direktor železarne Ravne inž. Franjo Mahorčič, ki je ob tej priložnosti podaril podružnici 30.000 dinarjev. Upravni odbor železarne je priredil navzočim upokojencem kosilo v domu železarjev. Tako je naša podružnica stopila v ožji stik z matičnim podjetjem in smo si zaželeli, da bi se naši člani večkrat srečali z aktivnimi člani kolektiva. Takih srečanj smo imeli v prihodnjih letih vedno več. Najbolj sta se trudila navezati sode-

lovanje in utrditi medsebojne odnose in prijateljstvo upokojencev z aktivnimi člani železarne Ravne in njenim vodstvom: predsednik Karel Rozman in tajnik Tomo Žmavc.

Odbor društva ravenskih upokojencev

Leta 1963 podružnica še ni imela svojih prostorov. Za seje in društvene sestanke smo bili navezani na gostilniške prostore, lastne pisarne pa sploh nismo imeli. Tako so se morali opravljati društveni posli večinoma na stanovanjih tajnika ali blagajnika, članov pa je bilo že čez 350. Po posredovanju zastopnika občine Ravne Ivana Kokala smo dosegli, da nam je dal Peter Ring na razpolago prazen prostor, kjer je doslej stala privatna javna tehnična. Ta prostor nam je bil dodeljen za pisarno, vendar samo začasno za leto 1963/64 brezplačno, nato pa proti plačilu najemnine 1000 din mesečno. Pa tudi ta soba ni bila primerna za našo pisarno, saj je bila vlažna in pretesna za dve izposojeni pisalni mizi in nekaj stolov, člani pa so se morali stiskati in drenjati, da ni bilo mogoče delati.

Na občnem zboru maja 1963 so predlagali izvoljeni predsednik Karel Rozman, tajnik Tomo Žmavc in blagajnik Martin Gutnik, da bi se zatekli na občino, da bi nam nekje iz ljudskega imetja dodelili primerno hišo, iz katere bi se dal napraviti dom upokojencev. Z velikim navdušenjem so navzoči pozdravili ta predlog, posebno ker so brali v Upokojencu, koliko žrtvujejo po drugih krajih občine in matična podjetja za nakup hiš in za opremo društvenih klubov po domovih upokojencev. Zakaj Ravne, tako velik industrijski kraj, ne bi imel česa podobnega?

V tem času je bila na Prevaljah dograjena centralna pekarna in so šle vse krajevne pekarnice v likvidacijo. Tako bi bila v kratkem prosta tudi hiša v Stari ulici, kjer je bila doslej pekarna. Takoj sta jo predsednik Rozman in tajnik Žmavc »vzela na muho« in usmerila prve korake na občino k predsedniku Francu Faletu, ki se je s predlogom takoj strinjal in to zamisel pozdravil, vendar sta prosilca morala še k upravniku stanovanjske skupnosti Globočniku. Ta pa je vso stvar drugače zasukal. Prosilcema je dopovedal, da imajo v občini veliko potreb in da je hiša bivše pekarnice namenjena v čisto druge namene.

Svetoval pa jima je, naj stopita v stik z lastnico Sraserjeve hiše Terezijo Lačen, ki menda hišo prodaja, ker je avstrijska državljanka in misli iti v svojo domovino. »Če imate denar, lahko to hišo kupite.« Hišo pa je lastnica cenila na 3.000.000 din. Bila jo je res voljna prodati, toda kako se spustiti v kupčijo brez denarja? Ni bilo drugega izhoda, kot da je tajnik sedel za pisalni stroj in začel pisati prošnje za dotacije na vse merodajne in nazadnje še na republiški odbor DU v Ljubljani. Rezultat teh prošenj je bil ugoden, saj ni minilo več kot nekaj tednov in smo že prejeli prvo dotacijo od občine Ravne na Koroškem v znesku 1.000.000 dinarjev. Drugi milijon smo dobili od republiškega odbora kot brezobrestno posojilo za dobo 5 let proti odplačilu letne anuitete 200.000 dinarjev.

Sedaj smo že lahko začeli sklepati pogodbo. Predhodno je občinska komisija ocenila hišo na 2.540.000 din, skupno s 1000 m² vrta in gozda. Pogodbeno smo se zavezali plačati 1.000.000 dinarjev takoj ob podpisu pogodbe, 1.000.000 dinarjev do konca leta 1964, ostanek 540.000 dinarjev pa takrat, ko bo lastnica hišo izpraznila

in se iz nje izselila do zadnjega roka 31. 3. 1965. Vse pogodbene obveznosti smo točno izpolnili. Za plačilo zadnjega zneska 540.000 din pa smo morali dvigniti ves društveni prihranek v komunalni banki na Prevaljah, pa še je manjkalo 70.000 dinarjev in je ta znesek podružnici posodil predsednik Rozman. Za plačilo prometnega davka in ostalih stroškov pri prepisu lastništva v zemljiški knjigi je podružnici priskočila na pomoč krajevna skupnost Ravne z dotacijo 400.000 dinarjev. Tako je ta hiša 31. 3. 1965 postala pravno veljavna lastnina Društva upokojencev podružnice Ravne na Koroškem in v njej smo uredili dom upokojencev. Pri nakupu hiše smo imeli tudi nasprotnike, češ zakaj kupujemo tako staro hišo. Vendar je ugotovljeno, da se da ta hiša lepo obnoviti, celo še nadzidati in pridobiti iz podstrešnih prostorov najmanj 5 stanovanj. Vendar smo na žalost pri tem obtičali spričo novih gospodarskih razmer. Zal nam je le, da nismo sprožili te akcije vsaj 3 leta prej. Tedaj bi imeli danes kompletno obnovljeno hišo — enonadstropen dom upokojencev s 5 stanovanji.

Društvo upokojencev
podružnica Ravne na Koroškem

KEGLJANJE NA LEDU

Ta rekreacijski šport je bil pred vojno na Ravnah zelo priljubljen. Kegljali so za majhen denar in tudi tekmovali. Z denarjem, ki so ga priigrali, so potem v »železarniški kantini« — Pod gradom 2 — priredili slavnostno zakusko oziroma večerjo.

To kegljanje je torej doseglo dvojen namen: športno in »duševno« izživljanje. Pri tem je navadno ena skupina dražila drugo. Nekdo je načrtno dražil, medtem ko se je drugi preveč jezil. Zelo duhovit je bil Adolf Hanuš sen., seveda pa je moral ime-

ti tudi svojo »žrtev«, to pa je bil navadno Dominik Kos.

Kot dobra strelca sta bila znana Adolf Hanuš in Jože Doberšek (obratovodja strojnega remonta). Slednji je bil znan tudi po tem, da se je rad kregal, če njegova »partija« ni streljala tako, kakor si je želel. Včasih je kdo iz nagajivosti napravil celo »razdejanje« med keglji samo zato, da so se eni jezili, drugi pa smejali.

Kegljali so na ribnikih, in sicer tam, kjer je zdaj dom telesne kulture, na prostoru, kjer stojijo garaže Avto-moto društva in na Osiandrovem ribniku.

Kadar je bil pozimi tak mraz, da je drevje pokalo, so kegljali dopoldne od 9. ure do noči, pa čaj so pili vmes. Tako so kegljali vso zimo oziroma še takrat, ko je že bila voda na ledu. Nad 30 članov je štela »sekcija«.

Ta šport, ki ga na Gorenjskem še vedno gojijo, v sosednji Avstriji pa ga pozna vsaka vas, so skušali na Ravnah znova uvesti tudi po vojni, vendar brez uspeha. Omenjenih ribnikov ni več, pa tudi pravega zanimanja za kegljanje ni. Pozimi 1963/64 je sicer ravenska komunala na kopališču pripravila poleg bazena zasilno stezo za kegljanje na ledu, vendar stvar ni zaživel in tudi led menda ni bil posebno kvaliteten. Tako vse skupaj ni bilo rentabilno, in so stvar opustili. Škoda!

Ervin Wlodyga

Odprli smo sodoben servis

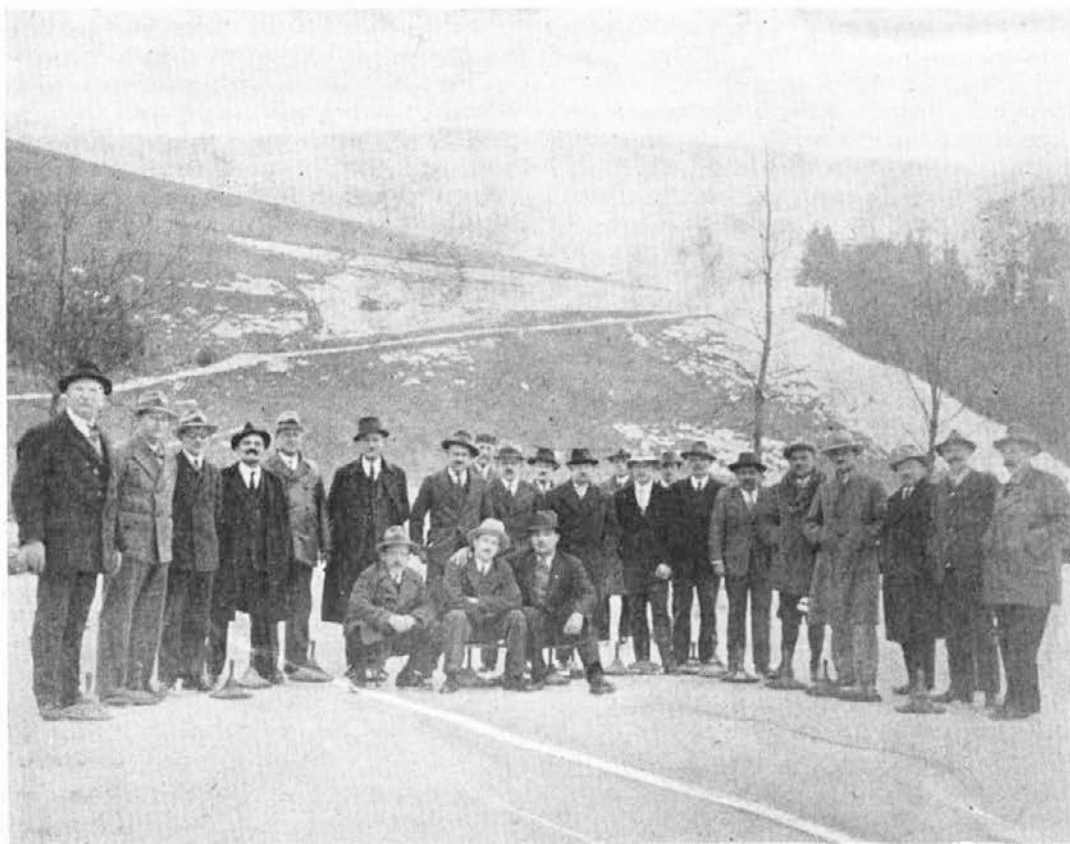
V soboto, 23. oktobra, je bila otvoritev novega servisa za vzdrževanje motornih vozil. Otvoritvi so prisostvovali predstavniki AMZJ in AMZS, predstavnik slovenjegraške banke, izvajalca del in predstavnik delovnega kolektiva železarne Ravne ter občinskih, političnih in družbenih organizacij naše občine. Uvodni govor je imel predsednik AMD Ravne na Koroškem inž. Ivan Zupan, servis pa je odprl predsednik občinske skupščine Franc Fale.

Nova pridobitev za našo občino — sodoben servis — je sicer zgrajen, vendar objekt še ne predstavlja celovitosti zasnove in tudi potrebnih zgradb in naprav. Tako manjkata še pralnica in seveda črpalna postaja. Potrebe po teh dveh objektih pa so že danes tako velike, da tudi tu ne gre odlašati.

Z novim servisom smo pridobili sodobno opremljeno delavnico s šestimi dvigali, skladišni in upravni prostor, stanovanje in res zelo lepo predavalnico s kabinetom.

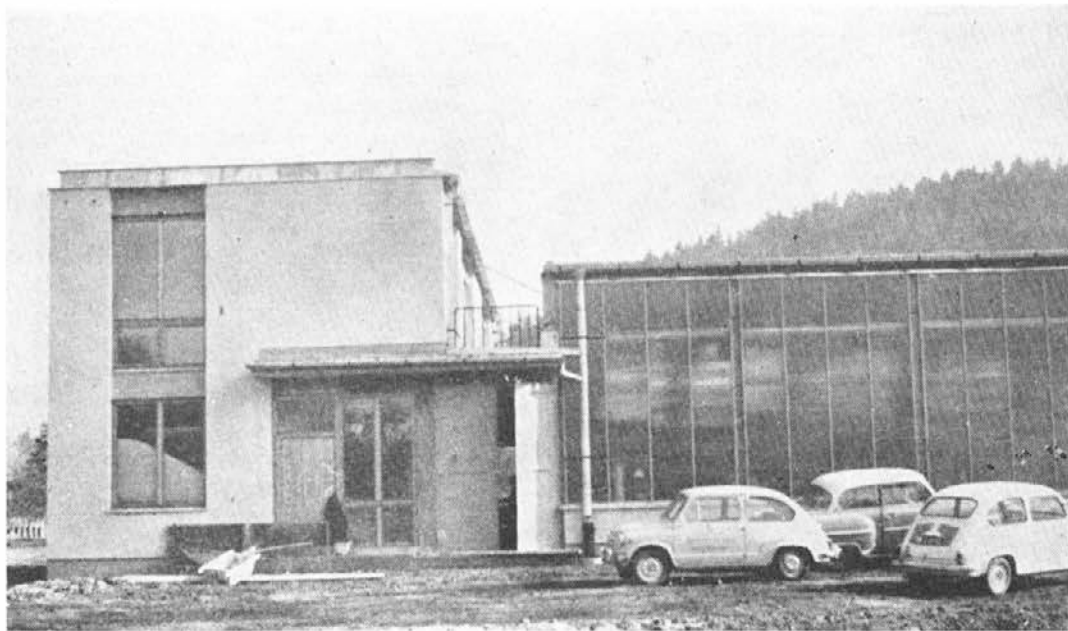
Predvsem predavalnica je »bodla« v oči. Tam imajo projektor za diapozitive, magnetno ploščo križiščnih situacij, model dvo- in štiriktaktnega motorja z lastnim — baterijskim — pogonom in še vrsto drugih pripomočkov za uspešen teoretičen pouk bodočih šoferjev.

Delavnica sama je opremljena tudi z vsemi napravami za tehnični pregled vozil, le dinamometer trenutno še manjka. Tudi kapaciteta nove delavnice je občutno večja od stare in upati je, da bo kos vsem potrebam po popravilu in vzdrževanju motornih vozil. Upoštevati je namreč potrebno,

Kegljači na Osiandrovem ribniku l. 1933. Stojijo od leve proti desni:

Videčnik Melhijor, mojster, Zupanc Viktor, trgovec, Voh Franc, mojster, Kos Dominik, mojster, Veršnik Ivan, pek, mojster in trgovec, Roženk Mirko, nadmojster, Ulc Viktor, ključ, mojster, Osiander sen., lastnik gradu Javornik, Tola Filip, šofer, neznan, Zavodnik Mihl, pek, mojster, Dervodel Mirko, električar, Osiander Karl jun., neznan, Sikora Jože, ključavničar, Leš Maks, vrtnar, Legner Hubert, ključ, mojster, Kučer Franc, valjar, Reveland Anton, pek, mojster, Vidrih Jože, valjavec, neznan. Sedijo: Orosel Jožko, obč. tajnik, Škof Jože, pek, mojster, in Doberšek Jože, sedaj obratovodja remonta

Novi dom avto-moto

Foto: J. Šater

da naša občina trenutno premore okrog 1300 motornih vozil. Tu pa niso všeti številni mopedi. Poleg tega pa je vedno več tistih, ki kreditirajo našo avtomobilsko industrijo in čakajo na svoje vozilo.

Če se samo malo ustavimo pri teh številkah, potem lahko ugotovimo, da smo tak servis, kakršnega smo sedaj dobili, že kar nujno potrebovali.

Z zgraditvijo servisa je pridobljenih tudi nekaj novih garaž v stari delavnici in tam, kjer je bila sedaj učilnica. Seveda pa je to za naš kraj še vedno veliko premalo.

Servis je zgrajen — sicer ne popolnoma — vendar glavnina že stoji. Težka je bila ta gradnja in veliko letanja, prošenj in moledovanj je bilo potrebno za vsak dinar. Veliko vloženega truda, časa in dela odgovornih ljudi pri AMD Ravne je bilo potrebno, pa tudi posluš odgovornih forumov ni izostal. To delo pa je že poplačano. V samem servisu je vidno, v novi pridobitvi našega kraja. Želimo samo, da bi se servis čimprej razširil in da bi bilo upravljanje servisa dobro, usluge pa hitre in kvalitetne.

-ate-

Pokopališče pri Barbari

Zamisli o novem pokopališču za Ravne je že zelo stara. Z železarno se je večalo mesto in staro pokopališče pri Antonu je bilo vedno bolj stisnjeno med tovarniške objekte in asfaltno cesto. Ne prostorsko ne estetsko in higiensko ni bilo več primerno, zato so odgovorni na občini že pred leti iskali boljšo rešitev. Našli so lep prostor pri Barbari, toda preden je bilo mogoče najti dovolj finančnih sredstev in dobojevati papirnato vojsko, ki je pri takšnih stvareh neizbežna, so minila leta, prvi pobudniki pa so medtem že odšli v pokoj.

Letos je končno novo pokopališče urejeno in pomeni lepo pridobitev spodnje Mežiške doline.

Pri papirnici se cesta odcepi v hrib in v dveh zavojih pripelje mimo cerkve do vhoda. Prostorna ravnica leži med gozdom in cerkvijo, obkroža jo svetla betonska ograja, razpolavlja jo široka, z belim peskom posuta pot, s katere vodijo na obe strani ožje poti.

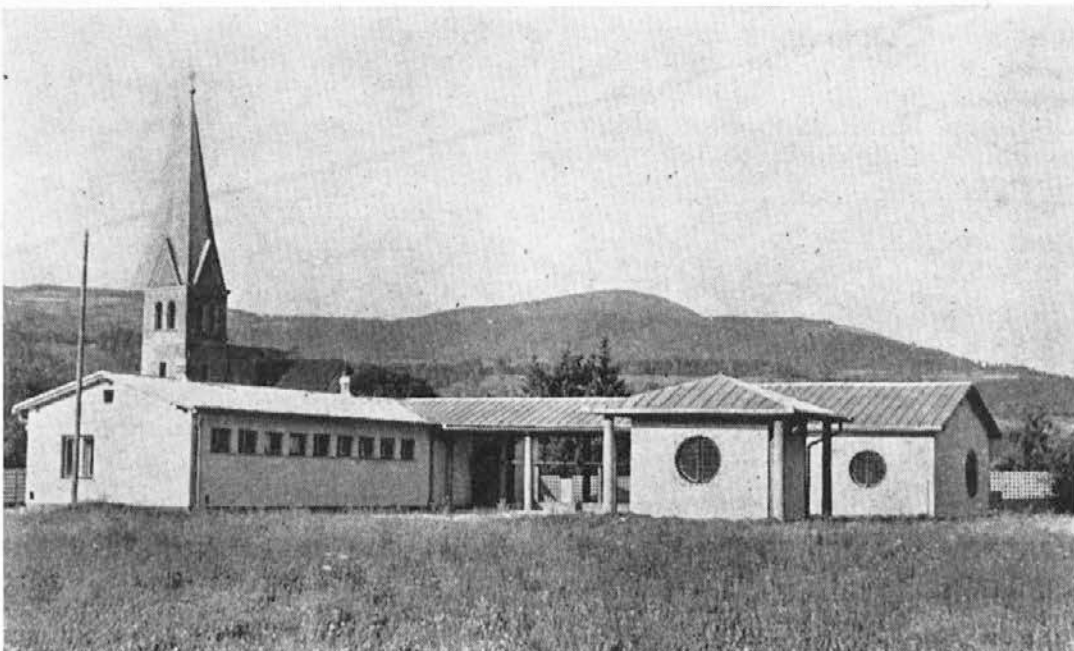
Ob vhodu stoji kompleks nizkih zgradb z mrliškimi vežicami, dežurno sobo, sanitarijami itd. Črne železne mreže na okroglih oknih vogalnih stavb, sivi stebriči in belina zidov se lepo skladajo z okolico. Vse je čisto, urejeno, mirno.

Prevoze bo opravljal poseben avto — furgon, in bodo pogrebi iz te ali one vežice, kot je to v mestih navada.

Novo pokopališče je namenjeno Ravnam

in Prevaljam, je pa za zdaj med prebivalci še čutiti nekaj odpora, ki je razumljiv, saj pač ne bo mogoče prepričati, da ne bi bilo nekaj družinskih članov pokopanih na starem, nekaj pa na novem pokopališču.

So pa na novem pokopališču dani vsi pogoji za estetsko ureditev in je občinska skupščina zato tudi sklenila, naj bi načrte

Lepo, moderno, na mirnem kraju

za nagrobne spomenike potrjeval ravenski urbanistični biro, v primeru potrebe pa tudi strokovno svetoval.

Skrbno in lepo urejena pokopališča pač kažejo kulturo kraja in spoštovanje pokojnih. V nekaterih mestih predstavljajo prave umetnine vrtnarstva in arhitekture.

Tudi naše pokopališče pri Barbari bi lahko postalo kaj podobnega, saj so zdaj dani že vsi pogoji za to.

o. k.

ANALFABET

Ondan se je začelo že navsezgodaj, na poti v službo, ko je človek še ves dremoten in čemerno prešteva, kaj vse bo treba narediti ta dan.

— Hej, ti, dober dan! je rekel prijatelj, — si včeraj v Delu bral tisto kritiko?

— Ne, sem odvrnil vljudno, — že dva meseca berem samo slikanico in vremensko napoved.

— Saj je bilo vendar tudi v Večeru in v Ljubljanskem dnevniku.

— Žal, nimam časa.

Menda sem v eni sami sekundi padel v njegovih očeh strašansko nizko, kajti samo rahlo se je dotaknil klobuka in izginil. Oddahnil sem si in nekoliko otožno pomislil na čase, ko sem vedel vse, kaj se je zgodilo doma in po svetu, pa naj je šlo za kulturo, šport ali politiko. Toda to je bilo nekoč, ko sem bil mlad, gibčen in željan novic, takrat, ko je stal kilogram krompirja še 50 dinarjev.

V drugi ulici me je pocukal za rokav drug prijatelj (včasih se človek začudi, da ima toliko prijateljev) in začel:

— Polemika! Sijajna stvar! Si bral Sodobnost?

— Ne, sem rekel, — žal že nekaj mesecev ne.

— Pri Problemih se tudi kuha, Teorija in praksa je nekaj zavohala pa Dialogi menda tudi, da ne govorimo o Naših razgledih, Telegramu in Forumu.

— Žal, ne berem, sem dejal, — ne utegnem.

Ta niti odzdravil ni, samo z roko je zamahnil nadvse zaničljivo.

Izzvene so domače pesmi

Koroški moški pevski zbor iz Podjune in ansambel Zvonko Ortan s koroškimi fanti. Med pevkama zborovodja Valentin Hartman, pod njima Zvonko Ortan, levo od pevke podpredsednik Slovenske prosvetne zveze iz Celovca, desno od pevke novinarka Lovro Potočnik.

V Prevaljah je v začetku oktobra 1965 izzvenel drugi pevski in godbeni koncert. Moški pevski zbor iz Podjune pod vodstvom Valentina Hartmana in ansambel »Zvonko Ortan s koroškimi fanti« sta zapela in zaigrala koroške narodne pesmi. Do zadnjega kota napolnjena dvorana in aplavz obiskovalcev sta bila ne samo priznanje nastopajočim, ampak tudi potrdilo, da jim je pesem pri srcu in da si še želijo podobnih koncertov. Tako sodelovanje z

našimi brati onstran meje utrjuje tovarištvo.

Navzoč je bil tudi podpredsednik Slovenske prosvetne zveze na Koroškem, ki je ob začetku koncerta dejal:

»Tako sodelovanje ne zblizuje in utrjuje samo prijateljstva, ampak pomaga utrjevati tudi geslo za mir v svetu, kajti pesem zblizuje ljudi, jih razveseljuje in jim daje novo življenje.«

Z. O.

V službi hvala bogu nisem srečal prijateljev. Tako dolgo smo že sedeli v istem prostoru, da je zdavnaj usahnila najrahljša klica prijateljstva in smo bili le sodelavci. Toda tega dne je obsedel tudi sodelavec. Začeli so me obstreljevati z rafali vprašanj in naslovov, da sem komaj sproti odkimaval: — Ne vem! Nisem bral! Nisem časa — oni pa kar naprej:

— Tovariš, 7 dni, Pavliha, Mladina, Vjesnik u srijedu, Nedeljski dnevnik, Plavi vjesnik, Globus, 300 čuda, Polet, Šport, Sportske novosti...

Hitel sem delati, kimal, da ne vem in ne poznam, se motil pri delu in otožno pomi-

slil na čase, ko sem vse bral, vse vedel in je bil krompir po 50 dinarjev kilogram.

Znanost nas je rešila kuge in nam dala atomsko bombo.

OBVESTILO

Izšlo je KAZALO za lanski in letošnji letnik »Koroškega fužinarja«. Interesenti v železarni ga lahko kupijo pri vratarju na upravi, ostali pri svojih prodajalcih.

Redakcija te številke je bila zaključena 11. novembra 1965

Izdaja upravni odbor Železarne Ravne — Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Franc Golob, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, Dušan Miller, Peter Orožen, Jože Sater, inž. Mitja Šipek — Odgovorni urednik: Marjan Kolar — tel. int. 304 — Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor

Po kosilu sem tekel na sestanek in ugotovil, da je ta dan zaklet. Kot po nekem telepatičnem dogovoru so se namreč tudi tu spravili nadme:

— Tovariš, si prebral zadnjo Delavsko enotnost, Borca, Komunista, Občana?

Priznal sem, da sicer vem za obstoj vseh teh listov, da pa žal...

Seja je trajala do sedmih zvečer in čeprav bi moral biti sinek ob pol osmih v postelji, je, cigan, ne samo še bedel, ampak celo začel naštevati, da bi rad denar za Cicibana, Pionirski list, Pionirja, Kurirčka in nedolžno pristavil: — Saj si bral, očka, ne?

— Spat! me je rešila žena in potem — ljubi bog! — tudi ona začela:

— Si slišal po radiu? Po televiziji so menda rekli...

In ker sem le še apatično zamrmral, da imam doma strašno rad mir, je bilo usojeno njej, da me je v imenu celodnevne komisije obsodila:

— Le kaj bo s tabo, saj si cel analfabet!

Vzdihnil sem v duši:

— O mladost, o krompir!, počakal, da je stanovanje zaspalo in so se mi živci pomirili, potem sem sedel za pisalno mizo in začel polniti list za listom. Bližala se je zima, plače mi niso povišali, in če sem hotel priskrbeti ozimnico, sem moral pisati, pisati, list za listom, polo za polo. Kajti — novinar sem in krompir je že davno po 100 dinarjev kilogram in pravijo, da bo še dražji.

MAK

Inteligentne ženske so kot tesni čevlji: komaj čakamo, da se jih znebimo.

Zadnji mežiški fužinarji. Od leve na desno: Franc Jasser, Rudolf Jasser, Leopold Ozimic in Nande Lasnik

